

Irena Ceklin Bačar
Marijana Klemenčič Glavica
Nina Levstik
mag. Robert Cazinkić

RAZLAGE IN PONAŽORITVE JEZIKOVNIH RAVNI Z NEUMETNOSTNIMI BESEDILI

- za ponovitev jezika od 1. do 4. letnika gimnazij
- za pripravo na slovenščino – jezik na maturi

Mladinska knjiga
ZALOŽBA

RAZLAGE IN PONAZORITVE JEZIKOVNIH RAVNI Z NEUMETNOSTNIMI BESEDILI

Avtorji: Irena Ceklin Bačar, Marijana Klemenčič Glavica, Nina Levstik, mag. Robert Cazinkić
Recenzentki: dr. Erika Kržišnik, Ana Jesenovec
Urednica: Aleksandra Lutar Ivanc
Lektorja: Aleksandra Lutar Ivanc in mag. Robert Cazinkić

© Mladinska knjiga Založba, d. d., Ljubljana, 2004

Izdala in založila: Mladinska knjiga Založba, d. d., Ljubljana, 2014
Za založbo: Peter Tomšič
Glavni urednik: Bojan Švigelj

Oprema: Barbara Jenko
Oblikovanje in prelom: Darja Malarič
Tehnični urednik: Peter Svetek
Tisk: Tiskarna Grafika Soča, d. o. o., Nova Gorica, 2014

Naklada: 500 izvodov

6. ponatis

Priročnik je tiskan na okolju prijaznem papirju.

UČIMte.com

interaktivni izobraževalni portal
za učitelje in vzgojitelje

UČIMse.com

interaktivni portal
za učenke in učence

Dodatno gradivo tudi na izobraževalnem portalu www.ucimte.com in www.ucimse.com
Vse informacije o knjigah Mladinske knjige Založbe lahko dobite tudi na spletnih straneh:
www.mladinska.com/sola in www.emka.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

811.163.6'42
37.091.27:811.163.6:373.5

RAZLAGE in ponazoritve jezikovnih ravni z neumetnostnimi besedili : za ponovitev jezika od 1. do 4. letnika gimnazij : za pripravo na slovenščino - jezik na maturi / Irena Ceklin Bačar ... [et al.] ; [urednica Aleksandra Lutar Ivanc]. - 6. ponatis. - Ljubljana : Mladinska knjiga, 2014

ISBN 978-86-11-16909-5
1. Ceklin Bačar, Irena 2. Lutar Ivanc, Aleksandra
274152704

Vse pravice pridržane. Brez pisnega dovoljenja Založbe je prepovedano reproduciranje, distribuiranje, javna priobčitev, predelava ali druga uporaba tega avtorskega dela ali njegovih delov v kakršnem koli obsegu ali postopku, s fotokopiranjem, tiskanjem ali s shranitvijo v elektronski obliki.

DRAGI DIJAKI, DIJAKINJE, SPOŠTOVANI PROFESORJI!

Priročnik *Razlage in ponazoritve jezikovnih ravni z neumetnostnimi besedili* je pripravljen kot pregledna predstavitev jezikovne snovi, ki jo določa učni načrt za gimnazijske programe. Posamezni slovnični in drugi ključni pojmi so razloženi in hkrati ponazorjeni s primeri. Ker večina ponazorjenih primerov izhaja iz neumetnostnih besedil, ki so priložena pred posameznimi enotami, se lahko dijak/-inja vedno znova vrača k izhodiščnemu besedilu, medtem ko išče primere.

Razlage in ponazoritve jezikovnih ravni z neumetnostnimi besedili odlično dopolnjuje delo istih avtorjev Zbirko nalog *Slovenščina – jezik na maturi* in omogoča poglobljeno ter učinkovito ponovitev gimnazijske jezikovne snovi.

S pomočjo učnih gradiv *Slovenščina – jezik na maturi* vam želimo veliko uspeha na maturi.

Avtorji

KAZALO

JEZIK V PROSTORU IN ČASU

Jezik	6
Besedni jezik	7
Socialne zvrsti jezika	9

BESEDA

Beseda	12
Poimenovalne vloge	13
Pomen besed	13
Pomenska razmerja med besedami	14
Slogovna vrednost	15
Izvor	17
Tvorjenost	18
Tvorjenke	20
Nastanek tvorjenk	20
Načini tvorjenja besed	22
Sestava tvorjenk	23

OBLIKOVNA STRAN BESED

Besedne vrste	26
Samostalniška beseda – substantival	27
Samostalnik	27
Oblikovne lastnosti samostalnika	28
Moške sklanjatve	29
Ženske sklanjatve	29
Srednja sklanjatev	29
Naglasno mesto	30
Posebnosti	30
Samostalniki moškega spola	30
Samostalniki ženskega spola	31
Samostalniki srednjega spola	32
Posamostaljeni pridevnik	32
Samostalniški zaimek	32
Osebni zaimki	32
Povratni osebni zaimek	33
Neosebni samostalniški zaimki	33
Pridevniška beseda – adjektival	34
Pridevnik	35
Števniki – numerale	37
Pridevniški zaimek	38
Glagol – verbum	39
Glagolski vid	39
Glagolska vezljivost	40
Oblikovne lastnosti glagolov	40
Glagolski naklon	41
Glagolski čas	41
Glagolsko pregibanje – spreganje	41
Posebnosti	42
Prislov – adverb	43
Predlog – prepozicija	44
Veznik – konjunkcija	45
Členek – partikula	46
Medmet – interjekcija	47

FRAZEMI, JEZIKOVNI PRIROČNIKI

Vrste besednih zvez	51
Značilnosti frazemov	51
Frazemi po obliki	51
Jezikovni priročniki	53
Uporaba Slovarja slovenskega knjižnega jezika (SSKJ)	54

BESEDILO – sestava

Sestava besedil	58
Okoliščinska sestava besedila	59
Naklonska sestava besedila	59
Predmetnopomenska sestava besedila	59
Besedno-slovnična sestava besedila	59
Tvarna sestava besedila	60
Slovnična sestava povedi	60
Poved in stavek	62
Poved	62
Stavek	62
Poved in stavek, stavčni členi	63
Povedek	63
Osebek	64
Predmet	65
Prislovno določilo	66
Zveza stavkov	67
Enakovredna (priredna) zveza stavkov	69
Vrste priredij	69
Vezalno priredje	69
Stopnjevalno priredje	70
Ločno priredje	70
Protivno priredje	71
Posledično priredje	71
Pojasnjevalno priredje	71
Sklepalno priredje	72
Neenakovredna (podredna) zveza stavkov	72
Odvisniki, ki dopolnjujejo povedek glavnega stavka	73
Prislovnodoločilni odvisniki	73
Krajevni odvisnik	74
Časovni odvisnik	75
Načinovni odvisnik	75
Vzročni odvisnik	76
Namerni odvisnik	76
Pogojni odvisnik	77
Dopustni odvisnik	77
Osebkov in predmetni odvisnik	78
Osebkov odvisnik	78
Predmetni odvisnik	79
Odvisniki, ki dopolnjujejo del stavčnega člena	80

Prilastkov odvisnik	80	Pisanje skupaj in narazen oz. z vezajem	113
Položaj odvisnikov v povedi	81	Raba velike in male začetnice	114
Stopnje odvisnikov	81	Pisanje z veliko začetnico	114
Določanje stavkov v priredno in podredno zloženih povedih	81	Velika začetnica v lastnih imenih bitij	115
Določanje stavčne sestave večstavčnih povedi	81	Velika začetnica v zemljepisnih lastnih imenih	115
Večpovedno besedilo	82	Velika začetnica v stvarnih lastnih imenih	116
Enogovorno besedilo	83	Pisanje s samimi velikimi črkami	116
Pomensko razmerje med povedma – koherenca	83	Raba ločil	117
Oblikovno/slovnično razmerje med povedma – kohezija	85	Ločila	118
Navezovanje	85	Končna ločila	118
Aktualnostno razmerje med povedma – informativnost	87	Pika	118
Dvogovorno besedilo	90	Vprašaj	119
Pomensko razmerje v zvezi dveh replik	90	Klicaj	119
Oblikovno/slovnično razmerje v sekvenci	91	Nekončna ločila	119
Aktualnostno razmerje v zvezi dveh replik	91	Vejica	119
Tvarna sestava besedila	91	Podpičje	120
Govorjena besedila	91	Dvopičje	120
Poudarek	92	Narekovaj	120
Intonacija	92	Pomišljaj	121
Padajoča intonacija	92	Oklepaj	121
Rastoča intonacija	92	Stičnost ločil	121
Vzključna intonacija	92		
Premori	93	BESEDILNE VRSTE	
Hitrost	93	Predstavitev osebe	124
Register	93	Predstavitev kraja	125
Glasovna barva	93	Predstavitev naprave	127
		Predstavitev postopka	128
		Življenjepis	129
		Poročilo	130
		Strokovno poročilo	132
		Reportaža	134
		Javno obvestilo	136
		Javno vabilo	137
		Javna zahvala	138
		Javno pismo	139
		Uradno opravičilo	140
		Uradno vabilo	141
		Uradna zahvala	142
		Uradno potrdilo	144
		Uradno pooblastilo	145
		Uradna izjava	147
		Uradna prošnja, prijava, pritožba	149
		Uradna prošnja	149
		Uradna prijava	151
		Uradna pritožba	153
		Besedilo ekonomske propagande	154
		Besedilo politične propagande	155
		Ocena	156
		Znanstveni članek	157
		Poljudnoznanstveni članek	159
		Esej	160
		Referat	161
		Zapisnik	163
SPORAZUMEVANJE			
Sporazumevanje	96		
Sporočanje – dejavniki	98		
Sporočanje – faze, načela uspešnega sporočanja, sprejemanje besedil	99		
BESEDILO – značilnosti in vrste			
Besedilo – vloge	102		
Vrste besedil	103		
SKLADANJE BESEDILA			
Skladanje besedila	106		
Upovedovanje – skladanje besed v poved	106		
Ubeseđiljenje – skladanje povedi v besedilo	108		
PRAVOPIISNA PRAVILA			
Zapisovanje glasov s črkami	113		
Deljenje	113		
Pisanje prevzetih besed	113		

Zakon in statut	165	NASTANEK SLOVENSKEGA JEZIKA	
Upravna odločba	167	Nastanek slovenskega jezika	176
Pogajalni pogovor	170	JEZIK V REPUBLIKI SLOVENIJI	
Prepričevalni pogovor	171	Jezik v Republiki Sloveniji	180
Intervju	172	Jezikovna politika in kultura	
Okrogla miza	173	v Republiki Sloveniji	181
Predavanje	174		

JEZIK V PROSTORU IN ČASU

Risanje in slikanje za vsakogar

Risanja in slikanja se lahko naučimo prav vsi. Morda se bo komu zdelo, da to ni mogoče, da je za tovrstno umetnost potrebna najprej nadarjenost, potem pa še leta in leta šolanja. Če je naš cilj postati umetnik velikega formata, potem to vsekakor drži. Toda risanje in slikanje sta tudi dejavnosti, s katerima si lahko popestrimo proste popoldneve ali pa počitniške dni. In kar je najboljšše, tudi privoščimo si ju lahko vsi, saj nam ni treba kupovati drage opreme in pripomočkov – zadostujeta že list papirja in svinčnik.

Se vam zdi nemogoče, da bi naslikali tihožitje, svojega domačega ljubljence ali pa naravo, ki jo ob-

čudujete vsakokrat, ko greste na sprehod? Verjetno vam ne bo uspelo že takoj v prvem poskusu motiva narisati oziroma naslikati tako, kot bi si želeli, toda vaja dela mojstra. Pri tem seveda ne bo odveč, če se boste naučili nekaterih tehnik, ki naj bi jih obvladal vsak umetnik, pa čeprav se z umetnostjo ukvarja samo ljubiteljsko. Kaj vse naj bi obvladali, si lahko preberete v knjigi Risanje in slikanje avtorja Briana Bagnalla (v slovenskem prevodu je izšla pri Tehniški založbi Slovenije). Avtor v svoji knjigi ali, bolje rečeno, priročniku korak za korakom odkriva skrivnosti umetnosti, ki pa so, kot sam pravi, skrivnosti

le na prvi pogled. Občutek za estetiko, za vse, kar je lepega, je namreč v vsakem izmed nas, le odkriti ga je treba.

Marsikdo je prepričan, da ni sposoben narisati ali naslikati nekaj lepega. Namen priročnika je predvsem pregnati bojazen in človeku vliti pogum, da bi začel ustvarjati, da bi premagal strah pred belim listom papirja in pred tem, da česa ne bo prav naredil.

»V umetnosti ni nič prav in nič narobe,« je prepričan avtor, ki v svojem priročniku na poljuden način opisuje osnove slikanja in risanja, od kompozicije, zlatega reza, perspektive, svetlobe, sence do barvne kompozicije in različnih pripo-

močkov in materialov, ki jih lahko pri svojem delu uporabimo. Tako v besedi kot v sliki nam korak za korakom predstavlja različne tehnike. Prva stvar, ki se je moramo naučiti, pa je gledati, opazovati svet okoli sebe in odkrivati lepoto v stvareh, ki nas obdajajo. Ko bomo obvladali umetnost gledanja, bo ustvarjanje veliko bolj preprosto. V zadovoljstvo nam ne bo le uspela slika, ampak že samo dejstvo, da smo počeli nekaj ustvarjalnega. In pri ustvarjanju je dovoljeno vse, kar nam ponuja domišljija. Zakaj torej ne bi eksperimentirali z različnimi materiali in tehnikami? Najhujše, kar se nam pri tem lahko zgodi, je to, da bomo kdaj pa kdaj vrgli v koš kakšen list papirja.

Ba. P.

Vir: .Delo & Dom, 18. 7. 2001

JEZIK

Avtor članka trdi, da je prva stvar, ki se je moramo naučiti, »gledati, opazovati svet okoli sebe in odkrivati lepoto v stvareh, ki nas obdajajo«. Ko gledamo, sprejemamo vidne vtise. Te lahko sporočamo tudi naprej in pri tem uporabljamo **jezik**.

Z jezikom ubesedujemo predmetnost, v jeziku lahko razmišljamo, čustvujemo, z njim navezujemo in ohranjamo stike, sporočamo svojo vednost o čem, razodevamo sebe, povzročamo spremembe v družbi in spoznavamo druge.

Jezik je sredstvo, s katerim govorec ali pisec tvori besedilo, poslušalec ali bralec pa to besedilo sprejema.

Jezik je torej temeljno sredstvo sporazumevanja.

Članek sestavlja **besedni jezik**, avtor besedila pa si je pomagal tudi s prvimi **nebesednega jezika** (članek je natisnjen v stolpcih, ima velik naslov, različno velikost in obliko črk ter fotografijo).

Lahko pa se sporazumevamo tudi brez besed. V članku avtor piše o risanju in slikanju. To je način sporazumevanja, saj je vsaka risba ali slika sporočilo zase. Prvine nebesednega jezika so še naše kretnje, mimika, pričeska, obleka, barve, zvočni in svetlobni signali; sem sodi tudi govorica bobnov, živalska govorica itd.

BESEDNI JEZIK

Priloženi članek govori o učenju branja in pisanja pri otrocih. Otrok se že v prvih letih svojega življenja uči temeljnega sredstva sporazumevanja, tj. besednega jezika. Kmalu izgovarja temeljne enote besednega jezika **besede**. Kasneje obvlada tudi **pravila za skladanje besed v višje enote**. Nazadnje se nauči **pravil za čutno zaznavno oblikovanje besed in višjih enot** (pravorečnih in pravopisnih pravil). Ugotovi, da ima vsaka beseda, ki jo izgovori ali zapiše, tudi določeno **slogovno vrednost**: nekatere besede lahko uporablja v vseh okoliščinah (te so **slogovno nezaznamovane** ali nevtralne), druge pa le v določenih okoliščinah (te so **slogovno zaznamovane**).

Ob 8. septembru, mednarodnem dnevu pismenosti

Z različnostjo do različnih otrok

Mednarodna bralna zveza (IRA, International Reading Association) je izdala publikacijo z desetimi pravicami otrok do uspešnega pouka branja. Z njo želi spodbuditi najširšo razpravo in konfrontacijo mnenj o branju ter prispevati h kritičnemu razmisleku o bralnem pouku ter njegovih spremembah tam, kjer je to potrebno.

V

čina otrok se (na)učijo branja in pisanja v šoli. Je sodobni pouk pripravljen zadovoljiti potrebe sodobnih ljudi po branju in pisanju? Publikacija je sicer nastala iz ameriških razmer, vendar spodbuja h kritičnemu razmisleku povsod po svetu, tudi pri nas.

Vsi ameriški otroci se lahko učijo brati in pisati, toda vse preveč jih je, ki slabo berejo in pišejo. Če naše šole ne uspejo

naučiti vsakega otroka brati in pisati, potem smo neuspešni mi vsi. Zagotoviti moramo, da bodo vsi otroci deležni odličnega pouka in podpore, ki jo potrebujejo pri učenju branja in pisanja.

IRA je prepričana, da napor za boljši pouk branja in pisanja temeljijo na spoznanju, da ima vsak otrok pravico do najboljšega pouka branja. Iz te osnovne pravice je razvila skupino 10 načel, ki naj bi bila vodnik za izobraževalno politiko in prakso.

Otroci imajo pravico:

- do primerne zgodnje bralne vzgoje, ki temelji na njihovih individualnih potrebah,
- do bralnega pouka, ki razvija njihove bralne zmožnosti in željo, da berejo vedno bolj zahtevna besedila,
- do dobro usposobljenih učiteljev, ki se stalno strokovno izpopolnjujejo,
- do bogatega izbora knjig in drugega bralnega gradiva v razredni, šolski in v javni knjižnici,
- do preverjanja, ki ugotovi njihove bralne dosežke in potrebe ter jih vključuje v njihove lastne odločitve o svojem učenju.
- Otroci, ki imajo težave pri učenju branja, imajo pravico do intenzivne pomoči strokovnjakov, usposobljenih za poučevanje branja.

– Učenci imajo pravico do bralnih spodbud, ki v njihove šolske dejavnosti vključujejo starše in širšo javnost.

– Otroci imajo pravico do bralnih spodbud, ki upoštevajo njihove jezikovne zmožnosti v maternem jeziku.

– do enakega dostopa do tehnologije, da bi izboljšali bralne spodbude,

– do razredov z najboljšimi učnimi razmerami.

Če od učiteljev in otrok pričakujemo visoke bralne dosežke, potem je potrebna velika podpora vseh dejavnikov v javnosti in družbi.

Osmi september je bil razglašen za mednarodni dan pismenosti zato, da se skrb za pismenost, njeno razširjenost in razvoj prenese iz skupin posameznih strokovnjakov na širšo javnost, da se prebudi javni interes in pritegne množice v prizadevanja za boljšo pismenost.

Mednarodna bralna zveza (IRA) je bila ustanovljena leta 1956 in združuje že okrog 100.000 članov v 100 državah. Njeno poslanstvo je razširjanje pismenosti. Zavzema se za študij bralnega procesa in učnih tehnik, za izboljšanje kvalitete učenja branja in skrbi, da se znanje in izkušnje razširjajo in z njimi aktivnosti za uporabo branja kot vseživljenjske aktivnosti vsakogar.

Bralno društvo Slovenije, ki je bilo ustanovljeno leta 1995 in je član IRA, pospešuje razvoj vseh oblik pismenosti.

Več informacij lahko dobite pri dr. Meti Grosman, predsednici društva: meta.grosman@ff.uni-lj.si; mag. Mileni Ivšek, predsednici upravnega odbora: ljudmila.ivsek@guest.arnes.si; Hedviki Pavlica, urednici časopisa Glas BDS: hedvika.pavlica@ff.uni-lj.si in mag. Tilki Jamnik, ki skrbi za povečevanja članstva BDS: tilka@lj-oz.sik.si

T. J.

Če bralec ni prepričan, v katero skupino sodi določena beseda, lahko pogleda v **slovar**. V *SSKJ (Slovarju slovenskega knjižnega jezika)* so ob vsaki besedi navedene tudi njene oblikovne lastnosti in slogovna (ne)zaznamovanost. Pri usvajanju besedišča spozna, da so besede lahko **enopomenske** ali **večpomenske**.

Ko se otrok uči tuje jezike, uporablja **večjezični slovar**.

Avtor članka predstavlja Mednarodno bralno zvezo (IRA) in njeno poslanstvo pri razširjanju pismenosti po svetu. Tehnike branja in pisanja se med seboj razlikujejo, vse pa morajo upoštevati dejstvo, da za sporočanje v danem jeziku ni dovolj le to, da obvladamo posamične besede (slovar), ampak moramo poznati in znati uporabljati tudi **slovnična pravila**.

Npr.:

Mednarodna bralna zveza = **besedna zveza**

/.../ potem smo neuspešni vsi. = **stavek**

Če naše šole ne uspejo naučiti vsakega otroka brati in pisati, potem smo neuspešni vsi. = **poved**

Mednarodna bralna zveza (IRA) je bila ustanovljena leta 1956 in združuje okrog 100000 članov v 100 državah. Njeno poslanstvo je razširjanje pismenosti. = **zveza povedi, besedilo**

Zelo pomembno pri učenju branja je tudi poznavanje **pravorečnih pravil**:

- o **izgovoru in naglaševanju v besedi** [*brálna wzgója, brálna zvéza*];
- o **glasnosti, hitrosti, višini, barvi, melodiji in o premorih** (*Zagotoviti moramo, da bodo vsi otroci deležni odličnega pouka in podpore, ki jo potrebujejo pri učenju branja in pisanja.*).

Pri učenju pisanja pa so pomembna tudi **pravopisna pravila**. To so pravila:

- o rabi velikih in malih črk (*Mednarodna bralna zveza, IRA*);
- o zapisovanju glasov (*razprava*);
- o rabi ločil (*Zagotoviti moramo, da bodo vsi otroci deležni odličnega pouka in podpore, ki jo potrebujejo pri učenju branja in pisanja.*);
- o deljenju besed (*pu-bli-ka-ci-ja*);
- o pisanju skupaj, narazen ali z vezajem (*vseživljenjske* aktivnosti);
- o pisanju prevzetih besed (*International Reading Association*).

SOCIALNE ZVRSTI JEZIKA

dr. Artur Štern

Sredi Ljubljane, nasproti Figovca in nekaj korakov od Šestice – na eminentnem mestu – po novem stoji skulptura sodobnega slovenskega avtorja. Čeprav vas večina zanj še ni slišala, je v ustreznih krogih priznan in ugleden. To je Jiří Bezlaj.

Ta kip je zame pravzaprav le izgovor, da lahko tu pišem o njem. V resnici pa je Jiří človek, ki me je v življenju doslej največkrat presenetil – in to nikoli v negativnem smislu (kot ta ali oni drugi sloviti predstavniki slovenske kulture). Prvič, ko sem ga zagledal, sem skupaj s približno še pol tistega našega prvega be klasa na Bežigrjski zlezal pod klop, kajti njegova pojava z zaraščeno glavo in z debelimi špeglji se nam je očitno hipoma zazdela jako smešna. Sploh pa potlej, ko je v tistem svojem izrazito nenavadnem slogu s specifično in počasno izgovarjavo izjavil: No, utručički, kua j to umetnost?

Nekdo je celo odgovoril – da je to pač nekaj lepega. In naš profesor umetnosti je odvrnil: Nekej lepga je tut, č Janzk Metki reče, de

Jiří – mož presenečenj

jo ma rd; pa to še ni umetnost. Nakar je iz razreda sledilo, da je umetnost to, če kdo kaj lepega nariše, Jiří pa: Janzk luhko Metki nariše srčk, pa to še tut ni umetnost. In tedaj se je nekdo spomnil in rekel: Pa nam vi povejte. In potem je on rekel: Ja, to pa jst n vem!

Začelo se je torej zabavno in lucidno. Nadaljevalo se je, poleg vsega tega še – dobrosrčno. Če kdo ni znal ravno odlično, je dobil pet s četrt pikice, pa s pol pikice, pa s celo, pa z dvema, sledilo je minus pet, pa štiri do pet in tako naprej. Tisti pa, ki sploh ni odprl ust, je kasiral najnižjo možno oceno: tri do štiri. Se ne hecam. In ker smo bili včasih seveda nemirni, je tuintam zagrozil s krvavimi sankcijami – a vsi smo vedeli, da je to spet le njegov simpatičen dovtip. Se ga pa spomnim, kako je nekoč med uro žalostno in bolj sam sebi kot nam pretresen dejal: Pa zakaj morate bit taki! Kdor se je pri njem hotel česa naučiti, se je. Nikogar pa ni v nič silil. Že takrat sem čutil, da je Jiří verjetno najboljši prfoks, kar sem jih in jih bom kdaj imel.

Ko sem ga nato čez leta srečal na Rožniku in ga povabil za gosta na enega svojih hemingvejskih večerov, je z veseljem potrdil udeležbo, »če majo dobr šnopl!«. Vsi, vključno s sogostjo Mišo Molk, smo bili nad njegovimi duhovitimi resnicami neznansko navdušeni. Če bi bilo življenje tekma (kar sicer ni) in če bi moral izbrati najzanimivejšega človeka, kar sem jih kdaj spoznal ali videl, bi se odločil – zanj.

Pa vam pridem pred dobrim mesecem na neki pesniški recital žgečkljivih travestij Prešerna; in se ob tistih skrajno inventivnih predelavah muzam in zabavam kot še nikoli; in po koncu, totalno zvedav, zaupno izvem, da je njihov presenetljivi avtor – boste ugibali, kdo?

Jiří, vsestranski mojster življenja, ki ravnokar za leto in pol odhajaš na tuje, vedi: nekoga tu si pomembno poučil, kaj je to umetnost.

Tako kot drugi razviti jeziki ima tudi slovenščina **več prostorsko in družbeno pogojenih različic** ali **socialnih zvrsti**. Vsem Slovincem pa je skupen **knjižni jezik**. Tega se naučimo v šoli in ga uporabljamo v dveh različicah – to sta **zborni** in **knjižni pogovorni jezik**.

Priloženi članek je iz *Delove* priloge Ona, torej iz publikacije, namenjene najširši javnosti. Zato pričakujemo, da bo napisan v **zbornem jeziku**. A v besedišču članka najdemo tudi neknjižne vložke. Če so ti prisotni, so po navadi označeni z narekovaji, a v članku tudi teh skoraj ni. **Neknjižni jezik** kljub temu ni zlit s knjižnim.

V drugem odstavku preberemo besedno zvezo *»našega prvega be klasa«*, kar lahko uvrstimo v **dijaški žargon**, tj. interesno neknjižno zvrst srednješolcev. **Žargon, sleng** in **argo** so interne zvrsti skupin, ki jih družijo enak ali podoben intreres.

Na več mestih je med knjižnim besediščem **pogovorni jezik**, npr. *»Nekej lepga je tut, č Janzk Metki reče, de jo ma rd«*.

Neknjižni so tudi stilno zaznamovani izrazi, kot so *»špegli«*, *»jako«*, *»šnopc«*, knjižno pogovorno pa je *»Pa zakaj morate bit taki!«*.

Ko ugotavljamo, zakaj se knjižne zvrsti v članku mešajo z neknjižnimi, se moramo vprašati, kakšne vrste besedilo vsebuje tako besedišče. Gre za stalno rubriko (kolumno) priloge Ona, v kateri podpisani avtor očitno želi besedilo zaznamovati izrazito avtorsko. Dopuščanje take svobode je stvar presoje uredništva. Ne gre namreč za umetnostno funkcijsko zvrst, v kateri je taka svoboda običajna.

BESEDA

Inteligentne srake

Srake imajo izvrstne sposobnosti oponašanja vsakovrstnih glasov, so ugotovili avstralski znanstveniki. Te izjemne ptice zmorejo za človekom ponavljati cele stavke, posnemati pasje lajanje, mačje mijavkanje in oglašanje vsaj še dvajset vrst drugih ptic, ob prvem mraku pa začnejo obnavljati vse zvoke, ki so jim bile izpostavljene čez dan. Avstralski biologi so analizirali več kakor sto ur oglašanja srak in ugotovili, da je njihovo petje melodično in kaže na precejšnjo glasbeno nadarjenost, ki bi jo lahko primerjali celo s talentom delfinov ali kitov. Glasbeni posluš, ki ga premorejo srake, je tolikšen, da lahko odpojejo melodijo le nekaj minut po tem, ko so jo prvič slišale. V prid jim ni le to, da so zelo glasne ptice, kar je najbrž razlog, da se ljudje ne odločajo zanje kot za hišne ljubljence. **DPA**

Vir: Delo, 14. 8. 2001

BESEDA

Beseda je **znamenje**, s katerim poimenujemo:

- prvine predmetnosti, npr. *srake, znanstveniki, zvok, biologi, so analizirali, sto, delfinov, kitov, minut*;
- razmerja v predmetnosti, npr. *za, in, ob, pa, čez, da, ali, ko*;
- svoje razmerje do predmetnosti ali do naslovnika, npr. *izvrstne, najbrž*.

Beseda je znamenje, s katerim tudi kažemo, npr. *te, njihovo, jim, kar, zanje*.

Beseda kot **dogovorjeno ime/poimenovanje** ima:

- **dogovorjen pomen** (ob poimenovanju česa moramo upoštevati dogovor – konvencijo, npr. *sraka* 'ptica s črnim in belim perjem ter dolgim repom');
- **dogovorjeno tvarno stran** (v besedi si glasovi oz. črke sledijo v dogovorjenem zaporedju; med glasove oz. črke iste besede ne smemo ničesar vrivati oz. ničesar izpuščati; poleg tega ne smemo zamenjevati posameznih glasov oz. črk v besedi, npr. *sraka – spaka – kasra – okras*).

Velja dogovor, da glasove oz. črke iste besede izgovarjamo oz. pišemo strnjeno, med besedami v besedilu pa delamo presledke, npr. *inteligentne srake*.

- Izjema so večdelne besede – pišemo jih narazen, čeprav šele skupaj nekaj pomenijo, npr. *odločati se* 'pri izbiri dajati čemu prednost'.
- Večdelne besede so tudi nekatere nesedanjiške glagolske oblike – prihodnjik, preteklik, predpreteklik in pogojnika, npr. *bodo analizirali, so analizirali, so bili analizirali, bi (bili) analizirali*.
- Izjemo predstavljajo tudi primeri, kjer več besed pišemo strnjeno, npr. *zanje < za + njih*.

POIMENOVALNE VLOGE

Z besedami

- poimenujemo:
 - sestavine predmetnosti,
 - razmerja v predmetnosti,
 - sporočevalčevo razmerje do predmetnosti ali do naslovnika;
- kažemo.

Na osnovi različnih vlog besed ločimo:

- **predmetnopomenske besede**, npr. *srake, glasovi, ptice, stavki, dvajset*;
- **slovnične besede**, npr. *za, in, čez*;
- **naklonske besede**, npr. *najbrž*;
- **kazalne besede**, npr. *te, njihovo, tolikšen*.

POMEN BESED

Beseda kot ime česa ima določen pomen. Pomeni lahko:

- **konkretno**, npr. *sraka* 'ptica s črnim in belim perjem ter dolgim repom';
- **abstraktno**, npr. *sposobnost* 'lastnost, značilnost, potrebna za opravljanje kakšne dejavnosti'.

Glede na število pomenov, ki jih ima posamezna beseda, ločimo:

- **enopomenke**,
- **večpomenke**.

Enopomenka je beseda, ki ima en pomen. To so v glavnem strokovne besede (têrmini) – z njimi strokovnjaki poimenujejo predmetnost svoje stroke, npr. *biolog, nadarjenost* (*biolog* 'strokovnjak za biologijo'; *nadarjenost* 'sposobnost hitro, brez večjega napora pridobiti si potrebno znanje, spretnost za dobro opravljanje kakšne dejavnosti').

Večpomenka je beseda, ki ima več pomenov, s katerimi poimenujemo podobno predmetnost – teh besed je več kot enopomenk, npr. *sraka, posnemati* (*sraka* '1. ptica s črnim in belim perjem ter dolgim repom, 2. slabš. kdor govori s kričavim, neprijetnim glasom'; *posnemati* '1. odstranjevati kaj s površine česa, zlasti tekočine, 2. ravnati, govoriti tako, kot ravna, govori kdo drug, 3. delati kaj čemu /dragocenejšemu/ tako podobno, da vzbuja vtis prvega, 4. knjiž. v zvezi z iz spoznavati, ugotavljati, 5. prenašati: /a/ s fotografskim aparatom na filmski trak ali fotografsko ploščo, /b/ s filmsko kamero na filmski trak, snemati, 6. rad. zapisovati zvok ali sliko na magnetni trak, ploščo).

Glede na tvarno stran besede ločimo:

- **enakozvočnice**,
 - ⇒ enakoglasnice,
 - ⇒ enakopisnice,
- **blizuzvočnice**.

Enakozvočnice (homonimi) so besede, ki imajo enako tvarno stran (se enako izgovarjajo ali pišejo), ne poimenujejo pa podobne predmetnosti, npr. *dan, zapeti* (**dan** 'čas štiriindvajsetih ur, ki se začne ob polnoči in traja do polnoči' – **dan** 'deležnik na -n glagola *dati*'; **zapeti** zapnem 'dati kaj v tak položaj, da kaj povezuje ali pritrjuje k čemu' /npr. *zapeti gumb, zaponko*/ – **zapeti** zapojem 'izoblikovati tone, melodije z govornimi organi').

Enakoglasnice so besede, ki jih izgovarjamo enako, pišemo pa drugače, npr. [rop] – *rop/rob*.

Enakopisnice so besede, ki jih pišemo enako, izgovarjamo pa različno, npr. *celo* – [celó/célo].

Blizuzvočnice (paronimi) so besede, ki imajo zelo podobno tvarno stran (podobno zvenijo), imajo pa različni pomen, npr. *oglašanje* – *oglaševanje*.

POMENSKA RAZMERJA MED BESEDAMI

Med besedami obstajajo naslednja pomenska razmerja:

- **sopomenskost**,
- **protipomenskost**,
- **nadpomenskost** in **podpomenskost**,
- pripadnost isti **besedni družini**,
- pripadnost istemu **tematskemu polju**.

Sopomenke (sinonimi) imajo enak ali zelo podoben pomen, npr. *intelligenten, pameten, razumen, dojemljiv; oponašanje, posnemanje*.

Protipomenke (antonimi) so besede z nasprotnim pomenom, npr. *intelligenten – neintelligenten, pameten – nespameten, izjemen – vsakdanji, imajo – nimajo, prvi – zadnji, noč – dan, mrak – zora*.

Nadpomenke (hipernimi) so besede s širšim pomenom, npr. *živali*.

Podpomenke (hiponimi) so besede z ožjim pomenom, npr. *srake, mačke, psi*.

Besedno družino tvorijo pomensko povezane besede z istim oz. skupnim korenem, npr. *peti, pevec, odpeti, pevčev, zapeti, pevka; glas, glasen, glasnik, naglas, preglas, preglasiti*.

Besede imajo skupen koren *-pét-* oz. *-glas-* in so pomensko povezane.

Tematsko polje sestavljajo besede, ki so tematsko povezane, npr. *sraka, kričanje, oponašanje, ptica, drevo, narava, črn, oglašanje, petje, melodija, posluh ...*

SLOGOVNA VREDNOST

Glede na slogovno vrednost besed ločimo:

- **slogovno nezaznamovane** (nevtralne) in
- **slogovno zaznamovane besede**.

Slogovno nezaznamovane besede lahko uporabljamo v vseh besedilih (uradnih, neuradnih, strokovnih, publicističnih, doma, na delovnem mestu), saj ne razodevajo sporočevalca, ampak samo poimenujejo predmetnost, npr. *sraka (ptica), glas, sposobnost, znanstvenik, posnemati, obnavljati, dan ...*

Slogovno zaznamovane besede lahko uporabljamo le v določenih besedilih, ne pa v vseh; razodevajo tudi sporočevalca – njegovo razmerje do predmetnosti, njegovo pokrajinsko pripadnost in pripadnost starostni ali interesni skupini, njegovo strokovno področje ipd., npr. *sraka* slab. 'kdor govori s kričavim, neprijetnim glasom' (raba besede je omejena na zasebne pogovore in izraža čustveno razmerje sporočevalca do predmetnosti).

Vrste slogovno zaznamovanih besed:

- **čustveno zaznamovane;**
- **nečustveno zaznamovane:**
 - ⇒ narečno in pokrajinsko pogovorno zaznamovane;
 - ⇒ slengovsko in žargonsko zaznamovane;
 - ⇒ praktičnosporazumevalno, uradnovalno, strokovno in publicistično zaznamovane;
 - ⇒ časovno zaznamovane.

Čustveno zaznamovane besede izražajo poleg predmetnosti tudi sporočevalčevo čustveno razmerje do nje. Ločujemo čustveno zaznamovane besede za izražanje:

- **naklonjenosti**
 - ⇒ ljubkovalnice,
 - ⇒ olepševalnice,
 - ⇒ otroške besede;
- **nenaklonjenosti**
 - ⇒ slabšalnice,
 - ⇒ zmerljivke/psovke,
 - ⇒ kletvice,
 - ⇒ prostaške besede;
- **vznesenosti**.

Čustveno zaznamovane besede za izražanje naklonjenosti (prisrčnega razmerja):

- ljubkovalnice, npr. *srakica, ljubljenček*;
- olepševalnice (z njimi skušamo neprijetno predmetnost nekoliko omiliti), npr. namesto *grd* rečemo *nelep*;

- otroške besede (rabijo jih otroci in odrasli v pogovoru z njimi), npr. *pupcati* 'piti'.

Čustveno zaznamovane besede za izražanje nenaklonjenosti (podcenjevalnega, zaničevalnega razmerja):

- slabšalnice, npr. *donda* 'veliko, nerodno dekle';
- zmerljivke/psovke (z njimi izražamo grobo oz. žaljivo razmerje do poimenovanega), npr. *svinja* 'ničvreden, malovreden človek';
- kletvice (z njimi izražamo negativno razpoloženje ob čem, so družbeno nesprejemljive), npr. *jebi ga, kurc te gleda*;
- prostaške (vulgarne) besede (družbeno nesposodobne, moralno nesprejemljive), npr. *jajcati se* 'jeziti se, razburjati se'.

Čustveno zaznamovane besede za izražanje vznesenosti, npr. *pevke* 'srake, ki imajo izjemen posluš za posnemanje glasov'.

Narečno in pokrajinsko pogovorno zaznamovane besede (z njimi naslovniku poleg predmetnosti razodevamo tudi svojo pokrajinsko pripadnost), npr. *nona*.

Slengovske ali žargonske besede (z njimi poleg poimenovanja predmetnosti razodevamo svojo ožjo družbeno, tj. generacijsko ali poklicno pripadnost), npr. *mega, stari, frača; šprica, intenzivna, padalci, delati pljuča*.

Funkcijsko zaznamovane besede (z njimi razodevamo poleg poimenovanja predmetnosti svojo družbeno vlogo, tj. sporočanje v vlogi družinskega člana, uradnika, strokovnjaka oz. javnega govornika):

- **praktičnosporazumevalne besede** (uporabljamo jih v zasebnih vsakdanjih pogovorih s prijatelji, znanci, družinskimi člani), npr. *punca, pildek, šefla, lokalc, zelenjavarca, zeljarca, osebna, kartica*;
- **uradovalne besede** (uporabljajo jih uradniki pri sporazumevanju s strankami), npr. *reklamacija, stornirati, dohodnina, osebna izkaznica, bančna/kreditna kartica*;
- **strokovne besede** ali **têrmini** (uporabljamo jih v določenih strokah, največkrat so razumljive predvsem strokovnjakom; za določeno stroko značilne izraze imenujemo strokovno izrazje ali terminologija), npr. *osebek, prilika, bobnič, šarenica*;
- **publicistične besede/besedne zveze** (uporabljajo jih javni sporočevalci, tj. novinarji), npr. *prijateljski obisk, zamujena priložnost, čista desetka, pokazati rumenega*.

Časovno zaznamovane besede:

- novejšje, splošno še nerazširjene (**neologizmi**), npr. *zabojnik, zgoščanka, péška*;
- besede, ki so jih uporabljali nekoč, danes pa se rabijo redko ali sploh ne več (zastarele besede – **arhaizmi**), npr. *akotudi, čutje* 'čustvo, občutek', *moralizovati*.

IZVOR

Izvor slovenskih besed je različen. Glede na to se delijo na:

- domače in
- prevzete besede.

Antigona v New Yorku

Janusz Głowacki. Prešernovo gledališče Kranj, 2001. Prevod: Alja Predan. Režija: Mateja Koležnik. Dramaturgija: Diana Kolomi. Scenografija: Branko Hojnik. Kostumografija: Alan Hranitelj. Koreografija: Tanja Zgonc. Glasba: Miha Salehar. Igrajo: Borut Veselko, Matjaž Tribušon, Vesna Jevnikar, Rok Vihar, Matjaž Višnar. **Tragikomedija.**

Historia: Sodobni poljski dramatik **Janusz Głowacki** (1938) je diplomiral na varšavski univerzi iz poljske filologije. Leta 1960 je v Almanahu mladih debitiral, kot prozaist. Je filmski scenarist, dramatik, romanopisec in esejist, avtor 8 dram, 10 knjig, 6 scenarijev in 10 radijskih iger. Po štirih njegovih scenarijih so bili posneti filmi, enega je režiral Andrzej Wajda. Pisanju za gledališče se je Głowacki posvetil konec sedemdesetih let. Decembra 1981 se je udeležil premiere svoje drame *Pepel* v londonskem gledališču Royal Court. Ko so istega meseca na Poljskem razglasili vojno stanje, se je preselil v New York, kjer živi že dvajset let. Njegova tragikomedija *Antigona v New Yorku* je prejela več pomembnih nagrad, revija *Time* pa jo je uvrstila med deset najboljših gledaliških iger, uprizorjenih v Združenih državah leta 1993. Prva slovenska uprizoritev je nastala v režiji **Mateje Koležnik**, ki je, v zadnjih letih režirala več odmevnih predstav (*Tri visoke ženske* in *Histerija* v Metnem gledališču ljubljanskem; *Indijc hoče v Bronx*, *Kdo se boji Virginie Woolf?*, *Lepotna kraljica Leenana* v SNG Drama Ljubljana; *Kako sem se naučila voziti* v Prešernovem gledališču Kranj). Uprizoritev *Lepotna kraljica Leenana* je na Festivalu komornega gledališča 2000 v Umagu prejela grand prix za najboljšo uprizoritev v celoti.

Storia: *Antigona v New Yorku* je tragikomedija o treh klošarjih, policaju in truplu. V predstavi vidi Głowacki sodobno Antigono/Anito v newyorškem parku, kjer se zbirajo klošarji, ki jim avtor kot protiutež postavi predstavnika oblasti – policista. Želja pokopati klošarskega prijatelja pripelje dogajanje na sam rob absurdnega. **T. D.**

Prešernovo gledališče Kranj. Premiera ob 19.30.

Vir: Delo, 8. 9. 2001

Domače besede:

- izvirajo iz indoevropskega prajezika, praslovanščine oz. zgodnje slovenščine (iz prednikov današnje slovenščine), npr. *mama*, *dom*;
- nastajajo oz. so nastale v novejšem času (zadnjih 200 let) na podlagi starejših slovenskih besed, npr. *zabojnik*, *penina*;
- izvirajo iz posnemanja naravnih zvokov oz. glasov, npr. *bobneti*, *mijavkati*.

Razlage izvora besed so zbrane v *Slovenskem etimološkem slovarju* Marka Snoja.

dŏm -a m, *domâ, domŏv, domovina, domáč, domačija, domačin, domáčnost, udomáčiti, zdŏma, zdŏmec*. Enako je steslovan. *domb*, hrv., srb. *dŏm*, rus. *dŏm*, češ. *dŏm*, rod. *domu*. Pslovan. **domъ* 'dom, hiša' je nastalo iz ide. **domu-*, iz česar se je razvilo še lat. *domus*, rod. *-ūs* 'hiša'. Iz vzporedne tvorbe **domo-* je stind. *dâma-* 'hiša, zgradba', gr. *dŏmos* in lit. *nâmas* 'hiša, bivališče'. Ide. **domu-*, **domo-* 'hiša, dom' sta tvorbi iz korena **dem-* 'graditi', prim. gr. *démō* 'gradim' (Be I, 107, SP IV, 98 s., Po, 198 s.). Prvotni pomen je torej *'kar je zgrajeno'. Glej tudi *dvŏdŏmen*.

Vir: Slovenski etimološki slovar

drâma -e ž, *drâmski, dramâtik, dramâtičen, dramâtizirati, dramâtûrg*. Prevzeto prek nem. *Drama, dramatisch, dramatisieren, Dramaturg* iz poznolat. *drâma*, kar je prevzeto iz gr. *drâma* 'gledališka igra', česar prvotnejši, v gr. še znani pomen je 'delo, dejanje'. Gr. *drâma* je izpeljanka iz glagola *drâō* 'delam, delujem, učinkujem' (K1, 153). Glej tudi *drâstičen*.

Vir: Slovenski etimološki slovar

filologîja -e ž 'veda o jeziku in književnosti', *filolŏg, filolŏški*. *Tujka*, prevzeta (eventualno prek nem. *Philologie*) iz lat. *philologia* v enakem pomenu, kar je izposojeno iz gr. *philologia* 'ljubezen do besede, pogovora, literature'. To je zloženo iz gr. *phîlos* 'drag, ljub, prijatelj' in *lŏgos* 'beseda, pogovor, literatura' (K1, 544). Glej tudi *-logîja*.

Vir: Slovenski etimološki slovar

Prevzete besede so prišle v slovenščino iz jezikov, s katerimi nismo povezani razvojno, temveč zemljepisno ali kulturno, npr. *internet, mikrofón, materija, tetrapak, tetoviranje, filologija*. Slediti moramo načelu, da se prevzemanju besed izognemo, če ni nujno potrebno – če imamo ustrezno slovensko besedo ali pa jo lahko naredimo.

Vrste prevzetih besed:

- **sposojenke** so popolnoma prilagojene slovenskemu knjižnemu jeziku (v izgovorjavi, pisavi in pregibanju), npr. *absurdno*;
- **tujke** so deloma prilagojene slovenskemu knjižnemu jeziku (izgovarjamo in pregibamo jih po naše, ohranjamo pa tuji zapis), npr. *grand prix, historia*;
- **citatne besede oz. besedne zveze** so neprilagojene slovenskemu knjižnemu jeziku (ohranjajo tuji izgovor, zapis in slovnične lastnosti), npr. *first lady*.

TVORJENOST

Morfemi, na katere razstavljamo besede, so:

- koren,
- obrazilo,
- končnica.

Koren je osnovni/temeljni morfem s konkretnim/stvarnim pomenom, skupnim celi besedni družini, npr. *drama*, *dramatik*, *dramski*, *dramatiziranje*, *dramaturg*; *gledati*, *gledalec*, *gledališče*, *gledališki*, *pregled*, *pogled*.

Obrazilo je morfem, ki ima stvarni pomen, npr. *dram-ski* 'tak, ki se tiče drame'.

Končnica je morfem, ki ima slovnični pomen, npr. *drama* (morfem *-a* pomeni 'ženski spol, ednino in imenovalnik').

Vrste besed glede na tvorjenost

Določamo jih glede na to, ali imajo obrazilo ali ne.

Ločimo:

- tvorjenke in
- netvorjenke.

Tvorjenke so besede, ki imajo obrazilo, npr. *dram-ski*.

Netvorjenke so besede brez obrazila. Imajo samo koren in končnico, npr. *dram-a*.

Podstava je del tvorjenke, ki se je ohranil pri tvorjenju, npr. *drama*, *dramatik*, *dramski*, *dramatiziranje*, *dramaturg*.

Taborništvo ima v slovenski prestolnici že dolgoletno tradicijo in v Zmajevega rodu smo ponosni, da naša organizacija že petdeset let uspešno skrbi za aktivno preživljanje prostega časa in vzgojo mestne mladine. Taborniki danes delujemo po vsej Sloveniji, skupno nas je kar deset tisoč.

Aktivnosti so razdeljene na tedenske sestanke članov z vodniki in izlete ob koncu tedna. Med poletni počitnicami pa pripravimo taborjenja s pestrim programom spoznavanja življenja v naravi, pozimi pa se odpravimo na aktivne počitnice, namenjene spoznavanju zimske krajine. Starejši taborniki se pogosto odpravimo tudi na daljša potovanja v tujino, letošnje leto bo zaznamoval svetovni zlet tabornikov na Tajske.

»Tam na začetku mojih stikov s taborništvom je bil zame to predvsem stik z naravo. Hodil sem na izlete, pa še več bi, ko bi mi starši lahko omogočili. Hodili smo na taborjenja, na katerih smo resnično živeli z naravo. Bilo nam je lepo, a danes na tiste čase gledamo morda drugače, saj so bili težki, pa še mnogo mlajši smo bili. Ključno pa mi je taborništvo zasejalo kal ljubezni do narave, kal spoštovanja do ljudi in kal cenjenje poštenosti. Vsi ti ideali do danes v meni niso zamrli, nasprotno, kal je pognala v rastlino, ki bo umrla šele z menoj.«

Miran Trontelj, dolgoletni član Zmajevega rodu

Za vse dodatne informacije se lahko obrnete na vodjo tabornikov OŠ Toneta Čufarja **Jerneja Vodeba**:
Telefon: 041 384 522
E-naslov: nejcvoдеб@hotmail.com

Vir: Informativno gradivo – zgibanka, sept. 2002

TVORJENKE

NASTANEK TVORJENK

Skladenjska podstava tvorjenke je pomensko precej splošna in slovnično zelo preprosta besedna zveza.

Npr.

(daljši) *bolj dolg*;

(dolgoleten) *tak, ki traja dolga leta*.

Skladenjska podstava je glede na medbesedni odnos v besedni zvezi lahko:

- **priredno zložena**,
- **podredno zložena**.

Priredno zložena skladenjska podstava je zložena iz **več jeder** (npr. *Breznik in Ramovš*).

Podredno zložena skladenjska podstava je zložena iz **jedra** in **določila** (npr. *tak, ki traja dolga leta*).

Jedro skladenjske podstave lahko opazujemo z dveh vidikov:

- s **pomenskega**,
- z **besednovrstnega**.

Jedro skladijske podstave s **pomenskega vidika**:

- **Abstraktno jedro** ima nedoločni/splošni/pojmovni pomen, ki je pogosto izražen z zaimkom (npr. lastnost – *tak, ki traja več let*; bitje – *ta, ki gloda*).
- **Konkretno jedro** ima določni/posamezni/predmetni pomen, ki ga izražamo z natančnim poimenovanjem posameznega bitja, stvari, naprave, dejanja (npr. *tabornik ženska, bolj dolg, imeti tabor*).

Jedro skladijske podstave z **besednovrstnega vidika**: določimo, v katero besedno vrsto sodi beseda v jedru:

- **samostalniška beseda** (*pritličje – to, kar je pri tleh*);
- **pridevniška beseda** (*letošnji – tak, ki je od letos*);
- **glagol** (*kupovati – večkrat kupiti*);
- **prislov** (*domov – tja, kjer je dom*).

Besedotvorni algoritem je postopek pretvarjanja skladijskih podstav v nove besede. Sestoji iz šestih korakov:

1. Izhajamo iz skladijske podstave.
2. Iz skladijske podstave vzamemo tisto polnopomensko besedo/tiste polnopomenske besede, iz katere/katerih bomo delali novo besedo.
3. Polnopomensko besedo/polnopomenske besede postavimo v izhodiščno obliko (pri glagolu nedoločnik, pri samostalniku oblika v rodilniku množine, pri pridevniku moška oblika v rodilniku ednine) in ji odvzamemo slovnične lastnosti – tako dobimo besedotvorno podstavo bodoče tvorjenke.
4. Preostali del skladijske podstave zamenjamo z obrazilom – izberemo priponsko (desno), predponsko (levo) ali medponsko (vmesno) obrazilo.
5. Dele bodoče tvorjenke (besedotvorno podstavo in obrazilo) pravilno razvrstimo.
6. Pravilno razvrščene dele bodoče tvorjenke združimo in po potrebi spremenimo njihovo glasovno ali naglasno podobo.

Npr.:

1. *ta, ki vodi zbor*
2. *vodi, zbor*
3. *vod-, zbor-*
4. *-o-, -ja*
5. *zbor- + -o- + -vod- + -ja*
6. *zborovodja*

NAČINI TVORJENJA BESED

V slovenščini poznamo tri temeljne načine tvorjenja novih besed:

- izpeljavo,
- zlaganje,
- sestavljanje;

in nekaj drugih načinov:

- sklapljanje,
- krnitev.

IZPELJAVA

Je tvorjenje nove besede tako, da pretvorimo skladenjsko podstavo v tvorjenko z desnim obrazilom – **pripono**. Besedotvorna podstava je enodelna.

(Npr. *ta, ki vodi* > *vodja*)

ZLAGANJE

Je tvorjenje nove besede s pretvarjanjem skladenjske podstave v tvorjenko z vmesnim obrazilom – **medpono**. Besedotvorna podstava je dvodelna.

(Npr. *ta, ki vodi zbor* > *zborovodja*)

SESTAVLJANJE

Je tvorjenje nove besede s pretvorbo skladenjske podstave v tvorjenko z dodajanjem levega obrazila – **predpone**. Besedotvorna podstava je enodelna.

(Npr. *vmesni naslov* > *mednaslov*)

SKLAPLJANJE

Je tvorjenje nove besede z mehansko združitvijo vseh sestavin skladenjske podstave v eno besedo (brez glasovnega obrazila). Besedotvorna podstava je večdelna.

(Npr. *petdeset, predvsem, zame*)

KRNITEV

Je tvorjenje nove besede z odvzemom začetnih, srednjih ali končnih glasov (črk) ali zlogov besedam iz skladenjske podstave.

(Npr. *elektronski naslov* > *e-naslov*)

Poznamo tudi mešano tvorbo, tj. tvorjenje nove besede s sočasno kraitvijo in sklapljanjem.

(Npr. *osnovna šola* > *OŠ*)

SESTAVA TVORJENK

Netvorjene so besede, ki so bile prvotno dane (npr. *zmaj*, *narava* ...); tvorjenke pa so besede, ki so narejene iz že danih besed (npr. *zmajev*, *naravovarstveni* ...).

V tvorjenih besedah prepoznavamo dva dela:

- besedotvorno podstavo,
- obrazilo.

Besedotvorna podstava je beseda v besedi.

Npr. *zmajev* ← *zmaj*.

Obrazilo je del, s katerim smo iz že dane besede tvorili novo.

Npr. *zmajev* ← *zmaj*.

Besedotvorna podstava je del tvorjenke, v katerem prepoznamo izhodiščno besedo. Pri določanju moramo paziti, da je v besedotvorni podstavi tisti del tvorjenke, ki je njen »neposredni prednik«, ne pa tisti, ki je njen »davni prednik«.

(Npr. *let-*, *letn-*, *letnic-*, *-letnica*, *obletnica* – besedotvorna podstava tvorjenke *obletnica* je tako *-letnica*, čeprav je v njej več »starejših prednikov«, npr. vse do netvorjene besede *let-*.)

Besedotvorna podstava tvorjenke je lahko:

- enodelna: *vodja*,
- večdelna (dvodelna): *zborovodja*.

Obrazilo je del tvorjenke, ki smo ga dodali »neposrednemu predniku«.

Vrste obrazil:

- levo oz. predpona (npr. *obletnica*);
- desno oz. pripona (npr. *tabornik*, *zmajev*);
- vmesno oz. medpona (npr. *zborovodja*, *naravovarstveni*).

Po vrsti obrazila in besedotvorne podstave določamo **vrsto tvorjenke**:

- Sestavljenke imajo predpono in enodelno besedotvorno podstavo.

_____ O + BPo

- Izpeljanke imajo pripono in enodelno besedotvorno podstavo.

_____ BPo + O

- Zloženske imajo medpono in dvodelno besedotvorno podstavo (nekaterne imajo še pripono).

_____ (_____) BPo + O + BPo (+ O)

- Sklopi so brez glasovnega obrazila in imajo večdelno besedotvorno podstavo.

_____ BPo + BPo + BPo ...

O = obrazilo

BPo = besedotvorna podstava

Tvorjenkam lahko določimo sestavo in vrsto. Lahko pa jim določimo tudi skladenjsko podstavo, tj. jih pretvorimo (razdružimo) v besedno zvezo, iz katere so nastale. Pretvorbo izpeljemo tako, da sestavine tvorjenke (besedotvorno podstavo in obrazilo) pretvorimo v sopomenske sestavine skladenjske podstave. (Npr. *predmestje* > *to, kar je pred mestom*)

OBLIKOVNA STRAN BESED

Mirne počitnice na Calypsinem otoku – Na otoku Gozo blizu živahnejše Malte se nikomur nikamor ne mudi, pravijo tamkajšnji starejši prebivalci. Nanj pridete z Malte s trajektom ali helikopterjem. S svojo pestrostjo in raznolikostjo rastlinskega sveta vabi že od februarja dalje. Takrat so temperature nekoliko zmernejše kot v sezoni. Dvoposteljna soba v hotelu stane od 60.000 do 270.000 lir. Otok si je najbolje ogledati z gorskega kolesa. Sičar je bil pa na njem, v jami Calypso, Odisej kar sedem let ujetnik tukajšnje nimfe. **A. P. / Gente Viaggi**

Vir: Delo, 8. 5. 2002

V slovenščini obstajajo:

- **pregibne** in
- **nepregibne** besede.

Pregibne besede so tiste, ki se jim oblika spreminja (npr. *otok, otoka* ...) – te se pregibajo.

Nepregibne besede so tiste, ki se jim oblika ne spreminja (npr. *na*) – te se ne pregibajo.

PREGIBNE BESEDE

Pregibne besede sestojijo iz dveh delov:

- iz dela, ki se ne spreminja (**osnova**);
- iz dela, ki se spreminja (**končnica**).

(Npr. *otok-a* = osnova + končnica)

Osnova je del besede, ki je nosilec predmetnega pomena (npr. *otok*- 'del kopnega sveta, obdan z vodo').

Končnica je del besede, ki ima slovnični pomen – zaznamuje spol, število in sklon (npr. */nekega/ otoka-a* – moški spol, ednina, rodilnik) ali osebo, število in čas (npr. *dela-jo* – 3. oseba, množina, sedanjik).

BESEDNE VRSTE

Besede delimo v besedne vrste po dveh merilih:

- po **pomenskih lastnostih** besed,
- po njihovih tipičnih **vlogah v stavku**.

Besedne vrste so skupine besed z enakimi pomenskimi lastnostmi in z enako vlogo v stavku:

- **samostalniška beseda** (npr. *otok*),
- **pridevniška beseda** (npr. *miren*),
- **glagol** (npr. *praviti*),
- **prislov** (npr. *takrat*),
- **predlog** (npr. *na*),

- **veznik** (npr. *in*),
- **členek** (npr. *ne*),
- **medmet** (npr. *uh*).

SAMOSTALNIŠKA BESEDA – SUBSTANTIVAL

Samostalniške besede poimenujejo:

- **bitja** (npr. *Odisej*),
- **reči** (npr. *otok*),
- **pojme** (npr. *pestrost*).

Ta poimenovanja so lahko:

- **neposredna – samostalniki** (npr. *otok*) in posamostaljeni pridevniki (npr. *dežurni*),
- **posredna – samostalniški zaimki** (npr. *nanj*).

V stavku samostalniške besede nastopajo v **vlogi osebka** (npr. Takrat so *temperature nekoliko zmernejše kot v sezoni*) ali **predmeta** (npr. Otok si je najbolje ogledati z gorskega kolesa).

Samostalniške besede delimo v tri podvrste:

- **samostalnike** (npr. *otok*),
- **posamostaljene pridevnike** (npr. *dežurni*),
- **samostalniške zaimke** (npr. *nanj*).

SAMOSTALNIK – SUBSTANTIV

Samostalniki so besede, s katerimi neposredno poimenujemo bitja, reči ali pojme. So podvrsta samostalniških besed.

Delimo jih na:

- **občna imena** – pišemo jih z malo začetnico, z njimi poimenujemo katerega koli predstavnika iste vrste (npr. *otok*);
- **lastna imena** – pišemo jih z veliko začetnico, z njimi poimenujemo posameznika (npr. *Odisej*).

Pomen samostalnikov:

- **konkretni** – z njimi poimenujemo bitja in reči (pojave čutnega oz. konkretnega sveta, ki je zaznaven s čutili): npr. *dleto* 'orodje za dolbenje s kratkim prečnim rezilom';
- **abstraktni** – z njimi poimenujemo pojme (abstraktne, našim čutilom nedostopne pojave): npr. *pestrost* 'lastnost, značilnost pestrega'.

OBLIKOVNE LASTNOSTI SAMOSTALNIKA

Spol:

- moški (npr. *otok*),
- ženski (npr. *jama*),
- srednji (npr. *kolo*).

Spol je načeloma določen na podlagi končnice (slovnično):

- moški spol – ničta končnica ϕ (npr. *otok- ϕ*),
- ženski spol – končnica *-a* (npr. *jam-a*),
- srednji spol – končnica *-o/-e* (npr. *kol-o*, *polj-e*).

Posebnosti:

- samostalniki ženskega spola z ničto končnico ϕ (npr. *perut- ϕ* , *Malči- ϕ*);
- samostalniki moškega spola s končnico *-a* (npr. *Mih-a*) ali *-o/-e* (npr. *Mark-o*, *final-e*);
- samostalniki srednjega spola z ničto končnico ϕ (npr. *dekle- ϕ*).

Število:

- ednina,
- dvojina,
- množina.

Načeloma ima vsak samostalnik tri števila.

Posebnosti:

- množinski samostalniki (npr. *počitnice*) – uporabljamo jih samo v množini,
- neštevni edninski samostalniki (npr. *raznolikost*).

Neštevni samostalniki poimenujejo:

- snov (npr. *moka*),
- skupino (npr. *gorovje*),
- pojem (npr. *pestrost*).

Njihova lastnost je, da se jih ne da šteti, zato jih uporabljamo samo v ednini.

POZOR! V slovenščini uporabljamo množino namesto dvojine pri:

- parnih delih telesa (npr. *oči*, *ušesa*);
- oblačilih (npr. *čevlji*);
- napravah (npr. *drsalka*);
- bioloških parih (npr. *starši*).

Sklon:

- imenovalnik (kdo/kaj),
- rodilnik (koga/česa),
- dajalnik (komu/čemu),
- tožilnik (koga/kaj),
- mestnik (pri kom/čem),
- orodnik (s kom/čim).

Sklone izražamo s končnicami. Določene skupine samostalnikov se sklanjajo z istimi končnicami. Do sprememb sklona pride, kadar samostalnik uporabljamo v različnih skladenjskih vlogah.

Sklanjatev:

- moške sklanjatve (1., 2., 3.);
- ženske sklanjatve (1., 2., 3.);
- srednja sklanjatev.

Samostalnike uvrščamo v t. i. **sklanjatvene vzorce** na osnovi spola in končnice v roditelju ednine.

MOŠKE SKLANJATVE

1. moška sklanjatev – vanjo uvrščamo samostalnike moškega spola, ki imajo v roditelju ednine končnico *-a* (npr. *otok, otoka*).

2. moška sklanjatev – vanjo uvrščamo samostalnike moškega spola, ki imajo v roditelju ednine končnico *-e* (npr. *vojvoda, vojvode*). Samostalnike 2. moške sklanjatve lahko sklanjamo tudi po 1. moški sklanjatvi (npr. *vojvoda, vojvoda*).

3. moška sklanjatev – vanjo uvrščamo samostalnike moškega spola, ki imajo v roditelju ednine in v vseh drugih sklonih ničto končnico. To so večinoma kratice (npr. *DNK*). Lahko jih sklanjamo tudi po 1. moški sklanjatvi (npr. *DNK-ja*).

ŽENSKE SKLANJATVE

1. ženska sklanjatev – vanjo uvrščamo samostalnike ženskega spola, ki imajo v roditelju ednine končnico *-e* (npr. *temperatura, temperature*).

2. ženska sklanjatev – vanjo uvrščamo samostalnike ženskega spola, ki imajo v roditelju ednine končnico *-i* (npr. *perut, peruti*).

3. ženska sklanjatev – vanjo uvrščamo samostalnike ženskega spola, ki imajo v roditelju ednine in v vseh drugih sklonih ničto končnico. V to sklanjatev sodijo predvsem domača ženska lastna in občna imena (npr. *Mici, mami*), ženski priimki (npr. */Martina/ Križaj*) in prevzeta ženska imena (npr. *Dolores*).

SREDNJA SKLANJATEV

Vanjo uvrščamo samostalnike srednjega spola, ki imajo v rodilniku ednine končnico *-a* (npr. *mesto*, *mesta*).

NAGLASNO MESTO

Nepremični naglas (na osnovi) – naglas je ves čas na istem zlogu osnove (npr. *korak*, *koraka*; *lipa*, *lipe*; *mesto*, *mesta*).

Končniški naglas – naglas je ves čas na končnici (npr. *pes*, *psa*; *steza*, *steze*; *zlo*, *zla*).

Premični naglas (na osnovi) – naglasno mesto se premika na osnovi (npr. *medved*, *medveda*; *Juno*, *Junone*; *vreme*, *vremena*).

Mešani naglas – naglas je v nekaterih oblikah na osnovi, v drugih pa na končnici (npr. *zób*, *zobjé*; *gôra*, *goré*; *srcé*, *srcá*, *sárcu*).

- Samostalniki 1. moške sklanjatve imajo poleg končniškega, premičnega in mešanega naglasa večinoma nepremični naglas.
- Samostalniki 2. moške sklanjatve imajo nepremični naglas.
- Samostalniki 1. ženske sklanjatve imajo večinoma nepremični naglasni tip na osnovi ali končnici (samostalniki s polglasnikom v osnovi poznajo oboje), nekateri samostalniki pa se naglašujejo po premičnem ali mešanem naglasnem tipu – če se po mešanem, so oblike slogovno zaznamovane (npr. *gôra*, *goré*).
- Samostalniki 2. ženske sklanjatve imajo večinoma nepremični naglas na osnovi, nekateri samostalniki (npr. *stvár*) pa imajo mešani naglasni tip.
- Samostalniki srednje sklanjatve imajo ali nepremični naglas na osnovi ali naglas na končnici. Premični naglas imajo samostalniki, ki osnovo podaljšujejo z *-n-* (npr. *breme*), ter *tele* in *pleče*. Mešani naglasni tip imajo le redki samostalniki (npr. *srcé*).

POSEBNOSTI

SAMOSTALNIKI MOŠKEGA SPOLA

Posebnosti v končnici:

- Samostalniki, ki imajo v imenovalniku ednine končnico *-o/-e* (npr. prevzeta občna imena: *avto*, *finale*).
- Samostalniki, ki imajo v rodilniku ednine namesto končnice *-a* končnico *-u* (npr. *grad*, *gradu*).
- Samostalniki, ki imajo v tožilniku ednine namesto ničte končnice končnico *-a* (npr. samostalniki, ki poimenujejo bitja: *kmet*, *kmeta*; samostalniki, ki ne poimenujejo bitij: *bizeljčan*, *bizeljčana*).
- Samostalnikom, ki se jim osnova končuje na *-c-*, *-č-*, *-ž-*, *-š-*, *-j-*, se *-o-* preglassi v *-e-* (npr. */s/ tepcem*, */z/ obročem*, */z/ nožem*, */z/ grošem*, */s/ povojem*; *tepcev*, *tepcema*, *tepcem*).
- Samostalniki *mož*, *zob*, *las* imajo v imenovalniku množine namesto končnice *-i* končnico *-je*. Pri nekaterih drugih samostalnikih sta mogoči obe končnici (npr. *fantje/fanti*, *gostje/gosti*, *škofje/škofi*).

Posebnosti v osnovi:

- Pri sklanjanju nekaterih samostalnikov 1. moške sklanjatve (npr. *sošolec*) iz osnove izpade polglasnik (npr. *sošolca*).
- Samostalniki, ki podaljšujejo osnovo:
 - ⇒ z *-j-* (večina samostalnikov, ki se jim osnova končuje na *-r*: *zlatar, zlatarja*; in še nekateri drugi: *Vili, Vilija*);
 - ⇒ s *-t-* (domača imena, katerih osnova se končuje na *-e*: *France, Franceta*);
 - ⇒ z *-n-* (nekateri samostalniki, katerih osnova se končuje na *-lj*: *nagelj, nageljna*).
- Enozložnim samostalnikom se osnova v dvojini in množini navadno podaljša z *-ov-* (npr. *zid, zidova, zidovi*).
- Premena *-k-* v *-c-* v osnovi samostalnika *otrok* v imenovalniku množine ter mestniku dvojine in množine (npr. *otroci, /pri/ otrocih*).
- Nadomestna osnova samostalnika *človek* v rodilniku in mestniku dvojine in v vseh sklonih množine (*ljudi, ljudeh; ljudje, ljudi, ljudem, ljudi, /pri/ ljudeh, /z/ ljudmi*).
- Samostalniki, pri katerih se naglašenemu samoglasniku v zadnjem ali edinem zlogu osnove od rodilnika ednine dalje spremeni trajanje (npr. *bràt, bráta; dìm, díma; krùh, krúha*).
- Samostalniki, pri katerih se kratki široki *e* oz. *o* v imenovalniku ednine zamenja z dolgim ozkim (npr. *kmèt, kméta; pritòk, pritóka*).

SAMOSTALNIKI ŽENSKEGA SPOLA

Posebnosti v končnici:

- Samostalnik *gospa* ima posebne končnice v večini sklonov.
- Samostalniki, ki se končujejo na *-ev* (npr. *cerkev, žetev*), imajo v imenovalniku in tožilniku ednine namesto končnice *-a* oz. *-o* ničto končnico, v orodniku ednine pa namesto končnice *-o* končnico *-ijo* (*cerkev, /s/ cerkvijo; žetev, /z/ žetvijo*).
- Samostalnika *mati* in *hči* imata v imenovalniku in tožilniku ednine ničto končnico *-φ* (*mati, mater, hči, hčer*), v orodniku ednine pa končnico *-jo* (*/z/ materjo, /s/ hčerjo*).
- Nekateri samostalniki 2. ženske sklanjatve (npr. *pesem*) imajo posebni končnici v orodniku ednine in dajalniku ter orodniku dvojine (npr. */s/ pesmijo, pesmima*).
- Nekateri enozložni samostalniki 2. ženske sklanjatve (npr. *stvar*) imajo posebne končnice v dajalniku in mestniku dvojine ter množine (*stvarema, /pri/ stvareh; stvar, /pri/ stvar*).

Posebnosti v osnovi:

- Samostalniki, ki se jim v rodilniku dvojine in množine v osnovo vriva polglasnik oz. *-i-* pred *-j-* (npr. *sablja, sabelj; iskra, isker – ladja, ladij*).
- Samostalniki na *-ev*, ki jim razen v imenovalniku in tožilniku ednine iz osnove izpade polglasnik (npr. *breskev, breskve*).
- Samostalnika *mati* in *hči* od rodilnika dalje podaljšujeta osnovo z *-er-* (npr. *matere, materi, mater ...; hčere, hčeri, hčer ...*).
- Samostalniki 2. ženske sklanjatve, ki se jim osnova premenjuje tako, da jim izpade polglasnik (npr. *ljubezen, ljubezni*).
- Samostalnik *kri* ima v vseh sklonih razen v imenovalniku in tožilniku ednine drugačno osnovo (*krv-*).

SAMOSTALNIKI SREDNJEGA SPOLA

Posebnosti v končnici:

- Samostalniki, katerih osnova se končuje na *-c-*, *-č-*, *-ž-*, *-š-*, *-j-* preglasijo *-o-* v *-e-* v imenovalniku, tožilniku in orodniku ednine, v dajalniku in orodniku dvojine ter dajalniku množine (npr. *parkirišče*, /s/ *parkiriščem*, *parkiriščema*, *parkiriščem*; *lice*, /z/ *licem*, *licema*, *licem*; *znamenje*, /z/ *znamenjem*, *znamenjema*, *znamenjem*).
- Samostalniki, ki imajo v imenovalniku ednine ničto končnico (npr. *dekle*, *kolo*, *ime*).

Posebnosti v osnovi:

- Samostalniki, ki imajo v imenovalniku ednine ničto končnico, od rodilnika ednine dalje podaljšujejo osnovo s *-t-*, *-s-* ali *-n-* (npr. *dete*, *deteta*; *kolo*, *kolesa*; *breme*, *bremena*).
- Samostalniki, ki se jim v rodilniku dvojine in množine vriva polglasnik, pred *-j* pa *-i-* (npr. *pismo*, *pisem*; *okno*, *oken*; *deblo*, *debel* – *poslopje*, *poslopij*; *morje*, *mori*).

POSAMOSTALJENI PRIDEVNIK

Posamostaljeni pridevniki so prvotni pridevniki (npr. *Prvi tekmovalec je dobil poka!*), ki so zaradi izpuščenega samostalnika (npr. *tekmovalec*) dobili vrednost samostalniških besed (npr. *Prvi je dobil poka!*).

Gre za podvrsto samostalniških besed, sklanjamo pa jih po pridevniški sklanjatvi, tj. tako kot pridevnike (npr. *prvi*, *prvega*, *prvemu* ...).

Večinoma so to lastna imena (npr. *Dostojevski*, *Krško*, *Kozje*, *Visoko*).

Posebnost so zemljepisna lastna imena, kjer se sklanjanje po pridevniški sklanjatvi izgublja, zato obstajajo sklanjatvene dvojnice (npr. *Grosuplje* – *Grosupljega/Grosuplja*).

SAMOSTALNIŠKI ZAIEMEK

Samostalniški zaimki so podvrsta samostalniških besed, ki posredno poimenuje bitja, stvari ali pojme (npr. *on*, *nikomur*, *nanj*, *njem*).

Imajo enake slovnične lastnosti kot samostalniki. Določimo jim spol, število in sklon. Nekaterim lahko določimo tudi slovnično osebo, zato jih delimo na osebne (izražajo slovnično osebo; npr. *on*, *mi*, *vi*) in neosebne (ne izražajo slovnične osebe; npr. *nikomur*, *kar*, *kdo*).

OSEBNI ZAIMKI

Z njimi poimenujemo:

- sporočevalca (govoreči je poimenovan s prvoosebni zaimki; npr. *jaz*, *midva*, *mi*);
- naslovnika (ogovorjeni je poimenovan z drugoosebni zaimki; npr. *ti*, *vidva*, *vi*);
- neudeleženca pogovora (priča je poimenovana s tretjeosebni zaimki; npr. *on*, *onadva*, *oni*).

Določimo jim spol, število in sklon. Zaimka *jaz* in *ti* imata isto obliko za vse tri spole – spol prepoznamo iz okoliščin sporočanja ali iz sobesedila.

Nekaterim osebnim zaimkom se pri sklanjanju zamenja osnova – dobijo nadomestno osnovo (npr. *jaz – mene; ona – nje*). Vsak osebni zaimek ima svoj sklanjatveni vzorec (npr. *on, njega/ga, njemu/mu, njega/ga, /o/ njem, /z/ njim*).

Osebni zaimki imajo v rodilniku, dajalniku in tožilniku po **dve obliki**:

- **naglasno** (npr. *njega*),
- **nenaglasno** oz. naslonsko (npr. *ga*).

Če je tožilnik navezan na enozložni predlog, imajo osebni zaimki še tretjo obliko, tj. **navezno** (npr. *zanj, podenj, vanj*).

V stavku opravljajo isto vlogo kot druge samostalniške besede – predvsem **vlogo golega osebka ali predmeta**.

POVRATNI OSEBNI ZAIMEK

Povratni osebni zaimek je podvrsta osebnih zaimkov (npr. *sebe/se*). Nima imenovalnika, torej ne nastopa v vlogi osebka.

Z njim izražamo nanašanje na osebek (vračamo se na osebek).

Prepoznamo ga tako, da ga zamenjamo s *sebe/sebi* (tako *se* v izrazu *smejem se* ni povratni osebni zaimek, ampak je to del glagola; ne moremo ga zamenjati s *sebe*; *se* je v tem primeru t. i. prosti morfem glagola).

NEOSEBNI SAMOSTALNIŠKI ZAIMKI

Neosebni samostalniški zaimki ne izražajo slovnične osebe.

So moškega ali srednjega spola. S tipom KDO (moški spol) posredno poimenujemo človeka, s tipom KAJ (srednji spol) pa živali, rastline, reči in pojme.

Neosebni samostalniški zaimki se sklanjajo: *kdo, koga, komu, koga, (o) kom, (s) kom; kaj, česa, čemu, kaj, (o) čem, (s) čim*.

Ločimo več vrst neosebni samostalniških zaimkov:

- **vprašalne**,
- **oziralne**,
- **nedoločne**,
- **nikalne**,
- **poljubnostne**.

Vprašalna zaimka:

- *kdo* – za človeka,
- *kaj* – za vse drugo.

Oziralna zaimka:

- *kdor*,
- *kar*.

Uporabljamo ju za opisno predstavljanje človeka, živali ali stvari.

Nedoločna zaimka:

- *nekdo*,
- *nekaj*.

Uporabljamo ju, če koga oz. česa nočemo/ne moremo neposredno imenovati.

Nikalna zaimka:

- *nihče*,
- *nič*.

Z njima izražamo neobstoj osebe ali vsega drugega.

Poljubnostna zaimka:

- *kdo*,
- *kaj*.

Glasovno sta zelo podobna vprašalnima zaimkoma – z njima izražamo poljubnega človeka oz. stvar.

PRIDEVNIŠKA BESEDA – ADJEKTIVAL

Pridevniške besede so besede, ki poimenujejo lastnost, vrsto, svojino ali količino prvin stvarnosti (npr. *miren*, *Calypsin*, *živahnejši*, *tamkajšnji*, *rastlinski*, *gorski*, *sedem*, *tukajšnji*).

Pomensko dopolnjujejo samostalniške besede, h katerim jih pridevamo.

Oblikoslovne lastnosti pridevniških besed

Pridevniške besede se ujemajo s samostalniškimi v:

- spolu,
- sklonu,
- številu.

Spol, sklon in število izražajo s končnicami (npr. *rastlinsk-i*, *dvoposteljn-a*, *gorsk-o*).

Sklanjatev – večina pridevniških besed se v istem spolu in številu sklanja z istimi glasovnimi končnicami (npr. *dvoposteljna*, *-e*, *-i*, *-o*, *-i*, *-o*; *dvoposteljni*, *-ih*, *-ima*, *-i*, *-ih*, *-ima*; *dvoposteljne*, *-ih*, *-im*, *-e*, *-ih*, *-imi*).

Posebnost pridevniške besede je **navezovanost** – v tožilniku ednine moškega spola imajo končnico *-ega*, če je samostalniška beseda izpuščena (npr. *Na otoku Gozo smo si ogledali rastlinski svet in jamski svet – /.../ in jamskega*).

Vrste pridevniških besed:

- pridevniki,
- števnik,
- pridevniški zaimki.

V stavku so pridevniške besede del drugega stavčnega člena: kot del povedka nastopajo v vlogi povedkovega določila (npr. *Rastlinski svet je na otoku Gozo raznolik*) ali povedkovega prilastka (npr. *Voznik je ustavil utrujen*), sicer pa imajo vlogo levega prilastka (npr. *Mirne počitnice lahko preživite na Calypsinem otoku*).

PRIDEVNIK – ADJEKTIV

Pridevniki so besede, ki neposredno poimenujejo:

- lastnost – lastnostni pridevniki (npr. *miren*),
- vrsto – vrstni pridevniki (npr. *rastlinski*),
- pripadnost prvine predmetnosti – svojilni pridevniki (npr. *Calypsin*).

Lastnostni pridevniki poimenujejo lastnost prvine predmetnosti – po njih se vprašujemo s *kakšen* (npr. *miren, živahen, deževen, starejši, raznolik, pester, navdušen, zanimiv*).

Vrstni pridevniki poimenujejo uvrščenost prvine predmetnosti v kako skupino enakih, podobnih, sorodnih prvin – po njih se vprašujemo z vprašalnico *kateri* (npr. *rastlinski, gorski, sezonski, slovenski, tuji, materni*).

Imajo značilna obrazila *-ski, -ški, -čki, -nji, -ji, -ni; -ov/-ev, -in* (kadar ta ne poimenujejo osebne svojine).

Pravopisno pravilo: vrstne pridevnike, izpeljane iz lastnih imen, pišemo z malo začetnico (npr. *slovenski, malteški*).

Svojilni pridevniki poimenujejo pripadnost prvine posameznemu bitju (osebi) ali skupini – po njih se sprašujemo z vprašalnico *čigav* (npr. *bratov, Odisejev, ljudski*).

Končujejo se na *-ov/-ev, -in; -ski, -ji*.

Pravopisno pravilo: svojilne pridevnike na *-ov/-ev, -in*, izpeljane iz lastnih imen, pišemo z veliko začetnico (npr. *Kosovelov, Jurčičev*), vse druge pridevnike pa pišemo z malo.

Slovnične lastnosti

Pridevniki imajo slovnične lastnosti, ki so tipične za pridevniške besede:

- **trispolskost** (npr. *miren*, *-rna*, *-o*);
- **trištevilskost** (npr. *miren*, *-rna*, *-i*);
- **navezovalnost** (npr. *Kateri svet želite najprej spoznati: mitološkega ali rastlinskega?*).

Posebnosti lastnostnih pridevnikov

Sklanjatev:

- z glasovnimi končnicami (npr. *priden fant*, *pridnega fanta*, *pridnemu fantu* ...);
- z neglasovnimi končnicami (z ničto končnico v vseh šestih sklonih, v vseh treh spolih in številih: *poceni ura/ure/uri/uro/uri/uro*; *poceni avto/ura/kolo*; *poceni avto/avta/avti*).

Oblika:

- nedoločna – to je osnovna oblika (npr. *rdeč balon*); vprašujemo se s *kakšen*;
- določna – v imenovalniku ednine je za moški spol značilen končni *-i* (npr. *rdeči balon*). Določno obliko uporabljamo v naslednjih primerih:
 - ⇒ kadar govorimo o že znani lastnosti kakšnega samostalnika (npr. *Spustili smo rdeč in moder balon. Rdeči je takoj počil*);
 - ⇒ kadar pridevnik označuje posebno vrsto predmeta, pred katerega imenom stoji (npr. *zasilni izhod, cestni prah, rženi kruh*);
 - ⇒ za kazalnimi in svojilnimi zaimki (npr. *tisti navdušujoči izlet, njihov pestri svet*).

Stopnja – lastnostni pridevniki poimenujejo različne stopnje iste lastnosti:

- **tristopenjsko stopnjevanje**:
 - ⇒ osnovna stopnja (npr. *zanimiv*) – osnovnik
 - ⇒ višja stopnja (npr. *zanimivejši*) – primernik
 - ⇒ najvišja stopnja (npr. *najzanimivejši*) – presežnik

Neosnovni stopnji izražamo na dva načina:

- z obrazilom *-ši*, *-ji* ali *-ejši* + *naj-* (presežnik)
 - ⇒ s prislovom *bolj/najbolj* (npr. *rdeč/bolj rdeč/najbolj rdeč*)
- **dvostopenjsko stopnjevanje**
 - ⇒ osnovna stopnja (npr. *miren*)
 - ⇒ neosnovna stopnja – elativ (npr. *premiren*)

Neosnovno stopnjo izražamo z obrazilom *pre-*.

ŠTEVNIK – NUMERALE

Števniki so besede, s katerimi kaj štejemo.

S števnikmi poimenujemo:

- neposredno količino (npr. *sedem let*),
- položaj prvine v vrsti oz. skupini (npr. *prvi februar*).

Glavni števnikmi (npr. *sedem*) poimenujejo količino prvin. Po njih se vprašujemo z vprašalnico *koliko*.

Posebnosti

Izražanje spola:

- Števniki za vrednost 1 imajo posebne končnice za vse tri spole (*en -a -o*).
- Števnikmi za vrednost 2, 3, 4 imajo po dve posebni končnici: za moški spol ter za ženski in srednji spol (*dva -e -e, trije -i -i, štirje -i -i*).
- Števnikmi za vrednost 5 in več nimajo glasovnih končnic za izražanje spola (*pet-φ -φ -φ*).

Izražanje števila:

Glavni števnikmi izražajo samo eno število – so enoštevnikmi:

- *en -a -o* – izraža ednino,
- *dva -e -e* – izraža dvojino,
- vsi drugi pa izražajo množino.

Izražanje sklona:

- z glasovnimi končnicami (števnikmi od 1 do 4; npr. *štiri -ih -im -i -ih -im*);
- z glasovnimi ali neglasovnimi končnicami (števnikmi od 5 dalje; npr. *tisoč-φ -ih -im -φ -ih -im, tisoč-φ -φ -φ -φ -φ -φ*).

Ob glavnih števnikih za vrednost 5 in več v imenovalniku in tožilniku stoji samostalnik v rodilniku množine (npr. *pet turistov*).

Zapis glavnih števnikov – pišemo jih s števki ali s črkami. Skupaj pišemo:

- glavne števnikmi od 1 do 99,
- stotice.

Druge števnikmi pišemo narazen; izjema so le denarni zneski na uradnih obrazcih (npr. čeki) – takrat jih pišemo skupaj.

Vrstilni števnikmi (npr. *prvi*) poimenujejo položaj prvine v vrsti oz. skupini. Po njih se vprašujemo z vprašalnico *kateri*.

Oblikovne lastnosti

Imajo posebne končnice za:

- vse tri spole (*sedmi -a -o*);
- vsa tri števila (*sedmi -a -i*);
- vse sklone (*sedmi -ega -emu -i/-ega -em -im*).

Vrstilni števnik se sklanjajo kot pridevniki.

Ločilni števnik – z njimi poimenujemo:

- količino prvin (npr. *troje gorovij*) – z njimi štejemo zlasti množinske samostalnice (npr. *dvoje vrat*);
- količino vrst prvin (npr. *troja gorovja*, tj. gorovja treh vrst: kremenčeva, apnenčasta in škrlasta).

Množilni števnik – z njimi poimenujemo količino delov prvine (npr. *trojni skok*, tj. skok, sestavljen iz treh različnih obratov; *dvojni sladoled*, tj. porcija sladoleda z dvakratno količino).

PRIDEVNIŠKI ZAIMEK

Pridevniški zaimki so skupina pridevniških besed, ki posredno poimenuje lastnost, vrsto, svojino ali količino prvin.

Vrste:

- **lastnostni** (npr. *kakšen*),
- **vrstni** (npr. *kateri*),
- **svojilni** (npr. *svoj*),
- **količinski** (npr. *kolikor*).

Slovnične lastnosti

Izražajo:

- vse tri spole (npr. *kakšen -šna -o*),
- vsa tri števila (npr. *kakšen -šna -i*),
- vseh šest sklonov (npr. *kakšen -šnega -emu -i/-ega -em -im*).

Izjema so količinski zaimki (npr. *koliko*), ki imajo samo obliko za srednji spol ednine in se ne sklanjajo.

Ena skupina pridevniških zaimkov poleg spola, števila in sklona izraža še osebo (npr. *vaš* = 2. oseba množine).

Pridevniške zaimke delimo na:

- **osebne** (npr. *vaš*);
- **neosebne** (npr. *tisti, kakšen, čigav*).

Osebni pridevniški zaimki izražajo slovnično osebo. To so:

- svojilni zaimki (*moj, najin, naš; tvoj, vajin, vaš; njegov/njen, njun, njihov*);
- povratni svojilni zaimek (*svoj*).

Neosebni pridevniški zaimki ne izražajo slovnične osebe. Ločimo več skupin (razredov):

- vprašalne (npr. *kakšen, kolikšen*);
- oziralne (npr. *kakršen*);
- nedoločne (npr. *nekakšen*);
- nikalne (npr. *nikakršen*);
- kazalne (npr. *tak, ta/tisti/oni, toliko*).

Kazalni zaimki – z njimi kažemo na lastnosti prvin okoli sebe. Izražajo bližino (*ta*), oddaljenost (*tisti*) in veliko oddaljenost prvine predmetnosti (*oni*).

GLAGOL – VERBUM

Glagol je beseda, s katero poimenujemo dejanje, dogajanje, zaznavanje, stanje ali razmerje (npr. *praviti, priti, ogledati si, biti, stati*).

Glagoli so po pomenu:

- polnopomenski ali
- nepolnopomenski.

Polnopomenski glagoli poimenujejo dejanje, dogajanje, stanje ..., ki si ga lahko predstavljamo (npr. *priti*).

Nepolnopomenski glagoli nam ne zbudijo predstave o dejanju, dogajanju ipd. Dodajamo jim dopolnila. Imenujemo jih tudi pomožni glagoli. Delimo jih v naslednje skupine:

- **fazni** (izražajo samo stopnjo/fazo v dogajanju; npr. *začnem, neham, končam*);
- **naklonski** (izražajo razmerje do česa; npr. *moram, hočem, želim*);
- **glagol *biti*** (kadar ne pomeni 'obstajati, nahajati se, potekati'; npr. *Oddih je pester*).

GLAGOLSKI VID

- dovršni
- nedovršni

Dovršni glagoli (dovršniki) izražajo dejanje z omejenim trajanjem (npr. *pripotovati, priti, zagledati*).

Nedovršni glagoli (nedovršniki) izražajo dejanje z neomejenim trajanjem (npr. *potovati, hoditi, gledati*).

Glagolski vid spreminjamo na naslednje načine:

- iz nedovršnika nastane dovršnik, če glagolu dodamo **predpono** (npr. *potovati – pripotovati, gledati – zagledati*);
- iz dovršnika nastane nedovršnik, če glagolu zamenjamo **pripono** (npr. *podaljšati – podaljševati, opaziti – opazovati*).

GLAGOLSKA VEZLJIVOST (VALENCA)

Glagoli ob sebi predvidevajo dopolnila o udeležencih dejanja (npr. glagol *potovati* predvideva, da povemo, *kdo* /vršilec dejanja/ in kam /cilj/ potuje; glagol *praviti* predvideva, da povemo, *kdo* /vršilec dejanja/ *komu* /naslovnik dejanja/ *kaj* /predmet dejanja/ *pravi*).

Dopolnila so v določeni obliki:

- vršilec dejanja v imenovalniku,
- naslovnik dejanja v dajalniku,
- predmet dejanja v tožilniku,
- cilj v obliki določene predložne zveze ali določenega prislova.

Vrste glagolov glede na vezljivost (predvidena dopolnila):

- osebni,
- brezosebni;

- prehodni,
- neprehodni.

Osebni glagoli predvidevajo dopolnilo v imenovalniku (npr. *pisati, potovati, gledati*).

Brezosebni glagoli ne predvidevajo dopolnila v imenovalniku; to so glagoli, ki poimenujejo vremenske pojave (npr. *deževati, snežiti, grmeti*).

Prehodni glagoli predvidevajo ob sebi še kako drugo dopolnilo v določenem neimenovalniškem sklonu – največkrat v tožilniku (npr. *udariti, voziti, gledati*).

Neprehodni glagoli takega dopolnila ob sebi ne predvidevajo (npr. *skakati, smučati, obležati*).

OBLIKOVNE LASTNOSTI GLAGOLOV

Ločimo dve vrsti glagolskih oblik:

- osebne,
- neosebne.

Osebne glagolske oblike izražajo osebo in število (npr. *potuje* – 3. oseba ednine). Izražajo tudi naklon in čas.

Neosebne glagolske oblike ne izražajo osebe in števila (npr. *potovati*). Poznamo naslednje neosebne glagolske oblike:

- **nedoločnik** (npr. *potovati, peči* – neosebna glagolska oblika na *-ti/-čì*);
- **namenilnik** (npr. *potovat, peč* – neosebna glagolska oblika na *-t/-č*; uporablja se ob glagolih premikanja);
- **opisni deležnik na -l** (npr. *videl* – neosebna glagolska oblika na *-l*; z njo tvorimo prihodnjik, preteklik, predpreteklik in pogojnika);
- **trpni deležnik na -n/-t** (npr. *opažen, ujet* – neosebna glagolska oblika, s katero delamo trpne povedi).

GLAGOLSKI NAKLON

Glagolski naklon izraža, kaj sporočevalec sporoča naslovniku z osebnimi glagolskimi oblikami. Ločimo:

- povednik,
- velelnik,
- pogojniki.

Povednik – sporočevalec z njim zgolj prikazuje dejanje/stanje ... (npr. *bo potovala*).

Velelnik – z njim sporočevalec poziva naslovnika k dejanju ... (npr. *potuj*).

Pogojnik – z njim sporočevalec izraža umišljeno dejanje ... (npr. *bi potovala*).

GLAGOLSKI ČAS

Izražajo ga povedne glagolske oblike:

- sedanjik,
- prihodnjik,
- preteklik,
- predpreteklik.

Sedanjik izraža dejanje, ki se dogaja v trenutku govorenja (npr. *potujemo*). Je nezložena glagolska oblika.

Prihodnjik izraža dejanje, ki se bo dogajalo po govorenju (npr. *bomo potovali*). Je zložena glagolska oblika, ki sestoji iz opisnega deležnika na *-l* in iz prihodnjika glagola *biti*.

Preteklik izraža dejanje, ki se je dogajalo pred govorenjem (npr. *smo potovali*). Je zložena glagolska oblika, ki sestoji iz opisnega deležnika na *-l* in iz sedanjika glagola *biti*.

Predpreteklik izraža dejanje, ki se je dogajalo pred preteklim dejanjem (npr. *smo bili potovali*). Je zložena glagolska oblika, ki sestoji iz opisnega deležnika na *-l* in iz preteklika glagola *biti*.

GLAGOLSKO PREGIBANJE – SPREGANJE

Spreganje je pregibanje glagolskih oblik v osebi in številu. Po isti spregatvi se spregajo glagoli v isti časovni obliki; prim. tipične sedanjiške končnice:

	EDNINA	DVOJINA	MNOŽINA
1. oseba	-m	-va	-mo
2. oseba	-š	-ta	-te
3. oseba	-φ	-ta	-jo

POSEBNOSTI

Velelnik ne izraža vseh treh oseb – izraža le 2. osebo vseh treh števil (npr. *glej, glejta, glejte*) ter 1. osebo dvojine in množine (npr. *glejva, glejmo*).

Za velelnik je značilna **velelniška spregatev**:

	EDNINA	DVOJINA	MNOŽINA
1. oseba	/	-va	-mo
2. oseba	- ϕ	-ta	-te
3. oseba	/	/	/

Pogojnik je zložen iz dveh delov: sedanji pogojnik iz opisnega deležnika na *-l* in iz oblike *bi*, ki je enaka za vse tri osebe in za vsa tri števila (npr. *bi gledal*), pretekli pogojnik pa iz opisnega deležnika na *-l* in pogojnika glagola *biti* (npr. *bi bil gledal*).

V stavku imajo glagoli vlogo povedka (npr. *S svojo pestrostjo in raznolikostjo rastlinskega sveta vabi že od februarja dalje*).

Ljubljenčki *Repati in kosmati*

Pasji bavbav

Roman Turnšek

Šapka je bila kljub majhnosti in ljubkosti najbolj srborito pasje bitje, kar smo jih videli v našem društvu.

V začetku januarja pred dvema letoma so nam v društvo orinesli naidenčka. Malo pasje bitje. Mali kosmatinec, ki bi ga namesto Šapka pravzaprav morali poimenovati Gremlin, je postal pravi pravcati strah zbujajoči pasji bavbav. Najprej je premikastil domačega psa, nato prebunkal društveno mačko, ki je bila prav tako v začasnem varstvu, nadalje pregnal vse bližnje in daljne golobe, reklamno bleščече kazal zobe vsem štirinožcem v naselju, na koncu pa se je lotil še svojih dobrotnikov. Psička namreč ni prenesla, da bi obveljala katera koli druga razen njena. Samo kriv prst ji je bilo treba pokazati in že se je z vso togoto zakadila v noge svojih gostiteljev. Marsikaj sem že videl in doživel, ampak tako majhnega in srboritega bitja pa še ne.

Tako pridem na obisk tretjega dne in zvonim in zvonim in zvonim. Nihče ni prišel odpret vrat, zato pa je iz notranjosti stanovanja donelo, naj vstopim kar sam in da je odprto. Bilo je kaj videti. V jedilnici okoli mize so bili po stolih in na klopi postrojeni ljudje z dvignjenimi nogami, pod mizo in okoli sedežev pa je divjalo in besnelo črno-belo kosmato bitje, na videz in po vedenju sodeč še najbolj podobno nečemu med

razboritim muckom in togotnim psičkom. Gledam in skoraj ne morem verjeti. Drugič pridem naokoli takrat, ko se pri kolegici mudi na obisku hčerka z družino. Že prekaljena kolegica v iztegnjenih orokavičenih rokah drži malega gremlina kolikor daleč je le mogoče, njena nič hudega sluteča hčerka pa pristopi in reče: »Ja, kakšen cukrček pa si ti? Buci, buci, buc.« In je res bilo. Samo ne buci, buci, buc, ampak grrrrrrrr ... Ko je namreč psico prijazno ogovorila čisto od blizu, je ta kot blisk urno šavsnila po laseh in jih zgrabila, trdno odločena, da slastnega plena ne izpusti. Misleč, da jo zaradi kdo ve kakšnih starih grehov za lase drži mama, in niti najmanj računajoč, da bi lahko šlo za pasjo pošast, je glavo poskušala rešiti. Ob strašnih krikih, naj mama izpusti lase, je vlekla na svojo stran, psica pa seveda v nasprotno. Končalo se je tako, da je bila gospa revnejša, Šapka pa bogatejša za zajeten šop las. Zadevaje že krepko ušla z vajeti in treba jo je bilo reševati. Zato se je moral vmešati Roman. Stopim zraven, zgrabim malo pošast in naredim samo tresk tresk. Saj veste kam in kako. Au, au, au.

Je pomagalo? O je, brez skrbi. Ni lepo, ni humano, je pa nedvomno vzgojno!

Prilježeno po: Ona, 18. 6. 2002

PRISLOV – ADVERB

Prislovi so besede, ki poimenujejo kraj, čas, način ali vzrok dejanja (npr. *naokoli, zraven, najprej, takrat, glasno, hote, vzgojno, humano, lepo, zato*).

Ločimo štiri vrste prislovov:

- **krajevne** (npr. *naokoli, zraven, tam*);
- **časovne** (npr. *najprej, jutri, zjutraj*);
- **načinovne** (npr. *glasno, humano, vzgojno*);
- **vzročne** (npr. *zato, zakaj, slučajno, hote*).

Največ je načinovnih prislovov. Tvorjeni so iz pridevnika ali iz glagola.

Stopnjevanje prislovov

Stopnje ločijo prislovi, tvorjeni iz pridevnikov:

- **opisno** (npr. *morasto, bolj morasto, najbolj morasto*);
- **z obrazili** (npr. *glasno, glasneje, najglasneje* – pogovorno tudi *glasnejše, najglasnejše*).

Načinovni prislovi, tvorjeni iz glagolov, so deležja:

- na *-e* (npr. *čepe, leže*);
- na *-aje* (npr. *vriskaje, renčaje*);
- na *-č* (npr. *kažoč, smejoč se*).

Kraj, čas, način ali vzrok dejanja prislovi poimenujejo na dva načina:

- **neposredno** (npr. *zjutraj*),
- **posredno** (npr. *takrat*) – to so **prislovni zaimki**.

S prislovnimi zaimki:

- sprašujemo po kraju/času/načinu/vzroku (npr. *kam, kdaj, kako, zaka*);
- se o vsem tem nedoločno izražamo (npr. *nekam, nekoč, nekako*);
- kažemo nanj (npr. *tam, takrat, tako*) ipd.

Prislovni zaimki so enakih vrst kot neosebni samostalniški in pridevniški – npr. vprašalni, oziralni, nedoločni, nikalni, kazalni.

Prislovi sodijo med **nepregibne besedne vrste** – oblika se jim ne spreminja (se ne sklanjajo in ne spregajajo).

Skladenjska vloga: v stavku nastopajo v vlogi prislovnega določila (npr. *Najprej je pobožal domačega psa*).

PREDLOG – PREPOZICIJA

Predlogi so besede, ki poimenujejo neenakovredna razmerja med besedami ali besednimi zvezami (npr. *v, iz, okoli, na, pod, po, za, z*).

Predlogi vplivajo na sklonsko obliko izraza za seboj (npr. *Že prekaljena kolegica v iztegnjenih orokavičenih rokah drži malega gremlina /.../ – Že prekaljena kolegica pod iztegnjenimi orokavičenimi rokami ...*). Predlog in besedna zveza, ki mu sledi v določenem sklonu, tvorita **predložno zvezo**.

Predlogi poimenujejo naslednja **razmerja**:

- **prostorsko** (npr. *v rokah, iz stanovanja, pod mizo*);
- **časovno** (npr. *v ponedeljek, med obiskom, pred maturo*);
- **načinovno** (npr. */renčati/ po pasje, /gledati/ kot sova, /teči/ kot zajec*);
- **vzročno** (npr. */vpiti/ od jeze, /bati se/ zaradi nevarnosti*).

Predlogi se ne pregibajo, zato sodijo med **nepregibne besedne vrste**.

Na **skladenjski ravni** – v stavku – nimajo vloge samostojnega stavčnega člena, temveč so le del drugih stavčnih členov (npr. *✓ jedilnici okoli mize so bili po stolih in na klopi postrojeni ljudje z dvignjenimi nogami*).

Izgovor predlogov: predlog izgovarjamo povezano z besedo, ki mu sledi. Izgovora predloga ne smemo podaljševati s polglasnikom oz. ga ne smemo izgovarjati ločeno.

Nepravi predlogi – pogosto uporabljamo kot predloge besede, ki prvotno niso predlogi, temveč

- **samostalniki** (npr. *vrh /hriba/, konec /vasi/*) oz.
- **prislovi** (npr. *blizu /klopi/, okoli /osi/, zunaj /mesta/*).

Nepravi predlogi ob sebi zahtevajo samostalniško besedo v roditelju.

VEZNIK – KONJUNKCIJA

Vezniki so besede, ki poimenujejo logična razmerja med prvinami predmetnosti (npr. *in, pa, kajti, če, ko*).

Vezniki ne vplivajo na obliko besede za seboj.

Vezniki poimenujejo enakovredna oz. priredna ter neenakovredna oz. podredna razmerja. Tako ločimo:

- **priredne veznike** (npr. *Samo kriv prst ji je bilo treba pokazati in že se je z vso togoto zakadila v noge svojih gostiteljev*);
- **podredne veznike** (npr. *Drugič pridem naokoli takrat, ko se pri kolegici mudi na obisku hčerka z družino*).

Priredni vezniki povezujejo:

- besede (npr. *repati in kosmati*);
- stavke (npr. *Tako pridem na obisk tretjega dne in zvonim in zvonim in zvonim*).

Poimenujejo različna enakovredna razmerja:

- istovrstnost (npr. *in*),
- nasprotje (npr. *vendar*),
- posledičnost (npr. *zato*) ipd.

Dvodelni priredni vezniki nastopajo v dveh priredno povezanih delih (npr. *Šapka ni bila niti prijazna niti komunikativna*).

Podredni vezniki so samo medstavčni; povezujejo samo stavke (Komaj čakam, *da* se začnejo počinitice.).

Poimenujejo naslednja neenakovredna logična razmerja:

- čas (npr. *ko, kadar*);
- vzrok (npr. *ker*);

- namen (npr. *da*);
- pogoj (npr. *če*);
- izjemo (npr. *čeprav, četudi*);
- primerjavo (npr. *kot, kakor*);
- vsebinskost (npr. *da*).

Nekateri podredni vezniki so večbesedni (npr. *medtem ko, kljub temu da, tako da*). Znotraj njih ne pišemo vejice.

Vezniki sodijo med **nepregibne besedne vrste**. Se ne sklanjajo in ne spregajo – oblika se jim ne spreminja.

Skladenjska vloga: vezniki v stavku nimajo vloge samostojnega stavčnega člena, temveč so del drugih stavčnih členov (npr. *Šapka je bila kljub majhnosti in ljubkosti najbolj srborito pasje bitje*).

V vlogi veznika uporabljamo tudi besede, ki niso prvotni vezniki:

- vprašalne zaimke (npr. *koga, kaj*);
- oziralne zaimke (npr. *kolikor, ki*);
- členke (npr. *ali, naj*).

ČLENEK – PARTIKULA

Členki so besede, ki poimenujejo sporočevalčevo miselno presojo stvarnosti (npr. *še, le*), večjo ali manjšo stopnjo njegovega prepričanja o čem (npr. *morda, zagotovo*), njegovo pritrjevanje (npr. *da*), zanikanje (npr. *ne*) ali spraševanje (npr. *ali*).

Členki sodijo med **nepregibne besede** – se ne sklanjajo in ne spregajo.

Ločevanje od prislovov: členki niso samostojni stavčni členi, prav tako pa zanje ni vprašalnic.

Skladenjska vloga: členki so le del tistega stavčnega člena, pred katerim stojijo in ki ga pomensko dopolnjujejo (npr. *Zadeva je že krepko ušla z vajeti*).

MEDMET – INTERJEKCIJA

Medmeti so besede, ki neposredno izražajo sporočevalčevo doživljanje stvarnosti, npr. veselje, žalost, razočaranje, zavračanje ipd.

Z medmeti posnemamo naravne glasove (npr. *grrrr*) in zvoke (npr. *tresk tresk*), navezujemo oz. ohranjamo stike z ljudmi (npr. *živijo*), vabimo živali (npr. *pi pi*) ali ukazujemo (npr. *horuk*).

Medmeti so treh vrst:

- **razpoloženski** (npr. *hura*),
- **posnemovalni** (npr. *grrrr*),
- **velelni** (npr. *pst*).

Skladenjska vloga: medmeti nimajo vloge samostojnega stavčnega člena; so pastavki (npr. *Av, boli!*) ali celo samostojne povedi (npr. *Buci, buci, buc*).

FRAZEMI, JEZIKOVNI PRIROČNIKI

BESEDILO 1

S Kompasom na potovanje po jezikovno znanje

Kaj je lepše in bolj učinkovito kot učiti se jezik tam, kjer ga govorijo. Svoje znanje širite ne le pri pouku, ampak tudi v vsakdanjih življenjskih situacijah, tako rekoč na vsakem koraku, in hkrati spoznavate deželo ter njeno kulturo.

Dragi mladi prijatelji!!

Pridite z nami v šolo angleščine v Anglijo ali na Irsko - to sicer ni čisto takšna šola, kakršne ste vajeni doma, pa vas bo vseeno veliko naučila.

Učili se boste malo drugače kot v slovenski šoli, v manjših skupinah, ne boste "gullili" samo slovnice, ampak se boste tudi pogovarjali, raziskovali, hodili na izlete, kjer se boste poleg jezika naučili še marsikaj, na primer kočček zgodovine, malce zemljepisa ali pa samo to, kakšna je dežela, v kateri ste se znašli, in kako resnično živijo ljudje, ki so njeni prebivalci.

Predvsem pa se boste učili na vsakem koraku: če boste stanovali pri angleški ali irski družini, se boste pogovarjali z njimi, angleščino boste poslušali na ulici, v trgovini, "doma", torej v vsakdanjih situacijah. Tako boste izpili tisto, kar ste se in se boste naučili pri pouku - vaš jezik bo zaživel, postali boste samozavestni in nenadoma se bo v vsakem trenutku na jeziku znašla beseda, ki jo boste potrebovali. Torej - spregovorili boste v angleškem jeziku.

Za vas smo pripravili tečaje, na katerih se boste lahko res veliko naučili, hkrati pa se boste dobro zabavali in spoznali veliko novih prijateljev z vsega sveta. In da ne bo šlo kaj narobe, bo ves čas z vami naš spremljevalec, ki bo skrbel za to, da bo vse teklo gladko ...

Pridite torej z nami na potovanje po jezikovno znanje!

Vaši Kompasovci

Vir: Kompas, d. d., feb. 2002

BESEDILO 4

Kocka je padla.
Odločitev je bila sprejeta.
Sprememba narejena.

Od 25. februarja 2002 smo dosegljivi na novi lokaciji in na novih telefonskih številkah.

Profil d.o.o.
Parmova ulica 53
1000 Ljubljana
tel.: 01 280 54 00, 280 54 01
fax.: 01 280 54 09
www.profil.si

Profil

iskanje in selekcija kadrov
management consulting

Vir: Delo, 23. 2. 2002

BESEDILO 2

Jezik

«Jezik?» je začudeno vprašal Taček. «Si bova kazala jezika in ugotavljala, kdo ima daljšega?»

«Gotovo ti. Jezikaš kot jezični dohtar».

«Jezikov znam veliko, poleg svojega maternega ...»

«Misliš pasjega,» ga je prekinil Marko.

«... ampak ne tistega, ki ga molim iz gobca, pasji jezik je lajež ...»

«Hov, hov, kuža gre na lov,» je hitro povedal Marko.

«Zakaj jezikaš?! Dovolj, da povem do konca. Hotel sem ti povedati, koliko jezikov znam. Pasjega, človeškega, sporazumeti se znam z vsakim živim bitjem,»

se je hvalil Taček.

«Prav imaš, Taček,» mu je pritrdil Marko. «Kolikor jezikov znaš, toliko veljaš. Jaz govorim slovensko, angleško, nemško, italijansko in ...»

«Ti si pravi jezikolovec,» je rekel Taček in pomembno pokimal Marku.

«Ne reče se jezikolovec, ampak jezikoslovec. Jezikoslovec je človek,

ki preučuje jezike.»

Vir: Slovar radovednega Tačka, 1992

BESEDILO 5

Nina v stiski

In če ne bi bilo prijateljskih duš v bližini sedemnajstletne Nine, ki se je po pobegu od doma zaposlila v ničprida hamburški gostilni in potem prišla z dežja pod kap, ko je spoznala fotografa ter za povrh prevejanega zvodnika Jonasa, bi ji še trša predla kakor sicer. *Nina zbeži od doma* je delo pisateljice **Marliese Arold** (in prevod **Andreje Švab**). Z njim založba Grlica v zbirki Na robu odraščajoče bralce sooča s problemskimi vsebinami, pred katerimi si ne kaže zatiskati oči.

Vir: Delo, 23. 2. 2002

BESEDILO 3

Srečanje zunanjih ministrov Evropske unije

Zelena luč za pogajalska izhodišča

Pravočasna predložitev je bistvena za upoštevanje koledarja pristopnega procesa – Šefi diplomacij tudi o BiH in Zimbabveju

Bruselj – Zunanji ministri Evropske unije so nenadoma znižali ton razprav o financiranju širitve in žogico vrnili v polje evropske komisije. Po uvodni besedi komisarja za širitev Günterja Verheugna je ministrski svet brez razprave in v pičlih nekaj minutah naročil komisiji, naj na temelju dosedanje debate med članicami Unije čim prej pripravi osnutke pogajalskih izhodišč za tri ključna poglavja pravnega reda (kmetijstvo, regionalna politika in proračun).

Vir: Delo, 23. 2. 2002

Besede povezujemo v **besedne zveze**, saj vsega, kar želimo poimenovati, pogosto ne moremo imenovati z eno besedo.

VRSTE BESEDNIH ZVEZ

- proste,
- stalne (frazemi).

Proste besedne zveze sporočevalec tvori sproti. Njihov pomen je napovedljiv, saj je približno enak vsoti pomenov posameznih delov besedne zveze, npr. *učiti se jezik* (Besedilo 1), *jezikovno znanje* (Besedilo 1).

Stalne besedne zveze sporočevalec jemlje iz svojega spomina kot že izdelano celoto. Pomen **frazema** ni napovedljiv iz pomenov njegovih sestavin, npr. *vrniti žogico* (Besedilo 3).

ZNAČILNOSTI FRAZEMOV

- **Stalnost pomena** – pomen je stalen in ga ne izpeljujemo iz pomenov sestavin, čeprav lahko v nekaterih primerih katera od njihovih sestavin ohrani svoj slovarski pomen, npr. *jezični dohtar* (Besedilo 2).
- **Stalnost oblike** – oblikovno frazemov ne moremo poljubno spreminjati, npr. *Kocka je padla* (Besedilo 4). Deloma pa spreminjajo svojo obliko zaradi vključevanja v besedilo – pri spreganju, časovnih oz. naklonskih oblikah itd., npr. ... *(je) prišla z dežja pod kap* (Besedilo 5).

FRAZEMI PO OBLIKI

- **Stavčni (rečenice)**. Če nastopajo kot samostojne povedi, jih imenujemo tudi pregovori (ti izražajo življenjsko modrost ali nauk). Tudi za pregovore je značilna stalnost pomena in oblike. Npr. *Kocka je padla* (Besedilo 4).
- **Nestavčni (rekla)**. Npr. *jezični dohtar* (Besedilo 2).

Raba frazemov je omejena na določene govorne položaje oz. posamezne zvrsti besedil. Uporabljamo jih lahko v zasebnih neuradnih okoliščinah (praktičnosporazumevalna besedila), v publicističnih besedilih in reklamah (v publicističnih besedilih frazemi pogosto dobijo s preoblikovanostjo nov pomen – gre za **frazološko prenovitev**).

Njihovo vključevanje ni primerno pri uradovnih in večinoma tudi ne pri strokovnih besedilih.

tečaj -a m (â) **1.** priprava, ki nosi vratno, okensko krilo in omogoča odpiranje, zapiranje: namazati tečaj; sneti s tečajev; ekspr. ob eksploziji so vrata skočila s tečajev; nataktni okno, vrata na tečaje / vrata so se stresla v tečajih **2.** geogr. točka na zemeljski površini, skozi katero gre zemeljska os: poldnevnik segajo od tečaja do tečaja; splošnost zemlje ob tečajih; južni, severni tečaj / zemeljski tečaj **3.** skupek organiziranih predavanj, vaj, ki navadno omogoča določeno usposobljenost: obiskovati, prirediti tečaj / vpisati se v tečaj / nadaljevalni, večerni, začetni tečaj; plavalni, strojepisni tečaj; tečaj angleščine; tečaj za vaditelje **4.** fin., navadno s prilastkom *cena valute in vrednostnih papirjev*: spremeniti, zvišati tečaj; menjati dolarje po uradnem tečaju; tečaj marke raste / drseči tečaj *nihanje tečajev deviz in valut zaradi ponudbe in povpraševanja na trgu*; emisijski tečaj *cena nekaterih vrednostnih papirjev*: ob izdaji; obračunski tečaj *za obračunavanje tujih valut na osnovi vrednosti določene valute / devizni tečaj* • bibl. tečaj *dolžinska mera, približno 200 m; stadij*; zastar. učiteljske je imelo štiri tečaje *letnike*; ekspr. mislil sem, da je svet skočil s tečajev *da se je zgodilo kaj zelo hudega*; ekspr. premikati svet v tečajih *zelo spreminjati razmere na svetu*; zastar. tečaj *časopisa, revije letnik*; tečaj *gugalnega konjčka, zibelke polkrožna deska, letev, ki omogoča zibanje*; nar. mlin na tri tečaje *kamne* ♦ astr. nebesni tečaj *točka, okrog katere se nebo navidezno vrti*; severni nebesni tečaj; ekon. borzni tečaj *na borzi ugotovljena cena; paritetni tečaj razmerje denarnih enot dveh držav, ki upošteva njihovo uradno določeno valutno pariteto*; geogr. tečaj *mraza kraj z najnižjimi temperaturami na zemlji*; strojn. tečaj *del gredi, ki je v tečaju*; sol. dopisni tečaj; intenzivni tečaj *z zgoščenim, zelo hitrim učenjem*

Vir: SSKJ

SAMOSTALNIŠKA BESEDA

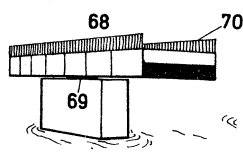
Pomenske lastnosti

Vse samostalniške besede izražajo predmetnost (v splošnem pomenu): to je izrazito v naših točkah 1 do 3; v preostalih točkah izražajo razmerje do predmetnosti. Se zmeraj jih imamo za samostalniške zaradi tega, ker imajo prilastek lahko na levi (če pa preidejo na levo, npr. *nje, njih*, postanejo pridevniki). Zaimenske samostalniške besede se ločijo od navadnih po tem, da prve lahko zamenjujejo druge, npr. *oče/sin/stric* ← *on*. Kaj konkretno tak zaimек pomeni, zveemo iz konsituacije, tj. *on* je ali *oče* ali *sin* ali *stric*; *jaz* je *oče* itd. v vlogi govorečega, *ti* v vlogi ogorjenega.

Zaimki tipa *kdo* — *kaj* so preprosto izpeljani iz nominalnih fraz tipa *kateri človek* — *katera stvar*; prim. *še noben človek* — *nihiče*, *neki človek* — *nekdo*, *ta in oni človek* — *marsikdo*, *ta ali oni človek* — *kdo* ipd. (Podobno izpeljujemo iz nominalnih fraz tudi navadne samostalnice: *mali deček* — *malček*, *mala hiša* — *hišica*.) Namesto besedotvornih obrazil se uporabljajo tudi oblikospreminevalne, npr. *kateri človek* — *kateri*, *dežurni zdravnik* — *dežurni*; ta tvorba se imenuje konverzija ali sprevrčanje.

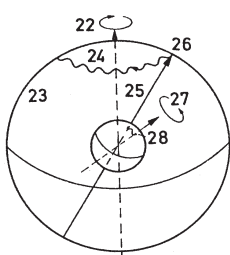
Vir: Slovenska slovnica

69 der Drehzapfen
- vrtljivi tečaj

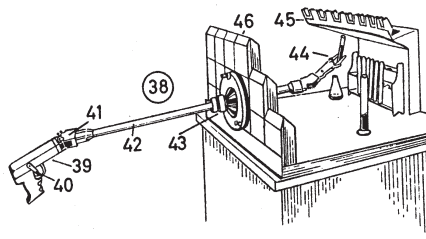
Vir: Nemško-slovenski slikovni slovar

26 der Himmelspol
- nebesni tečaj

Vir: Nemško-slovenski slikovni slovar

43 die Klemmvorrichtung
- tečaj

Vir: Nemško-slovenski slikovni slovar

tečaj -a m s -em (â) **1.** namazati ~; sneti vrata s ~ev; zemeljski ~ **2.** vpisati se v ~; ~ za vaditelje **3.** devizni ~ marke raste

Vir: Slovenski pravopis

tečaj -a m, **tečajnik**, **tečajnica**. Izpeljano iz *téci*, kakor je npr. *lučaj* izpeljano iz *lučati*. Prvotni pomen je torej 'tek'. Na tečaju namreč vrata tečejo, se vrtijo. Beseda je v pomenu 'kurz' znana tudi v hrv., srb. *těčaj* in je dobesedni prevod frc. *cours* 'tečaj, tek' < lat. *cursus* 'tek', o čemer glej *kürz*. Glej tudi *stečaj* in dalje *téci*.

Vir: Slovenski etimološki slovar

tečaj I. geogr. pole; severni ~ the North Pole; južni ~ the South Pole
tečaj II. fin (denarni) course, rate of exchange; (denar v tečaju) currency; uradni ~ official rate; nenaden padec ~ev sudden fall in (the rate of) exchange; lista borznih ~ev stock exchange list; ~ stoji, je al pari the course

runs at par; ~i padajo the exchanges are falling (*ali* going down, declining); ~i se dvigajo the exchanges are going up (*ali* are advancing, are rising, are improving); ~ dolarja se je le neznatno dvignil the dollar has appreciated just slightly; po ~u od... at the exchange of...
tečaj III (učni) course (of lectures); ponavljalni, izpopolnjevalni ~ a refresher course; večerni ~ evening course, evening lectures *pl*, evening classes *pl*; ~ angleščine English course; zimski ~ (semester) winter term; obiskovati ~ to take a course
tečaj IV, ~ na vratih hinge; nataktni na ~e, viseti na ~ih to hinge

Vir: Slovensko-angliški slovar

SAMOSTALNIŠKA BESEDA

SAMOSTALNIK
VRETE SAMOSTALNIKOV
Občna in lastna imena

Kolikim narisanim osebam lahko rečemo fant? Štirim.
Kolikim lahko rečemo Janez? Enemu.
Kolikim narisanim osebam lahko rečemo dekle? Štirim.
Kolikim lahko rečemo Marija? Eni.
Kaj je zaznamovano z občnim imenom? Bitje ali stvar, kakršnih je še več.
Kaj je zaznamovano z lastnim imenom? Posamezno bitje ali stvar.
Kako v pisavi ločimo lastna imena od občnih? Z veliko začetnico.

Vir: Jezikovna vadnica za 7. razred OŠ

JEZIKOVNI PRIROČNIKI

Jezikovni priročniki so sredstvo, prek katerega strokovnjaki, ki preučujejo besede oz. posamezne lastnosti besed, sporočajo svoja znanstvena dognanja drugim ljudem.

Jezikovni priročniki vsebujejo splošne podatke o besedah – o izgovoru/zapisu, pregibanju, uporabi v besedilih ipd.

Veda o sestavljanju slovarjev je **leksikografija**, strokovnjaki, ki pripravljajo slovarje, pa so **leksikografi**.

Jezikovni priročniki so dveh vrst:

- **vsebinski** in
- **abecedni**.

V **vsebinskih** jezikovnih priročnikih so lastnosti skupin besed opisane v besedilu, ki je razčlenjeno na vsebinska poglavja (npr. slovnica, učbeniki, pravopisna pravila).

V **abecednih** jezikovnih priročnikih so besede zbrane in popisane po abecedi (npr. slovarji).

Glede na vključenost besed v enem ali več jezikih ločimo:

- **enojezične** in
- **večjezične** slovarje.

V **enojezičnih slovarjih**, npr. v *Slovarju slovenskega knjižnega jezika*, so besede danega jezika tudi opisane v istem jeziku.

V **večjezičnih slovarjih** so besedam danega jezika prirejene tujejezične ustreznice (sopomenke).

Po obsegu so enojezični oz. večjezični slovarji manjšega, srednjega oz. velikega obsega – *SSKJ* vsebuje nad 93.000 gesel in je srednje obsežen slovar.

Glede na vrste besed danega jezika, ki jih slovar vsebuje, ločimo:

- **splošne slovarje** (SSKJ) in
- **posebne slovarje** (etimološki slovar, medicinski slovar).

Posebni slovarji so dvoji:

- **tematski** in
- **terminološki**.

Oboji so lahko **enojezični** ali **dvojezični**.

Tematski slovarji vsebujejo besede določene tematike – npr. pravopisni slovar, etimološki slovar.

- **Pravopisni slovar** obsega pravilen zapis besed.
- **Etimološki slovar** obsega zapise o izvoru besed.
- **Frazeološki slovar** predstavlja uporabo besed v stalnih besednih zvezah (Slovenci ga v enojezični obliki še nimamo).
- **Odzadnji slovar** vsebuje besede, razvrščene po abecedi od zadnje črke nazaj.
- **Slovar tujk** razlaga besede tujega izvora.
- **Sopomenskega, protipomenskega, kratičnega in vezljivostnega** slovarja Slovenci še nimamo.

Terminološki slovarji vsebujejo strokovno izrazje (terminologijo) določene stroke.

Sem sodijo:

- **vojaški slovar**;
- **medicinski slovar** (latinske besede, ki jih uporabljajo zdravniki, so razložene v slovenščini);
- **štirijezični slikovni terminološki slovar** (kaj besede poimenujejo, je razvidno iz sličic).

UPORABA SSKJ

Slovarski sestavek:

- geslo
- glava
- zaglavje
- pomenski del
- slogovni/stilni kvalifikatorji

tečaj -a m (â) **1.** priprava, ki nosi vratno, okensko krilo in omogoča odpiranje, zapiranje: namazati tečaj; sneti s tečajev; ekspr. ob eksploziji so vrata skočila s tečajev; nataktniti okno, vrata na tečaje / vrata so se stresla v tečajih **2.** geogr. točka na zemeljski površini, skozi katero gre zemeljska os: poldnevnik segajo od tečaja do tečaja; sploščenost zemlje ob tečajih; južni, severni tečaj / zemeljski tečaj **3.** skupek organiziranih predavanj, vaj, ki navadno omogoča določeno usposobljenost: obiskovati, prirediti tečaj / vpisati se v tečaj / nadaljevalni, večerni, začetni tečaj; plavalni, strojepisni tečaj; tečaj angleščine; tečaj za vaditelje **4.** fin., navadno s prilastkom cena valute in vrednostnih papirjev: spremeniti, zvišati tečaj; menjati dolarje po uradnem tečaju; tečaj marke raste / drseči tečaj nihanje tečajev deviz in valut zaradi ponudbe in povpraševanja na trgu; emisijski tečaj cena nekaterih vrednostnih papirjev ob izdaji; obračunski tečaj za obračunavanje tujih valut na osnovi vrednosti določene valute / devizni tečaj • bibl. tečaj dolžinska mera, približno 200 m; stadij; zastar. učiteljske je imelo štiri tečaje letnike; ekspr. mislil sem, da je svet skočil s tečajev da se je zgodilo kaj zelo hudega; ekspr. premikati svet v tečajih zelo spreminjati razmere na svetu; zastar. tečaj časopisa, revije letnik; tečaj gugalnega konjička, zibelke polkrožna deska, letev, ki omogoča zibanje; nar. mlin na tri tečaje kamne ♦ astr. nebesni tečaj točka, okrog katere se nebo navidezno vrtili; severni nebesni tečaj; ekon. borzni tečaj na borzi ugotovljena cena; paritetni tečaj razmerje denarnih enot dveh držav, ki upošteva njihovo uradno določeno valutno pariteto; geogr. tečaj mraza kraj z najnižjimi temperaturami na zemlji; strojn. tečaj del gredi, ki je v ležaju; šol. dopisni tečaj; intenzivni tečaj z zgoščenim, zelo hitrim učenjem

Vir: SSKJ

Gesla ali iztočnice so po abecedi razvrščene besede v SSKJ in drugih slovarjih.

- Geslo je zapisano v osnovni obliki (pri samostalniku v imenovalniku ednine, pri pridevniški besedi v obliki za moški spol ednine v imenovalniku, pri glagolu v nedoločniku in sedanjiku; nepregibne besede v svoji edini obliki). Geslo je opremljeno z naglasnim znamenjem, npr. *tečáj* (lahko tudi v dvojni obliki – z dvema različnima naglasnima znamenjema oz. mestoma: *gòzd/gózd, mègla/meglá*).

Vsako geslo je predstavljeno v svojem odstavku – ima svoj slovarski sestavek, npr. od *tečáj* do *učenjem* (gl. geslo *tečáj*).

Glava je začetni del slovarskega sestavka, npr. *tečáj -a m*.

Vključuje geslo in podatke o besedni vrsti gesla (pri samostalniku končnico v rodilniku ednine /pri množinskih samostalnikih v rodilniku množine/ in okrajšavo za spol /*m, ž, s*/; pri pridevniških besedah končnici za ženski in srednji spol; pri glagolih okrajšavo za glagolski vid).

Zaglavje sledi oznaki za besedno vrsto, npr. (*a*).

Vsebuje podatke o naglasnih in oblikovnih posebnostih gesla, o izgovoru in tonemskem naglasu.

Pomenski del sledi glavi in zaglavju. Njegov prvi del sestoji iz razlage pomena/pomenov danega gesla (pri večpomenkah so pomeni zaznamovani z arabskimi številkami), npr.

1. *priprava, ki nosi vratno in okensko krilo in omogoča odpiranje, zapiranje*: namazati tečaj; sneti s tečajev; *ekspr.* ob eksploziji so vrata skočila s tečajev; nataktni okno, vrata na tečaje / vrata so se stresla v tečajih
2. *geogr. točka na zemeljski površini, skozi katero gre zemeljska os*: poldnevnik segajo od tečaja do tečaja; sploščenost zemlje ob tečajih; južni, severni tečaj / zemeljski tečaj
3. *skupek organiziranih predavanj, vaj, ki navadno omogoča določeno usposobljenost*: obiskovati, prirediti tečaj / vpisati se v tečaj / nadaljevalni, večerni, začetni tečaj; plavalni, strojepisni tečaj; tečaj angleščine; tečaj za vaditelje
4. *fin., navadno s prilastkom cena valute in vrednostnih papirjev*: spremeniti, zvišati tečaj; menjati dolarje po uradnem tečaju; tečaj marke raste / drseči tečaj *nihanje tečajev deviz in valut zaradi ponudbe in povpraševanja na trgu*; emisijski tečaj *cena nekaterih vrednostnih papirjev ob izdaji*; obračunski tečaj *za obračunavanje tujih valut na osnovi vrednosti določene valute / devizni tečaj*

Sledi **frazeološko gnezdo**, v katerem so navedeni frazemi, ki vsebujejo geslo (uvaja ga znak ●), npr.

● *bibl.* tečaj dolžinska mera, približno 200 m; stadij; *zastar.* učiteljišče je imelo štiri tečaje letnike; *ekspr.* mislil sem, da je svet skočil s tečajev da se je zgodilo kaj zelo hudega; *ekspr.* premikati svet v tečajih zelo spreminjati razmere na svetu; *zastar.* tečaj časopisa, revije letnik; tečaj gugalnega konjička, zibelke polkrožna deska, letev, ki omogoča zibanje; *nar.* mlin na tri tečaje kamne

Sledi **terminološko gnezdo**, v katerem so navedeni strokovni izrazi posameznih strok (uvaja ga znak ◆), npr.

◆ *astr.* nebesni tečaj točka, okrog katere se nebo navidezno vrti; severni nebesni tečaj; *ekon.* borzni tečaj na borzi ugotovljena cena; paritetni tečaj razmerje denarnih enot dveh držav, ki upošteva njihovo uradno določeno valutno pariteto; *geogr.* tečaj mraza kraj z najnižjimi temperaturami na zemlji; *strojn.* tečaj del gredi, ki je v ležaju; šol. dopisni tečaj; intenzivni tečaj z zgoščenim, zelo hitrim učenjem

Slogovni/stilni kvalifikatorji, npr. *ekspr.*, *geogr.*, *fin.*, *biblio.*

»Ekspresivno«, »geografija«, »finančništvo«, »bibliotekarstvo« itd. so oznake, ki nas poučijo, v katerih besedilih se beseda/besedna zveza uporablja.

BESEDILO – SESTAVA

SESTAVA BESEDIL

Posamezne sestavine predmetnosti v njihovi medsebojni povezanosti poimenujemo tako, da besede povezujemo oz. skladamo v višje enote: v besedne zveze, stavke, povedi in besedila.

Pri tem upoštevamo **slovnična pravila**, in sicer:

- pravila o razvrščanju besed in
- pravila o rabi pravih besednih oblik.

Besede postavljamo v pravilna pomenska, razvrstitvena in oblikovna razmerja in tako tvorimo **povedi**. Ko pa postavljamo v ustrezna pomenska, razvrstitvena in oblikovna razmerja povedi, tvorimo **besedilo**.

Besedilo vsebuje podatke o bistvenih **dejavnih sporočanja**. Je izdelek besednega sporočanja. Dejavniki sporočanja so: okoliščine, sporočevalčev namen, zunanja predmetnost, besedni jezik besedila in prenosnik.

Ni ga čez dober nasvet

Joj, ti popravni izpiti!

S prvimi popravni izpiti se večina sreča v prvem letniku srednje šole. Ta je za marsikoga velika preizkušnja. Dijaki želijo delati in se učiti tako kot v osnovni šoli, a se ne obnese in še sanja se jim ne, kaj jih čaka konec junija ali avgusta na popravni izpiti.

Tadeja se je med letom poigravala in izzivala usodo. Kljub večkratnim opozorilom profesorice, da dosejanje delo ne bo dovolj za pozitivno oceno, ji ni verjela. Še več. Prepričana je bila, da lahko med poukom komentira njeno razlago in si ne zapisuje predavanj v zvezek. No, na testu se ni izkazala. In kot posledico je doživela svoj prvi popravni izpit.

Starši so za njene ocene, ki so precej odstopale od lanskih odličnih, izvedeli šele iz spričevala. Seveda jim ni bilo pogodu. Tadeja se je morala pred njimi zagovarjati in grešnika je našla v šoli. Po njenih besedah je prezahtevna, profesorji pa sploh nemogoči. Mimogrede te dobijo na piko zaradi tvoje posebnosti, dovolj je že barva las. Na testu ti zato vse prečrtajo in ti z veseljem napišejo negativno oceno v redovalnico. Sam pri vsej stvari ne moreš nič. Tudi če znaš, oni tega sploh ne upoštevajo, je razlagala. Starša je ob tem izredno pogrelo in takoj sta se odločila poklicati razrednika. Togo in razburjena komaj povesta, o kateri dijakinji se želita pogovarjati. S tresočim glasom razložita, kakšna krivica se godi njuni hčeri na njihovi šoli. Razrednik je nekaj časa poslušal, nato pa jima predstavil realno sliko stanja. Seveda sta bili šokirani in ni jima bilo jasno, kako se je to zgodilo.

Dva popravna izpita nista kar tako. Po hitrem postopku so hčeri poiskali inštruktorja in vseh jim je bilo, da sem stroga in dosledna. Prepustili so mi jo, vendar so vsake toliko časa preverili, kako delava, kako nama gre. Ko bi to počeli že med šolskim letom, bi hčeri verjetno prihranili neprijetno izkušnjo. Spoznali so, da pri mladostnikih še posebno velja: zaupanje je dobro, a nadzor je boljši. V junijskem roku ni bilo možno kaj dosti storiti. Bilo je premalo časa, da bi Tadeja usvojila celoletno znanje kemije in matematike. Zato smo se skupaj odločili, da pričenemo resno delati prvega avgusta.

Ta datum je bil prehitro pred nami. Tadeja je bila počitniško razpoložena, čakalo pa jo je trdo delo. Skoraj teden dni sva porabili, preden je dijakinja spravila v pogon svoje možgane in bila zmožna celodnevnega učenja. To pomeni od jutra do večera, z jutranjo telovadbo in odmorom za kosilo. Razčistiti sva morali, kdaj se telefonira, kako je z večurnim gledanjem televizije in večernim pohajkovanjem. Starša sta mi pri tem pomagala in Tadeja se je morala ukloniti novemu načinu dela. Na začetku je bilo hudo in zelo sposobna se je smilila sama sebi, vse do solz. Branila se je z goro opravičil, karseda je bila simpatična in z vsem svojim talentom me je hotela očarati ter dokazati svoj prav. Nič ni zaleglo. Hotela sem imeti narejeno, za kar sva se domenili. Poskrbela sem za dobro organiziran čas, ji pojasnila način učenja in delanja izpiskov. Eno kratko poglavje sem celo predelala namesto nje in naredila izvlečke, da sem pokazala, kaj natančno hočem od nje. Ji rešila težje računске naloge in vse njeno delo preverjala. Videli sva se vsak drugi dan, vselej je dobila domačo nalogo in napotek, do kod in kako naj predela snov. Bilo je veliko, saj sva vzporedno delali matematiko in kemijo. Vendar se je Tadeja hitro prilagodila novemu načinu življenja in dela in začela pri tem celo uživati. Tečna kemija ji je postala zanimiva, neuporabna matematika je dobila nove razsežnosti. Kar naenkrat ji ni bilo več težko več ur sedeti pri nalogah iz katerega koli predmeta. Jeza nad predmetoma in strah pred popravni izpiti sta se porazgubila. Tudi drugače, kot osebnost se je umirila, kar je nedvomno potrebovala za oba kritična dneva konec avgusta. Lepo je opravila popravna izpita in zdaj bo brez pravih, brezskrbnih počitnic nadaljevala šolanje v drugem letniku. Izkušnja jo je kar nekaj stala in takšnega poletnega »razkošja« si verjetno ne bo več privoščila.

Vesna Jerala Zver

Vir: Delo, 14. 8. 2001

V ponazoritvenem besedilu lahko najdemo podatke o bistvenih dejavnikih sporočanja, zato je njegova sestava večplastna.

Oglejmo si, kako se ta večplastnost kaže.

OKOLIŠČINSKA SESTAVA BESEDILA

- **Sporočevalec** besedila je inštruktorica matematike in kemije, Vesna Jerala Zver;
- besedilo je **namenjeno** vsem, ki so prebrali ta članek, v prvi vrsti pa dijakom in staršem ter ostalim bralcem časopisa *Delo*;
- besedilo je bilo **tvorjeno** ob koncu šolskega leta, po popravni izpiti;
- besedilo je bilo **objavljeno** v dnevnem časopisu (natančneje v *Delu*), zato je to **javno besedilo**, namenjeno širši javnosti.

NAKLONSKA SESTAVA BESEDILA

- Inštruktorica je besedilo tvorila z **namenom**, da bi dijake opozorila na to, naj se sproti učijo, obenem pa je želela vplivati na starše, naj se večkrat pogovorijo z otrokom o šoli in težavah pri posameznih predmetih in da naj se večkrat pri razredniku pozanimajo o otrokovih rezultatih;
- namen, ki ga je želela posredovati inštruktorica, je bil izražen **posredno**, kajti avtorica besedila večinoma ne komentira ali kritizira dogodkov, ampak izpostavlja zgolj dejstva;
- ker je namen besedila kljub temu svetovanje, gre za **pozivno besedilo**.

PREDMETNOPOMENSKA SESTAVA BESEDILA

- **Tema** našega besedila so popravni izpiti;
- tema je izražena v naslovu, lahko pa jo najdemo tudi v predmetu prve povedi ali pa jo prepoznamo kako drugače;
- v drugem odstavku npr. najdemo podatke o tem, kako so Tadejini starši reagirali na njene ocene (v tem primeru smo podali vsebino drugega odstavka; **vsebina** in **tema** nista isto: vsebina je to, kar o čem povemo, tema pa je to, o čemer govorimo);
- četrti odstavek npr. govori o pripravah na popravni izpit (to je tema tega odstavka);
- glede na to, kako sporočevalec razvija temo, besedilo lahko uvrstimo med **pripovedovalna** in tudi **razlagalna** besedila.

BESEDNO-SLOVNIČNA SESTAVA BESEDILA

– Sedaj bomo opazovali obliko, povezanost in razvrstitev besed in stavkov v povedi oziroma povedi v besedilu. Najprej bomo razložili **pomene** nekaterih besed in besednih zvez, ki jih lahko najdemo v ponazoritvenem besedilu:

- *togoten* 'zelo jezen, razdražen; silovit, divji';
- *talent* 'sposobnost za določeno umsko ali fizično dejavnost; nadarjenost';
- *negativna ocena* 'ocena, ki pove, da učenec ne obvlada učne snovi';

- *pohajkovanje* 'hoja brez cilja in namena';
 - *popravni izpit* 'izpit iz predmeta, pri katerem je bil učenec ocenjen negativno';
 - *inštruktor* 'kdor poučuje zunaj šole'.
- 2. poved 3. odstavka ima **sestavo** S+S/S.
- 3. poved 2. odstavka je priredno zložena.
- Če določimo **sklone** nekaterim samostalnikom v besedilu, dobimo:
- *(z) izpiti* – orodnik
 - *dijaki* – imenovalnik
 - *usodo* – tožilnik
 - *(kljub) opozorilom* – dajalnik
 - *(med) poukom* – orodnik
 - *(od) odličnih* – rodilnik
- Če določimo **stavčne člene** v 1. povedi 1. odstavka, ugotovimo:
- *S prvimi popravnimi izpiti se večina sreča v prvem letniku srednje šole.*
- V zvezi prvih dveh povedi 2. odstavka imamo navezovanje/pozaimljanje (slovnično razmerje).

Predstavili smo le nekaj primerov analize besedno-slovnične sestave besedil. Temu poglavju bo v nadaljevanju namenjene še več pozornosti.

TVARNA SESTAVA BESEDILA

Naše besedilo je zapisano, tj. posredovano v **vidnem prenosniku**. Za nadnaslov, naslov, sinopsis (uvodni odstavek) in avtoričin podpis je značilna večja velikost črk oz. polkrepki (in ležeči) tisk. Jedro članka je členjeno na štiri odstavke.

SLOVNIČNA SESTAVA POVEDI

Slovnična sestava povedi nam pove, koliko stavkov sestavlja poved in kakšna so razmerja med njimi. Poved, sestavljena iz enega stavka, je **enostavčna poved**, iz dveh ali več stavkov sestavljena poved pa je **večstavčna** ali **zložena**. V enostavnih povedih določamo **slovnično sestavo stavka**, v večstavnih pa slovnično **sestavo zvez stavkov**.

Vsako besedilo je sestavljeno iz **povedi**, ki so med seboj povezane **pomensko, slovnično** in **aktualnostno**. Če je besedilo sestavljeno iz ene povedi, je **enopovedno**, kadar sestoji iz dveh ali več povedi, pa je **večpovedno besedilo**. Večpovedno besedilo lahko tvori le en sporočevalac (enogovorno besedilo), lahko pa je to izdelek več ljudi, ki se izmenjujejo v vlogi **sporočevalca** in **naslovnika** (dvogovorno besedilo). V enopovednih besedilih opazujemo **sestavo povedi**, v večpovednih enogovornih **sestavo zvez povedi**, v večpovednih dvogovornih besedilih pa **sestavo zvez replik**.

Opazujemo vsa predložena besedila na str. 61 in ugotovimo, koliko povedi jih sestavlja.

BESEDILO 1

Ko so veliki ljudje naučili slabiče razmišljati, so jih spravili na pota zmot.

Vauvenargues

Vir: Delo, 24. 4. 2002

BESEDILO 2

Facundo čuva zasebnost

Poklepetali smo tudi s **Facundom Arano**, ki smo ga gledali ob Natalii Oreiro v telenoveli *Divji angel*, zdaj pa smo ga lahko videli v vlogi Leonarda tudi v nekaj epizodah telenovele *Črni biser*.

Kaj je tvoj dosedanji največji uspeh v življenju?

"Ga še nisem dosegel."

Katero vprašanje so ti novinarji največkrat zastavili?

"Najpogostejše vprašanje, ki so mi ga postavljali v času največjega uspeha telenovele *Divji angel*, je bilo vsekakor to, ali sva z Natalio Oreiro par. Čisto zares nisva bila nikoli nič več kot le dobra prijatelja. Natalia je čudovito dekle, s katero bi takoj znova sodeloval, če bi mi ponudili to možnost. Tudi drugače mediji kar naprej vrtajo v mojo zasebnost, ki pa jo skrbno čuvam."

Lahko vseeno poveš kaj o svoji zasebnosti? Na primer, ali imata kaj skupnega z Ivom?

"Da, smisel za humor. Zagotovo je v vsakem liku, ki ga igram, tudi del mene oziroma mojega značaja."

Si zaradi česa še prav posebej ponosen nase?

"Ponosen sem, ker mi je uspelo postati igralec in se tudi obdržati. Imam dovolj ponudb za delo, tako da mi ga za zdaj nikakor še ne bo zmanjkalo. Moja najnovejša telenovela se imenuje *Yago*, pasion morena, v kateri je moja soigralka Gianella Neyra iz Peruja. Vesel sem, da sem srečal svoje dekline Isabel (Ana v *Divjem angelu*) in da sem še vedno normalen človek, ki stoji na trdnih tleh."

Vir: Stop, 27. 12. 2001

BESEDILO 3

Razgaljena kraljevska družina

Foto EPA

Zdi se, da je kraljevska družina z vsemi posebnosti v svojih vrstah neizčrpen vir smeha za Britance: tokrat so si jih privoščili v neki risanki, ki so jo predvajali v soboto zvečer v humoristični oddaji. Risar jih je upodobil gole. Od leve proti desni stojijo princ Charles, princ Edward, princesa Ana in princ Andrew, kraljica Elizabeta pa sedi na čelu mize za zajtrk.

Vir: Delo, 30. 10. 2002

BESEDILO 4

TV SLO 1 10.55

Kljunaš – Najbolj ljubka žival sveta

Pravljicne živali. 11. del. VB. Dokumentarna nanizanka.

Pred dvesto leti so z velike otoške celine prispeli prvi primerki teh nenavadnih živali. Bitje je bilo tako osupljivo, da se je zdelo kot križanec med raco in podgano. Kljunaši (na sliki) živijo le v Avstraliji. So sesalci, vendar ležejo jajca. Ko se mladiči izvalijo, pri materi sesajo mleko. Michael Archer prihaja vsako leto v Avstralijo iskati kljunašev izvor. Med okamnelimi ostanki deževnega gozda je našel tudi starodavnega orjaškega

kljunaša. Na podlagi njegovih fosilnih ostankov je razvil posebno teorijo. Ta pravi, da kljunaši ne napredujejo, temveč nazadujejo v razvoju.

Vir: Vikend magazin, 27. 4. 2002

Besedilo 1 je sestavljeno le iz ene povedi, zato je **enopovedno**.

Besedilo 2 sestavlja več povedi, torej je **večpovedno**. Ker se v vlogi sporočevalca izmenjujeta dve osebi, je drugo besedilo tudi **dvogovorno** (dialoško). Sestavljeno je iz **več replik**, in sicer tako, da pobudna in odzivna replika tvorita **sekvenco**. V našem primeru imamo skupaj osem replik (štiri pobudne in štiri odzivne) in štiri sekvence.

Besedili 3 in 4 sestavlja več povedi. V njih se sporočevalec in naslovnik ne izmenjujeta, zato sta to večpovedni enogovorni besedili.

POVED IN STAVEK

POVED

Če opazujemo poved prvega besedila, najprej ugotovimo, da ima vse značilnosti povedi in besedila. Zapisana se začne z veliko začetnico, konča pa s končnim ločilom (piko). Ta poved je sestavljena iz dveh stavkov; v vsakem stavku je ena osebna glagolska oblika (en povedek): *so naučili*, *so spravili*. Poved prvega besedila je zato večstavčna oz. zložena. Če bi opazovali še sestavo zveze stavkov, bi ugotovili, da sta stavka med seboj v neenakovrednem razmerju: drugi stavek je nadrejen prvemu, prvi pa je od njega odvisen (gre za podredno zloženo poved z odvisnikom na začetku).

Prvo poved četrtega besedila *Pred dvesto leti so z velike otoške celine prispeli prvi primerki teh nenavadnih živali* sestavlja en stavek, v katerem imamo le en povedek (*so prispeli*); torej je to enostavčna poved.

STAVEK

Izpisanim enostavnim povedim iz besedil določimo slovnično sestavo stavka (stavčne člene) in se po njih vprašajmo:

1. *Pred dvesto leti so z velike otoške celine prispeli prvi primerki teh nenavadnih živali.*
2. *Med okamnelimi ostanki deževnega gozda je našel starodavnega orjaškega kljunaša.*
3. *Kljunaši živijo v Avstraliji.*
4. *Michael Archer prihaja vsako leto v Avstralijo iskat kljunašev izvor.*
5. *Pravljične živali.*
6. *Risar jih je upodobil gole.*

VRSTE STAVKOV GLEDE NA PRISOTNOST STAVČNIH ČLENOV

- **dvodelni stavki** – v njih najdemo **osebek** in **povedek** (npr. gl. 1., 2. in 4. stavek);
 - **enodelni stavki** – v stavku **ni osebka** ali **povedka** (npr. gl. 5. stavek):
 - **glagolski enodelni stavki** – stavki, v katerih je le povedek (npr. *Dežuje.*);
 - **neglagolski enodelni stavki** – stavki, v katerih ni osebne glagolske oblike (npr. gl. 5. stavek);
- pastavki** – neglagolski enodelni stavki, v katerih je zvalnik, členek ali medmet.

POVED IN STAVEK, STAVČNI ČLENI

Poved je zaokrožena množica pomensko in oblikovno povezanih besed, ki nekaj pomeni in je nastala v določenih okoliščinah. To je najmanjša enota besedila, ki je lahko že sama besedilo. V zapisani povedi je njen začetek zaznamovan z veliko začetnico, konec pa s končnim ločilom (izgovorjena se navadno začne z višjim tonom, konča pa s končno intonacijo).

Stavek je običajno zveza besed okrog osebne glagolske oblike. Sestavljen je iz stavčnih členov.

(Opomba: Opazovali bomo povedi, zapisane na str. 62.)

POVEDEK

1. Kaj se je zgodilo?	<i><u>So prispeli.</u></i>
2. Kaj se je zgodilo?	<i><u>Je našel.</u></i>
3. Kaj se dogaja?	<i><u>Živijo.</u></i>
4. Kaj se dogaja?	<i><u>Prihaja.</u></i>
5. Ni povedka.	
6. Kaj se je zgodilo?	<i><u>Je upodobil gole.</u></i>

Če opazujemo in primerjamo povedke izpisanih povedi, ugotovimo:

- (1) prvi štiri povedki vsebujejo glagol v osebni glagolski obliki, torej so **goli**;
- (2) v peti povedi ni povedka;
- (3) šesta poved ima poleg osebne glagolske oblike še eno polnomeno besedo (pridevniško besedo), zato je ta povedek **zložen**.

Zadnji primer si oglejmo še enkrat:

Je upodobil gole.

Beseda *gole* dopolnjuje osebno obliko pomensko popolnega glagola *je upodobil*. Po njej se lahko vprašamo z vprašalnico *kakšne*. Obenem lahko ta del pretvorimo v novo poved:

(Risar jih je upodobil.) *Bili so goli.*

Tak povedek vsebuje **povedkov prilastek**, nosi pa podatek o tem, v kakšnem stanju je bil kdo v trenutku dejanja.

Ustavimo se še pri povedi *Bili so goli* in ji določimo povedek.

Bili so goli.

Tudi ta povedek je **zložen**, vendar sedaj v njem nastopa osebna oblika pomensko nepopolnega glagola (v našem primeru je to pomožni glagol *biti*) – to je **vez, v vlogi povedkovega določila pa je vedno polnopomenska beseda** (v našem primeru je to pridevniška beseda v imenovalniku).

OSEBEK

1. Kaj je prispelo?

Prvi primerki teh nenavadnih živali.

2. Osebek ni izražen s posebno besedo ali besedno zvezo, ampak je skrit v povedku.

3. Kaj živi?

Kljunaši.

4. Kdo prihaja?

Michael Archer.

5. Stavek nima osebk.

6. Kdo je upodobil gole?

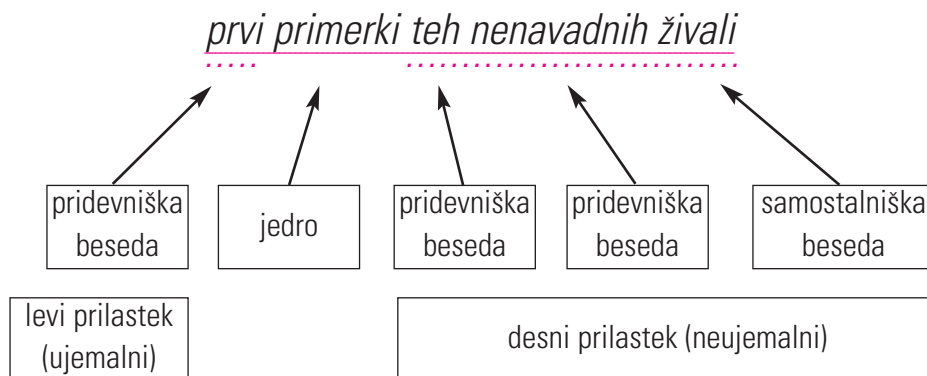
Risar.

Po vseh določljivih osebkah smo se vprašali z vprašalnico *kdo ali kaj* in povedkom.

Osebk prve in četrte povedi sestavlja več polnopomenskih besed – torej sta zložena. V drugi povedi je osebek izpuščen (skrit je v povedku – *on*). V tretji in šesti povedi je osebek iz ene polnopomenske besede – torej je gol. Peta poved nima povedka, zato tudi ne more imeti osebk.

Besede, ki dopolnjujejo jedro, so **določila ali prilastki**; če stojijo na **levi strani**, so **levi prilastki**, če stojijo na **desni** so **desni prilastki**. V **jedru** je vedno **samostalniška beseda**, v določilu pa je lahko samostalniška ali pridevniška beseda.

Ponazorimo:

Levi prilastek je **ujemalni**, ker se v spolu, sklonu in številu ujema z jedrom, desni pa je lahko ujemalni ali **neujemalni**. V našem osebku nastopa v vlogi jedra samostalnik v imenovalniku (v jedru osebka lahko najdemo tudi druge samostalniške besede v imenovalniku, redko v roditeljskem).

Če so besede v osebku v enakovrednem razmerju, govorimo o priredno zloženem osebku. V izpisanih povedih takih primerov nimamo, v tretjem besedilu pa bi v zadnji povedi tak osebek našli (*princ Charles, princ Edward, princesa Ana in princ Andrew*).

Poglejmo si še samostalniško zvezo v četrtem primeru:

Michael Archer
.....

Velikokrat smo v zadregi, kaj je jedro: ime ali priimek. Zapomnimo si, da je jedro vedno rojstno ime, priimek pa ga določa, zato ima vlogo prilastka.

PREDMET

Vprašajmo se po predmetih in podajmo odgovore.

1. Predmeta ni.

2. *Kaj je našel?*

Starodavnega orjaškega kljunaša.
.....

3. Predmeta ni.

4. Predmeta ni.

5. Predmeta ni.

6. *Koga je upodobil gole?*

(N)jih.

V vprašalnicah za predmet se prav tako kot pri osebku vedno pojavi tudi povedek. Ugotovimo, da se v obeh povedih, v katerih imamo predmet, ta pojavi v četrtem sklonu. Tako kot osebka prve in četrte povedi je tudi predmet druge povedi sestavljen iz več polnopomenskih besed – torej je zložen. Besedi *starodavnega* in *orjaškega* se nahajata na levi strani in se v spolu, sklonu in številu ujemata z jedrom (gre za levi ujemalni prilastek). Obe besedi dopolnjujeta jedro (*kljunaša*). Besedi v določilu sta pridevnika, v jedru se v našem primeru nahaja samostalniška beseda (samostalnik) v tožilniku. Predmet šeste povedi je gol.

Če si ogledamo še **način oblikovne povezanosti med povedkom in predmetom**, ugotovimo, da povedek vpliva na sklon predmeta, ne določa pa mu osebe, spola ali števila. **Povedek predmetu določa sklon** – to razmerje se imenuje **vezava** (naša predmeta se s povedkom vežeta v tožilniku).

PRISLOVNO DOLOČILO

1. a) *Kdaj so prispeli?*

Pred dvesto leti.

b) *Od kod so prispeli?*

Z velike otoške celine.

2. *Kje je našel?*

Med okamnelimi ostanki deževnega gozda.

3. *Kje živijo?*

V Avstraliji.

4. a) *Kako pogosto (kdaj) prihaja?*

Vsako leto.

b) *Kam prihaja?*

V Avstralijo.

c) *Čemu prihaja?*

Iskat kljunašev izvor.

5. Prislovnega določila ni.

6. Prislovnega določila ni.

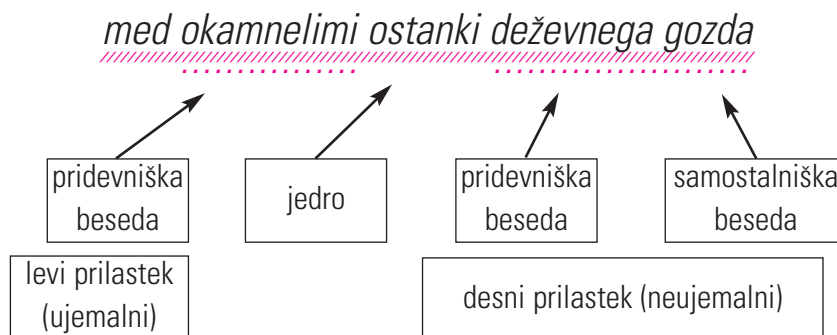
Iz primerov je razvidno, da imamo za prislovna določila več vprašalnic in glede na to poznamo tudi več vrst prislovnih določil. V zgornjih primerih si po vrsti sledijo:

- prislovno določilo **časa** (*kdaj + povedek*),
- prislovno določilo **kraja** (*od kod + povedek*),
- prislovno določilo **kraja** (*kje + povedek*),
- prislovno določilo **kraja** (*kje + povedek*),
- prislovno določilo **časa** (*kako pogosto/kdaj + povedek*),
- prislovno določilo **kraja** (*kam + povedek*),
- prislovno določilo **vzroka** (*čemu + povedek*).

Med primeri ni prislovnega določila **načina** (*kako + povedek*).

Prislovna določila v primerih 1, 2, 4a in 4c so **zložena** iz več polnopomenskih besed, prislovni določili v primerih 3 in 4b pa sta **goli**.

Sedaj si podrobneje oglejmo prislovno določilo v drugi povedi:

Prilastki so na **levi in desni strani** jedra (levi ujemalni oz. desni neujemalni prilastek) – prislovno določilo je podredno zloženo. V jedru prislovnega določila sta predlog in samostalniška beseda, ki je v orodniku (*med ostanki*); še pogosteje pa v prislovnem določilu najdemo prislove. Vidimo tudi, da **povedek na obliko prislovnega določila** ne vpliva; prislovno določilo je k povedku le **primaknjeno**. Na podlagi izpisanih primerov iz prve in četrte povedi lahko ugotovimo, da je v stavku možnih več prislovnih določil (enako velja tudi za predmete).

Opazujmo še **stavke** v izpisanih povedih in podajmo naslednje ugotovitve:

- ni nujno, da v vsakem stavku najdemo vse štiri stavčne člene (v naših primerih je taka le druga poved, pa še v tej je osebek skrit v povedku);
- v vseh izpisanih povedih razen v peti gre za **dvodelne stavke**, ki vsebujejo **povedek** in **osebek**;
- v peti povedi gre za **enodelni stavek**, ki **nima povedka (neglagolski enodelni stavek)**;
- v besedilu 2 je v predzadnji repliki navedena poved *Da, smisel za humor*. To je dvostavčna poved, katere prvi del je **pastavek (členek)**, drugi del pa je **dvodelni stavek** (osebna glagolska oblika je sicer izpuščena, vendar je jasno razvidna iz predhodnega sobesedila).

ZVEZA STAVKOV

Besedilo je sestavljeno iz povedi, povedi pa iz stavkov. V povedi se lahko pojavlja en sam stavek (enostavčna poved). Če poved sestavlja več stavkov (najmanj dva), govorimo o večstavčnih ali zloženih povedih. Stavki v povedih imajo različno vlogo. Nekateri tvorijo osnovo povedi (poved brez njih ne bi mogla funkcionirati) – to so **osnovni stavki**; drugi stavki to osnovo pomensko dopolnjujejo, zato jih imenujemo **dopolnjevalni stavki**. Ti so z osnovnimi stavki povezani tako pomensko kot oblikovno/slovnično, in sicer z besedami, ki nakazujejo pomensko in slovnično razmerje dopolnjevalnega stavka do osnovnega.

Dopolnjevalni stavki osnovni stavek lahko dopolnjujejo v celoti, zato so z njim v enakovrednem razmerju (**priredno zložene povedi**), lahko pa dopolnjujejo le del osnovnega stavka, zato so z njim v neenakovrednem razmerju (**podredno zložene povedi**). Če je stavek v povezavi s pastavkom, tako zvezo med njima imenujemo **soredje**.

Ne le pisarniška zbirka

OBLIKOVANJE BESEDIL IN DELO S PREGLEDNICAMI ZADOVOLJIVO REŠUJEJO VSE PISARNIŠKE ZBIRKE. OFFICE XP PA SE POSEBEJ IZKAŽE, KO GA UPORABIMO KOT DEL POSLOVNIH REŠITEV.

Microsoft Office že zdavnaj ni več le pisarniška zbirka, ampak je zmogljiv odjemalec, ki brez težav dvosmerno komunicira z najrazličnejšimi podatkovnimi viri. Razvojne možnosti niso več omejene le na avtomatizacijo ponavljajočih se opravil – Office XP svojih zmoglosti ne skriva, temveč jih prek predmetnih modelov ponuja v uporabo namenskim programom. Zmogljivo razvojno okolje in enoten programski jezik (VBA) omogočata izdelavo poljubnih programskih rešitev.

Office uporabimo v programskih rešitvah takrat, ko samo vnos in prikaz podatkov nista dovolj, ampak bi radi podatke tudi analizirali, jih slovnično pregledali, opravili statistične izračune, izdelali ličen dokument, poročilo o poslovanju avtomatsko poslali po elektronski pošti ali sodelavcem razdelili projektne naloge. Uporabniki bodo bolj zadovoljni in stroški izobraževanja manjši, če bo poslovna rešitev zasnovana na znanem uporabniškem vmesniku, na primer v Excelu.

Ob pomoči dodatkov (Com Add-In) lahko Office poljubno nadgradimo, ga povežemo z dokumentnim strežnikom, vzpostavimo sistem za spremljanje odnosov s strankami (CRM) ali pa ga povežemo s poljub-

no spletno storitvijo. Office XP razume tudi podatke, zapisane v obliki XML, in vse kaže, da bo v naslednji različici ta standard že popolnoma obvladal. Razširljive pametne oznake statične dokumente oplemenitijo in povežejo z viri poslovnih podatkov. Spletne komponente ponujajo ugodje vrtilnih tabel in grafičkonov Excela v spletnih namenskih programih. Med razvojnimi orodji pa so tudi orodja, ki omogočajo avtomatizacijo pretoka dela (Workflow) in izdelavo spletnih komponent (Web Parts).

Po nekaj manj uspešnih poskusih smo z različico XP dobili nov strežnik v podporo skupinskemu delu. SharePoint Team Services je rešitev, ki uporabnikom omogoča hitro izdelovanje in sodelovanje na oddelč-

no ali projektno usmerjenem spletnem mestu iz spletnega brskalnika ali programov Office XP.

Del poslovnih rešitev

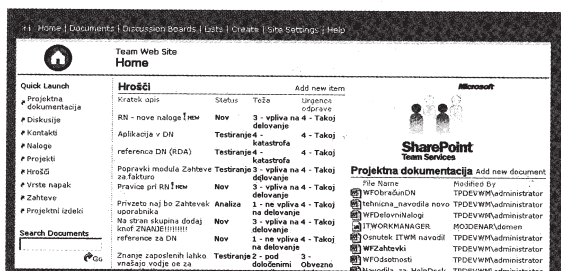
Prava vrednost MS Office se pokaže šele, ko ga uporabimo kot del poslovnih rešitev. Vzemimo na primer sodelavko Barbaro, ki v svojem programu za elektronsko pošto opazi pomembno sporočilo z dokumentom, ki ga mora pregledati in potrditi. Pritisne na hiperpovezavo, ki jo popelje do zadnje različice dokumenta v dokumentnem strežniku SharePoint Portal Server. Dokument prevzame v obdelavo in začne brati. Odloči se, da pred potrditvijo potrebuje več informacij o stranki. Tehnologija pametnih oznak prepozna ime stranke in s pritiskom na ozna-

ko je Barbarin pogled že na spletni strani, kjer so zbrani natančni podatki o stranki. Stran se je samodejno napolnila s podatki iz strežnika podatkov. Rada bi naredila nekaj primerjav, zato naloži del, ki gosti orodje za prikaz in analizo podatkov Microsoft Data Analyser. Čez nekaj minut preverjanja pritisne na gumb, ki uvozi zelene podatke v dokument. V dokumentu naredi še nekaj sprememb in ga potrdi.

Poštni strežnik poskrbi za obvestilo, ki se posreduje vsem zainteresiranim, tudi prodajalcu Borisu. S potrditvijo dokumenta se začene nov avtomatski pretok dela (Workflow) in s tem tudi delo v prodajni ekipi. Hkrati se je nekaj izpostavljenih podatkov iz dokumenta poslalo v strežnik BizTalk Server, ki je poskrbel za povezavo z velikim računalnikom na oddaljeni lokaciji. Barbara je obveščena, da je njeno delo končano.

Večina slovenskih podjetij uporablja Microsoft Office le kot pisarniško zbirko in le nekatera izkoriščajo razvojne možnosti, ki so na voljo. Pred časom sem v eni od bank zapiral devizni račun. Prijazna službenka je po vnosu osnovnih podatkov v namenski program pritisnila na gumb, ki je odprl Wordov obrazec, izpolnjen s podatki, ki jih je prej vnesla. Natisnjeno potrdilo je lep zgled preproste rabe zmogljivih možnosti oblikovanja in tiskanja zbirke Office. Čestitam. Na takem mestu bi prej pričakoval terminalski namenski program in zamaknjen izpis na predtiskanem papirju.

Marko Zajc

Del spletnih dveri SharePoint Team Services, ki ga uporabljamo za spremljanje manjšega projekta

Vir: priloga revije Monitor, maj 2002

Če opazujemo povedi ponazoritvenega besedila 1, vidimo, da so lahko sestavljene iz enega samega stavka (Po nekaj manj uspešnih poskusih smo z različico XP dobili nov strežnik v podporo skupinskemu delu), večina povedi pa je sestavljena iz najmanj dveh (ali več) stavkov (Microsoft Office že zdavnaj ni več le pisarniška zbirka, ampak je zmogljiv odjemalec, ki brez težav dvosmerno komunicira z najrazličnejšimi podatkovnimi viri). Stavki, ki tvorijo povedi, imajo različno vlogo. Prikažimo: Microsoft Office že zdavnaj ni več le pisarniška zbirka, ampak je zmogljiv odjemalec, ki brez težav dvosmerno komunicira z najrazličnejšimi podatkovnimi viri.

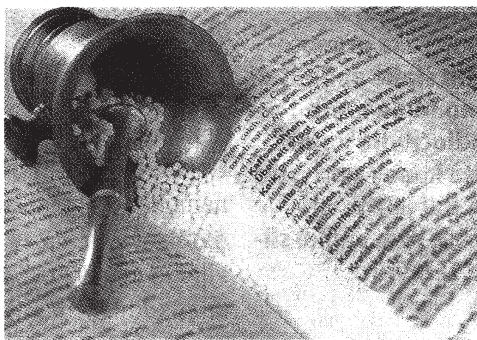
Prvi stavek tvori osnovo povedi, zato je to **osnovni stavek**, drugi in tretji pa osnovnega dopolnjujeta, torej sta **dopolnjevalna stavka**.

V našem primeru tretji stavek dopolnjuje le del drugega stavka in je do njega v neenakovrednem razmerju – gre za podredno zvezo stavkov (S/S_1).

BESEDILO 2

*Medicinski drobižki***Vseh tablet ne smete zdrobiti**

Mnogo ljudi tablete prereže ali zdrobi, da jih laže zaužijejo. To ni vedno priporočljivo,

Fotodokumentacija Dela

saj so nekatere prevlečene z zaščitnim filmom, potrebnim za sproščanje učinkovin v črevesju. Če je zaščitna plast prekinjena prezgodaj, se zdravilne snovi sproščajo že v želodcu in dražijo njegovo sluznico, kar onemogoča pravilno delovanje želodčne kisline in lahko otežuje prebavo. Če želite tablete zdrobiti, se je priporočljivo prej posvetovati v lekarni.

M. B.

Vir: Ona, 26. 6. 2003

Prvi dopolnjevalni stavek pa pomensko dopolnjuje celotni osnovni stavek, zato je z njim v enakovrednem razmerju – gre za priredno zvezo stavkov (S + S).

ENAKOVREDNA (PRIREDNA) ZVEZA STAVKOV

Oglejmo si nekaj primerov povedi iz besedila 1, v katerih so stavki med seboj v enakovrednem razmerju:

1. *Razširljive pametne oznake statične dokumente oplemenitijo in povežejo z viri poslovnih podatkov.*
2. *Ob pomoči dodatkov lahko Office poljubno nadgradimo, ga povežemo z dokumentnim strežnikom, vzpostavimo sistem za spremljanje odnosov s strankami ali pa ga povežemo s poljubno spletno storitvijo.*
3. *Razvojne možnosti niso več omejene le na avtomatizacijo ponavljajočih se opravil – Office XP svojih zmožnosti ne skriva, temveč jih prek predmetnih modelov ponuja v uporabo namenskim programom.*

4. *Rada bi naredila nekaj primerjav, zato naloži del, /... /*

Vsak stavek, ki je del izpisanih povedi, bi lahko stal samostojno, kot enostavna poved. V povedih imamo dva/več stavkov, od katerih je eden osnovni, drugi dopolnjevalni, saj osnovnega dopolnjuje z določeno vrsto podatka.

VRSTE PRIREDIJ**VEZALNO PRIREDJE**

Razširljive pametne oznake statične dokumente oplemenitijo in povežejo z viri poslovnih podatkov.

V tej povedi drugi stavek (dopolnjevalni) prvega (osnovnega) dopolnjuje s podatkom o sočasnosti oz. zaporednosti. Veznik, ki povezuje oba stavka, je in, značilen pa je za VEZALNO PRIREDJE. Namesto tega veznika se v vezalnem priredju lahko uporabljata tudi veznika ter in pa.

PAZI:

Vezniki in, pa, ter imajo različno slogovno vrednost:

⇒ in – slogovno nezaznamovan;

⇒ pa – uporablja se pogovorno;

⇒ ter – uporablja se tedaj, ko je pred njim v isti povedi že bil uporabljen veznik in (s tem se izognemo ponavljanju).

- Če vezalno priredje sestavljata več kot dva stavka, stoji veznik le na začetku zadnjega stavka.
- V umetnostnih besedilih je veznik pogosto izpuščen (**brezvezje/asindeton**) ali pa se ponavlja (**mnogovezje/polisindeton**).

STOPNJEVALNO PRIREDJE

Če bi poved z vezalnim priredjem spremenili tako, da bi ji zamenjali veznike, in bi pri tem dopolnjevalni stavek še vedno izražal sočasni ali zaporedni dogodek, bi dobili **stopnjevalno priredje**. Oglejmo si to na primeru:

Razširljive pametne oznake statične dokumente ne le oplemenitijo, temveč jih tudi povežejo z viri poslovnih podatkov.

V naši novi povedi dopolnjevalni stavek torej izraža sočasni ali zaporedni dogodek, obenem pa poudarja tudi njegovo izrazitost (oz. nepričakovanost). Oba stavka sta, kot vidimo, med seboj povezana z dvodelnim veznikom ne le – temveč tudi, namesto tega veznika bi lahko uporabili tudi druge. Naštejmo jih nekaj:

ne samo – temveč tudi, ne samo – ampak tudi, ne samo – marveč tudi, tako – kakor tudi ...

LOČNO PRIREDJE

Ob pomoči dodatkov lahko Office ali poljubno nadgradimo, ga povežemo z dokumentnim strežnikom, vzpostavimo sistem za spremljanje odnosov s strankami ali pa ga povežemo s poljubno spletno storitvijo.

To poved sestavljajo štirje med seboj enakovredni stavki. Prvi stavek je osnovni, vsi drugi ga dopolnjujejo z izbirno možnostjo. V zadnjem dopolnjevalnem stavku se pojavlja veznik ali. Če bi imeli le en dopolnjevalni stavek, bi se poved lahko glasila tudi tako:

Ob pomoči dodatkov lahko Office ali poljubno nadgradimo ali ga povežemo z dokumentnim strežnikom.

To priredje imenujemo **ločno**, poleg veznika ali – ali se lahko pojavi še veznik bodisi – bodisi, ki je prav tako dvodelen.

Značilno za našo poved je tudi to, da osnovni stavek vsebinsko dopolnjujejo trije dopolnjevalni stavki, veznik pa stoji samo na začetku zadnjega. Če bi se vezniki pojavljali v vseh dopolnjevalnih stavkih, bi imeli mnogovezje (polisindeton), če pa veznika sploh ne bi bilo, bi govorili o brezvezju (asindetonu). Omenjena posebnost je sicer najbolj značilna za vezalno priredje, najdemo pa jo tudi v drugih vrstah priredij.

PROTIVNO PRIREDJE

Razvojne možnosti niso več omejene le na avtomatizacijo ponavljajočih se opravil – Office XP svojih možnosti ne skriva, temveč jih prek predmetnih modelov ponuja v uporabo namenskim programom.

V zvezi teh treh stavkov bomo opazovali, v kakšnem razmerju sta med seboj drugi in tretji stavek, ki kot celota razlagata prvega, ki bi od drugih dveh lahko bil ločen tudi s končnim ločilom. Če za osnovni stavek priredne zveze drugega in tretjega stavka vzamemo *Office XP svojih možnosti ne skriva* in opazujemo njegov dopolnjevalni stavek, ugotovimo, da ta izraža nasprotje osnovnega stavka oz. neskladnost z njim. Nasprotje je izraženo z veznikom temveč. To vrsto priredja imenujemo **protivno**. Drugi protivni vezniki so: a, pa, vendar, toda, ampak, marveč.

POSLEDIČNO PRIREDJE

Rada bi naredila nekaj primerjav, zato naloži del, ki gosti orodje za prikaz in analizo podatkov Microsoft Data Analyser.

Spet bomo opazovali le del izpisane povedi, in sicer prvi in drugi stavek (tretji stavek je namreč v neenakovrednem/podrednem razmerju do drugega – torej dopolnjuje njegov del). Drugi (dopolnjevalni) stavek izraža posledico dejanja prvega (osnovnega) stavka. Med seboj sta povezana z veznikom zato. To priredje je **posledično**.

Kljub temu da smo pri razlagi priredij izhajali iz daljšega besedila, ugotovimo, da v vsakem besedilu ne moremo najti vseh vrst priredij. Zato si oglejmo še eno poved iz besedila 2 ter zakonitosti pojasnjevalnega in sklepalnega priredja.

POJASNJEVALNO PRIREDJE

To ni vedno priporočljivo, saj so nekatere prevlečene z zaščitnim filmom, potrebnim za sproščanje učinkovin v črevesju.

V tej povedi dopolnjevalni stavek *saj so nekatere prevlečene z zaščitnim filmom* osnovnega dopolnjuje z logičnim pojasnilom, zato to priredje imenujemo **pojasnjevalno**. V pojasnjevalnem priredju pojasnjujemo svoje mnenje/stališče z utemeljitvijo oz. verjetnostjo. Veznik v našem primeru je saj, drugi pojasnjevalni vezniki pa so: kajti, namreč (in sicer, tj.).

PAZI:

- *Pojasnjujemo le svoje mnenje/stališče (izražamo in dokazujemo utemeljenost, verjetnost ...).*
- *Dejstva razlagamo, torej izražamo njihovo jasno vzročnost s podrednim veznikom ker.*

SKLEPALNO PRIREDJE

Dopolnjevalni stavek lahko osnovnega dopolnjuje tudi s sklepom, izpeljanim iz ugotovitve/trditve osnovnega stavka. V naših besedilih takšne zveze stavkov ne najdemo, zato bomo za primer sklepalnega priredja podali le primer povedi:

Ničesar ni pripravil za večerjo, torej ni imel časa.

Najpogostejši veznik v sklepalnem priredju je torej (slogovno tudi zatorej, potemtakem).

NEENAKOVREDNA (PODREDNA) ZVEZA STAVKOV

BESEDILO 1

Z rezjo grmičke pomladimo

Okrasno grmičevje potrebuje tudi nekaj rezi. Z njo grm pomladimo in mu pomagamo k lepi obliki in bujnejšemu cvetenju. Nekatere grmovnice skoraj ne potrebujejo rezi in zadostuje, da jim odstranimo posušene, polomljene ali kako drugače poškodovane poganjke. Včasih je potrebno odstraniti tudi vejo, ki kvari obliko. Seveda pa obstajajo tudi grmi, ki brez rezi nikoli

ne pokažejo prave lepote. Morda bomo morali porezati samo ovenelo cvetje, da bo naslednje leto cvetenje lepše in bogatejše. Čas rezi je odvisen predvsem od cvetenja. Spomladi cvetoče grmovnice oblikujejo cvetne popke v preteklem letu (v glavnem poleti), zato bi z rezjo pred cvetenjem poglobljali cvetenje. Režemo jih potem, ko odcvetijo. Drugače je pri poletni cvetočih grmih in vzpenjalkah, ki oblikujejo

cvetove na letošnjih poganjkih. Ker nastanejo cvetni popki spomladi na novih poganjkih, ne smemo rezati po brstenju. Lahko bi odstranili tudi novo rast, ki naj bi poleti začvetela. Take grmovnice režemo spomladi pred brstenjem. Tu in tam sežemo po škarjah tudi zato, ker je grm postal prevelik in se ga na nedovoljen košček vrta. Ta rez je izhod v sili, saj je grmovnica na dovolj velikem prostoru ne potrebuje.

Starim, zanemarjenim grmom, ki jih nismo obrezovali, z močno rezjo pred brstenjem povrnemo mladost. Seveda moramo vnaprej vedeti, ali jo rastlina prenese ali ne. Nekatere se namreč ne obrastejo, če jih zarezemo v star les. Španski bezeg, ruj, večina spirej, skrivenčena leska in liguster se po močni rezi ponovno obrastejo ter po nekaj letih začnejo tudi cveteti. Posega je seveda temeljit, saj pri pomladitveni rezi porežemo vse

veje nekaj deset centimetrov nad tlemi. Rezne ploskve premažemo s cepilno smolo. Grmovnico dobro zalijemo in pognojimo, tla pa pokrijemo z listjem ali kompostom. Po zastirki lahko potrosimo še plast okrasnega lubja. Pri rezi se, odvisno od grmovnice, srečamo z izrezovanjem starih vej tik ob tleh, z redčenjem pregestih poganjkov, ki jih odrežemo ob osnovno izraščanja, pa tudi s kraščenjem vej in poganjkov.

Pri tem ne puščamo strcljev, saj ti počasi propadajo in predstavljajo vdorno mesto za gnilobne mikrobo. Upoštevali pa lahko tudi nekatera druga pravila. Kadar želimo neko vejo skrajšati, jo odrežemo tik ob navzven usmerjenem poganjku. Če takega poganjka ni, jo odrežemo približno pol centimetra nad navzven obrnjenim lesnim brstom, iz katerega se med letom razvije poganjek.

Spomladanska rez grmovnic

Spomladi (tudi aprila) je čas za rez mnogih grmovnic. Tudi tistih, ki bi jih morali obrezati že marca, a smo na to opravilo pozabili. Vresa je že jeseni odcvetela, tokrat pa porežemo odcvetele cvetove in nepravilno raščene poganjke. Budleja ali metuljnik je brez rezi videti neurejen, čeprav je vseeno izredno lep, ko se na koncu tankih vej pojavijo dišeča, latasta socvetja. Vrste, ki oblikujejo cvetove na letošnjih poganjkih (B. da-

vidii, B. fallowiana, B. colvilei), smo že obrezali marca, da se grm zgosti in bujneje zacveti. Vse lanskoletne poganjke skrajšamo do 10 centimetrov nad starim lesom. Aprila smo z rezjo že zamudili, zato je bolje, da pustimo škarje pri miru. Poznamo tudi budleje, ki oblikujejo cvetove na lanskoletnih poganjkih, to pomeni, da so cvetni brsti v tem času že izoblikovani. Po cvetenju grm osvetlimo, tako da izrežemo tretjino starih vej tik ob osnovi izraščanja, odcvetele poganjke pa

skrajšamo do primernega dobro razvitega brsta. S tako rezjo dosežemo rast novih poganjkov, kar se pozna na cvetenju v naslednjih letih. Tudi navadno hortenzijo (H. macrophylla) bi že morali obrezati. Vendar grmov, ki so mlajši od štirih let, še ne obrezujemo. Starejše hortenzije režemo marca, v toplejših krajih že februarja. Grm v notranosti osvetlimo, tako da izrežemo pregošte in šibke veje, ki so starejše od treh oziroma

štirih let. Če tega še nismo storili, lahko zamudo popravimo tudi aprila. Istočasno odstranimo tudi poškodovane veje. Potrebno je skrajšati tudi lani cvetoče poganjke. Ne bo jih težko prepoznati, saj nosijo posušena socvetja. Odrežemo jih približno 30 cm nad tlemi nad parom zdravih in dobro razvitih brstov.

BESEDILO 2

Pisma bralcev

Parkirni listič
morda le ni dovolj ...

... da ne bi dobili tudi kazenskega lističa. Sliši se nemogoče, pa vendar je, izkušeno na lastni koži. Minuli četrtek (18.7.) okoli 11. ure sem s svojim jeklenim korničkom parkiral na Vegovi ulici v Ljubljani. V beli coni z izpolnjenim parkirnim lističem za 100 sit, seveda. Resda imam malce »nereda« na armaturni plošči, na njej leži nekaj starih parkirnih lističev pa parkirna ura ter novinarska izkaznica. Ta »nered« je prisoten vedno in do sedaj ni motil nikogar.

Če nadaljujem zgodbo, zapustim avto, grem po opravkih in ko se čez uro vrnem, zagledam na vetrobranskem steklu presečenjen: rjav PVC s položnico Mestnega redarstva ljubljanskega. Kršil naj bi 2. odstavek 16.

člena Odloka o cestnoprometni ureditvi, ki pravi: »Kjer je določeno, da se parkirnina plačuje, je treba parkirnino plačati na predpisani način.«

Očitno je bilo z mojim parkirnim listkom nekaj narobe ali pa redarji ne marajo »nereda« na armaturi (če kdo najde zakon, kjer je zapovedano, kako moraš imeti pospravljeno armaturno ploščo, naj mi to nemudoma sporoči). Ko sem si ogledal še uro svojega prihoda in uro kazni, sem ugotovil, da so me kaznovali celo pred mojim prihodom – parkirni listek je bil izpolnjen ob 11:15 po moji uri, kazen pa sem dobil ob 11:12 – očitno bom moral kalibrirati svojo uro z uro vestnih redarjev.

Pri sebi sem imel tudi fotoaparata, tako da sem dogodek dokumentiral, še isti dan pa sem po elektronski pošti obvestil gospo Biserko Cizar, ki vodi Mestni inšpektorat, jo seznanil z dogodkom in ji postavil vprašanje: »Kako bomo Ljubljanci sploh še varni pred liscami in podobno zverinjadjo, če očitno ne pomaga

niti pravilno izpolnjen parkirni listič?«

Epilog zgodbe se mi zdi znan že vnaprej. Ugotovili bodo, da je moja pritožba neutemeljena, dokaznim fotografijam navkljub, in da slepo verjamejo v redarja št. 32, saj je uradna oseba, ki ji velja vedno verjeti.

Nauk te zgodbe za Ljubljance pa bi bil lahko: pospravite armaturno ploščo, pravilno izpolnite parkirni listek (kvadraterk spraskajte v celoti od roba do roba) in upajte, da ne boste dobili liscic. Ali pa pojdite v mesto peš.

Mimogrede, ob registraciji vozila plačate ca. 20.000 sit cestnine in lahko uporabljate nekaj tisoč kilometrov cest vse leto, za isti znesek pa lahko dobite od Mestne občine Ljubljana letno parkirno dovolilnico za uporabo 5 metrov parkirišča, pa še to morate biti stanovalec - verjetnost, da bo parkirišče prosto pa je, vemo, kakšna. A to je že druga zgodba.

Blaž Kondža

Pod vrbami 11, Ljubljana

Vir: Delo, 25. 7. 2002

- Dopolnjevalni stavek v podrednih zvezah ne dopolnjuje celotnega osnovnega stavka, ampak le njegov del.
- Dopolnjevalni stavek je v neenakovrednem razmerju do osnovnega, in ker je od njega odvisen, ga imenujemo **odvisnik**, osnovni stavek pa **glavni stavek**.
- Glede na to, kateri del glavnega dopolnjuje odvisni stavek, ločimo dve vrsti odvisnikov:
 - odvisniki, ki dopolnjujejo povedek glavnega stavka;
 - odvisniki, ki dopolnjujejo le del stavčnega člena – samostalniško besedo.

ODVISNIKI, KI DOPOLNJUJEJO POVEDEK GLAVNEGA STAVKA

PRISLOVNODOLOČILNI ODVISNIKI

- Povedek glavnega stavka dopolnjujejo s podatkom o okoliščinah dejanja, stanja ..., torej s krajem, časom, načinom, vzrokom, namenom, pogojem ali dopuščanjem.
- Prislovnodoločilni odvisniki imajo vlogo prislovnega določila in so raznih vrst.

KRAJEVNI ODVISNIK

Kjer je določeno, da se parkirnina plačuje, jo je treba plačati na predpisani način.

GLAVNI STAVEK

Najprej v povedi poiščemo glavni stavek (tj. stavek, ki bi lahko stal sam zase brez dopolnitev). Potem se z glavnim stavkom vprašamo po odvisnikih. V našem primeru imamo tristavčno poved, ki jo sestavljata dva odvisnika in glavni stavek.

Vprašalnica:

Kje je treba parkirino plačati na predpisani način?

Ugotovimo, da se po odvisniku sprašujemo z istimi vprašalnici kot po prislovnem določilu kraja, torej **kje, kam, kod, od kod, do kod + glavni stavek**. Zato ta stavek imenujemo **krajevni odvisnik**.

POZOR: če se pravilno sprašujemo, moramo kot odgovor dobiti krajevni odvisnik v celoti (ne le del odvisnika): kjer je določeno, (da se parkirnina plačuje).

Krajevne odvisnike uvajajo prislovni oziralni zaimki v vlogi vezniških besed: **kjer, kamor, koder** (tudi **kjer koli, kamor koli, koder koli**).

V naši povedi se poleg krajevnega pojavlja še en odvisni stavek, tj. osebkov odvisnik. Ta dopolnjuje odvisnik pred sabo in je torej podrejen krajevnemu odvisniku. O osebkovem odvisniku bo govor v naslednjih točkah, tukaj zapišimo le vprašalnico:

Kaj je določeno? – Da se parkirnina plačuje.

Vidimo, da drugi odvisnik ne dopolnjuje glavnega stavka, ampak odvisnik, ki dopolnjuje glavni stavek: krajevni odvisnik zato imenujemo **odvisnik prve stopnje** (glavni stavek dopolnjuje *s podatkom o kraju dejanja*), osebkov odvisnik pa dopolnjuje krajevnega *s podatkom o bitju, stvari ali pojmu*, ki se mu pripisuje stanje v povedku prvega odvisnika. Zato je ta odvisnik **odvisnik druge stopnje**. Prikažimo S-sestavo:

glavni stavek
odvisnik 1. stopnje
odvisnik 2. stopnje

S/S/S

Krajevni odvisnik podčrtujemo kot prislovno določilo kraja: ////////////////

ZAPOMNIMO SI:

- S-sestavo v enakovrednem (priednem) razmerju prikazujemo z znakom +;
- S-sestavo v neenakovrednem (podrednem) razmerju prikazujemo z znakom / ali \;
- odvisnike v S-sestavi podčrtujemo tako, kot podčrtujemo stavčne člene ali njihove dele;
- odvisnik lahko spremenimo v stavčni člen ali njegov del in obratno, potem pa tej povedi določimo še druge stavčne člene ali njihove dele, npr.:

Kjer je določeno plačevanje parkirnine, je treba parkirino plačati na predpisani način.

ČASOVNI ODVISNIK

Režemo jih *potem*, **ko** odcvetijo.

Poved sestavljata glavni in odvisni stavek. Po odvisniku se sprašujemo z glavnim stavkom: **Kdaj jih režemo?** – **Ko** odcvetijo.

Vprašalnica **kdaj** + **glavni stavek** je značilna za **časovne odvisnike**, poleg nje obstajata še vprašalnici **koliko časa** in **kako pogosto** + **glavni stavek**. Tipični vezniki so: **ko**, **potem ko**, **medtem ko**, **brž ko**, **preden**, **kadar**, **kadar koli** ...

Prikažimo še stavčno sestavo naše povedi:

S/S

Časovni odvisnik podčrtujemo kot prislovno določilo časa: //

Tudi po časovnem odvisniku se vprašamo tako kot po prislovnem določilu časa, poved z odvisnikom pa lahko spremenimo v enostavno poved, v kateri bo prislovno določilo časa:

Režemo jih po cvetenju.

NAČINOVNI ODVISNIK

Grm v notranjosti osvetlimo, **tako da** izrežemo pregoste in šibke veje, ki so starejše od treh oziroma štirih let.
GLAVNI STAVEK //

Vprašalnica: **Kako** osvetlimo grm v notranjosti? **Tako da** izrežemo pregoste in šibke veje, (ki so starejše od treh oziroma štirih let) – **kako** + **glavni stavek**.

To so **načinovni odvisniki**, po njih se sprašujemo tako kot po prislovnem določilu načina.

Poved z odvisnikom lahko pretvorimo v enostavno poved s prislovnim določilom načina:

Grm v notranjosti osvetlimo z izrezovanjem pregostih in šibkih vej / ... /
//

Vezniške besede, značilne za načinovne odvisnike, so: **tako da**, **kot**, **kakor**, **kot da**, **kakor da**, **namesto da**.

Naša ponazoritvena poved je sestavljena iz treh stavkov. Prvi je glavni stavek, sledi mu načinovni odvisnik (povedek glavnega stavka dopolnjuje s podatkom o okoliščinah dejanja), tretji stavek pa je odvisnik, ki dopolnjuje samostalniško besedo načinovnega odvisnika. Vprašalnica: **Katere** pregoste in šibke veje? – (Tiste,) ki so starejše od treh oziroma štirih let.

Stavčna sestava naše povedi:

S/S/S
///...

Načinovni odvisnik podčrtujemo tako kot prislovno določilo načina: //

VZROČNI ODVISNIK

Ker nastanejo cvetni popki spomladi na novih poganjkih, ne smemo rezati po brstenju.

GLAVNI STAVEK

Vprašalnica: **Zakaj** ne smemo rezati po brstenju? – **Ker** nastanejo cvetni popki spomladi na novih poganjkih.

Zakaj + **glavni stavek** je vprašalnica za **vzročni odvisnik**. Z isto vprašalnico se sprašujemo tudi po prislovnem določilu vzroka, zato tudi poved z vzročnim odvisnikom lahko pretvorimo v enostavno poved s prislovnim določilom vzroka.

Veznik, ki uvaja vzročni odvisnik, je **ker**.

Prikažimo še stavčno sestavo ponazoritvene povedi:

S/S
///

Vzročni odvisnik podčrtujemo tako kot prislovno določilo vzroka: //

NAMERNI ODVISNIK

*Morda bomo morali porezati samo ovenelo cvetje, **da bo** naslednje leto cvetenje lepše in bogatejše.*

GLAVNI STAVEK

Po odvisniku zgornje povedi se sprašujemo z vprašalnico **s katerim namenom/čemu** + **glavni stavek**, torej: **S katerim namenom** bomo morda morali porezati samo ovenelo cvetje? – **Da** bo naslednje leto cvetenje lepše in bogatejše.

To je **namerni odvisnik**, saj prinaša podatek o namenu dejanja v povedku glavnega stavka.

Ponazoritvena stavka sta povezana z **veznikom da**.

Stavčna sestava podredno zložene povedi je takšna:

S/S
///

Namerni odvisnik podčrtujemo tako kot prislovno določilo namena: //

POGOJNI ODVISNIK

*Nekatere se namreč ne obrastejo, **če** jih zarezemo v star les.*

GLAVNI STAVEK

Po podčrtanem odvisniku se sprašujemo z vprašalnico **pod katerim pogojem/v katerem primeru + glavni stavek**. To je značilno za **pogojni odvisnik**. Torej: *Pod katerim pogojem/v katerem primeru se nekatere ne obrastejo? – Če jih zarezemo v star les.*

Glavni in odvisni stavek v našem primeru povezuje veznik **če**; v vlogi pogojnega veznika nastopa tudi **ko**. Odvisni stavek prinaša podatek o pogoju, in če je ta izpolnjen, sledi tisto, kar je povedano v glavnem stavku.

Stavčna sestava naše povedi je preprosta:

S/S

Pogojni odvisnik podčrtujemo tako kot prislovno določilo pogoja: //

DOPUSTNI ODVISNIK

Budleja ali metuljnik je brez rezi videti neurejen, **čeprav** je vseeno izredno lep, ko se na

GLAVNI STAVEK

koncu tankih vej pojavijo dišeča, latasta socvetja.

Poved sestavljajo trije stavki. Prvi je glavni stavek, z njim in vprašalnico **kljub čemu** se sprašujemo po prvem odvisniku, torej: *Kljub čemu je budleja ali metuljnik brez rezi videti neurejen? – Čeprav je vseeno izredno lep.*

Tretji stavek dopolnjuje povedek prvega odvisnika s podatkom o času, torej: *Kdaj je izredno lep? – Ko se na koncu tankih vej pojavijo dišeča, latasta socvetja.* Ta odvisnik že poznamo (to je časovni odvisnik), prvi je **dopustni odvisnik**. Uvajajo ga vezniki: **čeprav, četudi, dasiravno, dasi** ... Dopustni odvisnik pove, kljub katerim oviram se kaj zgodi.

Tudi zloženo poved z dopustnim odvisnikom lahko spremenimo v enostavno poved s prislovnim določilom dopuščanja:

Kljub izredni lepoti je budleja ali metuljnik brez rezi videti neurejen.

Stavčna sestava prikazane povedi:

S/S/S

Dopustni odvisnik podčrtujemo tako kot prislovno določilo dopuščanja: //

OSEBKOV IN PREDMETNI ODVISNIK

OSEBKOV ODVISNIK

(Nekatere grmovnice skoraj ne potrebujejo rezi in) zadostuje, da jim odstranimo posušene,

GLAVNI STAVEK

polomljene ali kako drugače poškodovane poganjke.

Poved sestavljajo trije stavki. Prvi in drugi sta med seboj v enakovrednem razmerju (priredje), povezana sta z veznikom **in**, tretji stavek **povedek drugega stavka dopolnjuje s podatkom o vsebini dejanja, in sicer s podatkom o bitju, stvari ali pojmu, ki se mu pripisuje stanje v povedku glavnega stavka.**

Razmerje med drugim in tretjim stavkom povedi je podredno: drugi stavek je glavni, odvisnik, ki ga dopolnjuje, je **osebkov**. Med seboj sta povezana z veznikom **da**, osebkov odvisnik pa lahko uvajajo tudi naslednje vezniške besede: **oziralna samostalniška zaimka kdor/kar v imenovalniku, vprašalni zaimki (kdo, kakšen, kje ipd.), členek ali** (pogovorno **če**).

Po odvisniku smo se vprašali: **Kaj zadostuje?** – **Da jim odstranimo posušene, polomljene ali kako drugače poškodovane poganjke.**

Vprašalnica za osebkov odvisnik je: **kdo ali kaj + glavni stavek.**

ZAPOMNIMO SI:

Včasih smo v zadregi in ne vemo, za kateri odvisnik gre: za osebkovega ali za predmetnega. Sedaj že vemo, da vsako zloženo poved z odvisnikom lahko spremenimo v enostavno poved, ki vsebuje isto vrsto stavčnega člena, kot je bil odvisni stavek.

Kako pretvarjamo povedi z odvisnikom v enostavne povedi?

Najprej nujno izpustimo vezniško besedo, namesto osebne glagolske oblike poiščemo ustrezno samostalniško besedo, druge stavčne člene pa pretvorimo v prilastke.

Primer pretvorbe našega odvisnika:

Nekatere grmovnice skoraj ne potrebujejo rezi in zadostuje odstranitev posušenih, polomljenih ali kako drugače poškodovanih poganjkov.

Stavčna sestava povedi je takšna:

$S + S / \underline{S}$

Osebkov odvisnik podčrtujemo tako kot osebek: _____

PREDMETNI ODVISNIK

Ugotovili bodo, da je moja pritožba neutemeljena, (dokaznim fotografijam navkljub),

GLAVNI
STAVEK

in da slepo verjamejo v redarja št. 32, (saj je uradna oseba, ki ji velja vedno verjeti.)

GLAVNI STAVEK

Ponazoritvena poved ima zapleteno sestavo, zato vrinjene zgradbe (označena je v 1. oklepaju), v prvi fazi ne bomo upoštevali, kasneje pa jo bomo razširili v odvisnik.

Prvi stavek je **glavni**. Z njim in z vprašalnico **koga/kaj** se sprašujemo po podčrtanem odvisniku, torej: **Kaj bodo ugotovili? – Da je moja pritožba neutemeljena in da slepo verjamejo v redarja št. 32.**

To je **predmetni odvisnik**. Uvajajo ga: veznik **da**; členka **naj** in **ali** (pogovorno **če**); vprašalni zaimki; oziralna samostalniška zaimka **kdor/kar** v neimenovalniku (**kogar/česar, komur/čemer, kogar/kar, /o/ komer/čemer, /s/ komer/čimer**).

Po predmetnih odvisnikih se sprašujemo tudi z drugimi vprašalnicami: **koga/česa, komu/čemu, (o) kom/(o) čem, (s) kom/(s) čim + glavni stavek**. Po predmetnem odvisniku se sprašujemo tako kot po predmetu.

Oba odvisnika sta med seboj v enakovrednem razmerju (S + S), oba pa povedek glavnega stavka dopolnjujeta s podatkom o vsebini dejanja, in sicer s podatkom o pojmu, na katerega prehaja dejanje v povedku glavnega stavka.

Drugemu odvisniku sledi stavek, ki bi lahko stal sam zase, trditev osnovnega stavka pa dopolnjuje z logičnim pojasnilom (oba sta v enakovrednem razmerju, govorimo o pojasnjevalnem priredju). Če bi priredni veznik **saj** zamenjali s podrednim veznikom **ker**, bi dobili vzročni odvisnik druge stopnje. V našem primeru gre za neodvisni stavek, ki mu sledi prilastkov odvisnik, saj dopolnjuje samostalniško besedo glavnega stavka (**oseba**).

Oglej si stavčno sestavo povedi:

$$S/\underline{S} + \underline{S} + S/\underline{S}$$

Predmetni odvisnik podčrtujemo tako kot predmet: _____

Tudi poved s predmetnim odvisnikom lahko pretvorimo v enostavno poved s predmetom (postopek pretvorbe je enak kot pri osebkovem odvisniku).

Primer pretvorbe naše podredne zveze stavkov:

Ugotovili bodo neutemeljenost moje pritožbe in slepo zaupanje v redarja št. 32.

ODVISNIKI, KI DOPOLNJUJEJO DEL STAVČNEGA ČLENA

PRILASTKOV ODVISNIK

Starim, zanemarjenim cvetovom, ki jih nismo obrezovali, z močno rezjo pred brstenjem povrnemo mladost.

GLAVNI STAVEK $\frac{1}{2}$

GLAVNI STAVEK $\frac{1}{2}$

Odvisnik ne dopolnjuje glavnega stavka v celoti, ampak le njegov del, tj. njegovo samostalniško besedo (*cvetovom*). S tem stvar, ki jo samostalniška beseda poimenuje, natančneje določa, saj navaja podatek o njeni lastnosti (lahko tudi o vrsti, svojini ali količini).

Prilastkov odvisnik nastopa v vlogi prilastka, po njem se sprašujemo z naslednjimi vprašalnicami:

kakšen/kateri/čigav/koliko + samostalniška beseda v glavnem stavku. V našem primeru se torej sprašujemo:

Katerim starim, zanemarjenim cvetovom z močno rezjo pred brstenjem povrnemo mladost? – (Tistim,) **ki** jih nismo obrezovali.

Iz vprašalnice tudi ugotovimo, da je **glavni stavek** te povedi *razcepljen na dva dela* (to se pri tej vrsti odvisnikov dogaja pogosto, ne pa vedno). Tako je prvi del glavnega stavka ($S \frac{1}{2}$) – v našem primeru ni povedka – od odvisnika ločen z vejico, sledi mu odvisnik (S), ki je od drugega dela glavnega stavka ($S \frac{1}{2}$) spet ločen z vejico.

Značilne **vezniške besede** za prilastkov odvisnik so oziralni **pridevniški zaimki** (npr. **kakršen, ki/kateri, čigar/katerega, kolikor**).

Zloženo poved s prilastkovim odvisnikom lahko spremenimo v enostavno poved, npr.:

Starim, zanemarjenim in neobrezovanim cvetovom z močno rezjo pred brstenjem povrnemo mladost.

Stavčna sestava naše povedi:

$\frac{S}{2} / S \backslash \frac{S}{2}$

Ker je glavni stavek razcepljen na dva dela, njegov del grafično označimo $\frac{S}{2}$.

Prilastkov odvisnik podčrtamo tako kot prilastek:

POLOŽAJ ODVISNIKOV V POVEDI

Odvisniki vedno dopolnjujejo del glavnega stavka. Najdemo jih za glavnim stavkom, pred njim ali sredi njega. Sredi glavnega stavka lahko stojijo le prilastkovi odvisniki – če pride do tega, je glavni stavek razcepljen na dva dela.

STOPNJE ODVISNIKOV

- (1) Podredno zložene povedi so lahko sestavljene iz dveh ali več stavkov, a le eden med njimi je glavni stavek; vsi drugi so odvisniki.
- (2) Od glavnega stavka so lahko odvisni vsi odvisniki ali le eden. Če so od glavnega stavka odvisni vsi odvisniki, govorimo o odvisnikih iste stopnje, če niso, imamo opravka z odvisniki raznih stopenj.
- (3) Odvisniki iste stopnje so lahko iste vrste in so med seboj povezani priredno (S + S + S...), lahko pa so različne vrste, zato je navadno eden pred glavnim stavkom, drugi pa za njim:

$$s/S/s$$

- (4) Odvisniki raznih stopenj so med seboj neenakovredni – vsak naslednji je odvisen od odvisnika pred seboj:

$$S/s/s$$
DOLOČANJE STAVKOV V PRIREDNO IN PODREDNO ZLOŽENIH POVEDIH

S stavčno sestavo odvisnikov smo se že srečali ob njihovi razlagi (določali smo število stavkov v povedih, vrsto razmerja med njimi, glavne in odvisne stavke), v prirednih zvezah smo povedali, da so stavki med seboj v enakovrednem razmerju, kar prikazujemo z oznako + (npr. S + S + S). Tako podredno kot tudi priredno zloženim povedim lahko določimo tudi stavčnočlensko sestavo.

DOLOČANJE STAVČNE SESTAVE VEČSTAVČNIH POVEDI

V **priredno zloženih povedih** določamo stavčnočlensko sestavo tako, da določamo stavčne člene v vsakem delu priredne zveze posebej (določamo jih torej tako kot v enostavnih povedih), npr.:

Razširljive pametne oznake statične dokumente oplemenitijo in povežejo z viri poslovnih podatkov.

V **podredno zloženih povedih** pa moramo pri določanju stavčnočlenske sestave upoštevati vlogo odvisnih stavkov. Zavedati se moramo, da ima odvisnik kot celota vedno vlogo enega stavčnega člena/dela stavčnega člena (prilastka) v glavnem stavku, npr.:

- Režemo jih potem, ko odcvetijo.

Vsako besedilo je sestavljeno iz najmanj ene, pogosteje pa iz več povedi, znotraj katerih lahko preučujemo njihovo slovnično sestavo. Večpovedna besedila so dveh vrst: **enogovorna**, ki jih tvori le en sporočevalec, in **dvogovorna**, v katerih se v vlogi sporočevalca in prejemnika menjavata vsaj dva posameznika.

Poti nekdanjih Arabcev in domačih jezikoslovcev

Kdor hoče znati, naj gre v Salamanca

**Za tuje turiste je lahko zanimiva kulturno-turistična trasa Pot kalifov
Pot kastiljskega jezika v Španiji ni zasnovana le za tiste, ki jim je to materni jezik**

Španija je sprevidela, da ne more neomejeno povečevati obsega prometa na svojih toplih plažah. Čeprav je država že od prej znana po svoji kulturni dediščini, »dajejo v zadnjem času močan poudarek kulturi, in to na vseh trgih«, so za *Delo* povedali predstavniki španske nacionalne turistične organizacije. Taka strategija turističnega marketinga je razvidna iz turističnih kulturnih poti po notranjosti države. Z njimi nameravajo zbuditi zanimanje domačih in tujih gostov.

Pot kalifov

Za tuje turiste je lahko zanimiva kulturno-turistična trasa Pot kalifov, ena tistih, ki nosi pridevek Evropskega kulturnega itinerarja. Dolga je dobrih 180 kilometrov in povezuje znani andaluzijski mesti Córdoba in Granada. Poteka ob poteh N-432 in N-331 skozi dolino Guadalquivirja, od pogorja Sierra Morena do Sierra Nevada.

Pot poteka skozi nekdanje province kalifata dinastije Omajida iz Córdoba. Za časa Abd ar-Rahmana III. (vladal 912–961) je bilo to mesto eno najsijajnejših, morda celo najmočnejše izobraževalno-kulturno središče zahodnega sveta, v katerem so v miru živeli pripadniki različnih veroizpovedi. Mnogi spomeniki pričajo o nekdanjem blišču Córdoba. Džamija, vrhunsko delo islamske arhitekture, je na Unescovem seznamu svetovne kulturne dediščine.

Ko pride iz Córdoba, se Pot kalifov razcepi in popotnik se znajde v dvomu: ali naj prvi dve tretjini poti do mesta Alcalá al Real potuje po tradicionalnem, južnem kraku ali naj gre po severnem, po katerem poteka glavna pot. Južni krak, skozi srednjeveško mesto Fernán Núñez in trdnjavo mesto Montemayor, vodi do Montille. Ta je poleg cerkvenih zgradb znana po značilnih geografsko zaščitenih vinih. Za njo je Priego de Córdoba, mesto s številnimi spomeniki iz različnih zgodovinskih obdobij.

Severni krak Poti kalifov prav tako poteka skozi več mest, med katerimi izstopa Baena. O njem Španci pravijo, da je »kratek pregled andaluzijske zgodovine«. Oba kraka poti se združita pri starem mestu Alcalá al Real. Naselbina na zaščiteni vzpetini je stoletja prevladovala nad dolino Guadalquivirja in ravnici Granade.

Pred Granado se pot znova razcepi in ima ob obeh krakih več majhnih, utrjenih, slikovitih mest: Moclin, Pinos Puente, Cogollos Vega ... Tu je tudi Alfacer, stoletja znan po odličnem kruhu.

Pot kalifov se končuje v Granadi, kakor tudi vse poti *al-Andalus* v Španiji. Granada je bila prestolnica zadnjega muslimanskega kraljestva na Iberskem polotoku. Njena Alhambra, prav tako izjemno delo svetovne arhitekture, ki je enako kot džamija iz Córdoba na Unescovem seznamu, je izjemen primer kombinacije vladarske palače in utrjenega gradu.

Pot kastiljskega jezika

Tisto, kar se danes imenuje španski jezik, je pravzaprav kastiljščina. V tem jeziku doma ne govorijo vsi avtohtoni prebivalci Španije (nemalo jih govori katalonsko in baskijsko), govorijo pa ga v mnogih drugih državah sveta, predvsem v Srednji in Južni Ameriki. Prevladuje mnenje, da je kastiljski jezik materni jezik okoli 400 milijonov ljudi na svetu.

Španski vodilni turistični delavci pravijo, da turistična pot, ki se imenuje Pot kastiljskega jezika v Španiji, ni zasnovana le za tiste, ki jim je to materni jezik. Skoraj vse potaje na njej so na Unescovem seznamu svetovne kulturne dediščine.

Najstarejši ohranjeni zapisi v kastiljščini segajo v 11. stoletje, ko je neki študent ali pridigar zapisal beležke ob rob nekega latinskega besedila. Zibelka teh *Glosas Emilianas* je bil samostan v mestu San Millán (Sv. Emilian) de la Cogolla v pokrajini Rioja. Razvoj se je nadaljeval v samostanu Santo Domingo de Silos v regiji Burgos severno od Madrida.

Ta dva samostana, zibelki modernega španskega jezika, sta na enem koncu Poti kastiljskega jezika, ki se potem nadaljuje v Valladolid. V tem starem univerzitetnem središču, ki je bil nekaj časa tudi kraljevska prestolnica, ljudje še danes govorijo najpravilnejši jezik, vam bodo povedali Španci.

Valladolid in sosednja Salamanca sta dala kastiljskemu jeziku vladarsko, univerzalno razsežnost. Univerza v Salamanca, ustanovljena leta 1218, je že sredi 13. stoletja veljala za »eno od štirih luči sveta«, skupaj z Oxfordom, Bologno in Parizom. Že stoletja se ukvarja prav s španskim jezikom. »Kdor hoče znati, naj gre v Salamanca,« pravi španski pregovor.

Naslednja postaja je Avila, mesto na najvišji nadmorski višini v Španiji (1127 metrov), z izjemno ohranjenim močnim obrambnim obzidjem. Tu je delovala Teresa de Cepeda (1515–1582), znana kot Tereza Avilska. Reformatorica karmeličanskega reda je pisala asketsko-mistična dela, ki so dragocen spomenik kastiljskega jezika.

Tudi Alcalá de Henares, trideset kilometrov severovzhodno od Madrida, ima univerzitetno tradicijo, dolgo dobrih pet stoletij. Turiste pa v mestu najbolj pritegujejo sledi genialnega pisatelja v kastiljščini Miguela de Cervantesa. Avtor večnega *Don Kihota* se je tu rodil 9. oktobra 1547.

Milan Ilić

Vir: Delo, 31. 7. 2002

Spremno besedilo sestavljajo povedi, ki so med seboj povezane tako, da vsaka naslednja dopolnjuje vsebino prejšnje. Povedi so med seboj povezane pomensko, oblikovno in aktualnostno.

Za vsako razmerje bomo iz besedila izpisali primere in jih razložili. Pri tem je treba povedati, da v vsakem besedilu ne moremo najti vseh razmerij med dvema povedma, lahko pa v istem besedilu določimo več razmerij.

ENOGOVORNO BESEDILO

Nastaja tako, da sporočevalec tvori začetno poved, katere vsebino nato dopolni z drugo povedjo, vsebino te s tretjo itn. Pri tem mora biti pozoren na naslednje:

- a) vsaka naslednja poved mora biti pomensko/logično povezana s prejšnjo, da je besedilo razumljivo: povedi sta v **pomenskem razmerju**;
- b) vsaka naslednja poved vsebuje podatek iz prejšnje povedi, da ima besedilo rdečo nit: povedi sta v **oblikovnem/slovnicih razmerju**;
- c) vsaka naslednja poved se začne z znanim podatkom iz prejšnje povedi, končuje pa z novim podatkom: povedi sta v **aktualnostnem razmerju**.

POMENSKO RAZMERJE MED DVEMA POVEDMA – KOHERENCA

Vsaka dopolnjevalna poved je pomensko povezana s povedjo pred seboj. Glede na to, s katerim podatkom dopolnjuje osnovno poved, ločimo več vrst pomenskih razmerij med povedma.

Najprej bomo poskušali razložiti značilnost pomenskega razmerja med povedma v enogovornem besedilu. Vsaka dopolnjevalna poved se pomensko povezuje s povedjo pred seboj, in sicer na različne načine. Oglejmo si jih nekaj:

a) Vzročno razmerje:

⇒ *Pot poteka skozi nekdanje province Kalifata dinastije Omajida iz Córdoba. Za časa Abdar-Ralumana III. (vladal 912– 961) je bilo to mesto eno najsijajnejših, morda celo najmočnejše izobraževalno-kulturno središče zahodnega sveta, v katerem so v miru živeli pripadniki različnih veroizpovedi.*

- Med povedma lahko najdemo vzročno razmerje: druga poved dodaja podatek o vzroku stanja, opisanega v prvi povedi.

⇒ *Pot kalifov se končuje v Granadi, kakor tudi vse poti »al-Andalus« v Španiji. Granada je bila prestolnica zadnjega muslimanskega kraljestva na Iberskem polotoku.*

- Druga poved dodaja podatek **o vzroku stanja**, opisanega v prvi povedi.

b) Protivno razmerje:

Tisto, kar se danes imenuje španski jezik, je pravzaprav kastiljščina. V tem jeziku doma ne govorijo vsi avtohtoni prebivalci Španije (nemalo jih govori katalonsko in baskijsko), govorijo pa ga v mnogih drugih državah sveta, predvsem v Srednji in Južni Ameriki.

- Dopolnjevalna poved nosi podatke o neskladnosti z vsebino prve povedi.

c) Naštevalno razmerje:

⇒ *Najstarejši ohranjeni zapisi v kastiljščini segajo v 11. stoletje, ko je neki študent ali pridigar zapisal beležke ob rob nekega latinskega besedila. Zibelka teh »Glosas Emilianas« je bil samostan v mestu San Millán (Sv. Emilian) de la Cogolla v pokrajini Rioja.*

- Povedi sta v naštevalnem razmerju: dopolnjevalna poved dodaja novo lastnost teme iz osnovne povedi.

⇒ *Pred Granado se pot znova razcepi in ima ob obeh krakih več majhnih, utrjenih, slikovitih mest: Moclín, Pinos Puente, Cogollos Vega ... Tu je tudi Alfacar, stoletja znan po odličnem kruhu.*

Povedi sta v naštevalnem razmerju, saj dopolnjevalna poved dodaja novo lastnost teme iz osnovne povedi.

V poljubnem besedilu poskusi najti še časovno, posledično, namerno, pogojno in sklepalno razmerje med povedma.

Če opazujemo, kako so povedi med seboj povezane in katera vrsta pomenskega razmerja med njimi prevladuje, ločimo **štiri slogovne postopke oz. štiri načine razvijanja teme**. To so:

- **Opisovanje:** prevladuje naštevalno razmerje. Z opisovanjem predstavimo bitje, predmet, kraj, pot ali potek. Zanj je značilna oblika sedanjika ali preteklika in večinoma nezapletena skladenjska zgradba.
- **Pripovedovanje:** prevladuje časovno razmerje. Zanj je značilno podajanje dogodkov in sprememb na podlagi zaznavanja v času. Večinoma pripovedujemo o preteklih dogodkih (zato raba preteklika), pri tem pa uporabljamo raznovrstne glagole. Pripovedujemo navadno v 3. osebi, lahko pa tudi v prvi.
- **Razlaganje:** prevladuje vzročno, posledično, namerno ali pogojno razmerje. Zanj so značilna logična razmerja med pojavi. Stvari pri razlagi ne utemeljujemo obširno, ampak jih le predstavimo.
- **Utemeljevanje:** prevladuje pojasnjevalno ali sklepalno razmerje. To je pomembna kategorija psihološke dejavnosti, katere posledica je tip presojevalnih besedil objektivnega ali subjektivnega značaja.
- (Obveščanje: tu so predstavljeni le temeljni podatki o kaki temi. Gre torej le za seznanjanje s kakim dogodkom.)

V našem besedilu prevladuje opisovanje (naštevalno razmerje, opisi ...), veliko pa je tudi pripovedovanja (časovno razmerje med povedmi).

OBLIKOVNO/SLOVNIČNO RAZMERJE MED POVEDMA – KOHEZIJA

V dopolnjevalni povedi se ponovi vsaj en podatek iz osnovne povedi – torej se nanj navezuje. Gre za **navezovanje (anaforičnost)**.

Beseda/besedna zveza, s katero je ponovljen podatek, se imenuje **naveznik (anafora)**.

Prva poved lahko s posebno besedo/besedno zvezo napove, o čem bo govorila dopolnjevalna poved.

Gre za **napovedovanje (kataforičnost)**.

Beseda/besedna zveza, ki napoveduje podatek dopolnjevalne povedi, se imenuje **napovednik (katafora)**.

NAVEZOVANJE

NAVEZOVANJE S PREDMETNOPOMENSKO BESEDO ALI BESEDNO ZVEZO

- **Z isto besedo:**

*Pot kalifov se končuje v **Granadi**, kakor tudi vse poti »al-Andalus« v Španiji. **Granada** je bila prestolnica zadnjega muslimanskega kraljestva na Iberskem polotoku.*

Ponovila se je ista beseda v krepkem tisku.

- **Z nadpomenko:**

*Španija je sprevidela, da ne more neomejeno povečevati obsega prometa na svojih toplih plažah. Čeprav je **država** že od prej znana po svoji kulturni dediščini /.../*

Dopolnjevalna poved vsebuje nadpomenko besede v osnovni povedi: Španija – država.

- **S parafrazo:**

*Ta dva samostana, zibelki modernega španskega jezika, sta na enem koncu Poti kastiljskega jezika, ki se potem nadaljuje v **Valladolid**. V tem starem univerzitetnem središču, ki je bil nekaj časa tudi kraljevska prestolnica, ljudje še danes govorijo najpravilnejši jezik, vam bodo povedali Španci.*

Krepki del dopolnjevalne povedi je pomenski opis za besedo s konca prve povedi.

- **S sopomenko:**

*Turiste pa v mestu najbolj pritegnejo sledi genialnega **pisca** v kastiljščini Miguela de Cervantesa. **Avtor** večnega Don Kihota se je tu rodil 9. oktobra 1547.*

Krepki besedi sta sopomenki. V tej zvezi povedi srečujemo tudi parafraziranje (**Miguel de Cervantes – avtor večnega Don Kihota**).

NAVEZOVANJE S KAZALNO BESEDO – POZAIMLJANJE

- Z osebnim samostalniškim zaimkom za 3. osebo:

*Taka strategija turističnega marketinga je razvidna iz **turističnih kulturnih poti po notranjosti države**. Z **njimi** nameravajo zbuditi zanimanje domačih in tujih gostov.*

Krepki podatek (**njimi**) iz prve povedi je v dopolnjevalni povedi zamenjal osebni samostalniški zaimek za 3. osebo množine.

- Z osebnim svojilnim zaimkom za 3. osebo:

***Granada** je bila prestolnica zadnjega muslimanskega kraljestva na Iberskem polotoku. **Njena** Alhambra, prav tako izjemno delo svetovne arhitekture, ki je enako kot džamija iz Córdoba na Unescovem seznamu, je /.../.*

Krepki podatek osnovne povedi se v dopolnjevalni ponovi z osebnim svojilnim zaimkom za 3. osebo ednine ženskega spola (**njena**).

- S kazalnim pridevniškim zaimkom:

*Tisto, kar se danes imenuje španski jezik, je pravzaprav **kastiljščina**. **V tem jeziku** doma ne govorijo vsi avtohtoni prebivalci Španije (nemalo jih govori katalonsko in baskijsko), govorijo pa ga v mnogih drugih državah sveta, predvsem v Srednji in Južni Ameriki.*

Krepki podatek osnovne povedi se v dopolnjevalni povedi ponovi z zvezo, katere del je kazalni pridevniški zaimek ta (**v tem jeziku**).

- S kazalnim prislovnim zaimkom:

*Naslednja postaja je **Avila**, mesto na najvišji nadmorski višini v Španiji (1127 metrov), z izjemno ohranjenim močnim obrambnim obzidjem. **Tu** je delovala Teresa de Cepeda (1515–1582), znana kot Tereza Avilska.*

Krepki podatek osnovne povedi ponavlja kazalni prislovni zaimek druge povedi (**tu**).

NAVEZOVANJE Z OSEBNO GLAGOLSKO OBLIKO ZA 3. OSEBO

*Za tuje turiste je lahko zanimiva **kulturno-turistična trasa Pot kalifov**, ena tistih, ki nosi pridevek Evropskega kulturnega itinerarja. Dolga **je** dobrih 180 kilometrov in povezuje znani andaluzijski mesti Córdoba in Granada. **Poteka** ob /.../*

Ponovljeni podatek je v dveh dopolnjevalnih povedih izražen z **osebno glagolsko obliko za 3. osebo ednine (je, poteka)**. Zato je v drugi in tretji povedi izpuščen osebek, ki bi sicer ponovil že povedano.

AKTUALNOSTNO RAZMERJE MED PovedMA – INFORMATIVNOST

Poved se začneja z znanim podatkom, končuje pa z novim. Glede na to povedi delimo na dva dela:

- **izhodišče** – del povedi z znanim podatkom, ki navadno stoji na začetku;
- **jedro** – del povedi z novim podatkom, ki navadno stoji na koncu.

POVEZANOST IZHODIŠČA DOPOLNJEVALNE PovedI Z AKTUALNOSTNIM DELOM PRVE PovedI

(1) Izhodišče dopolnjevalne povedi je povezano z izhodiščem prve povedi: $I_2 = I_1$.

(2) Izhodišče dopolnjevalne povedi je povezano z jedrom prve povedi: $I_2 = J_1$.

(3) Izhodišče dopolnjevalne povedi je povezano s celo prvo povedjo: $I_2 = (I_1 + J_1)$.

(4) Včasih je izhodišče dopolnjevalne povedi povezano le z delom jedra prve povedi: $I_2 = \frac{J_1}{2}$.

a) $I_2 = I_1$

Španija je sprevidela, da ne more neomejeno povečevati obsega prometa na svojih toplih plažah.

Čeprav je država že od prej znana po svoji kulturni dediščini, »dajejo v zadnjem času močan poudarek kulturi, in to na vseh trgih«./

Izhodišče osnovne povedi (I_1): *Španija*

Jedro osnovne povedi (J_1): *da ne more neomejeno povečevati obsega prometa na svojih toplih plažah*

Izhodišče dopolnjevalne povedi (I_2): *država*

Izhodišče dopolnjevalne povedi je v obliki nadpomenke povezano z izhodiščem osnovne povedi.

b) $I_2 = J_1$

Taka strategija turističnega marketinga je razvidna iz turističnih kulturnih poti po notranjosti države. Z njimi nameravajo zbuditi zanimanje domačih in tujih gostov.

I_1 : *taka strategija turističnega marketinga*

J_1 : *turističnih kulturnih poti po notranjosti države*

I_2 : *z njimi*

J_2 : *zanimanje domačih in tujih gostov*

Dopolnjevalna poved je aktualnostno povezana z jedrom osnovne, kajti podatek iz jedra prve povedi se v obliki osebne zaimke za 3. osebo ponovi na začetku druge povedi.

c) $I_2 = (I_1 + J_1)$

Mnogi spomeniki pričajo o nekdanjem blišču Córdoba. Džamija, vrhunsko delo islamske arhitekture, je na Unescovem seznamu svetovne kulturne dediščine.

I_1 : *mnogi spomeniki*

J_1 : *nekdanjem blišču Córdoba*

I_2 : *džamija, vrhunsko delo islamske arhitekture*

J_2 : *na Unescovem seznamu svetovne kulturne dediščine*

Vidimo torej, da je izhodišče druge (dopolnjevalne) povedi aktualnostno povezano s celo osnovno povedjo.

č) $I_2 = \frac{J_1}{2}$

Ko pride iz Córdoba, se Pot kalifov razcepi in popotnik se znajde v dvomih: ali naj prvi dve tretjini poti do mesta Alcalá al Real potuje po tradicionalnem, južnem kraku ali naj gre po severnem, po katerem poteka glavna pot. Južni krak, skozi srednjeveško mesto Fernán Núñez in trdnjavsko mestece Montemayor, vodi do Montille.

V tem primeru vidimo, da je izhodišče dopolnjevalne povedi (*južni krak*) povezano le z delom jedra iz prve povedi.

Sklenemo lahko, da je v zvezi dveh povedi možnih več različnih povezav, vedeti pa moramo, katero razmerje preučujemo (pomensko, slovnično ali aktualnostno).

Ponedeljkov pogovor: Alenka Kežar

V Dallasu res ni dolgčas

Uresničilo se je tisto, česar v slovenskem plavalnem taboru nihče ni hotel na glas napovedati pred včerajšim končanim 26. EP: po treh letih se naša reprezentanca vrača domov z bronasto kolajno Alenke Kežar v disciplini 200 m mešano, že deveto lovoriko Radovljčanke z največjih plavalnih tekmovanj. Po šestih kolajnah na EP v 25-metrskem bazenu – po tri leta 1996 in 2001 – in dveh na »kratkem« SP – po ena leta 2000 in 2002 – je v Berlinu prvič stopila na oder za zmagovalke na šampionatu v 50-metrskem bazenu.

Slavje je bilo že v Berlinu burno. Ste po napornem tednu prihranili nekaj moči za proslavitev uspeha v domačem okolju?

Verjemite ali ne, berlinsko slavje je bilo res kratko. Reprezentantje smo šli v pritličje našega hotela v lokal s hitro prehrano; zbrali smo se ob hamburgerjih, krompirčku in kokakoli. Sama bom uspeh še podoživljala doma, ko si bom v miru ogledala posnetek svoje finalne tekme, ki ga bom kajpak za vedno ohranila na kaseti. Na veselico bo treba še malce počakati, saj me v prihodnjih dneh čaka še DP. Nato si bom res privoščila kakšen teden počitnic, obiskala pa me bo tudi moja najboljša prijateljica z univerze v Dallasu, Švedinja Marie.

Z vašima trenerjema – radovljiškim in reprezentančnim Cirilom Globočnikom in ameriškim Stevom Collinsom – ste najbrž nastop temeljito analizirali?

Nobenih vidnejših napak si nisem privoščila. Nastop je bil podoben tistemu iz polfinala, polomila sem ga, a očitno ne usodno, le pri obratu iz hrbtnega sloga v prsnega. Posnetek tekme sem si ogledala šele naslednji dan popoldne, a kot sem že dejala, si ga bom doma še enkrat.

Ali v Dallasu namenjate veliko pozornosti posnetkom?

Ne prav veliko. Včasih sedimo skupaj in si ogledamo na video posnetku kakšen posamezni izsek, denimo štart, podvodne kamere pa v vsem letu sploh nismo uporabljali. A menim, da dobro treniramo. Steve Collins in njegova pomočnica Erica Quam sta prav vsak dan navzoča na bazenu, pozorno spremljata našo skupino, tako da sploh ni težav. Plodni pa so tudi treningi s fanti. Čeprav je naporno, zlasti v delfinu jim res težko sledim, se ta napor obrestuje.

Bi se radi v prihodnje pogosteje preskušali v delfinu?

Ta slog mi ni povsem tuj, nekoč sem pri radovljiškem klubu že tekmovala v delfinu. A ta čas sem pač najbližje konkurenci na 200 m mešano in 200 m hrbtno, tako da bom temu tudi v prihodnje namenjala največ pozornosti.

Kaj pa disciplina 400 m mešano?

Četudi sta do olimpijskih iger še dve leti, si bom skušala prihodnje leto izbojevati tudi nastop v tej disciplini. Priložnosti bo dovolj, vsaj tri zimske in štiri poletne, a videla bom šele, kako in kaj. Vem, na »kratkih« prvenstvih sem se že odrezala tudi na 400 m, a vsi plavalci zdaj predvsem razmišljamo, kako biti na OI kar najmočnejši v disciplinah, v katerih se ta čas najbolje počutimo.

V mešanih disciplinah v uvodnih metrih vedno znova za najboljšimi zaostanete, finiše pa postaja vaše vse močnejše orožje?

Tekma se začne pač z delfinom in zato bi ga morala več vaditi, če bi hotela biti tudi tu uspešna. Všeč pa mi je, da vidno napredujem v prsnem in pro-

stem slogu. Hrbtnemu sploh namenjam največ pozornosti, včasih celo več kot prostemu. Seveda pa je vse odvisno tudi od dolžine treninga. Ko so na sporedu udarni, denimo dvakrat po 6 km na dan, prav vse discipline pridejo na vrsto.

O čem pravzaprav lahko sploh razmišljate med dolgimi kilometri v vodi?

Ko plavam v enem delu le 400 ali 500 m, preiščam največ prav o tehniki, zavesljajih, saj ne bi bilo prav dobro, če bi mi takrat misli uhajale kam drugam. Drugače pa si kaj zapoješ, vsaj pri meni je tako.

Kakšna glasba vam je najbolj všeč? Ali v bazenu požete tisto, kar prej poslušate, tudi v bazenu onstran Atlantika?

V Dallasu mi ne ugaja, ko na številnih radijskih postajah vrti-

jo sodobne zvoke tehna. Bolj mi gre v uho glasba šestdesetih, sedemdesetih in osemdesetih, v ZDA rada poslušam postaje s tovrstno glasbo. Če pa smo skupaj v avtobusu, pač ne morem poveljevati. Drugače doma pogosto poslušam slovensko popularno glasbo, z menoj vedno čez Atlantik romajo kasete in zgoščanke z našo in hrvaško glasbo.

V družbi študentov športnikov v Dallasu najbrž uživate?

Predvsem je veliko plavalcev in atletov, lepo nam je skupaj. Večinoma imamo vsi enake interese, vsi smo zapisani športu. Študij nam vzame precej časa, a vedno se najde kakšna urica za klepet, nakupovanje ali izlet.

Nimate več nikakršnih težav s prilagajanjem na ameriški vsakdan in njihov način študija?

Ni kaj, tam sem preprosto bolj zaposlena kot doma. V Dallasu mi res ni dolgčas. Dobro, resen trening ti povsod po svetu zapolni dober del dneva, med študijem pa imamo pogosto različne raziskovalne naloge. Včasih delaš cele noči, da ti na koncu ne zmanjka časa. Če odlašaj, ne prideš nikamor!

Pred vrnitvijo v ZDA si boste privoščili počitnice, še prej – od srede do nedelje – vas čaka še odprto DP?

Poskusila se bom zbrati za tekme v domači Radovljici, čeprav sem utrujena. Pripravila se bom za kakšno 50-metrsko tekmo, 400 m mešano, morda 200 m delfin, najbrž štafeto v mešanem plavanju. V našem klubu res dobro delajo s plavalci, tako da me ni strah za uspeh štafet, pa čeprav bo katera minila brez mene.

Vaša starejša sestra Nataša zdaj v klubu vadi najmlajše. Se tudi sami vidite pozneje v trenerški vlogi?

Ne, o tem res še nisem razmišljala, pa tudi za Natašo ne verjamem, da se bo kot diplomat študija računalništva resneje ukvarjala s trenerstvom. Zdaj, ko še nima službe, ji delo z naraščajniki pride prav. Drugače pa je prav ona še vedno moja najbolj goreča privržanka. Pri prči mi je čestitala za kolajno in potočila tudi nekaj solzic sreče ...

Siniša Urošević

DVOGOVORNO BESEDILO

V dvogovornem besedilu se v vlogi govorca in poslušalca izmenjavata vsaj dva človeka. Pri tem nastaja **dvogovorno (dialoško)** besedilo.

Sestavljajo ga **replike**. Repliko tvorijo povedi, ki jih je izrekel en sogovorec, preden je začel govoriti drug. Replika drugega govorca dopolnjuje repliko prvega.

Zveza dveh replik je **sekvenca**.

Sekvenco sestavljata torej dve osnovni repliki:

- **pobudna replika** – replika prvega sogovorca,
- **odzivna replika** – replika drugega sogovorca.

S **poodzivno repliko** prvi sogovorec izrazi svoje mnenje o ustreznosti odzivne replike.

Pogovor lahko začnemo z **uvajalno repliko**, če hočemo pri sogovorniku zbuditi zanimanje za kako temo.

Tudi v zvezi replik opazujemo pomensko, slovnično in aktualnostno razmerje med replikami.

Besedilo pred nami je dvogovorno in večpovedno. V njem se v pogovoru (intervjuju) izmenjujeta novinar (Siniša Urošević) in plavalka Alenka Kejžar.

Če opazujemo vprašanja novinarja in odgovore intervjuvanke, vidimo, da odgovori (replike) intervjuvanke dopolnjujejo vprašanja (replike) novinarja. Novinarjevo vprašanje imenujemo **pobudna**, intervjuvankin odgovor pa **odzivna replika**. Zvezo dveh replik (ki sta med seboj povezani) imenujemo **sekvenca**. Replike so med seboj povezane pomensko, slovnično in aktualnostno (prav tako kot povedi v enogovornih besedilih).

POMENSKO RAZMERJE V ZVEZI DVEH REPLIK

Ker se intervjuvanka odziva na novinarjeva vprašanja (na pobudno repliko), je odzivna replika pomensko odvisna od pobudne (npr. prva pobudna in prva odzivna replika besedila). V ponazoritvenem besedilu prvi sogovorec sprašuje o podatkih, ki jih želi izvedeti od drugega sogovorca, ta pa odgovarja na zastavljena vprašanja. Takšna **vrsta pogovora** se imenuje **raziskovalni pogovor**.

Poleg **raziskovalnega** pogovora poznamo še:

- **pogajalni pogovor**: prvi sogovorec ima drugačno mnenje kot drugi, zato poskušata mnenje uskladiti (doseči dogovor);
- **prepričevalni pogovor**: prvi sogovorec poskuša drugega prepričati v nekaj, čemur ta sprva nasprotuje;
- **(povezovalni pogovor)**: sestavljen je iz dveh replik in je zelo kratek: pozdrav – odzdrav, opravičilo – sprejem opravičila, voščilo – zahvala ...).

OBLIKOVNO/SLOVNIČNO RAZMERJE V SEKVENCI

Odzivna replika vsebuje podatek iz pobudne replike, ki je izražen:

- s predmetnopomensko besedo,
- s kazalno besedo,
- z osebno glagolsko obliko.

Pogosto je podatek iz pobudne replike izpuščen, ker sogovorca dobro vesta, o čem govorita.

Če opazujemo drugo pobudno in drugo odzivno repliko ponazoritvenega besedila, lahko ugotovimo, da odzivna replika vsebuje pomemben podatek iz pobudne replike (**nastop**). V našem primeru je ponovljeni podatek izražen z isto predmetnopomensko besedo.

AKTUALNOSTNO RAZMERJE V ZVEZI DVEH REPLIK

Oglejmo si še zadnjo sekvenco ponazoritvenega besedila.

Vidimo, da je v odzivni repliki znani podatek ponovljen s kazalno besedo (*tem*). Če bi intervjuvanka odgovorila z *Ne*, bi imeli izraženo le jedro, izhodišča pa ne. Odzivne replike, za katere je značilno aktualnostno razmerje, so po navadi zelo kratke oz. vsaj krajše od pobudnih.

TVARNA SESTAVA BESEDILA

GOVORJENA BESEDILA

Tvarna sestava govornih besedil je pomemben del govornega (izgovarjanje glasov posameznih besed ...). Ker vseh prozodičnih prvin govornih besedil pisno ni mogoče predstaviti (analiza bi bila mogoča le ob posnetem besedilu), tega dela poglavja ne ponazarjamo.

Pri govornem izgovarjanju besede, ki jih povezujemo v večje enote (npr. povedi). Besed v teh enotah ne izgovarjamo enako glasno, hitro ... Tako udejanjamo prozodične prvine besedila ali besedilne zvočne spremljevalce.

Prozodične prvine besedila:

- poudarek,
- intonacija,
- premori,
- hirost,
- register,
- barva.

POUDAREK

Ena beseda v povedi je vedno izgovorjena precej glasneje kot druge. Taka beseda je poudarjena. Katera beseda je to, je odvisno od sporočevalca (to je zanj najpomembnejša beseda). Pogosto je poudarjena beseda tista, ki stoji na koncu povedi. Če sporočevalec poudari več besed, naslovnik ne prepozna najpomembnejšega podatka.

INTONACIJA

Beseda na koncu povedi je lahko izgovorjena nižje ali višje kot beseda na začetku povedi. Zato ima poved značilen tonski potek ali intonacijo, ki je lahko padajoča \ ali rastoča /.

PADAJOČA INTONACIJA

Z njo se končujejo pripovedne povedi in tiste vprašalne povedi, ki se začenjajo z vprašalnim zaimkom (**dopolnjevalne vprašalne povedi**).

RASTOČA INTONACIJA

Z njo se končujejo **odločevalne vprašalne povedi**. Te se začenjajo z besedico *ali* (ki je lahko tudi izpuščena) in od poslušalca pričakujejo odgovor z *da* ali *ne*.

VZKLIČNA INTONACIJA

O njej govorimo takrat, ko pripovedne in vprašalne povedi izgovarjamo s čustveno zavzetostjo.

KONČNA INTONACIJA

Intonacijo na koncu povedi – **končno intonacijo** – pisno zaznamujemo s končnim ločilom:

- padajočo s piko ali vprašajem (v dopolnjevalnih vprašalnih povedih),
- rastočo z vprašajem,
- vzklično s klicajem.

NEKONČNA INTONACIJA

Poved se členi tudi na manjše dele (stavke, besedne zveze), zato ima vsak njen del svoj tonski potek. Poved ima torej več intonacijskih členov (segmentov).

Tako poznamo tudi **nekončno intonacijo**. Ta je lahko:

- padajoča ali
- rastoča.

Pri pisanju nekončno intonacijo zaznamujemo z nekončnim ločilom: vejico, podpičjem, dvopičjem ali pomišljajem.

PREMORI

Govorjeno besedilo s premori členimo na smiselne pomenske enote. Členjenost s premori besedilo dela jasno in pregledno. Premori so različno dolgi; najdaljši so premori med odstavki, sledijo premori med povedmi, še krajši so premori po spremnem stavku premege govora ... Pri zvezah breznaglasnic in naglašanih besed premora sploh ni (prim. izgovor predloga skupaj z besedo, pred katero stoji). V zapisanem besedilu so daljši premori označeni s končnim ločilom, krajši z dvopičjem ali podpičjem, najkrajši pa z vejico.

HITROST

Vsi ljudje ne govorimo enako hitro. Hitrost govorenja pogosto spreminjamo, kajti pomembne podatke izgovarjamo počasneje kot nepomembne. Pozorni smo tudi na okoliščine sporočanja: s tujcem, z otrokom, s starejšimi osebami, pred množico poslušalcev ... govorimo počasneje. S hitrostjo govorenja razodevamo tudi svoje čustveno in telesno stanje (žalost, zaspanost, naveličanost, utrujenost, jezo ...).

REGISTER

Med govorjenjem uporabljamo različno višino tona. Vsak človek govori v enem od treh tonskih območij glasu: sopranu, mezzosopranu, altu (ženske) in tenorju, baritonu, basu (moški). Večinoma govorimo v srednjem tonskem registru svojega tonskega območja, lahko pa prehajamo v višji ali nižji register (pogovor z majhnimi otroki, žalost, naveličanost, jeza ...).

GLASOVNA BARVA

Glede na svoje razpoloženje ali čustveno razmerje do naslovnika in teme lahko glasove obarvamo (veselje, jeza, strah, razočaranje, presenečenje ...).

Do barvanja glasov pa lahko pride tudi:

- zaradi okvar govornih organov (prim. sesljanje ali jecljanje),
- zaradi bolezni (prim. nosljanje).

Opomba: poglavje Zapisana besedila glej v Pravopisnih pravilih, str. 112–122.

SPORAZUMEVANJE

SPORAZUMEVANJE

Zelo Klepetavo. Zelo Mobi.

Starejši brat je dobil močno konkurenco! Obogateni SMS-i lahko poleg besedila vsebujejo še slike in melodije zvonjenja. Klepetalnica omogoča hitro izmenjavo misli, saj se besedilo sproti izpisuje na zaslonu. Da sodobno oblikovani Ericsson T20e deluje brezhibno, poskrbita zelo zmogljiva baterija in internetni čas.

MobiČigra+

29.900 SIT

mobi+

ZA VSAK ŽEP
WWW.MOBITEL.SI

Vir: Ona, 17. 7. 2001

Ljudje si neprestano izmenjujemo besedila – **se sporazumevamo**. Ta zelo pomembna oblika človekove dejavnosti zajema najmanj dve osebi: **sporočevalca** in **prejemnika**. Sporočevalec je lahko **govorec** ali **pisec**, prejemnik pa **poslušalec** ali **bralcec**. Vlogi lahko tudi zamenjujeta, npr. pri pogovarjanju ali dopisovanju.

Sporazumevanje je torej **sporočanje** in **sprejemanje** besedil.

Danes nam je pri sporazumevanju na daljavo v veliko pomoč mobilna telefonija.

Priloženo besedilo ponuja enega od številnih aparatov, s katerim lahko sporočamo in sprejemamo besedila.

Sporazumevanje je lahko **ustno** ali **pisno**, saj aparat omogoča tudi prenos kratkih zapisanih besedil.

Omenjena je klepetalnica, s pomočjo katere si lahko hitro izmenjujemo misli; besedilo se namreč sproti izpisuje na zaslonu.

Omogočeno je torej pogovarjanje in dopisovanje; vlogi sporočevalca in prejemnika se tako neprestano izmenjujeta – gre za **dvosmerno** sporazumevanje.

Besedilo iz *Delove* priloge ima tudi samo sporočevalca (avtorja članka) in prejemnike (bralce časopisa *Delo*). V tem primeru teče sporazumevanje **enosmerno**, tj. od pisca k bralcu.

Mladi in jezik

»Tudi mi znamo govoriti«

Skupina podiplomskih študentov jezikoslovja, ki je dve leti svetovala deskarjem po internetu, o uradu za jezik in še marsičem

Je ženska, ki se ukvarja s fiziko, fizik ali fizičarka? In kdo je tisti, ki o tem odloča: knjige, lektorji ali morda govorec oziroma pisec? Nekatere knjige imajo letnice izdaj, ki segajo daleč v preteklost. Lektorji se včasih slepo držijo pravil in ne sprejemajo novosti, govorci oziroma pisci pa so morda pomanjkljivo izobraženi in ne poznajo jezikovnih norm. Kdo naj torej uvede besedo fizičarka, če mu ni všeč izraz fizik?

Po mnenju mladih jezikoslovcev, ki so na podiplomskem študiju v Ljubljani ali v tujini, lahko to stori vsak sam, vendar bi bilo dobro, če bi vedel, zakaj se je odločil zanjo. Opozarjajo pa, da spremenjena beseda ne spremeni odnosa do stvari, kakor kaže primer besede *nigger* iz ZDA.

Jezik je živ in se spreminja hitreje od pravil v knjigah. Je potemtakem prav, da so imena lokalov in podjetij v tujem jeziku, če so besede, iz katerih so sestavljena, sicer pogosto uporabljane v pogovoru? Ali pa bi morala biti v slovenščini, ker je naš jezik majhen in ogrožen? Bi moral zato skrbeti urad za jezik?

O teh vprašanih so poletnega večera razglabljali jezikoslovci, nekdanji šusskoti, ki so zaradi razpršenosti nekaterih članov po tujih univerzah sicer nehali delovati, a se njihovo zanimanje za jezik ni prav nič zmanjšalo. (Šuss pomeni študentska skrb za slovenščino oziroma študente jezikoslovja, ki so po internetu dve leti neselektivno odgovarjali na različna vprašanja o slovenščini, njeni rabi, jezikoslovju.) Kako občutljiva tema je jezik in kako malo pravil ga v resnici ureja, se je pokazalo tudi med živahno razpravo, saj se mladi strokovnjaki pogosto niso strinjali.

»Težko bi rekel, ali je prav, da so imena podjetij v tujem jeziku. Če z njim pridobiš več kupcev, je to koristno tudi za Slovenijo. Ne zdi pa se mi dobro, da bi bilo vprašanje tujih imen osrednja naloga urada za jezik. Ta naj bi bil svetovalno telo, podobno kot je bil Šuss,« opozarja **Franč Marušič**.

Po mnenju šusskotov bi morala nad slovenščino poleg urada bedeti še nevladna organizacija, podobna Šussu. Prvi je namreč uraden in uradovalec, kakor pove že njegovo ime, v nadomestku Šussa pa bi mladi predstavljali nove in drugačne poglede na jezik.

S priročniki so težave

Med pomembnejšimi nalogami urada za jezik bi morali biti po njihovem izdajanju priročnikov; če bo temeljil na starih, bi lahko bilo njegovo delovanje sporno. V tem primeru bi zanj namreč obstajal denimo zgolj jezik iz Toporišičeve slovnice in iz pravopisa. Ti knjigi pa sta potrebni prenove, saj očitno ne ustrezata več oziroma nista blizu uporabnikom, torej govorcem in piscem, kakor dokazuje tudi število vpra-

šanj, ki so jih na Šuss naslovili deskarji po internetu.

Šusskoti opozarjajo, da je treba uporabnike emancipirati, kar pomeni, da naj ne bi bili več slepo zaverovani, da je vse, kar rečejo, narobe. »Dolga tradicija purizma in preganjanja je pustila sled. Poleg tega je pri nas močna tudi tradicija knjižnega jezika. V slovenščini resda obstaja standard, in sicer iz praktičnih razlogov, da se razumemo, to pa ne pomeni, da je samo standard pravi in vse drugo narobe,« poudarja **Rok Žaucer**.

Še posebno ker je slovenski standard po njihovem konzervativen. Strokovnjaki, ki nad njim bedijo, ne dovolijo, da bi se spreminjal. Trdijo, da je prav, kar je bilo objavljeno v pravopisu iz leta 1962, čeprav navaja primere iz jezika, ki sta ga uporabljala Prešeren in Gregorčič. »Nimamo nič proti, če vztrajajo pri teh pravilih, a ne moremo privoliti v mnenje, da imajo prav samo oni. Ni res, da mi ne znamo govoriti, oni pa. Takšno razmišljanje novih generacij, namreč da ne znajo slovenščine, izhaja že iz osnovne in srednje šole, kjer smo jih vedno dobili po glavi, ko smo spregovorili. Takoj so nam rekli: ne, to je narobe,« dodaja Žaucer.

Ali torej lahko rečemo bicikel ali moramo vztrajno uporabljati besedo kolo? »Uporabljamo lahko oboje, če vemo, zakaj enkrat uporabimo eno besedo in drugič drugo. Denimo biciklizem je že manj pogovorna beseda, pridevnik biciklistični pa sploh ni več. Vse je stvar dogovora in lahko se dogovorimo drugače. Eni izrazi so bolj ustaljeni za eno govorno situacijo, drugi za drugo,« meni Marušič.

Slovenimo, ker je potem lažje

Šusskoti pravijo, da sodobnega jezika ne oblikujejo več knjige, ampak mediji, kakor so časniki, radio in televizija. Po njihovem resda zelo radi govorimo o ogroženosti slovenščine zaradi angleščine, vendar prave nevarnosti ni, kakor se je pokazalo tudi v devetnajstem stoletju, ko je bilo marsikoga strah, da bo nemščina »požrla« slovenščino, a se to ni zgodilo. Težave nastajajo predvsem v strokovnih jezikih, ker prevajalci ne zmorejo ali se ne čutijo dovolj sposobne, da bi slovenili tuje izraze. Poleg tega strokovnjaki menijo, da bo njihovo besedilo videti bolj znanstveno, če bo v njem mrgolelo tujk.

»Toda slovenščina je uporabna, torej jo uporabljajte. S slovensko besedo lahko dosežemo enak učinek kakor s tujo. Strokovnjaki lahko izbrskajo nenavadno in dragoceno slovensko besedo in bodo še vedno 'elitni', dodatna prednost takšnega izbora pa bo, da jih bodo vsi razumeli,« razmišljata Žaucer in Marušič in pristavljata, da je največ angleških besed v slengu, ta pa se spreminja iz dneva v dan, iz generacije v generacijo, kar pomeni, da angleščina ne more ogroziti slovenščine.

»Slovenščina sploh ni tako majhen jezik, kakor mislimo. Devetdeset odstotkov jezikov na svetu ima manj govorcev kakor slovenščina,« poudarja Marušič. »Poleg tega vsaj nekateri študiramo jezikoslovje, da bi naredili umetni prevajalnik. Potem ne bo treba nikomur več imeti stika s tujim jezikom.«

Šusskoti dodajajo, da ljudje sami težijo k slovenjenju, ker je materni jezik pač lažje uporabljati. »Besedo printer, tiskalnik, smo že poslovenili. Pred petimi leti smo, denimo, govorili tastatura, zdaj vsi rečemo tipkovnica,« prvi Tina Verovnik, ki meni, da ni nič narobe, če kdo uporabi besedo mejl, le zapiše naj jo, kakor jo izgovori.

»Te besede naj bi zapisovali po naše, saj nekateri ne govorijo angleško in jih sicer ne znajo prebrati. Mejl je kratka in zato uporabna beseda in z njo natančneje izrazimo svoje sporočilo, kakor če bi recimo rekli: 'poslal mi je sporočilo po elektronski pošti'. Vsi vemo, kaj je mejl. Torej če bi Šuss ali njegovega naslednika kdo vprašal, ali lahko uporabi v mediju besedo mejl, bi mi odgovorili: 'o boje je v redu, ampak pričakujte, da se bo kdo pritožil, če bo ta beseda denimo v televizijskem dnevniku',« meni Tina Verovnik.

In če bi kdo rekel, pravijo šusskoti, da besede mejl Slovinci še ne poznajo, bi mu odgovorili: kaj pa beseda oje? Mar kdo ve, kaj to je? Poznamo jo zgolj iz križank. Mejl pa bo sčasoma postal splošno znan izraz, kakor se je to zgodilo z besedo »computers«, ki jo je Mate Dolenc v sedemdesetih tako zapisal, ker ni mogel predvideti tehnološke revolucije in posledično razvoja slovenske računalniške terminologije. Zdaj jo v takšni obliki gledamo z začudenjem.

Sonja Merljak

Vir: Delo, 17. 7. 2001

SPOROČANJE – DEJAVNIKI

V članku »*Tudi mi znamo govoriti*« **sporočevalka** Sonja Merljak **naslovnikom**, bralcem časopisa *Delo*, sporoča mnenja skupine podiplomskih študentov jezikoslovja. **Tema** članka je pogovor o jezikovnih problemih na srečanju nekdanjih šusskotov. (*Šuss pomeni študentska skrb za slovenščino.*) Avtoričin **namen** je opozoriti na probleme sodobnega slovenskega jezika. V besedilu so uporabljena tudi **sredstva nebesednega jezika**: različna velikost črk, pokončni in poševni tisk, navadno in polkrepko tiskane črke, oblikovanost besedila v stolpcih.

Vidni prenosnik omogoča, da zapisano sporočilo pride od sporočevalca do naslovnika. **Pisava** je **latinica**, in sicer **gajica**.

Če članek glasno preberemo, prvine besednega jezika s pomočjo **slušnega prenosnika** pridejo do poslušalca.

Besede v sporočilu ločimo glede na **naglas** na:

- **enonaglasnice** (*mi, znamo, mladi, jezik*);
- **večnaglasnice** (*podiplomski, marsičem*);
- **breznaglasnice** (*ki, je, o, za, in, še*).

Besede sestavljajo **zlogi**, nosilci zlogov pa so samoglasniki. Kolikor je v besedi samoglasnikov, toliko je v njej zlogov. Besede so torej:

- **enozložne** (*mi, za, in*);
- **dvozložne** (*tu-di, zna-mo, le-ti*);
- **večzložne** (*go-vo-ri-ti, po-di-plom-skih, štu-den-tov*);
- **nezložne** (*k, h, z, s*).

Samoglasniki so glede na moč (jakost) izgovora:

- **naglašeni** (*znamo, govoriti*);
- **nenaglašeni** (*znamo, govoriti*).

Poleg **jakostnega** je v knjižni slovenščini možno tudi **tonemsko naglaševanje**, ki je uveljavljeno zlasti v osrednjih narečjih (značilno zanj je, da imajo samoglasniki različno tonsko višino): *víle* (orodje) – *víle* (bitja).

Soglasnike delimo na:

- **zvočnike** (*l, r, m, n, v, j*);
- **nezvočnike**:
 - ⇒ **zveneče** (*b, d, z, ž, dž, g*);
 - ⇒ **nezveneče** (*p, t, s, š, č, k, f, h, c*).

Samoglasniki in zvočniki so vsi **zveneči**.

Glasovne različice zvočnika v:

- pedsamoglasniški [govoríti],
- zasamoglasniški [študéntou],
- zveneči pedsoglasniški [wzétí],
- nezveneči pedsoglasniški [mčlániti].

V zvezah nezvočnikov prihaja do premene po zvenečnosti:

- zveneči nezvočnik se pred nezvenečim nezvočnikom ali na koncu besede zamenja z nezvenečim (*vrabca, standard*), [vrápca, stándart];
- nezveneči nezvočnik se pred zvenečim nezvočnikom zamenja z zvenečim parom (glasba), [glázba].

SPOROČANJE – FAZE, NAČELA USPEŠNEGA SPORAZUMEVANJA, SPREJEMANJE BESEDIL

VZEMITE SI ČAS IN SI PREBERITE!

Za ženske, moške, otroke in ostale.

Si želite dvigniti nivo kakovosti vašega življenja, izboljšati telesno kondicijo, zabavati se, sprostiti ali pa na vsezadnje izgubiti kakšen odvečen kilogram?

V športni dvorani, ki je v vaši neposredni bližini, bomo organizirali splošno telovadbo in aerobiko. Program bomo prilagodili vašim željam in sposobnostim.

(Dvorana je za picerijo Jurman, natančneje za BENZ. ČRP. OMV pri železniški progi)

Za otroke od 6. do 10. leta pa želimo:

- da koristno zapolnijo prosti čas
- da zadovoljijo potrebo po igri in gibanju
- da razvijejo in nadgradijo osnovne motorične sposobnosti

Vadba bo potekala pod strokovnim vodstvom 2x tedensko. Vavnina znaša 4000 SIT na mesec. Vsi udeleženci bodo dobili članske izkaznice, s katerimi bodo imeli posebne ugodnosti pri določenih storitvah (npr. striženje v frizerstvu na Povšetovi -20 %).

POSKUSITE, MORDA VAM BO VŠEČ!!!

Če ste navdušeni, pridite na informativni sestanek v prostore športne dvorane ali pa pokličite na telefon 041/47-43-33.

Dobimo se v ponedeljek, 25. septembra, in v sredo, 27. septembra med 19. in 21. uro, da se pogovorimo o vseh podrobnostih.

Vir: Promocijsko gradivo, 2003

Pred nastankom priloženega besedila je obstajal avtorjev **namen**. Glede na ta namen je avtor izbral **temo** besedila. V njej je določil, kaj vse bo v besedilu povedal. Slediti bi moral načrt (točke ali miselni vzorec). V njem bi nanizal pomembne podatke. Ker v besedilu kar nekaj teh manjka, lahko sklepamo, da prva faza sporočanja, **iznajdba**, ni bila izpeljana dosledno.

V besedilu tako ni naslova dvorane, kjer naj bi se dejavnost izvajala.

Tudi druga faza, **urejanje**, je pomanjkljiva, saj avtor zbranega gradiva ni ustrezno uredil. Podatki ne sledijo smiselnemu vrstnemu redu (od bolj k manj pomembnim).

Tretja faza, **ubesediljenje**, je ravno tako pomanjkljivo izvedena.

Avtor ni upošteval **načel uspešnega sporočanja**.

Kršenih je kar nekaj **pravil besednega jezika**:

- neuporaba povratnega svojilnega zaimka (*Si želite dvigniti nivo kakovosti vašega življenja /.../?*);
- napačna stava naslonke (*Si želite /.../ izboljšati telesno kondicijo, zabavati se /.../?*);
- pisanje narazen namesto skupaj (*na vsezadnje*);
- nepravilna raba predloga in pomišljaja (*od 6. – 10. leta, med 19. – 21. uro*);
- raba neustrezne sestavine frazema (*izpolnijo prosti čas*);
- napačen zapis besede (*BENZ*);
- pisanje povedi brez končnega ločila (*Dvorana je /.../ pri železniški prog*);
- neupoštevanje pravil glede rabe vejice (*/.../ in v sredo, 27. septembra med /.../*).

Besedilo ni **jasno**: izvajalec ni imenovan, kraj izvajanja dejavnosti ni točno določen.

Tudi **nebesedne prvine** niso ustrezno uporabljene (velikost črk, polkrepko tiskani deli besedila).

Bralec bi namreč moral ob pogledu na besedilo takoj opaziti najpomembnejše podatke.

Sprejemanje besedila je torej otežkočeno. Prejemnik pri branju besedila ne izve vseh nujnih podatkov.

BESEDILO – ZNAČILNOST IN VRSTE

LETI, LETI ... PRAH?

Moja mamica pa pravi, da ne!

Batagel & Co. d.o.o., Rdeča cesta 7, 6230 Postoljna

*Igea Compact očisti zrak lebdečih delcev prahu in filtrira tudi v vodi netopne snovi, kot na primer cigaretni dim.

B sesalniki
BATAGEL & CO.

Pogled na lebdeče delce prahu, ki jih odkrije v zraku sončna svetloba, res ni prijeten. Če vam dela preglavice prah ali cigaretni dim, če imate v svojem domu hišnega ljubljence ali poznate težave, ki jih prinaša alergija na prsico, izberite Igea Compact. Težav bo konec, saj jih vodni sesalnik Igea Compact rešuje po zaslugi pravega vodnega filtra in vrhunskega mikrofiltra, ki prestreže celo delce, velike komaj 0,45 mikrona. V sesalniku ostane vsa umazanija, v prostor pa izhaja le čist, navlažen in osvežen zrak. O številnih drugih prednostih sesalnika povprašajte naše strokovnjake.

Igea
compact

Zahtevajte brezplačen katalog ali predstavitev: 05/720 04 60. Služalko dvigujemo kar 24 ur na dan, tudi ob sobotah in nedeljah. El. pošta: batagel@siol.net

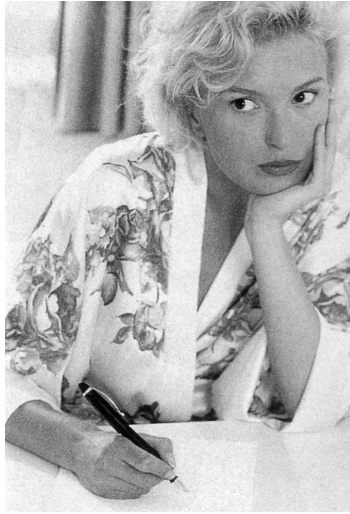
Vir: Jana, 26. 2. 2002

Priloženo reklamno sporočilo vsebuje **besedilo**, ki je smiselno, sovisno in zaokroženo. Smiselnost besedila se kaže v skupni **temi** in **namenu**. Tema so sesalniki Batagel & Co, sporočevalčev namen pa je navdušiti naslovnike za nakup omenjenega sesalnika. Naslov spominja na otroško igrico, kar je ponazorjeno tudi s fotografijo. S tem je sporočevalec vključil **lepotno vlogo**.

Poved pod fotografijo, označena z zvezdico, ima **predstavitveno vlogo** (spoznamo posebno sposobnost sesalnika). Besedilo v drobnem tisku nadaljuje predstavitev z natančnejšimi podatki. Uporabljena je druga oseba množine. Sporočevalec uporablja tudi posebna jezikovna sredstva (posebitev: *delci prahu, ki jih odkrije sončna svetloba*). Sporočevalec z besedilom prepričuje naslovnika o koristnosti sesalnika; v besedilu torej prevladuje **vplivanjska vloga**.

Izrazne, metajezikovne in **govornostikovne vloge** pa v priloženem besedilu ne najdemo. Iz besedila namreč ne moremo razbrati podatkov o sporočevalcu, kar je značilno za izrazno vlogo. Tudi podatkov o danem besednem jeziku ni, kar vsebujejo besedila z metajezikovno vlogo. Govornostikovna vloga bi bila v besedilu prisotna, če bi lahko v njem našli podatke o prenosniku.

VRSTE BESEDIL

Natečaj revije Naša žena za krajšo zgodbo

Uredništvo Naše žene razpisuje literarni natečaj za krajšo zgodbo z dolžino od 100 do največ 900 vrstic. Z natečajem želimo pridobiti berljive in jezikovno domiselne zgodbe, ki imajo literarno vrednost. Zgodbe naj bodo izvirne in še neobjavljene. Teme so lahko poljubne, pričakujemo pa, da bodo obravnavale zanimiva in aktualna sodobna vprašanja in da se bodo smiselno vklapljale v vsebinsko zasnovano Naše žene.

Prosimo, da svoje prispevke pošljete v treh nepodpisanih izvodih, označenih s šifro (v posebni zalepljeni kuverti pa polno ime in naslov; kuverta naj bo označena z enako šifro kot prispevek), do **1. septembra 2001** na naslov Naša žena, Dunajska 5, 1000 Ljubljana, s pripisom »Za literarni natečaj«. Žirija v sestavi: Marjeta Novak Kajzer, Alojz lhan, Nives Vidrih (predsednica) in Maja Korošak bo med poslanimi besedili izbrala tri najboljša in jih nagradila s po 50.000, 30.000 in 20.000 tolarji. Nagrajena besedila bodo objavljena v Naši ženi in honorirana. Med prispelimi besedili bo žirija napravila tudi širši izbor tistih, ki jih bomo prav tako objavili v Naši ženi in honorirali. Izid natečaja bo objavljen v oktobrski številki Naše žene.

Vir: Naša žena, junij 2001

Besedila delimo na:

1. **umetnostna in neumetnostna;**
2. **govorjena in zapisana;**
3. **enogovorna in dvogovorna;**
4. **subjektivna in objektivna;**
5. **zasebna in javna;**
6. **uradna in neuradna;**
7. **praktičnosporazumevalna, uradovalna, strokovna in publicistična;**
8. **prikazovalna, zagotavljalna, vrednotenjska, čustvena, pozivna, poizvedovalna, povezovalna in izvršilna;**
9. **obveščevalna, opisovalna, pripovedovalna, razlagalna in utemeljevalna.**

Pri delitvi upoštevamo različna merila. To so:

1. lepota vloga, preverljivost podatkov in prisotnost praktičnega namena;
2. prenosnik;
3. pričakovanje odziva naslovnika;
4. sporočevalčevo razmerje do naslovnika (osebno ali neosebno);
5. vrsta naslovnika (posameznik ali javnost);
6. enakovredno oz. neenakovredno družbeno razmerje med sporočevalcem in naslovnikom;
7. sporočevalčev namen (posamezniku ali javnosti);
8. namen, ki ga ima sporočevalec pri tvorjenju;
9. način razvijanja teme.

Priloženo besedilo je razpis za natečaj revije *Naša žena* za krajšo zgodbo. Ker gre za preverljive informacije in praktičen namen, lahko ugotovimo, da je besedilo **neumetnostno**. Glede na prenosnik je to **zapisano** besedilo, in sicer **enogovorno** (ne pričakujemo odgovora na razpis, ampak prispevke za natečaj). Besedilo je **objektivno**: sporočevalec podaja le stvarne in preverljive podatke (brez osebnega razmerja). Ker je razpis namenjen javnosti, tj. širokemu krogu naslovnikov (bralkam revije *Naša žena*), je to **javno** besedilo. Sporočevalec piše v imenu uredništva revije, zato gre za **uradno** besedilo. Natečaj je objavljen v publikaciji, namenjeni širši javnosti (bralcem revije), tako da ga lahko uvrstimo med **publicistična** besedila. Namen razpisa je doseči pri prejemniku, da bi naredil, kar želi sporočevalec, tj. da bi poslal svoj prispevek na uredništvo. Zato gre za **pozivno** besedilo. Glede na način razvijanja teme pa lahko omenjeni razpis označimo za **obveščevalno** besedilo.

SKLADANJE BESEDILA

SKLADANJE BESEDILA

Besede po pravilih skladamo v večje enote – **povedi**, te pa v **besedila**. Pri tem moramo paziti, da bodo pomensko in oblikovno povezane ter pravilno razvrščene.

UPOVEDOVANJE – SKLADANJE BESED V POVED

Iskrica

Kadar piše novinar intervju z drugim novinarjem, je to tako, kot bi plesal s svojo sestro.

Art Buchwald

Vir: Delo, 8. 9. 2004

Besede v ponazoritvenem besedilu so zložene /skladane/ v večstavčno poved. Ko skladamo besede v poved, moramo biti pozorni na naslednje:

- Izražamo **logična razmerja med prvinami izseka predmetnosti**. Prvine izseka predmetnosti niso enakovredne. Dejanje / stanje / potek / lastnost ... so osrednje prvine (npr. *piše, bi plesal ...*), pomensko pa jih dopolnjujejo udeleženci, npr. vršilec dejanja (*novinar ...*), prizadeti, prejemnik dejanja, kraj oz. čas dejanja ...
- Upoštevamo pravila **stavčne zgradbe**. Udeleženska razmerja med prvinami izseka predmetnosti izražamo s stavčnimi členi:
 - ⇒ povedek – dejanje, stanje, potek, lastnost ... (npr. *piše, bi plesal ...*);
 - ⇒ osebek – vršilec dejanja, nosilec stanja, poteka ali lastnosti (npr. *novinar*);
 - ⇒ predmet v tožilniku – tisti (tisto), ki ga dejanje prizadeva (npr. *intervju*);
 - ⇒ predmet v rodilniku – tisti (tisto), ki ga dejanje prizadeva (ob zanikanju dejanja);
 - ⇒ predmet v dajalniku – prejemnik;
 - ⇒ prislovno določilo – prostor, cilj, čas dejanja ipd..

Udeležence lahko izrazimo tudi drugače; isti izsek predmetnosti namreč lahko izrazimo različno:

- ⇒ z osebno glagolsko obliko (tvorni / aktivni stavki – ponazoritveni primer sestavljajo trije tvorni stavki);
- ⇒ s trpnim deležnikom *ne – n / -t* in osebno glagolsko obliko ali z osebno glagolsko obliko + *se* (trpni / pasivni stavki – našo poved bi lahko preoblikovali v trpno, npr. *Kadar se piše intervju z drugim novinarjem, je to tako, kot bi se plesalo s svojo sestro.*).

Kako bo sporočevalec tvoril stavek, je odvisno od njega samega: če bo želel vršilca dejanja zamolčati, bo tvoril trpni stavek, sicer pa tvornega.

- **Prostorska razmerja med prvinami predmetnosti** izražamo s:
 - ⇒ predlogi;
 - ⇒ prislovi (npr. *tako*).
- Pri skladanju besed v povedi moramo biti pozorni tudi na **spreminjanje besednih oblik** in na to, da je izbira besedne oblike lahko odvisna od oblike ali pomena druge besede. Npr.:
 - ⇒ osebna glagolska oblika se mora v osebi, številu in spolu ujemati s samostalniško besedo v osebku (*piše novinar, je to, /on/ bi plesal*);

- ⇒ pomen glagola v povedku določa sklon samostalniške besede v predmetu (vezava: *piše koga/kaj – intervju ...*);
- ⇒ pridevniška beseda se v spolu, sklonu in številu ujema s samostalnikom (z *drugim novinarjem*; *bi plesal s svojo sestro ...*);
- ⇒ količinski izraz + samostalnik:
 - glavni števnik od 1 do 4 + samostalnik v imenovalniku (samostalnik je v različnih številih, npr. *(en) intervju*)
 - glavni števnik od 5 naprej in drugi količinski izrazi + samostalnik v rodilniku (v ednini pri neštevnikih samostalnikih in v množini pri števnih samostalnikih);
 - ⇒ predlog določa sklon samostalniške besede (če je sklonskih različic več, moramo biti pozorni na pomen glagola v povedku, npr. *s/z + orodnik: z novinarjem, s sestro ...*).
- Pozorni moramo biti tudi na to, kako poved začnemo in s čim jo končamo. Poved začnemo s stistim delom, ki je naslovniku že znan (izhodišče), končamo pa z novim, neznanim podatkom (jedro) – to je **členitev po aktualnosti**, npr.
 - Izhodišče: *kadar piše novinar intervju z drugim novinarjem.*
 - Prehod: *je to tako.*
 - Jedro: *kot bi plesal s svojo sestro.*
- Za razvrščanje besed v povedi veljajo tudi pravila **obveznega besednega reda**:
 - ⇒ ime pred priimkom (npr. *Art Bucwald*);
 - ⇒ lastno ime je za občnim, ki ga natančneje določa;
 - ⇒ pridevniška beseda je pred samostalniško (npr. *svojo sestro, drugim novinarjem*);
 - ⇒ pravilna razvrstitev besed v levem prilastku (svojilni + kakovostni + vrstni pridevnik);
 - ⇒ naslonke so za prvim stavčnim členom (npr. *Kadar piše novinar intervju z drugim novinarjem, /je/ ...*);
 - ⇒ naslonke v naslonskem nizu so razvrščene v naslednjem zaporedju: veznik – členek – bi – povratni osebni zaimek – osebni zaimek v dajalniku – osebni zaimek v tožilniku – osebni zaimek v rodilniku – ne – bo/je (npr. *kot bi*).

UBESEDILJENJE – SKLADANJE POVEDI V BESEDILO

Več med seboj smiselno povezanih in zaporednih povedi povezujemo v besedilo.

Tajfun na Japonskem

Tokio – V tajfunu Songda, ki zadnje dni pustoši po jugu Japonske, je po zadnjih podatkih umrlo najmanj osem ljudi, vsaj 580 pa jih je ranjenih. Tajfun, ki se pomika proti severu države s hitrostjo 40 kilometrov na uro, spremljajo hudo deževje in siloviti sunki vetra, ki dosegajo hitrost do 144 kilometrov na uro; na območju Hirošime so izmerili rekorden sunek 217 kilometrov na uro. Doslej je bilo zaradi tajfuna porušenih več kakor sto hiš, japonske oblasti pa so pozvale več kakor 60.000 ljudi,

Foto AP

naj odidejo z doma. Več kakor milijon gospodinjestev je ostalo brez elektrike. Polotok Kii na osrednjem japonskem otoku Honšu je v torek strelsel potres z močjo 6,4 stopnje po Richterjevi lestvici. Japonska tla se tresejo že od nedelje. Seizmologi napovedujejo, da bo tako še nekaj dni.

STA

Vir: Delo, 8. 9. 2004

Pri ubesediljenju moramo biti pozorni na naslednje:

- Povedi morajo biti med seboj pomensko povezane. Pri tem moramo upoštevati, kaj se je zgodilo prej in kaj kasneje, vzroke in posledice, namen ...

Logična razmerja pa lahko izrazimo na več načinov:

1. Dejanje, stanje ... lahko izrazimo ločeno, vsak pojav v svoji povedi – **združevanje povedi**; npr. v *ponazoritvenem besedilu* najdemo 7 povedi. Tako npr. 1. poved izrazi dejanje – pustošenje tajfuna Songda, 2. poved pa vzpostavi pomensko povezavo s 1. in prikaže nadaljnje gibanje tajfuna ter predstavi njegovo uničujočo moč (hudo deževje, sunki vetra ...); podobno bi lahko opazovali pomenske povezave v nadaljnjih dvojicah povedi.
2. Logična razmerja med dejanji, stanji, spreminjanji ... lahko izrazimo tudi s **strnjevanjem povedi**, in sicer:
 - ⇒ Z **vezniki** (priredje/podredje), npr.:
Prva poved je sestavljena iz treh stavkov, ki so med seboj v podrednem (veznik ki) in prirednem (veznik pa) razmerju. Vse povedi so med seboj logično povezane, saj v besedilu najdemo osnovne podatke: kdaj je divjal tajfun na Japonskem, kakšne težave je povzročil prebivalcem ...

⇒ S **predlogi** (enostavčne povedi z nevezljivim stavčnim členom), npr.:
V Tajfunu Songda /.../ je po zadnjih podatkih umrlo najmanj osem ljudi /.../

- V neposredni soseščini ne ponavljamo istih prvin predmetnosti (oz. jih ne izražamo z isto besedo). Tako besedno zvezo tajfun Songda v 2. povedi tvorec delno ponovi: tajfun; enako je v tretjem stavku 1. povedi, kjer tvorec ne ponovi besede *ljudi*, ampak jo nadomesti z zaimkom *jih*.
- Ponovljene prvine predmetnosti izražamo različno, npr:
 - ⇒ z isto besedo/besedno zvezo (npr. v *tajfunu – tajfunu*);
 - ⇒ s sopomenko;
 - ⇒ z nadpomenko (npr. *Japonska – država*);
 - ⇒ s parafrazo (pomenskim opisom) (npr. *tajfun bi bil lahko izražen z opisom naravna katastrofa*);
 - ⇒ z osebnim ali svojilnim zaimkom za 3. osebo (npr. *ljudi – jih*);
 - ⇒ s kazalnim zaimkom (npr. *tako*);
 - ⇒ z osebno glagolsko obliko za 3. osebo (npr. *odidejo*).
- Ko ponovljene prvine predmetnosti izražamo s kazalnim zaimkom, to lahko storimo na več načinov:
 - ⇒ s priredno zloženo povedjo;
 - ⇒ kazalni zaimek zamenjamo z oziralnim, potem pa lahko pretvarjamo še naprej (glej 2. poved besedila), npr.
 - izpustimo oziralni zaimek drugega stavka in tvorimo polstavek;
 (npr. *Tajfun, ki se pomika proti severu države s hitrostjo 40 kilometrov na uro, spremljajo hudo deževje in siloviti sunki vetra.* >
 - *Tajfun, pomikajoč se proti severu države s hitrostjo 40 kilometrov na uro, spremljajo hudo deževje in siloviti sunki vetra.*) – V tem koraku smo tvorili polstavek.
 - ⇒ s strnjevanjem dobimo enostavno poved s podredno zloženim stavčnim členom (npr. *Proti severu države s hitrostjo 40 kilometrov na uro pomikajoči se tajfun spremljajo hudo deževje in siloviti sunki vetra.*).
- Vsako naslednjo poved začinjamo z znanim ali že omenjenim podatkom (**izhodišče**), končujemo pa z novim (**jedro**). Npr.:
 Poved *Japonska tla se tresejo že od nedelje* se tako začne z že znanim podatkom (*Japonska tla – glej poved v besedilu*) in zaključí z jedrom, v katerem je novi podatek (*že od nedelje*).
- Zveze povedi združujemo v **odstavke**, odstavke pa v **besedilo**.
Naše besedilo od tega odstopa, saj je primer novice, sestavljene iz enega samega odstavka.

Novi odstavek naredimo ob prehodu na novo **podtemo** oz. na novi vidik obravnavane teme ali ob spremembi namena.

V našem besedilu bi lahko prehod na novo podtemo označil odstavek pred povedjo *Polotok Kii na osrednjem japonskem otoku Honšu je v torek stresel potres z močjo 6,4 stopnje po Richterjevi lestvici.*

PRAVOPIŠNA PRAVILA

Selitev medvedov

Gašper v Dolomitih

V torek so v italijanske Alpe odpeljali osmega slovenskega medveda – Skotila sta se prva mladiča – Vida spet pohajkuje

V bližini Mašuna pod Snežnikom, natančneje v gojitvenem lovišču Jelen, so v noči s ponedeljka na torek, natanko opolnoči, delavci strokovne ekipe Zavoda za gozdove Slovenije ujeli živega medveda samca. Približno tri leta stari kosmatinec je zašel v past blizu vzpetine, ki ji pravijo Gašperjev hrib, zato so mu po njej dali ime. Dobrih dvanajst ur po odlovu, kakor se postopku strokovno reče, je Gašper odhlačal po dolomitskih gozdovih.

Samec, ki je tehtal 105 kilogramov, je osmi medved, ki ga je Slovenija po meddržavnem dogovoru »izvozila« v Italijo. Za izpolnitev načrta, da bodo deset v naših gozdovih odlovljenih medvedov v štirih letih naselili v naravnih parkih na Apeninskem polotoku, bodo v prihodnjih dneh skušali v pasti dobiti še dve samički.

Priprave so se začele že pred slabim mesecem, ko so v goji-

tvenem lovišču Jelen pod Snežnikom v zemljo dali tako imenovane aldrichove pasti. »Te jeklene pletenice je treba položiti toliko prej, da izgubijo vonj po človeku. V ponedeljek so italijanski sodelavci prišli s tovornjakom. Takrat smo pasti napeli in imeli srečo, da je že prvo noč žival stopila v zanko,« je razložil Marko Jonozovič, vodja odlova pri Zavodu za gozdove. Gašperja so nato s puško

uspavali, ga podrobno premerili, cepili proti steklini in klopm, dali v poseben sod in naložili na prirejen tovornjak. Preden je krenil na pot proti parku Adamello-Brenta v Zgornjem Poadižju, so mu morali urediti še nekaj dokumentov: izvozne in uvozne papirje ter potrdilo CITES o trgovanju z ogroženimi živalskimi vrstami. Med četrto in peto uro zjutraj je prečkal državno mejo. Poslej bo delal družbo vrstnikom, ki jih je doletela podobna usoda v okviru projekta, imenovanega Life Ursus za vnovično naselitev medvedov v italijanske Alpe.

Število teh kosmatincev v Dolomitih se v zadnjem času nekoliko spreminja iz različnih razlogov. Eden je naravni prirastek – letos so namreč na svet prišli prvi potomci slovenskih medvedjih naseljencev. Klavdija, ena prvih v gozdovih Zgornjega Poadižja, je skotila dva mladiča. Dejavna, a v drugačnem smislu, je tudi Vida, ki si je s sprehodi čez obronke naravnega parka Adamello-Brenta lani pridobila obilo medijske pozornosti. Ta samica namreč spet pohajkuje – tokrat jo je pot nesla še nekoliko dlje in je že prestopila avstrijsko mejo. »Italijanski sodelavci so o tem takoj obvestili Avstrijce in pripravili tiskovno konferenco, a ni nihče izrazil kakšnega nasprotovanja. Po zadnjih podatkih se Vida vrača v Italijo,« je še povedal Jonozovič.

Barbara Hočvar

Foto Marko Jonozovič

Gašper je osmi – Od leta 1999 so v okviru projekta Life Ursus preselili iz slovenskih v italijanske gozdove osem medvedov. V Zavodu za gozdove Slovenije upajo, da bodo še dve samici odlovili že v naslednjih dneh.

ZAPISOVANJE GLASOV S ČRKAMI

V slovenskem knjižnem jeziku se pri zapisu besed držimo določenih **pravil**:

- **8 samoglasniških fonemov**, kolikor jih ima knjižna slovenščina, zapisujemo s 5 črkami.
- **Polglasnika** pred *r* ne zapisujemo s posebno črko, če mu sledi soglasnik (*novembrski, registrski*).
- Pri zapisu **soglasnikov** upoštevamo morfonološko načelo. To pomeni, da zapisujemo soglasnike s tistimi črkami, ki ustrezajo njihovu izgovoru pred samoglasniki (*pripovedova| – pripovedova|a*).
- **Morfonološko načelo** ne velja pri pridevnikih na *-ški* (*moški*, čeprav *moža*), samostalnikih na *-štvo* (*moštvo*, čeprav *moža*), glagolih na *-sti* (*gristi*, čeprav *grizem*), okrnjeni različici predpon *iz-*, *vz-* in *raz-* (*sposoditi si*, čeprav *izposoditi si*; *spodbuda*, čeprav *vzspodbuda*; *strgati*, čeprav *raztrgati*), predlogu *z/s* (*z teto*, čeprav *z očetom*), besedah, v katerih se *n* pred *b* premenjuje z *m* (*pomemben*, čeprav *pomeniti*), in samostalniku *lestev* (*lestev*, čeprav *lezem*).

DELJENJE

Če moramo pri pisanju besede deliti, upoštevamo naslednja **pravila**:

- Enozložnih besed ne delimo.
- Enega samoglasnika na začetku ali na koncu besede ne ločujemo od preostalega dela besede.
- Oba dela besede, ki jo delimo, morata biti izgovorljiva.
- Če črkovni sklop zaznamuje en glas, ga ne delimo.

PISANJE PREVZETIH BESED

Pravila pri prevzemanju:

- **Prevzeta občna imena** navadno popolnoma prilagodimo slovenskemu knjižnemu jeziku. Sposojenke popolnoma prilagodimo slovenskemu knjižnemu jeziku, npr.: *kultura, miting*; tujke ohranjajo tuji (izvirni) zapis, npr.: *show, jazz*.
- **Prevzeta lastna imena** načeloma ohranijo izvirni zapis, če jezik, iz katerega so prevzeta, uporablja latinico, npr. *New York, Janusz Glowacki, Royal Court, Bronx, Virginia Woolf*.

Nekatera **enobesedna zemljepisna lastna imena** pišemo po domače, npr. *Poljska, Varšava, London*.

Pri **večbesednih zemljepisnih lastnih imenih** prevajamo v slovenščino le njihove občne sestavine, npr. *Združene države Amerike*.

Prevzeta **stvarna lastna imena** načeloma prevajamo v slovenščino, npr. *Figarova svatba*; izjema so le imena podjetij in časopisov, npr. *General Motors, Time*.

PISANJE SKUPAJ IN NARAZEN OZ. Z VEZAJEM

Pravopisna pravila pri zapisovanju tvorjenk:

- Če je tvorjenka nastala iz priredno zložene skladenjske podstave, zaznamujemo priredno razmerje

s stičnim vezajem (npr. *italijansko-slovenski*).

- Če je tvorjenka nastala iz podredno zložene skladske podstave, pišemo vse njene sestavine skupaj (npr. *zborovodja*).

PAZI: Pogosto smo v zadregi, ali gre za eno besedo (tvorjenko) ali več besed (eno tvorjenko bi pisali skupaj, več besed pa narazen). Kdaj gre za več besed, ugotovimo tako, da skušamo med enote vriniti kako drugo besedo ali zamenjati njihovo zapovrstje – če je to mogoče, gre za več besed (pišemo jih narazen): npr. *po koncu > po razburljivem koncu ≠ pokončno*.

- Če je prva sestavina tvorjenke števka ali samostojna črka, jo z drugim delom povežemo s stičnim vezajem: npr. *100-letnica, e-naslov*.
- Če imata zaporedni tvorjeni besedi en del enak, ga v prvi lahko nadomestimo s stičnim vezajem: npr. *90- do 100-odstotna, eno- in dvodelen*.

Splošno pravilo: Zgoraj naštetna pravila so splošna, v primeru zadreg pogledamo v *Slovenski pravopis* (2001 – slovarski del oz. pravila v poglavju Pisanje skupaj oz. narazen).

RABA VELIKE IN MALE ZAČETNICE

PISANJE Z VELIKO ZAČETNICO

Velika začetnica na začetku povedi

Prvo besedo v povedi pišemo z veliko začetnico (npr. *Samec, ki je tehtal 105 kg ...*). Za poved štejejo tudi javne napise, naslove na poštinih pošiljkah ...

Znotraj povedi pišemo veliko začetnico na začetku dobosednega navedka pri premem govoru (npr. *Jonozovič je še povedal: »Po zadnjih podatkih se Vida vrača v Italijo.«*). Prav tako pišemo veliko začetnico na začetku nesamostojnih povedi, ki so kot ponazarjalno gradivo uporabljene znotraj kakšne druge povedi (npr. *Primeri Hlača kot medved še kako velja*).

Velika začetnica v lastnih imenih

Lastna imena so izrazi, s katerimi poimenujemo posamične, določene primerke dane vrste. Pišemo jih z veliko začetnico.

Lastna imena so:

- **enobesedna** ali
- **večbesedna**.

Enobesedna lastna imena pišemo z veliko začetnico (npr. *Gašper, Vida, Italija, Dolomiti*). Pri **večbesednih lastnih imenih** pišemo z veliko začetnico prvo besedo, pisanje neprvih besed pa določajo posebna pravila (npr. *Barbara Hočevar, Mašun pod Snežnikom, Zavod za gozdove Slovenije*).

VELIKA ZAČETNICA V LASTNIH IMENIH BITIJ

Lastna imena bitij pišemo z veliko začetnico (npr. *Gašper*, *Hočevar*, *Barbara*, *Italijan*).

Lastna imena bitij so:

- imena posameznih ljudi (rojstno/krstno ime, priimek, psevdonim, stalni pridevek, domišljjsko ime);
- imena posameznih živali;
- imena posameznih veroslovnih in bajeslovnih bitij;
- imena prebivalcev posameznih naselij, pokrajin, držav, celin, planetov;
- imena pripadnikov posameznih ljudstev, narodov in delov narodov.

Enobesedna lastna imena bitij pišemo z veliko začetnico (npr. *Gašper*).

V večbesednih lastnih imenih bitij pišemo prvo besedo z veliko začetnico, neprve pa z malo – razen če niso že same lastno ime (npr. *Marko Jonozovič*, *Orlovo pero*).

Z malo začetnico – ker niso lastna imena – pišemo:

- izobrazbene, častne, funkcijske ... nazive pred imenom oz. priimkom ali za njim: *dr. France Prešeren*, *oče Stanislav Škrabec*, *sv. Frančišek Asiški*, *Plinij st.*, *Dumas sin*;
- poimenovanja ljudi po jezikovni, rasni in verski pripadnosti: *indoevropeljka*, *črnc*, *budistka*;
- stalne časovne in zemljepisne pridevke za pripadnike narodov: *stari Grki*, *zamejski Slovenci*;
- poimenovanja za pripadnike gibanj, nazorov, cerkvenih redov, časopisov, društev, strank, podjetij ipd.: *ilirec*, *marksistka*, *modernist*, *mladoslovenec*, *socialistka*, *frančiškan*, *nobelovka*.

VELIKA ZAČETNICA V ZEMLJEPISNIH LASTNIH IMENIH

Enobesedna zemljepisna lastna imena pišemo z veliko začetnico (npr. *Alpe*, *Dolomiti*, *Italija*)

V večbesednih zemljepisnih lastnih imenih se zapis velike začetnice razlikuje:

- V **naselbinskih lastnih imenih** (imenih naselij) pišemo vse besede z veliko začetnico (npr. *Nova Gorica*), izjema so le neprvi predlogi in neprvi samostalniki *mesto*, *selo*, *vas*, *trg* in *naselje* (npr. *Mašun pod Snežnikom*, *Novo mesto*).
- V **nenaselbinskih lastnih imenih** pišemo neprve besede z malo, razen če same niso lastno ime (npr. *Gašperjev hrib*, *Apeninski polotok*; *Kamniške Alpe*).

Naselbinska so imena mest, vasi, trgov in zaselkov, **nenaselbinska** pa vsa druga. Za imena delov naselbin veljajo ista pravila kakor za nenaselbinska imena.

VELIKA ZAČETNICA V STVARNIH LASTNIH IMENIH

Stvarna lastna imena poimenujejo posebnost, enkratnost posamezne stvari.

Enobesedna stvarna lastna imena pišemo z veliko začetnico (npr. /*lovišče*/ **Jelen**).

V večbesednih stvarnih lastnih imenih pišemo prvo besedo z veliko začetnico, neprve besede pa z malo, razen če niso že same lastno ime (npr. **Zavod za gozdove Slovenije**).

Stvarna lastna imena so: imena besedil (umetnostnih in neumetnostnih), knjig, knjižnih zbirk, časopisov, glasil; filmov, skladb, kipov, slik, arhitekturnih stvaritev; prireditev in festivalov; organizacij in družbenih teles; delovnih skupnosti; oddelkov ustanov in nesamostojnih enot delovnih organizacij; upravnih enot; meddržavnih zvez; posameznih vozil.

Z veliko začetnico pišemo tudi prvo sestavino v mednarodnih latinskih ali polatinjenih imenih živalskih in rastlinskih vrst (»*Clivia miniata*« – *klivija*) in imenovalni prilastek k vrstnim imenom tehničnih izdelkov in trgovskih znamk (*pisalni stroj Olivetti*, *zobna krema Kalodont*).

Velika začetnica v svojilnih pridevnikih iz lastnih imen

Svojilne pridevnike iz lastnih imen, tvorjene z obrazili *-ov/-ev* ali *-in*, pišemo z veliko začetnico (npr. *Klavdijin potomec*).

Kadar pridevniki na *-ov/-ev* ali *-in* zaznamujejo vrstnost, jih navadno pišemo z malo začetnico (npr. *aldrichova pasta*).

Velika začetnica v izrazih spoštovanja

Izraze spoštovanja – osebne in svojilne zaimke za ogovorjeno osebo – lahko pišemo z veliko ali z malo začetnico (npr. *Tebe/tebe*, *Vaš/vaš*).

PISANJE S SAMIMI VELIKIMI ČRKAMI

Same velike črke pišemo, kadar želimo poudariti kako besedilo ali del besedila (javni napisi, naslovi, reklame ...). Z velikimi črkami pišemo tudi kratice (npr. *CITES*, *DNK* ...).

Vpogledi v pisne naloge šolarjev

Fotokopijo za starše, prosim

Šolski pravilniki so jasni – starši lahko pisne izdelke svojih otrok pregledujejo na šoli ali doma, če se odločijo, da jim učitelji pošljejo fotokopije nalog. Če šole predpisov o vpogledih ne spoštujejo, se starši, ponavadi preko sveta staršev, lahko pritožijo. Na šolski inšpekciji pravijo, da pritožb ni veliko. Pri vpogledih so tudi izjeme, denimo, ko šola staršem sicer omogoči vpogled v naloge otrok, a le če pridejo sami v šolo.

Na osnovnih šolah, pojasnjujejo ravnatelj, ki smo jih poklicali, spoštujejo pravilnike in staršem vedno dovolijo vpogled v pisne izdelke otrok. Starši lahko pridejo v šolo ali pa jim učitelji fotokopije izdelkov pošljejo na dom. Na OŠ Vodmat v Ljubljani, je povedala ravnateljica **Zdenka Pucelj**, otroci dobijo vpogled v ocenjene naloge, a jih ne smejo odnesti domov. Če želijo tudi starši pregledati pisni izdelek svojega otroka, dobijo fotokopijo. Na večini šol krije stroške fotokopij šolski sklad.

Na Osnovni šoli Ledina so nekateri starši preko sveta staršev zahtevali fotokopije vseh pisnih izdelkov na dom. Po

Stroške fotokopij pisnih izdelkov kakor tudi izvajanje nadstandardnega izobraževanja (morebitni nakupi računalnikov, igral, pomoč otrokom iz družin z majhnimi dohodki ...) poravnava šole z denarjem iz šolskih skladov. Večina staršev prispeva v šolski sklad, če pa ne, jih šole ne terjajo.

mnenju ravnateljice **Alojzije Murko** bi bilo še najbolje, da bi dobili vsi starši vse pisne izdelke na vpogled domov, tako kakor je bilo v preteklosti. »Seveda bomo staršem, ki so zahtevali fotokopije na dom, ugodili, a je veliko tudi tistih, ki so za vpogled pripravljene najprej priti v šolo in šele potem, če se jim zdijo naloge neprimerno ocenjene, zahtevati fotokopije.« Ravnateljica dodaja, da ni vselej smotno, da vsi starši zahtevajo vpogled nalog na domu. Fotokopije veliko stanejo, hkrati pa se ji zdi, da pri dobrih ocenah šolarjev staršem ni treba vztrajati pri fotokopijah izdelkov. Priznava pa, da želijo nekateri starši videti tudi najboljše pisne naloge, čeravno je med tistimi, ki želijo pisne izdelke pregledovati doma, največ tistih, katerih otroci imajo slabe ocene oziroma so bili pri ocenjevanju domnevno prikrajšani.

Vpogledi »le« v šoli

Podobno kakor na osnovnih je tudi na srednjih šolah in v gimnazijah. So pa tudi

izjeme, na primer I. gimnazija Celje. Ravnatelj **Jože Zupancič** pravi, da imajo s starši dogovor, da lahko vsako pisno nalogo svojega otroka pregledajo, a morajo priti v šolo. »Če naloge ne razumejo, se jim lahko pridruži tudi učitelj za posamezni predmet. Ob nalogah je tudi točkovnik, tako da dijaki in starši vedo, kako se ocenjujejo. Domov pa fotokopiranih nalog šola načeloma ne pošilja, zlasti ne tistih, ki so avtorske.« Ravnatelj pravi, da se starši zaradi tega ne pritožujejo, če pa pride do navzkrižja, ga takoj zgladijo. V enem šolskem letu pride na vpogled v naloge morda deset, dvajset staršev, to pa pomeni, da so na gimnaziji odnosi in zaupanje med učitelji, gimnazijci in starši dobri. Na vprašanje, zakaj gimnazija fotokopirane naloge nerada ali sploh ne pošilja na dom, ravnatelj odgovarja, da lahko gimnazijci svojim vrstnikom iz drugih razredov pred pisanjem istih pisnih nalog povejo vsa vprašanja. »To pa lahko pripelje do tega, da bi bilo treba sestaviti še več nalog, to pa od učitelja zahteva veliko časa. Dogaja se tudi, da si starši napačno razlagajo ocene in točkovanje, s tem pa že pretirano posegajo v avtonomijo učitelja.«

Kaj pa o vpogledih piše v pravilnikih?

V pravilniku o preverjanju in ocenjevanju znanja učencev v osnovni šoli in napredovanju šolarjev v 9-letni osnovni šoli je zapisano, da mora biti v šolah zagotovljena javnost ocenjevanja, da se učencem in staršem omogoči vpogled v ocenjene pisne in druge izdelke. Pravilnik tudi določa, da učitelji med šolskim letom na govornih urah, roditeljskih

sestankih in v drugih oblikah sodelovanja starše oziroma zakonite zastopnike seznanijo z učenčevim uspehom. V pravilniku še piše, da na zahtevo staršev učitelj, ki oceni pisni izdelek, izroči fotokopijo učenčevega pisnega izdelka. »Javnost ocenjevanja se zagotavlja s sprotnim obveščanjem učencev in staršev o doseženih rezultatih pri ocenjevanju. Podlaga za uveljavljanje te pravice je navedena že v podzakonskih aktih, to pomeni, da šole, ki tega staršem ne omogočijo, pravno ne ravnajo korektno.«

Če na šolah predpisov o vpogledih v pisne naloge ne spoštujejo, se starši najprej obrnejo na razrednika, nato na ravnatelja, lahko pa tudi na svet staršev, ki uresničuje interese staršev. Nekateri starši se s pobudami oziroma pritožbami obračajo tudi na Inšpektorat RS za šolstvo in šport, ki nadzira uresničevanje pravic in dolžnosti učencev.

Iz pravilnikov šolskega ministrstva je razvidno, da podpira vpogled staršev v pisne naloge otrok, hkrati pa je očitno, da se šole večinoma same odločajo, ali bodo staršem pošiljale tudi fotokopije nalog na dom. Ravnatelj šol se z vpogledi na domu načeloma strinjajo, imajo pa pomisleke; predvsem se jim ne zdi smiselno, da starši trmasto vztrajajo pri fotokopijah, če zanje nimajo pravega razloga. Glede na to, da šolska inšpekcija nima veliko pritožb staršev glede ocenjevanja nalog, lahko sklepamo, da so starši bolj ali manj zadovoljni z ocenami učiteljev. Ker pa v pravilnikih o vpogledih ni natančno napisano, kako ravnati v primeru fotokopij, je dogovor med šolo in starši še toliko pomembnejši.

Aleš Čakš

Predpisi v vzgoji in izobraževanju ne vsebujejo posebnih določil, ki se nanašajo na plačilo fotokopij pisnih izdelkov. Šolska inšpekcija do zdaj zaradi plačil fotokopij nalog šolarjev ni dobivala pritožb ali ugovorov staršev. Sredstva za kopiranje se namreč ponavadi delno zagotavljajo iz gmotnih stroškov šole, navaja predstavnica za stike z javnostjo na šolskem ministrstvu **Nataša Gerkeš-Lednik**, lahko pa tudi iz sredstev šolskega sklada, če se starši seveda strinjajo s takšno obliko kritja stroškov za fotokopiranje (sem običajno sodijo tudi stroški fotokopiranja drugega učnega gradiva). Če šola nima šolskega sklada, se lahko starši z njo vnaprej dogovorijo tudi za morebiten drugačen način prispevanja sredstev za fotokopiranje pisnih nalog. Pri tem pa velja, da je treba prispevek staršev za ta namen ustrezno označiti.

Z ločili zaznamujemo intonacijo in daljše premore. Ker poznamo dve vrsti intonacije, ločimo tudi KONČNA in NEKONČNA ločila.

LOČILA

(1) KONČNA

- PIKA
- VPRAŠAJ
- KLICAJ
- TRI PIKE
- POMIŠLJAJ

(2) NEKONČNA

- VEJICA
- DVOPIČJE
- PODPIČJE
- NAREKOVAJ
- POMIŠLJAJ
- VEZAJ
- OKLEPAJ

KONČNA LOČILA

To so nečrkovna pisna znamenja, ki stojijo na koncu povedi. Z njimi pisno zaznamujemo vrsto končne intonacije, daljši premor in vrsto povedi glede na sporočevalčev namen.

Končna intonacija je lahko padajoča, rastoča ali vzklična. Na ravni ločil jim ustrezajo pika, vprašaj in klicaj. Nedokončana poved je zaznamovana s tremi pikami ali pomišljajem.

Če ne vemo, katero ločilo bi postavili na konec večstavčne povedi, vedno upoštevamo sporočevalčev namen, ki je izražen v glavnem ali zadnjem enakovrednem stavku (če je to vprašanje, je na koncu povedi vprašaj, če je vzklik, je klicaj ...).

PIKA.

- Stoji na koncu povedi, s katerimi naslovníku kaj čustveno nezaznamovano prikazujemo, zagotavljamo, vrednotimo, ga k čemu pozivamo, se z njim povezujemo ali kaj izvršimo. S piko torej zaznamujemo padajočo končno intonacijo prikazovalnih, zagotovljalnih, vrednotenjskih, pozivnih, povezovalnih in izvršilnih povedi.
- Pišemo jo na koncu (lahko pa tudi sredi) bibliografskega zapisa, npr.:
 - a) *Prežihov Voranc, Samorastniki, MK, Lj. 1978.*
 - b) *Prežihov Voranc, Samorastniki. MK, Lj. 1978.*
 - c) *Prežihov Voranc (1978), Samorastniki. Ljubljana: MK.*
- Ne pišemo je za naslovi in podnaslovi besedil, kipov, slik, fotografij, za javnimi napisi, za enotami v glavi uradnih besedil, za naštevalnimi enotami v stolpcih, za datumom pisanja, za podpisom in za povedmi znotraj drugih povedi.

Fotokopijo za starše, prosim (naslov)

Vpogledi v pisne naloge šolarjev (nadslov)

Vpogledi „le“ v šoli (mednaslov)

VPRAŠAJ ?

Stoji za vprašalnimi povedmi, ki niso čustveno obarvane, zaznamuje pa rastočo ali padajočo končno intonacijo, npr. *Kaj pa o vpogledih piše v pravilnikih?*

KLICAJ !

- Pišemo ga za povedmi, ki so čustveno obarvane. Z njim torej zaznamujemo vzključno končno intonacijo.
- Piše se na koncu poudarjenega nagovora (*Draga hči!*); na tem mestu lahko stoji tudi vejica.
- Stoji lahko za naslovom, podnaslovom, nadnaslovom oz. mednaslovom besedila.

(V ponazoritvenem besedilu klicaja ni.)

Opozoriti pa je treba še na to, da vprašaj (in klicaj) lahko najdemo na koncu naslovov, nadnaslovov, podnaslovov oz. mednaslovov, medtem ko pike tam ni nikoli.

TRI PIKE ...

- Z njimi zaznamujemo nedokončane povedi (npr. *Ali res misliš ...*). Ločilo je nestično. Namesto treh pik lahko uporabimo tudi nestični pomišljaj (npr. *Ali res misliš –*).
- Z njimi lahko nakažemo tudi izpust dela besede (npr. *O ti pre...*). V tem primeru je ločilo stično.

NEKONČNA LOČILA

To so nečrkovna pisna znamenja, s katerimi zaznamujemo nekončno intonacijo in krajše premore znotraj povedi.

Z njimi poved vidno členimo na smiselne dele.

VEJICA

- Z njo ločimo razne smiselne dele povedi: naštevalne enote v enostavčni povedi, stavke v večstavčni povedi, pastavke (zvalniške, členkovne in medmetne) in polstavčno pojasnilo od preostanka povedi.
- **Vejica** v našem besedilu največkrat loči stavke v večstavčni povedi (*Po mnenju ravnateljice Alojzije Murko bi bilo še najbolje, da bi dobili vsi starši vse pisne izdelke na vpogled domov, tako kakor je bilo v preteklosti*). Vejica loči tudi naštevalne enote (... *morebitni nakupi računalnikov, igral, pomoč otrokom iz družin z majhnimi dohodki ...*).
- Ne pišemo je **pred**:
 - ⇒ ponovljeno besedo, če v govoru ni ločena s premorom (npr. *zelo zelo, hitro hitro*);
 - ⇒ vezalnimi vezniki (*in, ter, pa*);
 - ⇒ ločnim veznikom (*ali, bodisi*);
 - ⇒ primerjalnim veznikom (*kakor, kot, ko*), če ne uvaja odvisnika.
- Vejice ne pišemo **med**:
 - ⇒ prirednimi deli stalnih besednih zvez z izpuščenim veznikom (*na vrat na nos*);
 - ⇒ dvema podrednima veznikoma (*da če*);
 - ⇒ prirednim in podrednim veznikom na začetku vmesnega odvisnika (*kajti če*);
 - ⇒ deli večbesednih veznikov (*medtem ko, kljub temu da*).

PODPIČJE :

- Stoji med samostojnimi stavki iste povedi.
- Piše se za naštevalnimi enotami, zapisanimi za števki, črkami ali pomišljaji v odstavkih.
- Dele povedi ločuje šibkeje kot pika in močneje kot vejica.

DVOPIČJE :

- Stoji za besedo, s katero napovemo naštevanje.
- Piše se za spremnim stavkom, ki napoveduje dobesedni navedek premege govora.

NAREKOVAJ „”

- To je dvodelno ločilo.
- Zaznamuje začetek in konec citata ali dobesednega navedka, npr. „*Če naloge ne razumejo, se jim lahko pridruži tudi učitelj za posamezni predmet. Ob nalogah je ...*”
- Z njim zaznamujemo besede, ki imajo poseben pomen ali posebno slogovno vrednost, npr. „*le*” v *šoli*.
- Lahko je dvojni ali enojni (vedno najprej uporabimo dvojnega, zatem enojnega: „ ‘ ’ ”).
- Ker z njim zaznamujemo dobesedni navedek, ki je poleg spremnega stavka sestavni del premege govora, si oglejmo tri položaje dobesednega navedka in ločila, ki se pri tem uporabljajo.

a) **Spremni stavek pred dobesednim navedkom**

- Spremni stavek se začne z veliko začetnico, konča pa z dvopičjem.
- Dobesedni navedek je med narekovaji, začne se z veliko začetnico, konča pa s končnim ločilom.
X _____ : „ X _____.(?/!)” X = velika začetnica

b) **Spremni stavek za dobesednim navedkom**

- Spremni stavek se začne z malo začetnico in konča s končnim ločilom.
- Dobesedni navedek je pred spremnim stavkom med narekovaji, začne se z veliko začetnico, konča pa z vejico, vprašajem ali klicajem.
„ X _____, (?/!)” x _____ x = mala začetnica

c) **Spremni stavek sredi dobesednega navedka**

- Spremni stavek se začne z malo začetnico in konča z vejico.
- Dobesedni navedek je razdeljen na dva dela: del pred spremnim stavkom je v narekovajih, začne se z veliko začetnico, konča pa z vejico; del dobesednega navedka za spremnim stavkom je v narekovajih, začne se z malo začetnico in konča s končnim ločilom.
„ X _____, ” x _____, „ x _____.(?/!)”

POMIŠLJAJ –

- Lahko je **enodelen** ali **dvodelen**.
 - (1) Z **enodelnim pomišljajem** poudarimo dano besedo oz. misel ali kažemo na nasprotje med stavki iste povedi, npr. *Šolski pravilniki so jasni – starši lahko pisne izdelke svojih otrok pregledujejo na šoli ali doma, ...*
- Enodelni pomišljaj lahko uvaja tudi dobessedni navedek premege govora, če pred njim ni spremnega stavka.
- Enodelni pomišljaj lahko stoji pred naštevalnimi enotami in tako zamenjuje številko s piko (1., 2. ...) ali črko z zaklepajem (**a**, **b** ...).
- Enodelni pomišljaj lahko stoji tudi namesto predlogov **od ... do** (to je predložni pomišljaj).
 - (2) Z **dvodelnim pomišljajem** ločimo vrinjene stavke ali dele stavkov od drugega dela povedi.

VEZAJ -

- Za razliko od pomišljaja je vezaj krajša črtica. Je stično ali nestično ločilo.
- Stični vezaj pišemo med deli tvorjenke, ki sta v opisu povezani s prirednim veznikom *in* (npr. *črno-bel: črn in bel*).
- Če je prvi del tvorjenke kratica ali številka, za njo pišemo stični vezaj (npr. *4-letni, C-dur*).
- Če napišemo dve tvorjenki, pa prvo zapišemo le z delom besede, to nakažemo s stičnim vezajem (npr. *eno- in dvodelen*).
- Nestični vezaj pišemo med deloma dvojnega imena (npr. *Šmarje - Sap*).

OKLEPAJ ()

- To je dvodelno ločilo, sestavljeno iz **uklepaja** in **zaklepaja**.
- V njem navajamo ponazoritve ali dopolnitve zapisanega.
- Samostojna poved v oklepaju se začne z veliko začetnico, konča pa s končnim ločilom.
- Najpogosteje uporabljamo okrogli oklepaj, včasih pa tudi poševnega (znotraj okroglega oklepaja).

Primer: *Stroške fotokopij pisnih izdelkov kakor tudi izvajanje nadstandardnega izobraževanja (morebitni nakupi računalnikov, igral, pomoč otrokom iz družin z majhnimi dohodki ...) poravnavaajo šole z denarjem iz šolskih skladov.*

STIČNOST LOČIL

- (1) Stična ločila pišemo takoj za zadnjo črko (dela) povedi oz. tik pred njeno prvo črko (brez presledka).
 - Stična ločila se stikajo s črko na levi (levostična) ali na desni strani (desnostična).
- (2) Nestična ločila pišemo s presledkom.

Razvrstitev ločil glede na stičnost:

- levostična ločila: pika, vprašaj, klicaj, vejica, podpičje, dvopičje, tri pike;
- desnostični ločili: prvi del dvodelnega narekovaja in oklepaja;
- nestična ločila: pomišljaj, tri pike, vezaj;
- obojestični ločili: predložni pomišljaj, vezaj.

BESEDILNE VRSTE

PREDSTAVITEV OSEBE

Predstavitev je prikazovalno besedilo, saj želi sporočevalec z njim obogatiti prejemnikovo znanje. Osebo lahko predstavi tako, da jo opiše, označi ali pripoveduje o njenem življenju. Večina predstavitev oseb vsebuje vse tri načine.

Opis osebe

Sporočevalec predstavi zunanost osebe, kraj bivanja in način življenja.

Načela:

- Najpogosteje uporabljen glagol je *biti*.
- Pogosti so pridevniki.
- Glagoli so navadno v sedanjiku, ki pomeni brezčasnost.

Besedilni podvrsti:

- objektivni opis
- oris (subjektivni opis)

Oznaka osebe

Sporočevalec predstavi svoje mnenje o notranjosti osebe (o značaju, socialnem položaju, poklicu).

Načela:

- Glagoli so navadno v sedanjiku, ki pomeni brezčasnost (razen če označujemo koga, ki ne živi več).
- Uporabljamo vrednostne izraze (pridevnike, prislove).
- Ne smemo biti preveč subjektivni in s tem morda krivični, pristranski.

Pripoved o osebi

To je besedilo o dogodkih iz življenja kake osebe.

Načela:

- Sporočevalec mora upoštevati časovno zaporedje preteklih dogodkov.
- Glagoli so v pretekliku.
- Pogosti so časovni prislovi oz. časovne prislovnodoločilne zveze.

PRIMER BESEDILA

*Dekle z naslovnice: Maja Majdič Maya***Zaljubljena v soul, rythm & blues**

Z glasom, ki seže v deveto vas, čeprav ni šolana pevkca, s samozavestjo, z malce eksotičnim videzom in glasbo, ki jo običajno prepevajo temnopolti, je dvajsetletna Ljubljančanka Maya na poti med zvezde. Pred kratkim je izdala svoj prvenec *Taka kot sm*, za katerega je napisala besedila in tudi glasbo, ki napoveduje, da iz tega dekleta še nekaj bo.

Tekst: ANDREJA COMINO

Foto: MANCA JUVAN

Maya izhaja iz neobičajne ume-triške družine – njena mama je oblikovalka nakita, ki je veliko potovala po svetu, sestra je slikarka, oče pa ima velikansko zbirko vinilnih plošč. Starša sta jo že od nekdaj spodbujala, naj bo takšna, kot je, in naj se ne prepusti uniformiranosti. Doma so poslušali vse vrste glasbe, od etna do Billa Idola, zato si je širila obzorje tudi z manj znanimi avtorji. Netipična dvajsetletnica se ne spominja natančno, kdaj se je navdušila nad soulom, gospelom, bluesom. Zagotovo pa je bilo že zgodaj.

Tako kot je poseben njen videz, je tudi njena pot. V šoli je vedno veljala za nenavadnega otroka. Pravi, da jo je že v osnovni šoli začelo »metati«, mami so na govorilnih urah učiteljice razlagale, da njena hčerka sanjari in gleda skozi okno. Bila je čisto izgubljena, osamljena, počutila se je, kot da ni s tega sveta, in je uteho iskala v glasbi. Učiteljica glasbe ji je prva dala spodbudo, ko ji je rekla, da dobro poje. To je Mayini domišljiji dalo krila,

potrditev in samozavest. A je še ni pripeljalo na glasbene odre. Prej je zakorakala na modne brvi. Zaradi sanjske postave je v dijaških letih, obiskovala je gimnazijo Poljane, veliko delala kot manekenka.

Nekoč jo je prijateljica z modnih brvi Jana Flego slišala prepevati in med klepetom ji je predlagala, da bi lahko komu ponudila svoje pesmi. Po tehtnem premisleku sta se odločili za Schatzija, brata Roberta Pešuta Magnifica. Ta je bil preveč zaposlen, zato sta se obrnili na Janija Haceta in Iztoka Turka. »Čeprav me je bilo sprva zelo strah iti k njima, smo se že na prvem pogovoru neverjetno dobro ujeli. Jani je bil presenečen, da sta moja najljubša izvajalca D'Angelo in Erykah Badu, saj to ni čisto običajno. Preden smo začeli delati, sem vedela, kaj hočem. Nikakor pa nisem hotela samo peti. V studiu sem v svoje pesmi začela postavljati spremljevalne vokale, mešati zvoke, in ker slovim kot perfekcionistka, smo nekatere dele ponavljali tudi po petdesetkrat.« navdušeno pripoveduje Maya, ki je tudi izvrstna plesalka. Dolgo je plesala latino in jazz, zato ve, kako se mora gibati po odru.

S svojim posebnim glasom, postavo in iskrenimi pesmimi, ki so večinoma ljubezenske, saj soul običajno ne govori o politiki, temveč je to čustvena glasba za dušo, si je že pridobila velik krog oboževalcev. Maya je zdaj veliko zaprta v snemalnem studiu, saj že pripravlja naslednji projekt. In načrti za prihodnost? Namerava se vpisati na akademijo za jazz v Gradcu. Se prej pa bo morala končati gimnazijo.

Vir: Jana, 15. 3. 2002

PREDSTAVITEV KRAJA

Sporočevalec pri predstavitvi kraja upošteva namen predstavitve (informirati, navdušiti). Glede na to se odloči za objektivno ali subjektivno predstavitev.

Besedilni podvrsti:

- objektivna predstavitev,
- subjektivna predstavitev.

Objektivna predstavitev (BESEDILO 2)

Načela:

- Sporočevalec opiše kraj (navede nadmorsko višino, upravni status, število prebivalcev, dejavnosti, pomembne stavbe, znamenitosti itd.).

- Pripoveduje o zgodovini, pomembnih dogodkih in ljudeh iz tega kraja.

Subjektivna predstavitev (BESEDILO 1)

Načela:

- Pripovedovalec oriše kraj: sporoči tisto, kar se mu zdi zanimivo, vredno ogleda.
- Uporablja vrednostne pridevnike, poosebitve, prvoosebne glagole in zaimke.

PRIMERA BESEDILA

BESEDILO 1

DEDIŠČINA NASELIJ

Kozje - trg starodavnega imena

Kdaj je trg nastal, ni natanko znano, prvič pa je omenjen leta 1384 in obenem tudi njegovih 26 tržanov. Prvotno sejmsko naselje se je razvilo ob cesti Kunšperk-Pilštanj. Kraj ni bil nikdar utrjen, so ga pa zajele turške ujme in kmečki upori, tamkajšnji kmetje so namreč sodelovali v vojski Ilije Gregoriča. Kozje je ponovno zaživelo v 19. stoletju, ko je leta 1828 dobilo pravico do treh letnih sejmov, leta 1855 pa je postalo sedež sodnega in davčnega okraja ter tudi sedež dekanije, ki so ga prenesli iz Pilštanja.

Trško jedro ima značilne večnadstropne hiše z mnogimi zanimivimi detajli, zlasti klasicističnih portalov. Župnijska Marijina cerkev je omenjena že leta 1249, sedanja stavba pa je po obodu iz 15. stoletja, v 17. stoletju pa so dvignili in preobokali ladjo, prizidali kapeli in predzidali zvonik. Leta 1882 so povečali zakristijo, leta pozneje pa je vso notranjščino poslikal Tomaž Fantoni. Zvon je iz leta 1632.

V Kozjem je bila v kaplaniji šola že leta 1805. Pri pokopališču je tudi cerkev sv. Eme, zgrajena leta 1466. Na njeni zunanjščini je velika poznogotska freska sv. Kristofa iz leta 1520.

Kozje je eno najstarejših naselij na Kozjanskem. Že leta 1016 je prešlo kot dvor Traskendorf s tridesetimi kmetijami v last Breže-Selskih, leta 1072 pa v posest krških škofov (Krka na avstrijskem Ko-

roskem). V Kozjem so v letih 1197 do 1384 izpričani njegovi vitezi kot Trachenbergi. V grbu so imeli stolp, okrog katerega se vije zmaj – od tod tudi nemško ime Drachenburg. Kozje je imelo tudi svoj grad iz zgodnjega srednjega veka, stal je na Bređiču nad Kozjem, a je bil že okrog leta 1680 v razvalinah. Ko so ga lastniki zapustili, so tik ob cerkvi zgradili drugega, vendar je bil leta 1850 odstranjen, in zgradili so tretjega, v katerem je danes znana tovarna športnih oblačil Mont.

In kako je koza povezana z imenom kraja: po legendi je v bližnji votlini hudobni in večno lačni zmaj nenehno zahteval device, Kozjani pa so se nekega dne domislili, pa so mu podtaknili kozo, napolnjeno z živim apnom. Lahko si mislimo, kako se je vse skupaj končalo za zmaja, koza pa odslej velja za odrešiteljico Kozjega. Kozjani bi morali po pravici dati v svoj grb kozo, ne pa zmaja.

Kakor imajo Pilštanjčani v čislih drelulje, Kozjane radi zbadajo, da najraje jedo kolerabico, a to je še vedno boljše od tega, kar se godi krajanom Podsrede, ki jim radi podtikajo posebno ljubezen do mačk ... Tudi to je del živahne družabnosti in zdravega smisla za humor, ki se mu ljudje v teh krajih kljub težkim časom nikoli niso odpovedali, kar je tudi svojevrstna in dragocena dediščina.

Drago Medved

Vir: priloga revije Naša žena št. 10, oktober 2000

BESEDILO 2

KOZJE, osrednje naselje na Kozjanskem v o. Šmarje pri Jelšah, 769 preb. Središče Kozjanskega se je razvilo v razširjeni dolini srednje Bistrice pod vzhodnimi pobočji Kozjaka (625 m) ob sotočju Bistrice in Bistrega grabna oz. ob cesti Lesično-Podsreda. K. je med najstarejšimi naselji na Kozjanskem: prvič se omenja 1016. trške pravice je dobilo pred 1384, 1855 je postalo sedež sodnega in davčnega okraja, do 1958 je bilo sedež o. V K. so o. š., prodajalna, gostilna, konfekcijski obrat Metke iz Celja, brusilnica stekla Steklarne Boris Kidrič iz Rogaške Slatine, žaga, zdravstvena in veterinarska postaja. Kmetijski obrat Hmezada iz Žalca prideluje hmelj in ribez.

M. Nk.

Vir: Enciklopedija Slovenije

PREDSTAVITEV NAPRAVE

Naprava, ki je predmet iz več delov, omogoča ali opravlja kako delo. Predstavimo jo tako, da povemo, iz česa sestoji in kakšno vlogo imajo njeni deli. S tem napravo opišemo.

Zgradba besedilne vrste:

- predstavitev delov naprave in njihove zunanosti, položaja in sestavin,
- delovanje posameznih delov, njihova vloga, namembnost,
- slikovno gradivo.

Načela:

- Glagoli so v sedanjiku, ki pomeni brezčasnost (preteklik uporabimo za predstavitev nekdanjih naprav).
- Glagoli poimenujejo sestavinsko in dejanje (*vsebuje, je sestavljen; ostri, meri*).
- Glagoli so v tretji osebi ednine (*izdaja, deluje, upošteva*) ali v prvi osebi množine (*odčitamo*).
- Zaradi boljše razumljivosti opisu pogosto dodamo slikovno gradivo.

Besedilni podvrsti:

- **objektivna** (tehnični opis),
- **subjektivna** (oris, značilen za reklame).

PRIMER BESEDILA

Predstavljamo Pentax MZ-60

Miha Podlogar

Na prvi pogled sta videti z nikonom F55, ki smo ga predstavili pretekli teden, kot dvojčka. Oba sta srebrne barve, ravno tako objektivna z obročem za zumiranje, obloženim s črno gumo. Enaki sta tudi zmogljivosti objektivov z razponom goriščnic 28–80 mm. Vse se ponovi še pri ceni – natančno 299 evrov. To pa je nadvse ugodna cena vstopnice v razred, v katerem se da z dokupovanjem dodatnega pribora, objektivov, bliskovk in ohišij zgraditi sistem, ki natančno ustreza potrebam in možnostim vsakega uporabnika posebej. Kaj pa za ta nadvse ugodni znesek pri najcenejšem pentaxu sploh dobimo?

Prijetno oblikovano ohišje pentaxa MZ-60 iz visokokakovostne srebrno bleščeče plastike izdaja drugačno filozofijo od Canonove. Namesto velikega kolesca so nastavitvam namenjeni različni gumbi. Ne skrivajo pa tega, da je priključni bajonet objektivna plastične vrste. V iskalu vidimo 90 odstotkov motiva, kar je podobno kot pri F55, ki prikazuje 89 odstotkov poznejšega posnetka. Tako se zmanjša možnost, da bi komu »odrezali« kak del telesa. Seveda pa bi marsikateremu natančnežu bolj ustrezalo stoodstotno pokrivanje, kakor je običajno pri profesionalnih enookih kamerah.

Imate vprašanja, ki so kakorkoli povezana s fotoaparati, fotografsko opremo ali z razvijanjem? Pošljite nam jih (na naslov Nedelo, Dunajska 5, 1509 Ljubljana, s pripisom za Fotoklepetalnico, ali po elektronski pošti nedelo@delo.si), mi pa bomo našli strokovnjaka, ki vam bo znal odgovoriti.

Samoumevna je DX-avtomatika nastavitve občutljivosti filma, mogoča pa je tudi ročna izbira. Pri obeh se da avtofokus odklopiti in ostriti tudi ročno, s pomočjo medlice – možnost. Pentaxov avtofokus, imenovan SAFOX V, deluje na enem samem polju, upošteva pa premikanje bistvenega dela motiva. Svetlobni merilni sistem meri na šestih segmentih, torej nima možnosti preklopa na kakšno drugo značilnost. Obseg osvetlitvenih časov je ravno tako 30 do 1/2000 s, sinhronizacijski čas 1/100 s pa kaže, da so tudi tu varčevali pri konstrukciji zaklopa.

Nadobudnemu začetniškemu fotografu pomaga do pravilno osvetljenih posnetkov kar pet različnih motivskih avtomatik (standard, portret, pokrajina, makro, akcija in večerni posnetek), bolj ozaveščenim pa sta namenjeni avtomatiki zaslonke ali osvetlitvenega časa. Tudi najcenejši enooki pentax ponu-

ja možnost korekcije osvetlitve. Mogoča je še popolnoma ročna nastavitve vseh vrednosti. Vse potrebne informacije lahko odčitamo na desni strani v iskalu ali na zaslonu LCD na zgornji strani kamere.

Motorček dovoljuje posamične posnetke ali serijsko snemanje z dvema slikama v sekundi in samodejno previjanje posnetega filma nazaj v kaseto. Tudi tu je bilo v ohišju dovolj prostora le za dve (precej dragi) trivoltni litijeve bateriji. Njuno trajanje je odvisno od tega, koliko uporabljamo vgrajeno bliskavico, ki ima številko 11, njen svetlobni snop pa pokriva vse do goriščnice 28 mm.

Nekoliko skromnejše zmogljivosti pentaxa izravnava dejstvo, da dobite pri MZ-60 data-back serijsko brez doplačila. Kakor je pri tem proizvajalcu že običaj, mu je uspelo narediti najlažjo kamero. Ohišje tehta 325 g, meri pa 136 x 94,5 x 63 mm.

Vir: Nedelo, 19. 5. 2002

PREDSTAVITEV POSTOPKA

Potek dejanj, namenjenih določenemu cilju, imenujemo postopek. Postopek predstavimo tako, da navajamo njegove korake v zaporedju. Tako nastane opis postopka.

Načela:

- Glagoli si sledijo v ustreznem zaporedju.
- Prevladujejo glagoli, ki poimenujejo dejanja, navadno so v prvi osebi množine, v sedanjiku, izjemoma v pretekliku (če postopek ni več v rabi).
- Lahko uporabimo velelnik, če želimo, da bi opis postopka postal navodilo za njegovo izvedbo.
- Slikovno gradivo, ki je pogosto dodano, služi večji nazornosti.

PRIMER BESEDILA

Sedem tednov in pol

Da je mogoče z industrijsko predizdelavo, s kratkimi roki gradnje in učinkovitostjo zadostiti individualnim željam uporabnika, dokazuje gradnja enodružinske biohiše RIKO. Predstavljamo vam gradnjo hiše korak za korakom.

Družina investitorja je bila že od vsega začetka odločena, da bo njihov prihodnji dom narejen iz lesa. Iz množice ponudb na trgu so želeli izbrati svojo sanjsko hišo. Pri tem ni igral odločilne vloge le načrt, temveč tudi gradbeni material, ki naj bi bil brez škodljivih snovi. Možnosti individualnega načrtovanja, izvirnost in lastnosti elementov, ki so značilne za sistem gradnje hiš RIKO, so bili med preučevanjem dokumentacije ključni in v juliju 2000 je bila sprejeta odločitev: »To bo naša hiša!« Zatem se je vse odvijalo zelo hitro. Že avgusta je bilo pridobljeno gradbeno dovoljenje in nemudoma se je začel izkop gradbene jame. Sredi septembra, takoj po prevzemu kletne plošče, je gradbena skupina začela s postavitvijo lesene hiše. Trajalo je slabih sedem dni in praznovali so likof, konec oktobra pa je že pripeljal tovornjak s pohištvom.

Les je edinstven

Čarobna beseda za tako kratek čas gradnje, ki ga pri klasični gradnji ni moč doseči, je predizdelava. Preden je zagotovljena nemotena postavitve brez zastojev, mora gradbena skupina izvesti še nekaj pripravljalnih del. Betonska površina kletne plošče ima glede na natančno izdelano leseno hišo pri meritvah precejšnja odstopanja. Nenanatančnost je treba izravnati s podložnimi ploščami. Šele potem pripeljejo tovornjaki na gradbišče vnaprej izdelane elemente hiše. Z dvigalom jih montažna ekipa do milimetra natančno postavi na predvideno mesto.

Elementi z vgrajenimi okni, balkonskimi vrati in polkni ter vertikalnimi izvrtinami za električno

napeljavo so v celoti izdelani v proizvodnji. Nosilne zunanje stene so zlepljene iz deset centimetrov širokih masivnih smrekovih lamel. Navzven sledi toplotna izolacija iz lesnih vlaken, stisnjenih v plošče brez kemijskih dodatkov. Hiša, »ki diha« – tako kot je želel investitor. Na zunanji strani steno zaključuje opaž iz masivnega macesnovega lesa, ki nima le zaščitne funkcije. Struktura lesa, domiselnost oblik in vgradnje poživijo ter razgibajo fasado hiše.

Postavljanje ostrešja

Z večer prvega dne stojijo že vse stene pritličja. Naslednji dan skupina postavlja stropnike za zgornjo etažo in nanje polaga opaž. Od tod naprej gresta montaža in izdelava notranjosti z roko v roki. Medtem ko vodja žerjava dviga stene mansarde, so v pritličju že na delu pečarji in mizarji, ki opravljajo še zadnje meritve za nadaljnje dobave.

Ko stavba raste, se okoli nje postavlja delovni oder, tako da lahko delavci varno delajo. To je pomembno predvsem tretji dan, pri postavljanju ostrešja. Tedaj sta vidna obseg in oblika hiše – trenutek navdušenja za investitorja, ki ves čas z zanimanjem spremlja gradbena dela. »Živetni in dihati želimo s hišo, zato smo vsak dan preživeli na gradbišču, da bi doživljali njeno nastajanje,« pojasnijo kasneje. Povsod v hiši naj bi prevladoval les, zato ostane strešna konstrukcija vidna. Na špirovce se položi smrekov opaž, sledi parna zavora in toplotna izolacija iz lesnih vlaken. Nadaljevanje konstrukcije do strešnikov je zgolj rutina.

Nadaljevanje ...

Osmi dan se pokriva streha, dež pa lije v potokih. »Vendar to ne pokvari razpoloženja,« pravi investitor, »vsega žal ni moč predvideti.« V naslednjih štirih tednih se dela nadaljujejo manj razburljivo, vendar vztrajno korak za korakom. Pod taktirko skupine RIKO se nadaljujejo zaključna dela na strehi in fasadi, položen je estrih v kleti, v pritličju, kopalnici in prizidkih. Medtem zaključujejo lončeno peč, položijo ploščice in opravijo mizarska dela. V sredini oktobra, slabih pet tednov od začetka postavitve, opravijo zaključna dela še elektroinštalaterji, monterji kuhinje in kleparji. Ekološko zavedno družino investitorja pa ni zanimala samo sestava uporabljenih gradbenih materialov, temveč tudi okolju prijazno ogrevanje. Izbrali so sistem ogrevanja na lesno biomaso, ki zahteva le nekaj več vzdrževanja kot ekološko spornejša kuriva.

Prijetno bivanje

Dokončana hiša ima svoj naravni, leseni značaj; naj bo to opaž na zunanjih stenah ali nosilni elementi v notranjosti, vidni stropniki in špirovci z opažem ali talna obloga v mansardi. V kombinaciji z velikimi steklenimi površinami nastane svetla in prijazna zgradba. Vsa hiša je prežeta s svetlobo in lesom. Povezanost z zunanjim svetom je zelo pomembna, zato ima vsak prostor izhod na vrt. Skoraj 150 m² veliko hišo odlikujeta prostornost in udobnost. Odprt bivalni in jedilni prostor kot osrednje zbirališče družine zavzema skoraj polovico pritličja. Neposredno na to meji kuhinja in poleg vhoda še shramba. Iz predsobe vodijo stopnice v

zgornje nadstropje, kjer so trije skoraj enako veliki spalnici. Nekaj posebnega je kopalnica. S ploščicami so obloženi samo tisti predeli, ki so izpostavljeni vodi, povsod drugod pa so masivne lesene površine. Talna obloga iz macesna občasno potrebuje le premaz z lanenim oljem.

Informacija: Riko - hiše, d. o. o.

ŽIVLJENJEPIS

Je besedilo, v katerem so v resničnem zaporedju predstavljeni pomembnejši dogodki ali dosežki iz življenja kake osebe.

Glagoli so v pretekliku (pripoved o preteklih dogodkih), posebno vlogo pa imajo besede oz. besedne zveze, ki določajo čas posameznih dogodkov.

Besedilne podvrste:

- **avtobiografski** (pisan v 1. osebi – o sebi),
- **tretjeosebni** (pisan v 3. osebi – o drugi osebi),
- **uradni** (sporočevalec se ne razodeva – gre za objektivno besedilo),
- **subjektivni** (sporočevalec v njem izraža svoje razmerje do dogodkov).

Vrstni red podatkov:

- ime, priimek, bivališče (levo zgoraj),
- naslov besedilne vrste (življenjepis),
- rojstni podatki (datum in kraj rojstva),
- socialno stanje (ime in poklic staršev, število otrok v družini),
- izobrazba (končane šole z letnicami zaključka šolanja in končnim uspehom),
- delovne izkušnje, priznanja, nagrade,
- kraj in datum nastanka življenjepisa (levo spodaj),
- lastnoročni podpis (desno spodaj).

Oblike življenjepisov:

- **biografsko geslo** (v leksikonu, enciklopediji),
- **jubilejni članek** (ob obletnici rojstva),
- **nekrolog** (ob smrti),
- **leposlovni življenjepis**.

PRIMERA BESEDILA

Kosta Bizjak se je rodil leta 1921 na Brezovici. Med prvimi se je odzval pozivu OF in se že leta 1941 vključil v Rašiško četo. Po končani vojni je nadaljeval vojaško kariero in se upokojil kot generalmajor.

Začetki njegove športne dejavnosti segajo v čas pred drugo svetovno vojno, ko je predvsem rad smučal in planinaril. Leta 1952 pa se je vključil v strelske vrste. To se je zgodilo na njegovem tedanjem delovnem mestu v Nišu. S strelstvom se je ukvarjal tudi po premestitvi v Novi Sad, aktivno pa se je vključil v delo Strelske zveze Slovenije v 70-letih po premestitvi v Ljubljano.

Prvič je bil izvoljen za predsednika Strelske zveze Slovenije leta 1977. To dolžnost je opravljal štiri leta. Kot prvi Slovenec je bil izvoljen za predsednika predsedstva takratne Strelske zveze Jugoslavije. Bil je član JOK in ZTKOJ.

Leta 1986 je bil drugič izvoljen za predsednika Strelske zveze Slovenije. To funkcijo je opravljal do leta 1992.

15. oktobra 1991 je kot predsednik SZS podpisal Ustanovno listino o ustanovitvi OKŠ.

Za njegov prispevek k uspehom slovenskega strelstva mu je SZS ob svoji 50-letnici leta 1998 podelila Zlato plaketo Strelske zveze Slovenije, svoje najvišje priznanje.

Umrl je februarja 2002. leta.

Vir: Delo, 10. 5. 2002

VIDA JERAJ HRIBAR

Rodila se je 4. maja 1902 na Dunaju kot prvi otrok violinista Karla Jeraja in pesnice Vide Jerajeve. Med letoma 1917 in 1919 je študirala na konservatoriju na Dunaju. Po prvi svetovni vojni se je družina vrnila v Ljubljano in tu je dokončala študij violine. Sredi dvajsetih let se je kot mlada violinistka izpopolnjevala v Parizu. Violino je poučevala na šoli Glasbene matice v Ljubljani, kot koncertna poustvarjalca pa je nastopala v Ljubljani, Parizu in drugod. V obdobju 1953–63 je Vida Jeraj Hribar vodila Srednjo glasbeno šolo v Ljubljani. Po upokojitvi je bila urednica glasbenih gramofonskih plošč pri Mladinski knjigi. Pred desetimi leti je bila izbrana za Slovenko leta.

Umrla je 6. maja 2002 v Ljubljani.

Vir: Delo, 10. 8. 2002

POROČILO

To je pripovedovalno publicistično besedilo, namenjeno širši javnosti. Lahko je **časopisno** ali **radijsko** oz. **televizijsko**.

Sporočevalec v njem seznanja naslovnika s tem, da se je zgodil aktualni dogodek. Pri tem se navadno ne razodeva, zato je poročilo **objektivno besedilo**.

Obvezne sestavine: poročilo sporoča,

- kje,
- kdaj,
- zakaj se je zgodil dogodek,
- kdo je pri dogodku sodeloval,
- njegov potek.

Zgradba poročila:

- predstavitev rezultata dogodka, ki je zaradi pritegnitve prejemnikove pozornosti pogosto naveden že v naslovu;

- potek dogodka od začetka do konca;
- navadno brez uvoda in zaključka.

Glagoli so v pretekliku, saj so v poročilu predstavljeni dogodki, ki so se zgodili v preteklosti.

PRIMERA BESEDILA

Prireditev, ki ima čedalje več občudovalcev

Mariborski Lent je začel pokati po šivih

Prizorišča na mariborskem poletnem festivalu postajajo pretesna – Laskave ocene

Maribor – S sinočnjim nastopom bluesovske legende Taj Mahala in skupine The Hula Blues Band, ki je predstavljal enega kvalitetnih vrhuncev festivala, se je mariborski poletni festival Lent prevesil v drugo polovico. Že drugi vrhunec (sicer za nekoliko drugačno zvrst občinstva) sledi danes, ko se bo na velikem odru končal folklorni festival FolkArt, ki se ga ob udeležencih iz številnih evropskih držav udeležujejo tudi skupine iz Mehike in Tajske.

Deseti jubilejni Lent tudi letos poteka po doslej že utrjenih vzorcih, kar pomeni najrazličnejše kulturne, pa tudi športne, mladinske in otroške pa tudi zgolj družabne prireditve. Nekaj prizorišč je spremenjenih, saj so morali zaradi sesutega minoritskega kompleksa JazzLent prestaviti na Rotovski trg, tako da se mreža prireditev zdaj širi v samo mestno središče. Zgoščenost dogajanja je s tem sicer nekoliko okrnjena, vendar imajo obiskovalci zdaj možnost poslušati koncerte brez motečega hru-

pa, ki je sicer prihajal iz drugih prizorišč in promenade ob Dravi.

Manj zadovoljni so obiskovalci gledaliških predstav, saj je avditorij veliko premajhen, tako da so razočarani gledalci ostali zunaj tako med predstavama Avdicija in Čas za spremembe. Pretesna postaja celo tribuna na glavnem plavajočem odru, kjer so se doslej najbolj gnetli ob nastopu portugalske pevke Sare Tavares in skupine Balkan Horses, ki so tudi tokrat poskrbeli za udarni balkanski melos na festivalu.

Organizatorji bodo tako morali čim prej razmisliti o novi celoviti ureditvi festivalskih prizorišč, saj Lent že poka po šivih.

Sicer pa o festivalu tudi tokrat ne manjka laskavih ocen, saj je bil nad njim navdušen hrvaški minister za kulturo dr. Antun Vujić, ki je večer na Lentu preživel s svojo slovensko kolegico Andrejo Rihter, predsednik mednarodnega festivalskega združenja Bruce Skinner pa se je prireditve udeležil letos že petič.

Peter Rak

Folkart – Nastop grške folklorne skupine.

Vir: Delo, 29. 9. 2002

Naša kuhinja v OZN

Obiskovalci so kar planili po prekmurski gibanici, kremnih rezinah in pečeni raci z mlinci ter kislim zeljem

Bled – Simon Bertonecelj, Silvo Kržaj in Stojan Rezar, kuharji iz blejski hotelov Grand hotel Toplice in Vila Bled ter Kraljeve restavracije na igrišču za golf in Igor Jagodić iz hotela Astoria, ki je skrbel za slaščice, so za deset dni svoje znanje prenesli v restavracijo OZN v New Yorku.

V okviru tako imenovanega festivala kulinarike so se pred Slovenci v najboljši restavraciji v stavbi OZN predstavili že Južni Korejci, jeseni sledita še Peru in Poljska. Predstavniki vsake države organizirajo sprejem in kulinarčni omizji, ki imata okoli 20 povabljenecov. Na prvem omizju so se zbrali predstavniki turističnih agencij, ki »vodijo« turiste v Slovenijo oziroma v bližnji del Evrope, na drugem pa novinarji, med katerimi je bilo tudi nekaj vplivnih ljudi s kulinarčnega področja. Eva Štravs Podlogar, direktorica Turizma Bled, ter direktor hotela Vila Bled Janez Fajfar sta si razdelila skrb za preostali promocijski del. Razstavljeni so bili izdelki naše domače in umetnostne obrti, veliko pa je bilo kajpak pro-

pagandnega gradiva. Med obiskovalci so bili zaposleni v OZN, razni obiskovalci, turisti, Američani slovenskega rodu in Newyorčani. »Bomba,« je dejal Janez Fajfar, ki mu je upravljalec restavracije, ki ima 300 sedežev, povedal, da že dve leti ni bilo takega navala.

Vsako državo mora predstavljati ekipa od doma, od koder pa ne sme pripeljati živil. Za našo kuhinjo so jih poiskali v nemških trgovinah. Blejci pa so se potili tudi zaradi iskanja pravih razmerij. Ajdova kaša je namreč zelo močna, moka, sploh za sladice, ni takšna, kakršne smo vajeni, orehi so bolj mokri, skuta pa vodena. Izbor jedi je sestavil dr. Janez Bogataj. Jedcem so bili zelo všeč ajdova kaša z zelenjavo, ajdovi štruklji, pečena raca z mlinci in

rdečim zeljem, posebno pa prekmurska gibanica in kremne rezine. Pripravili so jim tudi govedino iz juhe s hrenom ter praženim krompirjem.

Stroške za blejske kuharje in slaščičarja so pokrile njihove »hiše«, za omizji Slovenska turistična organizacija (STO), za sprejem pa naša misija v OZN. Datum gostovanja so namreč prilagodili temu, da je vodja stalne misije Slovenije pri OZN dr. Ernest Petrič junija načrtoval sprejem za diplomate in druge goste ob državnem prazniku in deseti obletnici vstopa Slovenije v članstvo OZN. Pomagalo je tudi ministrstvo za kmetijstvo (v vinski karti restavracije so se prvič pojavila slovenska vina) in drugi.

Vlasta Felc

Vir: Delo, 24. 6. 2002

STROKOVNO POROČILO

Z njim strokovnjak kolegom iste stroke prikazuje pretekli dogodek, pri tem pa navaja:

- dogodek,
- sodelujoče,
- kraj dogodka,
- čas dogodka,
- način poteka,
- ugotovitve.

V uvodu se strokovnjak sklicuje na zakone, pravilnike in druge predpise v zvezi z opravljeno dejavnostjo.

Ker je poročilo namenjeno le ozkemu krogu prejemnikov, je v njem veliko terminov.

Gre za **objektivno besedilo**, v katerem se navajajo preverljivi dokazi. V izražanju prevladuje trpni način.

To je **pripovedovalno besedilo** (prikazuje pretekli dogodek), v katerem prevladuje preteklik.

Nekatera poročila so napisana po predloženi shemi z zahtevanimi podatki (poročilo o popravilu ...).

Besedilne podvrste:

- **delovna poročila** in **delovni dnevnik** dijakov pri praktičnem pouku, ki imajo prav tako predpisan obrazec.

Zgradba delovnega poročila:

- glava: podatki o dijaku in učitelju, naslov naloge, datum;
- navodilo za delo: sestavi ga učitelj;
- dijakovo poročilo o delu in ugotovitvah (spoznanjih);
- dokumentacijsko gradivo: grafi, skice ...;
- oceni učitelja (za delo, za dnevnik), podpis.

Poročilo mora biti jezikovno pravilno, iz njega pa mora biti razvidna dijakova samoiniciativnost za delo.

PRIMER BESEDILA

Celovška 25, SI-1000 LJUBLJANA, SLOVENIJA, Telefon: 01 4326 149, URL: <http://www.spic.si>, Fax: 01 4326 218, e-pošta: info@spic.siOBRAZEC 10
ŠOLSKO LETO 2002/03

POROČILO O ŠPORTNEM OBNAŠANJU EKIPE IN POSAMEZNIKA TER OCENA KAKOVOSTI IZPELJAVE TEKMOVANJA

PANOGA: _____ STOPNJA TEKMOVANJA: _____ ST. KATEGORIJA IN SPOL: _____
 NASLOV IZVAJALCA: _____ KRAJ: _____ DATUM: _____
 IME IN PRIIMEK OCENJEVALCA: _____ ŠOLA: _____

Izpolni izvajalec

1. OCENA ŠPORTNEGA OBNAŠANJA EKIPE

Šola (ime)	Povprečno število točk ocenjevalcev	Število ocenjevalcev
1.		
2.		
3.		
4.		

2. OCENA ŠPORTNEGA OBNAŠANJA POSAMEZNIKA

Ime in priimek tekmovalca/-ke (šola)	Povprečno število točk ocenjevalcev	Število ocenjevalcev
1.		
2.		
3.		
4.		
5.		
6.		

3. OCENA KAKOVOSTI IZPELJAVE TEKMOVANJA

Glede na ocene ocenjevalcev (št. ocenjevalcev _____) je izvajalec zbral povprečno _____ točk.
 (Izvajalec ne ocenjuje lastne izpeljave tekmovanja.)

Pripombe, mnenja, predlogi: _____

Podpis izvajalca: _____

Obrazec pošljite organizatorju tekmovanja, imenovanemu v Razpisu šolskih športnih tekmovanj INFORMATOR 1, ali na www.sportmladih.net

 Dodani obrazci in informacije so na voljo na spletni strani: www.sportmladih.net

REPORTAŽA

To je **pripovedovalno publicistično besedilo**, namenjeno širši javnosti. Sporočevalec v njej pripoveduje o aktualnem dogodku. Predstavlja resničen dogodek, kraj, čas in osebe pa so prepoznavni. Reportaža je lahko **časopisna, radijska ali televizijska**.

Zgradba:

- uvod (nakazan problem);
- zaplet (navajanje pogovorov, podatkov ...);
- razplet (nakazana rešitev).

Sestavni deli časopisne reportaže:

- naslovje:
 - nadnaslov,
 - naslov,
 - podnaslovi,
 - vmesni naslovi,
 - zgoščeni povzetek (sinopsis) v uvodnem odstavku;
- fotografije.

Besedišče je osebno obarvano (besede, rabljene v prenesenem pomenu, malo klišejskih besednih zvez).

V reportaži se sporočevalec razodeva; gre za **subjektivno besedilo**, v katerem sporočevalec na sebi lasten način opisuje ozračje ter kombinira zvok in sliko. Navadno pa sam ne komentira obravnavanega dogodka, ampak to prepusti drugim.

Besedilne podvrste: **dogodkovne, portretne in dokumentarne reportaže**.

PRIMER BESEDILA

Martin Strel čez tri dni v Mississippiju
Ameriška odisejada
»Povodnega moža«

Ljubljana – Martina Strela, 47-letnega slovenskega ultramaratonskega plavalca, le še trije dnevi ločijo od doslej največjega podviga v karieri. Kljub temu da se ob omembi rekordov doljenjskega »Povodnega moža« vedno krešejo mnenja o tem, ali gre tu sploh za pravi šport ali ne, je jasno, da mu, vsaj kar se neverjetne vzdržljivosti v vodi tiče, za zdaj še ni moč poiskati enakega. V četrtek bo Trebanjec prvič zamahnil v tok Mississippija, najdaljše reke v Severni Ameriki, in tako začel boj s 3797 kilometri vode, v kateri ga bodo poleg treh kajakašev in ladje, predvsem ob koncu pravcate »odisejade«, spremljali tudi kače ter aligatorji. V zadnjih 300 km pa bo po njegovem, takrat verjetno že za dobrih 15 kg lažjem telesu morda lakomno malce poškillil še kak morski pes.

Martin Strel je s svojo ekipo že v soboto prispel v ameriško zvezno državo Minnesota, kjer bo v jezeru Itasca v četrtek začel dvoboj z Mississippijem, ki se ga zavedni Dolenjec prav nič ne boji. »V ZDA sem prišel le z enim namenom. Želim biti prvi, ki bo preplaval najdaljšo ameriško reko, in v svoje sposobnosti sem povsem prepričan. Edino, kar mi lahko prepreči podvig, so hujše poškodbe, o čem drugem pa pred začetkom raje niti ne razmišljam,« o novem maraton-

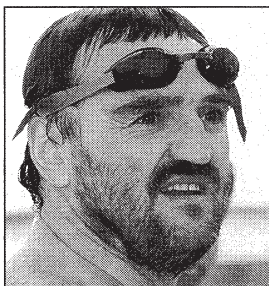
pripravah na »misijo«, ki bo trajala od 4. julija do 7. septembra, pojasnjuje eden najbolj znanih prebivalcev dežele cvička.

Martin Strel, ki med mnogimi etapami kar med plavanjem malce zadrema, sicer le za minuto ali dve – ob tem pa prav neverjetno še naprej zamahuje z rokami –, bo vseh 66 dni od 9. do 19. ure plaval v podnebno zelo podobnih razmerah. Njegova pot bo namreč iz subtropskega tepla v tropski pas, temperature zraka se bodo gibale med 30 in 40 stopinjami Celzija, vlažnost bo lahko celo preseгла 80 %, temperatura vode pa bo za marsikoga presenetljivo visoka, in sicer med 25 in 28 stopinjami.

Precej bolj spremenljivi bodo vsi z reko povezani dejavniki. Če bo globina vode v prvih 50 km le malce preseгла višino Strelvih kolen in bo širina kar nekako spominjala na malo slovensko Mirno, v kateri Trebanjec veliko trenira, pa bo v nadaljevanju Mississippi s svojimi nekaj sto metri globine in več kot 20 km širine le pokazal, zakaj ga ob mnogih poskusih v celoti ni preplaval še nihče.

Martin Strel, ki zdaj tehta 104 kg, ob koncu poti pa naj bi se spustil krepko pod 90 kilogramov, se ne obremenjuje z mnenjem drugih. Trdi, da gre za največji in najbolj organizirani slovenski plavalni projekt v zgodovini, ob odlični finančni organizaciji projekta pa pravi še, da ga poleg športnega uspeha žene tudi želja po selitvi v ZDA. Čez »lužo«, natančneje v Minneapolis, kjer v kratkem načrtuje tudi nakup hiše, bi se lahko za stalno preselil le z ameriškim državljanstvom, domače oblasti, na čelu z bivšim obrambnim ministrom ZDA Williamom Perryjem, pa so mu ob uspešnem prihodu v New Orleans že obljubile ameriški potni list. Bo Martin ubil dve muhi na en mah?

Matej Avanzo

Martin Strel

skem rekordu ne dvomi Strel, ki pa po tihem vendarle prizna, da v podzavesti ni povsem imun na kopico nevarnih živalskih vrst v Očetu vodovja (indijsko Mississippi). Preglavice pa mu utegnajo poleg živih bitij povzročiti tudi do 450 metrov dolge ladje, ki lahko na rečnem toku povzročijo usodno visoke neobvladljive valove.

»Na vrhunec svoje kariere sem se pripravil s sedemsto treningi, od tega sem jih 400 opravil v vodi. Kar se tiče moje fizične in psihične pripravljenosti, torej težav ne bo. O vsem drugem lahko odloča sreča, saj nikoli ne moreš predvideti vseh težav. Je pa res, da gre za vrhunsko zasnovan projekt, tako da je moja ekipa možnost napake na kateremkoli področju prav gotovo zmanjšala na minimum,« o

JAVNO OBVESTILO

To je **javno besedilo**, s katerim sporočevalec javnosti naznanja, da se bo nekaj pomembnega zgodilo oz. da se dogaja.

Zgradba:

- kdo obvešča,
- koga obvešča (ni nujno, da je prejemnik imenovan);
- kaj obvešča;
- kje se bo to zgodilo;
- vzrok dogodka (ni nujno, da je pojasnjen);
- skica, ki ponazarja vsebino besedila (ni nujna);
- podpis sporočevalca, vljudnostna poved.

Načela:

- biti mora razumljivo čim širšemu krogu ljudi,
- uporabljenih je veliko samostalnikov in povedi s trpnikom.

Besedilne podvrste: **oglasi, sporedi** (za radio, TV, kino, gledališče), **jedilni listi, osmrtnice, borzne tečajnice ...**

PRIMERI BESEDILA

IZIDA, informacijski, izobraževalni in svetovalni center, Kotnikova 2, Ljubljana. Delo centra obsega brezplačno poklicno svetovanje in informiranje za otroke in mladostnike, študente in mlajše brezposelne, razvijanje interesov, strokovna predavanja o poklicih in izobraževalnih programih, obisk podjetij, ustanov in neposredno pridobivanje delovnih izkušenj v delovnem okolju.

Uradne ure: vsak delovni dan med 9. in 16. uro
Telefon: 01/439 49 50
Internet: www.izida.si
E-pošta: group1@izida.si

SREDNJE ŠOLE ZA ODRASLE

Ekonomski, turistični, gostinski, aranžerski ali prometni tehnik, modni in industrijski oblikovalec, trgovec, kuhar, natak, slaščičar, mesar ...

Poletni vpis, do 11. julija, še po starih, do 15 % ugodnejših cenah.

Cene Štupar - Vaša linija znanja.
Ljubljana, Vojkova 1, tel.: 01 234 44 00, www.cene-stupar.si

Obvestilo zainteresiranim kupcem nepremičnin

Stol, d. d. Kamnik obvešča, da je v Uradnem listu št. 56 z dne 28. 6. 2002 objavljen javni razpis za zbiranje ponudb za prodajo nepremičnin, in sicer:

Salon Interier na Korenovi c. v Kamniku, Kulturni dom na Dupliči in počitniška hiša v Zdravilišču Čatež.

Stol, d. d. Kamnik

271177

Sporočamo žalostno vest, da je umrl naš dolgoletni sodelavec, upokojenec

IVAN VOGELSANG

Spominjali se ga bomo s spoštovanjem.

KOVINTRADE Celje

649449

50 festival
Ljubljana, Slovenija
2. julij - 9. september 2002

Gostovanje **Akademskoga državnega Bolšoj teatra iz Rusije**, Cankarjev dom ob 21.00: 2. in 3. 7. – A. Adam: **GISELLE**, balet; 4. 7. – **GALA KONCERT OPERNIH ARIJ**; 6. in 7. 7. – P. I. Čajkovski: **JEVGENIJ ONJEGIN**, opera. Pokroviteljji gostovanja Bolšoj teatra: Iskratel, d.o.o., Kranj; Krka, d.d., Novo mesto; Lek, d.d.; Nova Ljubljanska banka, d.d.; Riko, d.o.o., Ljubljana; Vnesheconombank, Moskva.

Vroči večeri v Križankah, ob 21.00: 8. 7. – **AL JARREAU & BAND**, »Vokalni gala večer«; pokroviteljica koncerta je Nova Ljubljanska banka, d.d.; 9. 7. – jazzovska legenda **JOE ZAWINUL & THE ZAWINUL SYNDICATE**, **Maria João** in **Manolo Badrena**; 10. 7. – največja salsa atrakcija letošnjega poletja **NEW YORK SALSA »ALL STARS«**, Produkcija: **Brane Rončel**.

9. 7. ob 21.00, Slovenska filharmonija: **KOMORNI ORKESTER MOSKOVSKI SOLISTI**. Dirigent in solist: **JURIJ BAŠMET**, viola; solist **Massimo Mercelli**, flauta. Program: W. A. Mozart, C. Stamitz, B. Britten, F. Schubert/G. Mahler.

11. 7. ob 21.00 – Deseto poletje v Križankah: **VLADO KRESLIN z gosti**; pokroviteljica koncerta je Vzajemna zdravstvena zavarovalnica, d. v. z.

PRODAJA VSTOPNIC

V Paviljonu Križank (tel. 01/252 65 44), ki je odprt vsak delavnik med 10.00 in 13.30 ter 16.00 in 20.00, ob sobotah med 10.00 in 13.00. Vstopnice so v prodaji tudi v naši spletni trgovini (www.festival-lj.si).

Tolar

Banka Slovenije 1. julija 2002, št. 124

Tečaji veljajo od 2. julija 2002 od 00.00 ure

Država	Oznaka valute	Šifra valute	Enota	Za devize nakupni	Za devize srednji	Za devize prodajni
EMU	EUR	978	1	225,6755	226,3546	227,0337
Avstralija	AUD	036	1	127,7313	128,1156	128,4999
Kanada	CAD	124	1	150,1901	150,6420	151,0939
Hrvaška	HRK	191	1	30,8887	30,9816	31,0745
Češka	CZK	203	1	7,7226	7,7458	7,7690
Danska	DKK	208	1	30,3813	30,4727	30,5641
Madžarska	HUF	348	100	92,5100	92,7900	93,0700
Japonska	JPY	392	1	1,9019	1,9076	1,9133
Norveška	NOK	578	1	30,3916	30,4830	30,5744
Slovaška	SKK	703	1	5,1423	5,1578	5,1733
Švedska	SEK	752	1	24,8530	24,9278	25,0026
Švica	CHF	756	1	153,5208	153,9827	154,4446
V. Britanija	GBP	826	1	349,1268	350,1773	351,2278
ZDA	USD	840	1	228,0472	228,7334	229,4196
Poljska	PLN	985	1	56,2109	56,3800	56,5491

1. Povprečni ponderirani nakupni menjalniški tečaj bank v preteklem tednu (14. člen Zakona o poravnavanju obveznosti iz neplačenih deviznih vlog - Ur. list RS št. 7/93) je 226,05 SIT za 1 EUR.

Vir: Delo, 1. 7. 2002

JAVNO VABILO

Sporočevalec v javnem vabilu poziva množičnega prejemnika, naj se udeleži prireditve (razstave, koncerta, proslave, predstave, pohoda, predavanja ...). Namen izrazi neposredno z besedami *vabilo*, *vabimo*, *vabljeni*.

Objavljeno je v množičnih občilih, na oglasnih deskah, letakih ipd.

Oblika je precej šablonska:

- glava (znak podjetja/društva/ustanove, ki vabi – kdo vabi);
- ogovorni del (na kaj vabi, kdaj in kje bo, izvajalci programa);
- podpis sporočevalca, znak podjetja, elektronski naslov;
- poziv (npr. *vljudno vabljeni*).

Sporočevalec je izražen s 1. os. množine ali 3. os. ednine.

Posebna oblikovanost: navadno so pomembni podatki poudarjeni z različnimi vrstami in velikostmi črk.

PRIMERA BESEDILA

**Vse, kar ste si želeli
vedeti o radioaktivnosti
in radioaktivnih odpadkih,
pa niste vedeli, kje vprašati.**

Dan odprtih vrat Rektorskega centra v Podgorici

Agencija za radioaktivne odpadke in Institut »Jožef Stefan« vabita na ogled Centralnega skladišča radioaktivnih odpadkov na Rektorskem centru v Podgorici v soboto, 26. oktobra 2002. Pod strokovnim vodstvom si boste lahko ogledali skladišče radioaktivnih odpadkov in informacijski center, raziskovalni jedrski reaktor, vročo celico in laboratorije za meritve radioaktivnosti.

Pričakujemo vas med 10. in 13. uro na Rektorskem centru v Podgorici. Ogled bo trajal približno eno uro.

V pričakovanju vašega obiska,

Agencija za radioaktivne odpadke
in Institut Jožef Stefan

Vir: Delo, 23. 10. 2002

DT Zmajev rod

Prijateljeva 2, Ljubljana
Člani ZTS od: 1951
Matična številka: 5134986
E-mail: zrlj@rutka.net

V člani se tudi ti!

Vabimo te, da postaneš tabornik. Prvič se nam lahko pridružiš na spoznavnem izletu v soboto, **14. septembra**, ko se bomo odpravili na izlet v Zajčjo Dolino. Dobimo se ob **9. uri** pred OŠ Toneta Čufarja, s seboj pa obvezno prinesi:

- izpolnjeno prijavnico
- dva žetona za avtobus
- dve hrenovki za peko
- pijačo
- razne športne igre

Z vodniki se boš odpravil na krajši izlet, kjer se boš naučil varno postaviti in prižgati ogenj, streljanja z lokom in prvih taborniških spretnosti. Postal boš tabornik pripravnik, po usvojenih osnovnih znanjih pa boš postal tabornik in prejel tudi taborniško rutico.

Vir: Delo, 23. 10. 2002

JAVNA ZAHVALA

Sporočevalec se v javni zahvali pred javnostjo zahvaljuje komu za dejanje, ki je sporočevalcu koristilo. Zahvalo objavi v množičnih občilih.

Oblika ni strogo predpisana:

- navadno se začne z naslovom *Zahvala*;
- sledi predstavitev zaslug, ki si jih je s svojim ravnanjem pridobila navedena oseba oz. ustanova (zasluge so največkrat povezane z denarno ali človekoljubno pomočjo);
- v zaključku: vljudnostni pozdrav in podpis sporočevalca.

Sporočevalec je izražen prvoosebno (navadno v množini, redkeje v ednini).

PRIMER BESEDILA

**zavod za
šport
slovenije**

*Spoštovani!
Ob koncu šolskega leta
se zahvaljujemo vsem,
ki ste sodelovali v naših programih,
nam pomagali z novimi idejami
in bogatili športni utrip
naših otrok in mladine.
Zaposleni na Zavodu za šport
Slovenije se veselimo ponovnega
sodelovanja z vami v prihodnjem
šolskem letu.*

Prijetne počitnice.

Marko Kolenc
v. d. direktorja
Zavoda za šport Slovenije

Vir: Šolski razgledi, 22. 7. 2002

JAVNO PISMO

Sporočevalec ga objavi v množičnih občilih, namenjeno pa je točno določenemu prejemniku.

Sporočevalec želi, da bi bila z vsebino seznanjena javnost, saj predstavi problem, ki zadeva širši krog ljudi. Vplivati želi na ravnanje konkretnega prejemnika in na oblikovanje javnega mnenja.

Sporočevalec poleg dejstev navaja tudi svoje stališče, želi pa pritegniti pozornost javnosti. Vsebinsko želi predstaviti izvirno, zato uporablja razna jezikovna in besedilnotvorna sredstva. Do konkretnega prejemnika mora biti vljuden.

Oblika:

- naslov, ki mu lahko sledi odgovor konkretnega prejemnika;
- jedrni del;
- ime in priimek sporočevalca (včasih tudi naslov).

PRIMER BESEDILA

**Pisma
bralcev**

**Nova (pasja)
polemika**

Kako tipično! Azil Močivnikove je (končno) skoraj prazen. Začasno prebivališče imajo te zapuščene in zavržene živali na Blokah v kraju Lahovo. To so dejstva.

Zdaj pa je – po znani slovenski tradiciji – čas za POLEMIKO, za katere se praviloma vedno izkaže, da niso namenjene resničnemu problemu nastale situacije.

Trenutno je namreč največja debata okrog tega, ali so živali sedaj v BOLJŠIH razmerah ali so bile v BOLJŠIH razmerah prej, pri Močivnikovi. Odprite vendar oči! Nobene od navedenih razmer niso v redu, kaj šele ustrezne in živali primerne! Edina prava priložnost za te živalice je najprej ustrezen in kakovosten azil, potem pa – LJUBEČ IN PRIJAZEN LASTNIK!

Saj ne dvomim, da ne bodo ljudje hodili tudi v ta azil in si ogledovali prebivalcev, ampak to ne bo dovolj za oddajo okrog 300 kosmatinčkov, da o tistih, ki bodo prihajali za njimi, niti ne govorim. Treba bo vložiti precej več truda na vseh področjih mesta, države, ljudi in ljubiteljev živali. Ena od rešitev bi bila, da te kučke in muce vidi čim več ljudi, za kar predlagam izdano pomoč medijev.

Npr.:

1. Namesto običajnih modnih prilog v Oni, Jani ipd. lahko predstavite te živalce na večjih fotografijah, opremljenih z ustreznim komentarjem o »manekenu« ali »manekenci« na sliki. Če vas skrbi, da ne bo pomodi, se motite – saj je čisto vsak/a (po zadnjih krutih modnih smernicah) vendar v čisto pravem KRZNU, s tem da je zraven še par zvestih in vdanih oči in topel, vlažen smrček!
2. Namesto pogosto dolgočasnih in za gledalca kar žaljivih tv reklam nam predstavite skupino psov danes, kakšno muce jutri, najdenčka pojutrišnjem, družinico čez en teden? Zagotovo bodo pravim lastnikom v veliko večje veselje kot kos pohištva, čistilo za ploščice v kopalnici ali šminka!
3. Petminutna oddaja, ki bi bila na sporedu vsak dan, npr. pred TV-dnevnikom, imenovana pa bi se »Ste danes že naredili kaj dobrega in humanega?«.

In nenazadnje, glede na volilno zmešnjava, ki vlada:

Dragi predsedniški kandidati! Spremljam vaše velikopotezne govore in nastope, z bolj ali manj realnimi pristopi h kandidaturi. Niti enega še nisem slišala omeniti (klíšejsko sicer) človekovih najboljših prijateljev, njihovega položaja v Sloveniji, predvsem pa njihovih pravic! Tudi vaša »predsedniška karavana« ne vsebuje niti enega štirinožnega kosmatega problema v naši ljubi državi, zaradi česar vam enostavno NE ZAUPAM! Kdor ne misli na živali, tudi na ljudi ne bo!

Isto velja tudi za kandidate za župana.

Kaj pomeni »človekov najboljši prijatelj«, vem iz lastnih izkušenj – jaz sem namreč svojega, komaj nekajmesečnega, našla zapuščenega v gozdu že pred 10 leti.

*Human pozdrav,
Katarina Wallas
Pot v Hrastovec 9a
Ljubljana Črnuče*

Vir: Delo, 23. 10. 2002

URADNO OPRAVIČILO

Opravičilo je besedilo, v katerem sporočevalec obžaluje svoje ravnanje, ki je prejemniku škodovalo ali je bil z njim kršen dogovor.

Oblika uradnega opravičila:

- levo zgoraj: ime, priimek in naslov sporočevalca;
- pod njim: podatki o prejemniku;
- desno zgoraj: kraj in datum pisanja;
- naslov besedilne vrste;
- nagovor;
- navedba vsebine opravičila (vzrok za napako, obžalovanje);
- pozdrav;
- podpis.

Načela:

- uradno opravičilo pošiljajo posamezniki ustanovam oz. njihovim predstavnikom in obratno;
- sporočevalec uporabi 1. os. ed. ali 1. os. mn. (če se opravičuje v imenu ustanove);
- če je potrebno, našteje in doda priloge (zdravniško potrdilo, poziv, vabilo na sodišče itd.).

PRIMER BESEDILA

Alenka Sodja
Bratovševa pl. 14
1000 Ljubljana

Ljubljana, 30. 5. 2002

Gimnazija Vrhnika
Prof. Ana Dobovšek
Ljubljanska 12
1360 Vrhnika

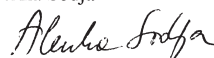
OPRAVIČILO

Spoštovani!

Urša Sodja je bila od 13. do 15. maja 2002 odsotna od pouka zaradi vročine in viroze, v petek, 24. maja, pa se je že po prvi šolski uri vrnila domov, ker je bruhalo in imela glavobol.

Prosim, da ji izostanke opravičite. Najlepša hvala in lepo pozdravljeni.

Alenka Sodja

URADNO VABILO

Z vabilom sporočevalec vabi prejemnika, naj se udeleži kake prireditve.

Oblika uradnega vabila:

- levo zgoraj: ime, priimek in naslov sporočevalca;
- pod tem: podatki o prejemniku;
- desno zgoraj: kraj in datum pisanja;
- naslov besedilne vrste;
- nagovor;
- navedba vsebine vabila: ime prireditve, kraj, čas, dnevni red (če gre za sestanek).

Načela:

- uradno vabilo pošiljajo ustanove ali njihovi predstavniki posameznikom;
- sporočevalec uporablja 1. os. ed. ali 1. os. mn. (če vabi v imenu ustanove);
- vabilo mora biti poslano pravočasno;
- prejemnik mora obvestiti prireditelja, če se vabilu ne more odzvati.

PRIMERA BESEDILA

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA ŠOLSTVO
OE Ljubljana, Parmova 33, 1000 LJUBLJANA
 tel.: 01/23-63-101 faks: 01/23-63-150

Datum: 10. 6. 2002
Številka: 2317-1/2002-4

Spoštovane kolegice,

vabimo Vas na 13. zaključno delovno srečanje skupine za delo na projektni nalogi **Igra vlog in simulacija pri pouku psihologije**, izvajane v okviru projekta **Modeli učenja in poučevanja na Zavodu RS za šolstvo**.

Sestanek bo v **sredo, 12. 6., ob 9.00** na Zavodu RS za šolstvo, **Parmova 33**, v Ljubljani, v sobi **5110**.

Vsebina srečanja:

- Zadnja redakcija priročnika **Igra vlog in simulacija pri pouku psihologije** – poglavje **Osebnost**
- Dogovor o promociji projektne naloge in njenih rezultatov učiteljem psihologije v prihodnosti
- Razno

Sestanek bo zaključen predvidoma do 12.00.

V prijetnem pričakovanju Vas lepo pozdravljamo.

Mag. **Tanja Rupnik Verc**
Vodja projektne naloge

ZAVOD REPUBLIKE SLOVENIJE ZA ŠOLSTVO OE LJUBLJANA

Anka Zupan, l. r.
Vodja projekta

Vabljeni:

Mag. Mojca Zupan, Gimnazija Ledina
 Barbara Debeljak, Gimnazija Jesenice
 Branka Hedenik, Gimnazija Ruše
 Nataša Krošelj, Gimnazija Moste

Vabilo dobitnikom ZLATIH in SREBRNIH Cankarjevih priznanj 25. državnega tekmovanja iz slovenskega jezika

»Jaz sem te čakal ob poznem mraku
in z mano so čakali beli cvetovi
in tam nad vrhovi
so tiho plakali
mehki glasovi
oddaljenih strun.«

(Ivan Cankar)

Spoštovani nagrajenci in mentorji ljubljanske regije in zamejstva!

Prisrčno vabljeni na svečano podelitev ob zaključku državnega tekmovanja za Cankarjevo priznanje 2002. Prireditev bo v Cankarjevem domu na Vrhniki **v PETEK, 10. maja, ob 10. uri.**

V programu ob podelitvi sodelujejo: g. Vinko Tomšič, župan občine Vrhnika, dr. Marko Jesenšek, predsednik Slavističnega društva Slovenije, g. Vlado Pirc, koordinator tekmovanja za Cankarjevo priznanje, ga. Mojca Poznanovič, svetovalka ZRSŠ, in ga. Mira Rutar Arh, predsednica Slavističnega društva Ljubljana.

Predstava ob podelitvi:

Slovensko mladinsko gledališče

Andrej Jaklič

SVINČNIK PIŠE S SRCEM

Utrajo:

Olga Kacjan, Romana Šalehar, Dario Varga

Režija in koreografija:

TIJANA ZINAJIČ

Veselimo se srečanja z vami!

Občina Vrhnika, Cankarjev dom na Vrhniki
Slavistično društvo Ljubljana
Območna enota ZRSŠ

Vrhnika, 23. aprila 2002

URADNA ZAHVALA

Zahvala je besedilo, s katerim sporočevalec prejemniku izraža hvaležnost za kako dejanje.

Oblika uradne zahvale:

- levo zgoraj: ime, priimek in naslov sporočevalca;
- pod tem: podatki o prejemniku;
- desno zgoraj: kraj in datum pisanja;
- naslov besedilne vrste;

- nagovor;
- navedba vsebine zahvale (za kaj se zahvaljujemo);
- pozdrav;
- podpis.

Načela:

- uradno zahvalo pošiljajo posamezniki ustanovam ali njihovim predstavnikom in obratno;
- sporočevalec uporablja 1. os. ed. ali 1. os. mn. (če se zahvaljuje v imenu ustanove).

PRIMER BESEDILA

Oddelčna skupnost 3. i
Gimnazija Novo mesto
Seidlova 9
8000 Novo mesto

Ljubljana, 20. 5. 2002

Poslovni sistem Mercator, d. d.
Dunajska c. 107
1000 Ljubljana

Zahvala

Spoštovani g. direktor!

V mesecu januarju letošnjega leta smo Vas prosili za prostovoljni prispevek za naš maturantski izlet na Ciper. Cena izleta je bila kar visoka in nekaj naših sošolcev bi se nam zato ne moglo pridružiti. Ker ste nam z nakazanimi sredstvi precej pomagali, smo lahko potovali vsi. Prejšnji teden smo se z izleta vrnili, polni novih izkušenj in bogatih doživetij. Potovanje na Ciper nam bo tudi po Vaši zaslugi ostalo v lepem spominu. Iskreno se Vam zahvaljujemo in Vam želimo še veliko poslovnih uspehov.

Lep pozdrav.

predsednik oddelčne skupnosti 3. i
Jani Pevec

URADNO POTRDILO

Je pisno besedilo, v katerem sporočevalec izraža, da

- je kaj prejel,
- se je kaj zgodilo oz. se še godi.

Zgradba: uradno potrdilo vsebuje podatke o:

- ustanovi oz. osebi, ki kaj potrjuje;
- osebi, za katero se potrjuje;
- o tem, kaj se potrjuje;
- za kateri namen se izdaja potrdilo;
- lastnoročni podpis, žig (če se potrdilo izdaja v imenu ustanove);
- datum.

Izda ga navadno ustanova oz. njeni predstavniki, lahko pa tudi posameznik. Navadno so potrdila v obliki tiskanih obrazcev.

Načela: sporočevalec lahko uporablja glagole v 1. os. ed. (posameznik) oz. v 1. os. mn. (ustanova).

Besedilni podvrsti:

- blagajniški prejemek,
- reverz.

PRIMERA BESEDILA

 REPUBLIKA SLOVENIJA	
GIMNAZIJA LEDINA LJUBLJANA, Resljeva 12 <small>(ime in sedež šole)</small>	
Potrdilo o vpisu	
MAJA MAJDIČ <small>(ime in priimek)</small>	
rojen/-a dne	16. 1986 v kraju LJUBLJANA
je v šolskem letu	2001/02 vpisan/-a v 2. letnik GIMNAZIJE LEDINA
<small>(vrsta in ime izobraževalnega programa)</small>	
Potrdilo se izdaja za:	ŠTIPENDIJO
Št. delovodnika	
	dne 19. 2001
	
 <small>(podpis odgovorne osebe)</small>	
Potrdilo je po 7. točki 24. člena Zakona o upravnih taksah (Uradni list RS, št. 8/00, 44/00 in 81/00) oproščeno upravne takse.	
372-CXLIX-0018-01	DZS d. d., ZALOŽNIŠTVO TISKOVIN – (potrdilo o vpisu za srednje šole) – Obr. 1,55

Zdravstveni dom Domžale
Mestni trg 2, 1230 Domžale
Tel. št.: 7245-100

Datum: 04-04-2002

POTRDILO !

Potrujemo, da je bil/-a učenec/-ka MALJA MAJDIČ
dne 04-04-2002 ob 19³⁰ uri na rentgenskem slikanju zob.

ZDRAVSTVENI DOM DOMŽALE
OE ZV DOMŽALE
Zobni RTG Domžale

URADNO POOBLASTILO

Je pisno besedilo, s katerim sporočevalec zagotavlja, da se strinja, da namesto njega kdo drug opravi kako uradno dejavnost.

Zgradba: uradno pooblastilo vsebuje podatke:

- o pooblastitelju;
- o pooblaščenцу;
- o tem, za kaj se kdo pooblašča;
- o obdobju, za katero velja pooblastilo (lahko je začasno ali trajno – velja za nedoločen čas);
- datum nastanka besedila;
- podpis pooblastitelja in pooblaščenca;
- overitev pooblastila (notar).

Načela: uradno potrdilo izdajajo posamezniki – v 1. os. ed.

Največkrat so pooblastila izpolnjeni tiskani obrazci.

POOBLASTILO O ZASTOPANJU PRI ODDAJANJU NEPREMIČNINE

MARUŠA BERTONČEJ, (telefon: 01/516 2174)
IME IN PRIIMEK LASTNIKA NEPREMIČNINE

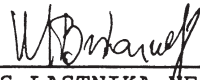
- a) 100-odstotni lastnik
 b) solastnik (ki deluje v dogovoru z drugimi solastniki)

nepremičnine na naslovu PREGIJEVA 12, LJUBLJANA pooblašчам naslednje osebe (pooblaščenice), da me neomejeno zastopajo pred potencialnimi najemniki zgoraj navedene nepremičnine:

POOBLAŠČENCI: (OBKROŽITI USTREZNO)	(VPISATI IME IN PRIIMEK ALI PREČRTATI PRAZNO POLJE)
a) SORODNIK	<u>ANŽE BERTONČEJ</u>
b) PRIJATELJ	
c) DOSEDANJI NAJEMNIK	
d) "STUDIO MAKSIMA"	
e) DRUGE OSEBE	

To pooblastilo dovoljuje zgoraj navedenim pooblaščenim osebam, da po svoji presoji v mojem imenu sklepajo pogodbe o najemu, da izberejo najemnika, od najemnika vzamejo najemnino in morebitno predplačilo, izročijo ključe in uredijo druge potrebne formalnosti za oddajanje nepremičnine.

V primeru, da bom to pooblastilo preklical, bom o tem pisno obvestil agencijo za nepremičnine STUDIO MAKSIMA, d.o.o. Tržaška 2, Ljubljana.

 PODPIS LASTNIKA NEPREMIČNINE
 (POOBLASTITELJA)

v LJUBLJANI, 17. 6. 2001

URADNA IZJAVA

To je pisno besedilo, s katerim sporočevalec zagotavlja, da so sporočeni podatki resnični. Napiše jo lahko posameznik ali predstavnik ustanove.

Zgradba:

- podatki o osebi, ki kaj izjavlja;
- zagotovilo o resničnosti sporočenih podatkov;
- datum;
- podpis, žig (če izjavo izdaja ustanova).

Navadno so izjave v obliki že natisnjenih obrazcev.

Načela:

- sporočevalec kot posameznik uporablja glagole v 1. os. ed., kot predstavnik ustanove pa v 1. os. mn.

Besedilna podvrsta:

- pristopna izjava.

PRIMERA BESEDILA

IZJAVA O IZBIRI OSEBNEGA ZDRAVNIKA		0909868
1 - IZVAJALEC ŠTEVILKA IZVAJALCA <u>2225</u> _____ <u>ZDR.</u> (naziv izvajalca)		3 - IZJAVLJAM, DA JE: 01 - MOJ ZDRAVNIK 02 02 - ZDRAVNIK MOJEGA OTROKA 03 - ZDRAVNIK DRUGE OSEBE <u>ŠTULAR</u> (priimek zdravnika) <u>PETER</u> (ime zdravnika) <u>203</u> <u>765</u> številka zdravnika šifra zdravstvene dejavnosti zdravnika
2 - ZAVAROVANA OSEBA <u>576587</u> <u>5.5.1992</u> (številka zavarovane osebe) (datum roj.) <u>ŠTUFUC</u> (priimek) <u>ANŽE</u> (ime)		
Nadzornim zdravnikom ZZS dovoljujem vpogled v podatke iz medicinske dokumentacije, ki se nanašajo na uveljavljanje pravic iz zdravstvenega zavarovanja, in sicer vpogled v moje podatke oziroma osebne podatke mojega otroka ali druge osebe.		4 - RAZLOG ZAMENJAVE 01 - PRESELITEV ZAVAROVANCA 01 02 - NEZAUPANJE ZAVAROVANCA 03 - ODSOTNOST ZDRAVNIKA
Kraj _____ datum _____ Založil: - Obrazec IOZ - V2 PONATIS PREPOVEDAN		
		(podpis zavarovane oziroma pooblaščen osebe)

CETIS 000244-99/42615-0

Izjava člana ŠMK

Podpisani/-a MIRA ALJAJ
rojen/-a 20. 5. 1963
stanujoč/-a KOTOŠVOJSKA 17
zaposlen/-a GIMNAZIJA LITIJA

izjavljam,

da sem seznanjen/-a s 44. členom Pravilnika o maturi (Uradni list RS, št. 50/93, 52/94, 20/95, 77/95, 1/96, 26/96 in 5/97) in s Pravili o varovanju izpitne tajnosti pri maturi (Uradni list RS, št. 78/94), predvsem da je po določilih kazenskega zakonika RS kakršno koli dajanje podatkov o izpitnih gradivih nepooblaščenim osebam kaznivo dejanje »izdaje uradne tajnosti«.

Datum 18. 5. 2002

Podpis M. Aljaj

URADNA PROŠNJA, PRIJAVA, PRITOŽBA

Pošiljamo jih uradnim ustanovam, in to z namenom, da bi vplivali na njihovo ravnanje v našo korist, zato so to **zasebna pozivna besedila**.

Vedno pričakujemo prejemnikov odziv v obliki pisnega odgovora, zato so to tudi dvogovorna besedila. Za vse obstaja značilna oblika:

- glava,
- jedro,
- zaključek s prilogami.

Uradna besedila so lahko oblikovana kot **obrazci**, v katere zahtevane podatke le vpisujemo.

URADNA PROŠNJA

To je **pozivno**, v jedrnem delu pa **pripovedovalno** in **utemeljevalno besedilo**.

V uradni prošnji je namen sporočevalca izražen neposredno.

Z njo želimo pridobiti korist uradne ustanove ali osebe (štipendijo, sobo v študentskem domu, službo, stanovanje ...).

Pri oblikovanju moramo biti vljudni in jezikovno kulturni (pravopis, lepopis ...).

Pazimo na izbiro glagolskega časa: preteklik uporabimo, ko govorimo o šolanju in dosedanjih delovnih izkušnjah, sedanjik in prihodnjik pa pri navajanju želja in obljub v zvezi s tem, za kar prosimo.

V prošnji navajamo resnične podatke, ki se jih da preveriti s prilogami.

Besedilna vrsta ima obliko uradnega besedila:

- **glava** – v levem zgornjem kotu. V njej so zapisani podatki o sporočevalcu, tj. ime, priimek in naslov. Pod tem so podatki prejemnika: ime ustanove/podjetja/osebe, naslov. V zgornjem desnem kotu se nahajata kraj in datum pisanja.
- **jedrni del** – vsebuje naslov (navedena sta sporočevalčev namen in tema besedila), nagovor, izrek prošnje in njeno utemeljitev. V tem delu se tudi na kratko predstavimo (navedemo rojstne podatke, potek šolanja ...).
- **zaključek** – v njem se zahvalimo za pozornost in ugodno rešitev prošnje. V spodnjem levem kotu sledi pozdrav, v desnem pa čitljiv podpis (z njim potrjujemo resničnost navedenega). Levo spodaj sledijo priloge (dokazila), in sicer po abecednem redu ali po pomembnosti.

Posebna vrsta prošnje se imenuje **vloga**. Ta je naslovljena na upravne organe. V vlogi lahko izpolnimo že pripravljene obrazce (upoštevamo navodila za njihovo izpolnjevanje) ali pa jih pišemo sami.

PROŠNJA ZA SPREJEM ŠTUDENTOV IN ŠTUDENTK ZA ŠTUDIJSKO LETO 2002/2003

- a) za ŠTUDENTSKI DOM: 1 Številka prošnje
- b) v DIJAŠKEM DOMU: 2 Oddana dne
- c) pri ZASEBNIKIH S SUBVENCIJO:
(obkroži samo eno)

I. OSEBNI PODATKI

3	Priimek in ime		
4	Spol (obkrožite)	1 – moški	2 – ženski
5	Enotna matična številka občana		
6	Državljanstvo (priložite dokazilo o državljanstvu)		
7	Zaposlitev (obkrožite)	1 – da	2 – ne
8	Iskalec zaposlitve (obkrožite)	1 – da	2 – ne

II. NASLOV STALNEGA PREBIVALIŠČA

9	Ulica (naselje) in hišna številka		
10	Pošta	Poštna številka	
11	Kraj stalnega prebivališča	Telefon	
		Prenosni telefon	

III. PODATKI O VPISU (dokazilo o statusu študenta pošljite v treh dneh po vpisu, študentom Univerze v Mariboru dokazilo o statusu ni treba pošiljati)

12	Visokošolski zavod			
13	Študijski program			
14	Smer			
15	Vrsta študija (obkrožite)	A - visokošolski strokovni B - univerzitetni	C - specialistični D - magistrski	E - doktorski
16	Letnik študija (obkrožite)	1 2 3 4 5 6	7 – absolvent visokošolskega strokovnega študija 8 – absolvent univerzitetnega študija	9 – absolvent podiplomskega študija
17	Način študija (obkrožite)	1 - redni		2 - izredni
18	Vrsta vpisa (obkrožite)	V1 - prvi vpis v letnik V2 - ponavljanje letnika	V3 - zamenjava študijskega programa AB - absolvent	
19	Kraj študija (če je zunaj sedeža visokošolskega zavoda)			

URADNA PRIJAVA

Z njo se priglašamo na razpis, objavljen v sredstvih javnega obveščanja (prosto delovno mesto, stanovanje ...).

Po vsebini in obliki je uradna prijava podobna uradni prošnji.

Ima obliko uradnega dopisa in je sestavljena iz treh delov:

- glava,
- jedrni del,
- zaključek s prilogami.

V jedrnem delu se sklicujemo na objavljeni oglas ali razpis, na katerega se odzivamo.

Posebna vrsta uradne prijave so **prijavnice** (k izpitu, k strokovnemu izpopolnjevanju, vpisu na šole/tečaje ...). Prijavnice imajo prazne rubrike, kamor vpišemo zahtevane podatke, te pa potrjujemo s prilogami. Prijave ne utemeljujemo. S podpisom jamčimo za resničnost podatkov.

K prijavi moramo pogosto priložiti frankirano ovojnico z naslovom.

UNIVERZA V LJUBLJANI Filozofska fakulteta

Center za pedagoško izobraževanje
1001 Ljubljana
Aškerčeva 2
Telefon ++386 (0)1 241 10 48
Fax ++386 (0)1 425 93 37
e-mail: cpi@ff.uni-lj.si

PRIJAVNICA ZA UDELEŽBO NA STALNEM STROKOVNEM SPOPOLNJEVANJU

Naslov programa: **USPOSABLJANJE MENTORJEV PEDAGOŠKE PRAKSE ZA ŠTUDENTE SLOVENŠČINE**
Čas izpeljave programa: **23. 3. 2002, Filozofska fakulteta, Ljubljana**

Ime in priimek udeleženca/-ke: _____

Naslov (doma) in telefonska številka: _____

Rojstni datum, kraj in občina rojstva: _____

Izobrazba: _____ Delovno mesto: _____

Delodajalec, naslov delodajalca in telefonska številka v službi: _____

Gradivo in obvestila želim prejemati na naslov (ustrezno obkrožite):

- domači
- službeni

Kotizacija za kandidate, ki jih na izobraževanje napotijo javni zavodi s področja vzgoje in izobraževanja in se njihova dejavnost financira iz sredstev Ministrstva za šolstvo in šport, znaša **3.840,00 SIT** (z 20 % DDV), za druge pa **9.280,00 SIT** (z 20 % DDV). Nakazilo izvršite od **20. 3. do 23. 3. 2002** na žiro račun Filozofske fakultete št. **50100-603-40227** z navedbo priimka in imena udeleženca in oznako **SM 143423**.

Na seminar prinesite potrdilo o plačilu (fotokopijo položnice, virmana ali zbirnega sporočila o obremenitvi APP). Po končanem seminarju vam bomo v roku 8 dni po pošti poslali račun.

Zgoraj navedeno kotizacijo (ustrezno obkrožite):

- bom plačal/-a sam/-a (če ste davčni zavezanec, navedite davčno številko: _____)

- bo plačal delodajalec – podpis predstavnika: _____ žig

(če ste davčni zavezanec, navedite davčno številko: _____)

Kraj in datum: _____

Podpis udeleženca/-ke: _____

Opomba: Če se iz različnih vzrokov ne bi mogli udeležiti programa, se odjavite vsaj 10 dni pred izpeljavo programa na tel. 01 241-1048, v nasprotnem primeru že plačane kotizacije ne vračamo.

URADNA PRITOŽBA

V njej se odzivamo na neprimerno ravnanje ustanov/organizacij ..., na slabo kakovost izdelkov ali storitev ...

Pritožbo glede kakovosti izdelka/storitve imenujemo **reklamacija**. Svoje ugovore lahko vpisujemo tudi v **knjigo pritožb**, ki se nahaja v vseh večjih trgovinah, hotelih ...

Uradna pritožba ima obliko uradnega dopisa (podobno kot uradna prošnja):

- glava,
- jedrni del,
- zaključek s prilogami.

PRIMER BESEDILA

*Restavracija Ježek
Prešernova ulica 10
Ilirska Bistrica*

Ilirska Bistrica, 15. 10. 2003

*Rebeka Car
Gregorčičeva cesta 17c
Ilirska Bistrica*

PRITOŽBA

9. 10. 2003 smo z družino večerjali v vaši restavraciji. Kljub temu da je bilo ob 19.30 v restavraciji malo ljudi (morda kakšnih 10), sta bili natakarici očitno prezaposleni, da bi katera od njiju sprejela naše naročilo. Ena od njiju nas je opazila po dobrih dvajsetih minutah čakanja ter vsa nejevoljna in neprijazna vendarle pristopila do naše mize in sprejela naročilo.

Naročeno hrano in pijačo je prinesla na mizo skoraj istočasno (po dobrih 40 minutah); ob tem naj povem, da smo naročili toplo večerjo, ki pa je bila, ko smo jo dobili na mizo, že precej ohlajena. Seveda smo natakarico ponovno poklicali in jo prosili, naj hladne jedi v kuhinji pogrejejo ali pa jih zamenjajo. Naša prošnja ni bila uslišana, kajti kuhinja je bila v tem času (po zatrjevanju natakarice) že počiščena in menda tudi zaklenjena, saj so kuharji že končali s svojim delom. Seveda smo začudeno pogledali na uro (kazala je 20.50) in preverili obratovalni čas restavracije. (Ta naj bi bila odprta od 16.00 do 22.00.)

Sprašujem se, kako lahko restavracija s prehrano zapre kuhinjo eno uro pred zaključkom delovnega časa. Vam zadovoljen gost, ki se bo rad vračal k vam, ker je bil prijazno sprejet in dobro postrežen, res ne pomeni nič? Mar se ne zavedate, da je v vašem kraju še nekaj konkurenčnih restavracij, v katerih, verjamem, goste sprejemajo z odprtimi rokami?

Nekaj vsekakor vem: v vašo restavracijo z družino zagotovo ne pridemo več.

Rebeka Car

BESEDILLO EKONOMSKE PROPAGANDE

Besedila ekonomske propagande (propagandna besedila) tvori sporočevalec zato, da prejemnika nagovarja/prepričuje o kakovosti/ustreznosti predstavljenega izdelka/kraja itd. S hvalo in pretiravanjem pri predstavitvi skuša prejemnika pridobiti npr. za nakup izdelka. Tako besedilo imenujemo **reklamno besedilo (reklama)**.

Načela:

- nenatančnost pri predstavitvi, pretiravanje s hvalo;
- uporaba besednih in nebesednih prvin, ki vplivajo na čustva prejemnika;
- besedilo mora biti kratko in miselno nezahtevno;
- začetek ali konec tvori kratka, nenavadna poved, ki je tudi likovno opazna;
- dodatno gradivo (slika, fotografija ipd.) besedilo dopolnjuje.

Sporočevalec se mora zavedati, da je tvorjenje reklam družbeno odgovorno dejanje, ki ga urejajo posebne zakonske določbe (o oglaševanju tobačnih izdelkov, o kritiki izdelka drugega proizvajalca, o povzročanju telesne in duševne škode zaradi reklam, o jezikovni izbiri – reklame v naši državi morajo biti v slovenščini).

PRIMER BESEDILA

20 obloženih tablet
VEROLAX
zeliščno odvajalo
KRKA

Majhna tabletk za veliko potrebo.

Tablete Verolax so zeliščno odvajalo, ki vsebuje izvlečke sene in krhlike. V širokem črevesu povečujejo pogostost in moč peristaltičnih krčenj in s tem povečajo gibljivost črevesja. Obenem povečajo izločanje vode in elektrolitov v črevo, blato postane bolj vlažno in lažje drsljivo, tako da ga brez težav izločimo. Eterično olje kumine pa blaži krče prebavil. Verolax pomaga pri zaprtju, ki nastopi zaradi spremembe okolja ali hrane, zaradi stresa ali daljšega ležanja. Učinek tablet Verolax nastopi po 8 do 12 urah.

KRKA
Krka, d. d., Novo mesto
Šmarješka cesta 6
8501 Novo mesto
www.krka.si

Pred uporabo natančno preberite navodilo!
O tveganju in neželenih učinkih se posvetujte z zdravnikom ali farmacevtom.

Vir: Jana, 23. 4. 2002

BESEDILO POLITIČNE PROPAGANDE

Prejemnika želi pridobiti za doseg svojega cilja: gre za širjenje idej, s tem pa tudi za usmerjanje mišljenja in delovanja prejemnika za doseg cilja (primer volitve).

Besedilo politične propagande uvrščamo med **pozivna besedila**.

Ker pride do prejemnika v obliki letakov, plakatov, v časopisnih prilogah ipd., je to **javno besedilo**.

Vsebuje strategije pridobivanja prejemnika ter prvine besednega in nebesednega jezika:

- neposredno ali posredno izražen namen;
- hitre posplošitve (npr. za okrepitev lastnega položaja ali za zmanjšanje vloge nasprotnika);
- besedne in nebesedne prvine, s katerimi se vpliva na naslovnikove želje, vrednote ...;
- vrednotenjske pridevnike;
- vzbujanje zavesti o povezanosti prejemnika s sporočevalcem z rabo zaimkov za 1. os.;
- kratkost povedi in njihovo preprosto sestavo;
- značilna gesla;
- nagovore, vprašanja, ponavljanja ...;
- fotografije, posebno oblikovanost besedila (nebesedne prvine).

Besedilo politične propagande moramo kritično presoditi.

Volilna propagandna besedila se zakonsko smejo začeti objavljati 30 dni pred dnevom glasovanja (z navedbo naročnika), objavo pa morajo končati 24 ur pred glasovanjem.

PRIMER BESEDILA

OCENA

V njej sporočevalec vrednoti umetniško ali strokovno delo, tj. ocenjevalec izraža svoje osebno (naklonjeno/nenaklonjeno) mnenje o presojanem in ga skuša utemeljiti s čim objektivnejšimi merili, zato se ocena uvršča med **vrednotenjska**, obenem pa tudi med **utemeljevalna besedila** (saj sporočevalec svoje mnenje utemeljuje).

V oceni so navedeni splošni podatki o vrednotenem predmetu, torej ime/naslov predmeta in njegovega avtorja, omeniti pa je treba tudi naslednje:

- ocena knjige – ime založbe in leto izdaje;
- ocena TV-oddaje – čas in kraj predvajanja;
- ocena gledališke predstave – ime gledališča, datum premiere/ogleda predstave;
- ocena razstave/koncerta – kraj in čas prireditve.

Sporočevalec vrednoti vsebino in sestavo presojanega predmeta ter njegovo izvedbo, ne pa avtorja.

Pisec ocene se mora pod njo podpisati.

Ocene so objavljene v množičnih občilih, najpogosteje pa vrednotijo filme, knjige, TV-oddaje, razstave, gledališke uprizoritve ali glasbene dogodke.

Z oceno sporočevalec vpliva na prejemnikovo mnenje in ga spodbuja k lastni presoji, hkrati pa h kritičnemu premisleku sili tudi avtorja.

Ocene so napisane poljudno. Poglobljena ocena predmeta je **recenzija**, ki je navadno objavljena v strokovnem tisku.

Sporočevalec v oceni uporablja vrednotenjske pridevnike in prislove, splošna ocena pa je lahko izražena tudi z nebesednimi prvinami (številke 1–5, zvezdice, plusi, minusi, gongi, limone ...).

PRIMER BESEDILA

Kritiško ok(n)o

Bogi Pretnar

Z diplomo doma

Polnočni klub. Petek, 5. julija, ob 22. 50 na 1. programu TV Slovenija.

Nedvomno zna **Danica Lorenčič** poiskati najbolj človeške teme za pozne večerne razprave, teme, ki bi se morda komu zdele 'premajhne', a se šele ob izbiri izkažejo za zanimive in polne skritih razsežnosti. Tokrat je pred kamere pripeljala štiri predstavnike tistih, ki so se pregrizli skozi fakultete, celo medicinsko, na koncu pa ostali doma kot 'gospodinje'. Pravzaprav tudi kot gospodinji, saj je voditeljica znala najti celo moškega zastopnika takšne, danes skoraj nerazumne odločitve. Morda so bili prav zgovorni gostje krivi, da je voditeljica težje razvila svoj koncept pogovora, ampak se je nekako vdala toku, ki so ga narekovali gostje. Tako bi si morda želeli izvedeti več o tem, kako se zmanjšanim gmotnim možnostim ob enem samem zaslužku prilagajajo družinski člani (v sorazmerju s tem, da so po eni strani bolj skromni, po drugi pa ob stalni navzočnosti enega od staršev veliko bogatejši); ali o tem, kako si mati oziroma tisti od staršev, ki ostane doma ter prevzame večino vzgoje in gospodinjstkih opravil, pomaga skozi krize, ki jih prinaša monotonost takšnih opravil in življenja, ali kakšne so možnosti, da poleg domačega dela vendarle ustvarja še kaj drugega. A ustvarjalnost za domačimi štirimi zidovi je že lahko nova tema.

Bančni računi

Aktualno. Torek, 9. julija, ob 20.55 na 1. programu TV Slovenija.

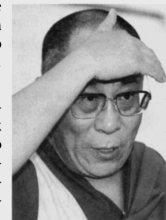
Vida Petrovčič je pogosto deležna pohval za profesionalnost, a ob tokratni oddaji Aktualno, ki se je ukvarjala z zapleteno temo odpravljanja nekdanje SDK, poznejše Agencije za plačilni promet, in z uvajanjem tako imenovanih transakcijskih računov – ki zdaj zadevajo predvsem podjetja, v enem letu pa bodo 'zadeli' tudi vsakega občana – je treba pohvaliti tudi njen čut za zelo jasno, transparentno odpiranje teme, predvsem pa tak način vodenja pogovora s finančnima strokovnjakoma, da je bilo tudi manj poučenim gledalcem mogoče na koncu najti zase povsem praktične podatke. Dragoceno je, če voditeljica ne poskuša avditoriju predstaviti predvsem sebe kot odlične poznavalke teme, ampak žrtvuje svojo podobo v korist gledalcev in tistih, ki jim je bilo omogočeno spraševanje po odprtem telefonu.

Vida Petrovčič

P. S. Ob vseh prizadevanjih, da bi nacionalna televizija res obsežno zajela obisk dalajlame (na sliki) v Sloveniji, si vseeno zasluži temeljit minus za skoraj nerazumljiv zvok posnetka z javnega dalajlamovega predavanja v Tivoliju!

Vir: Vikend magazin, 13.–19. 7. 2002

ZNANSTVENI ČLANEK

To je strokovno besedilo, ki ga tvorijo raziskovalci raznih področij, namenjeno pa je ozkemu krogu strokovnjakov. To besedilo je **opisovalno**, **razlagalno** in **utemeljevalno**.

Znanstveni članek je notranje in zunanje členjen glede na pomembnost in medsebojno odvisnost delov besedila (oštevilčenje poglavij in podpoglavij, različne vrste tiska). Značilna je zapletena stavčna sestava (podredne, priredne povedi; vrinjeni stavki; polstavki ...).

Značilni so pojmovni (abstraktni) in strokovni izrazi (termini). Besede ali besedne zveze se pogosto ponavljajo, kajti izražanje s sopomenkami bi bilo premalo natančno (skopo besedišče znanstvenega jezika in stereotipni stavčni vzorci).

Znanstveni članki so govorjeni ali zapisani. Med govorjene članke sodijo:

- predavanja na znanstvenih seminarjih,
- predavanja na simpozijih.

Zapisana znanstvena besedila vsebujejo prvine besednega in nebesednega jezika (formule, simboli, skice, preglednice; razne vrste tiska; navajanje virov oz. literature, opombe pod črto ...).

Besedilni podvrsti:

- **znanstveni članek**: predstavlja znanstveno obdelano vprašanje z novimi dognanji, dejstvi, rezultati.
- **disertacija**: obsežna znanstvena obravnava, najzahtevnejša oblika znanstvenega besedila (pisni izdelek za doseg doktorskega naslova).

S strokovnimi besedili (znanstvenimi, poljudnoznanstvenimi) se v prejemniku želi zbuditi predstava o resnični predmetnosti. V umišljen, nepreverljiv svet prejemnika postavljajo umetnostna besedila.

Razlika med strokovnimi in umetnostnimi besedili je torej naslednja:

Strokovna besedila:	Umetnostna besedila:
<ul style="list-style-type: none"> – objektivno prikazana predmetnost; – navadne in strokovne besede v logičnih zvezah, enopomenske besede; – strnjjenost, členjenost, hierarhična urejenost. 	<ul style="list-style-type: none"> – subjektivno doživljanje dejanskosti; – metaforično izražanje (v njem iščemo notranji pomen); – posebna oblika (kitice, verzi ...).

1 Kolikostna določitev podstave povedi⁸

1.0 Ta določitev zadeva vse udeležence in povedje, saj npr. lahko rečemo ali *Zidar zida hiše* ali pa *Zidarji zidajo hišo*. Pri tem se načelno določa kolikost osebka, izvzeti so le primeri tipa *To mesto so Brežice*, kjer se število povedka določa samo (prim. *To mesto je Tržič*), ker je povedkovo določilo v množini (za primer dvojine npr. *Ta kip sta Rodinova ljubimca*⁹). So pa glagoli, ki zahtevajo delovalnike v množini, kot npr. *poskakati (z)* (*Fantje so poskakali z voza*), *pobiti* (*Pobila boš vse krožnike*), ali pa mora biti v množini tudi okoliščina (*Pobila si vso skledo 'na več mestih'*). Tako imamo tudi v primerih kot *Rože rastejo po travniku/gozdu 'na več mestih travnika/gozda'*. Kolikostno so določeni tudi glagoli z vidom, npr. *Pozno prihajaš domov 'pogosto prideš pozno'*. Takega je pri glagolu še več, npr. *Sovražnik se je nanapadal 'napadel je večkrat'* ali *'napadal je dolgo'*.

1.1 Količino najbolj tipično izražajo števnik, in sicer glavni, ločilni dveh vrst, množilni in nedoločni: *Bili smo le trije bratje*, *Dvoje zrcal ne kaže istega lica* (Kjo), *Stotere se misli ti v duši bore* (G), *Kaj si delate dvojno delo?* (Lm), *Margetca je točila vince trojno* (lj), *Poznal sem veliko ljudi*. *Precej ljudem je tudi pomagal, Nobenega prijatelja nimam*.

1.2 Poleg količine se kolikostno določa tudi mera ali obseg. Primeri za mero: *kilogram* krompirja, *pol kilograma* sladkorja, *liter* mleka, *4 km* poti, *ducat* robcev, *četrta litra* olja, *pest* lanu, *mernik* pšenice, *naročje* drv, *dva žepa* orehov, *omizje* gostov,

⁸ Kolikost je za slovnico še zmeraj trd oreh. Prim. poskus naslonitve glede tega na eksaktne mere v sestavku o besednih zvezah v tej knjigi, str. 64 — 81.
⁹ Prim. še Ss 1956, str. 293—294, Vincenot, *Essay de Grammaire Slovène* (dalje EGS), 1975, str. 213—215: prva pozna prisl. dol. »količine, mere«, druga trajanja, in sicer preciziranega in nepreciziranega. Glede ujemanja v številu prim. (po Ss 1956) Skj 3 itd. Skj 3, 1967, str. 188, toč. 8: »Če je bodisi osebek bodisi samostalniško povedkovo določilo v množini, se povedek ujema z množinskim samostalnikom: *To mesto so Brežice, Brežice so mesto*. — Ss 1976 ima prisl. dol. mere ter količine časa in prostora.

stadion ljudi, *morje* nevoščljivcev, *vse črno* kopalcev, *tisoči* ljudi, *stotine* kilogramov, *bataljon* siromakov, *peterica* vojakov, *legija* brezdelnežev, *armada* oderuhov in brezposelnih, *vojska* potepuhov, *trop* volkov, *jata* rib, *čreda* ovac, *šopek* rož, *snop* pšenice, *nasad* rži, *seženj* krme, *paket* hrane, *wagon* premoga, *voz* drv, *ščepec* tobaka, *požirek* vode, *zalogaj* kaše, *košara* cvetja, *sak* rib, *lojtre* drv, *en hlev* živine.

1.3 Posebne vrste kolikostnih določil imajo glagoli in pridevniki in povedkovniki:¹⁰ *stokrat* povedati, *nikoli* ne imeti prav, *zmeraj* molčati, *poredko/pogosto* se motiti, *vsakokrat* ponoviti, *znova* oditi; — *veliko* govoriti, *malo* povedati, *biti zelo všeč*, *daleč* iti, *blizu* priti, *nič(esar)* vedeti, *noč in dan* javkati; *hudo* ranjen, *skoraj* mrtev, *na pol* nor, *čisto* dober, *izredno* bister, *neskončno* naiven, *grozno* lep. O tem glej več pri ustreznih besednih zvezah. Primeri: *Grozno* rada ga je imela, *Lepo* si ga polomil, *Preveč* se trudite, *Prelepo*, *Lepše*, kot sem mislil, *Leta* (in leta) sem ga čakala, *Ura* je tri, *Čez eno uro* pridem, *Pogosto* sem doma, *Do tam* je tri ure hoda, *Daleč* sem plaval, *Takoj* pridem, *Star* je čez sto let. Nekateri teh primerov (tipa *zelo*, *lepše*, *preveč*) so določila mere.

Kolikostna določitev je tudi s faznimi glagoli: *začeti* plavati, *nehati* peti, *nadaljevati* z igranjem, kar ima vse tudi t. i. predpanske ustrezničke, npr. *zaplaval* je, *doplaval* je...

POLJUDNOZNANSTVENI ČLANEK

Spada med **strokovna besedila**, za katera je značilno, da prikazujejo bitja, predmete, dogajanja, nova odkritja ...

Strokovna besedila delimo v dve skupini:

- **znanstvena** – namenjena so le ozkemu krogu strokovnjakov s kakega področja;
- **poljudnoznanstvena** – namenjena so širšemu krogu zainteresiranih ljudi z malo predznanja o pojavu; takšna besedila vsebujejo risbe, fotografije, imajo zanimive naslove ...

Poljudnoznanstvena besedila so lahko **zapisana** ali **govorjena**.

- **Zapisana** so poljudnoznanstveni članki, ki jih najdemo v poljudnoznanstvenih revijah (*Monitor*, *Gea*, *Moj mikro* ...) in v šolskih učbenikih.
- **Govorjena** gledamo po TV, poslušamo po radiu ipd. (pri tem imata pomembno vlogo zvok in slika).

Poljudnoznanstveni članki so opisovalni in razlagalni:

- **opisovalni** prikazujejo lastnosti bitij ali predmetov ipd.;
- **razlagalni** pojav definirajo (navajajo sorodne pojave in njegove razločevalne lastnosti), prikazujejo vzroke za nastanek kakega pojava, posledice ...

Za poljudnoznanstvene članke so značilni domači strokovni izrazi, metafore, prisposodbe ... Malo je abstraktnih besed in prevzetih izrazov, povedi so krajše in imajo preprostejšo stavčno strukturo.

PRIMER BESEDILA

Skrivnosti smrtonosne influence

V zgodovini medicine zapisana španska gripa, ki je v letih 1918 in 1919 zahtevala življenja vsaj 30 milijonov ljudi po vsem svetu, postaja znova aktualna, in sicer v laboratorijih avstralskih raziskovalcev in znanstvenikov.

Kot so sicer poročali v strokovni literaturi, je pred časom skupini ameriških znanstvenikov uspelo izolirati manjšo količino virusa, ki je bil povzročitelj omenjene epidemije. Odkrili so ga v ostankih trupel umrlih Inuitov, ki so bili zakopani oziroma zamrznjeni na Aljaski. Del vzorcev so že prej dobili tudi iz ostankov pljuč dveh ameriških vojakov, ki sta bila prav tako žrtvi epidemije španske gripe leta 1918.

Znanstveniki z Avstralske nacionalne univerze (Australian National University), ki so omenjeni virus pred kratkim pregledovali z najodobnejši-

mi preiskovalnimi metodami, so pokušali znova ugotoviti, kaj je bilo ključno za tako obsežno in smrtonosno epidemijo. Odkrili so, da je šlo za specifično kombinacijo prehladne bolezni pri svinjah in humane oblike prehlada, torej obolenja pri ljudeh. Nastala kombinacija španske gripe se je potem razvila v epidemijo neobvladljivih razsežnosti.

Po besedah **dr. Marka Gibbisa**, virologa z omenjene avstralske univerze, to prinaša nove poglede na to, s kolikšno zanesljivostjo je oziroma ni mogoče napovedovati vedenje virusov, njihovo spreminjanje oziroma medsebojno kombinirano delovanje. Pri tem tudi ne kaže zanemariti, kar je v virologiji sicer znano, obdobja cikličnih izbruhov posameznih bolezni. V zadnjem zgodovinskem obdobju so se večje pandemije ponavljale nekako na 30 do 40 let.

Avstralski znanstveniki so skupaj z dr. Adrianom Gibbсом, očetom že omenjenega dr. Marka

Gibbisa, odkrili rekombinacijo, pri kateri se je en gen preoblikoval tako, da je dobil lastnosti najmanj dveh drugih genov. Kot so povedali, so že v nekaj urah raziskovanja dobljenih vzorcev našli dokaz za to, da je šlo za kombinacijo genetskih sprememb, ki so privedle do smrtonosnega virusa. Dve vrsti virusov, ki vsaka zase verjetno ne bi povzročili resne bolezni, sta prišli skupaj v gostitelju, kar se je, so prepričani avstralski znanstveniki, zgodilo v organizmu svinje. Vse to kaže, da morajo strokovnjaki z vso resnostjo raziskovati še druge možne virusne povezave in kombinacije v humani medicini in veterini. Tako so, kot je znano, pred štirimi leti tudi odkrili in na srečo uspešneje ukrotili tudi smrtonosno hongkonško piščančjo gripo. Po prepričanju dr. Gibbisa, ki je omenjeno raziskavo objavil v reviji Science, njeni izsledki prinašajo pomembna nova znanja s področja virologije, bo to pripomoglo k razvoju novih zdravil, prav tako pa tudi k učinkovitejšim drugim oblikam zaščite pred epidemijami različnih vrst gripe. **J. Ž.**

Vir: Delo, priloga Znanost, 7. 11. 2001

ESEJ

V njem pisec predstavlja svoje osebno stališče do izbrane teme (iz filozofije, politike, književnosti, glasbe, računalništva ...) in ga utemeljuje tako, da podaja razne poglede na obravnavano temo.

Esej je na meji med neumetnostnim in umetnostnim besedilom, saj vsebuje prvine, ki so značilne tako za umetnostna kot tudi za znanstvena besedila.

Ima nestereotipno zgradbo. Najpogostejša je:

- predstavitev teze/mnenja;
- pojasnjevanje teze z argumenti/protiargumenti;
- sinteza (povzemanje in podajanje odgovorov, ki so povezani z v tezi nakazanimi problemi).

Besedilne podvrste:

- **Šolski esej** je ena od vrst eseja (piše se ga tudi na maturi). Največkrat je to **metabesedilo** (govori o drugem besedilu). Zanj je značilno, da so napisane **smernice (navodila)**, ki jim pri pisanju sledimo, zaželena pa je tudi izvirnost. Poznamo dve obliki šolskega eseja:
 - **razpravljalni**: v njem primerjamo književna besedila;
 - **razlagalni (interpretativni)**: v njem razlagamo svoje dožemanje odlomka književnega besedila ali krajšega književnega besedila oz. primerjamo dvoje ali več krajših besedil.

V obeh oblikah eseja **kritično presojava** obravnavano tematiko, ki jo moramo dobro poznati, **izražamo svoje mnenje** in ga **utemeljujemo**.

Jezik v eseju je razumljiv, nazoren in duhovit. Zanj so značilne še naslednje lastnosti: polemičnost, asociativnost in navajanje drugih avtorjev.

PRIMER BESEDILA

ZNANOST

Dijaški esej Kaj bom storil s svojim znanjem?

Odprta glava – edina stvar, ki sem jo dobil zastonj

Marko Močnik
Gimnazija Jesenice, Jesenice

Še dandanes se dobro spominjam svojega pritaženega joka in ihtenja, ko sem se pri sedmih letih moral začeti učiti brati. Lepo novo berilo je bilo, z barvnimi slikami in neko v prihodnost verujočo dušo, ki so mu jo vtisnili avtorji v mladi porajajoči se slovenski državi. Mučne so bile tiste večerne ure in, kljub lepoti, me berilo ni niti najmanj zanimalo. A k sreči bi bilo napak zapisati, da sem tako stopil znanju naproti.

Rodil sem se na hribovsko domačijo in se do svojega srečanja z berilom naučil že marsikaj. Odkar sem shodil, je zame skrbelo moja stara mama, ki sem jo preprosto klical kar »mama«. Ko sem se zjutraj postavil pokonci ob ograjico svoje postelje, sem vsako jutro dobil sveže domače mleko. Včasih kuhano, včasih še toplo od kravjih vimen. Tako sem se naučil, kako dobro je sveže namolzeno surovo kravje mleko. Potem sem vstal in odšla sva na njivo. Mama je plela, jaz pa sem sedel na njivi. Okrog kolerab sem polagal ograjice iz kamenčkov in se tako naučil, da voda pri nas v hrihah vedno odteče, če je ne uloviš. Ker mi je mama povedala, da pikapolonice jejo uši, sem jih nosil k ušem na hren. Pri opazovanju pikapolonic sem dobil oči za lepoto življenja. Nobeni nisem ničesar storil. Spoznal pa sem tudi, da ne iščem navadnih, rdečih polonic z običajnim številom pik, ampak tiste rumene z malo ali velikimi pikami, ki jih drugi ne bodo nikoli videli.

Tako majhen sem torej že vedel, da lepote ne bom iskal v popolnih oblikah, temveč v posebnostih, in to me spremlja že vse odtlej. Naučil sem se videti lepoto življenja v velikih pajkih, ki so mi napovedovali dež, in biti vesel za drobno prašičjo kolerabo, ki sem ji olajšal življenje v peščeni hribovski zemlji. To je bil največji dar, ki mi ga je podarila moja »mama« in za to ji bom večno hvaležen.

Največji učinek je sicer bil v tem, da so mi poglajale globoke korenine in sem se navezal na rodno grudo. Zdaj vem, da skromnejša ko je ta gruda, globlje so korenine, le več časa potrebujejo, da poženejo.

Veliko sem torej že znal pred berilom. Slabo sem poznal črke in številke, a moja enajsta šola je predelala kar nekaj lekcij. Ko sem prišel v malo šolo, pa sem spoznal še nekaj drugega. Leta s staro mamo so navrgla tudi govoricu – »gorenjščino« in v mali šoli sem začel spreminjati »talerje« in »šefle« v »krožnike« in »zajemalke«. V osnovni šoli sem se učil take stvari kot vsi drugi: pisanja, poštevank, neumnih šal in zakona močnejšega.

Jasno mi je postalo, kako slab je tranzicijski sistem za nas obrobne nepomembneže. Še slabo mi ni šlo in skoraj brez učenja sem prišel do gimnazije, kjer se je vse skupaj spremenilo.

Že v osnovni šoli so me začele zanimati tudi druge reči poleg zgodovine in geografije, ki sem ju tedaj znal bolje kot dandanes. Zahotelo se mi je zaživeti (prijatelji, zabava, dekleta ...). V gimnaziji je to zahtevalo davek v obliki popravnega izpita. A nekako sem usklajil tudi razmerje med učenjem in prostim časom, in sicer tako, da šolo jemljem z veselje plati in se ob zabavi tudi kaj naučim.

Začel sem tudi razmišljati o svoji prihodnosti in mestu v družbi. Vsak bi hotel biti vse, a za to so poleg dobrih poznanstev in volje (prva še zbiram, drugo k sreči imam) potrebna tudi spričevala. Vložil pa jih nedvomno ne bom tako, kot bi obkrožil številke na loteriji. Opazil sem celo tak način hazarda z življenjem, a se mu bom poizkusil izogniti in izbrati pravo pot do prave izobrazbe s pravega področja.

Prametna nesreča mi je hotela vzeti sanje in me prikleniti na voz večno čakajočih. Šele po njej sem spet srečal samega sebe in spet začel delati za svoje sanje. Nehati sem jih moral zgolj opazovati, začel sem jih loviti. Sprva nerodno in nepremišljeno, a vaja dela mojstra, in četudi bom še dolgo vajenec v delavnici življenja, jim morda nekega dne zrem v oči in se me sanje ne bodo prestrašile kot plen lovca, ampak bodo, brez strahu in sramu, stopile z mano v nov dan.

Zdaj vem, da pikapolonice, pajki in ihtenje ob tečem berilu, ki od tebe zahteva poznavanje črk in vejic (še dobro, da ni korenin), vendarle niso bili zaman. Stvari sem se naučil in pridobil znanja še v roman mladosti. To bi danes vse težje, saj moja glava z vsakim letom postaja bolj zaprta, »vsevedna« in nedovzeta za učenje. Narava pa je

kruta in ne da vsakemu enakih možnosti in vesel sem, da sem na strani srečnejših.

Odprta glava je torej edina stvar, ki sem jo dobil zastonj. Je mera talentov, ki jih je v svetopisemski zgodbi oče razdelil med sinove. Dobil pa sem jih celo več. Paziti torej moram, da ne postanem kot tisti sin, ki je dobil le enega in je še tega zakopal. Tako ga ni mogel unovčiti in iz njega v letu dni ni iztržil ničesar. Svetopisemska zgodba nas uči, da ob rojstvu vsak dobi določeno število zmožnosti za opravljanje različnih stvari in tega ne sme zapraviti s pasivnostjo, temveč mora iz čakalnice za življenje stopiti aktivno v življenje in izkoristiti svoje talente, drugače jih pozvozi čas.

Razmejiti pa moram dva pojma. Spособnost za učenje in talent za neko stvar sta dve popolnoma različni stvari. Morda ne bom nikoli imel dobrih ocen, bom pač visel v povprečju. Ne bom ga prešel tako kot ga odličnjaki. Naj moja veja zgolj zraste iz njega neke ob strani. Veliko jih je z dobrimi ocenami, a veliko med njimi sploh ne ve, kaj z njimi storiti. Svoje priučeno znanje zgolj prerazporejajo po šolah, kot bogataš denar po bankah. A tovrstni denar (znanje namreč) ni za vlaganje v banke. Vložiti ga moramo v življenje. Resnica je taka, da povprečnim uspe enako ali celo bolj kot odličnjakom. Morda pišejo boljše spise, kakor jih bom jaz sploh kdaj, a oni so se tega naučili. Jaz pa sem ga napisal s svojim srcem in v njem je tudi delček mene. Planil je iz moje glave kot mlad ptiček iz gnezda. Nerodno in nepremišljeno, a učim se na napakah in nekega dne morda kak spis poleti bolje in svoje sporočilo ponese v svet. Moja glava pač ni za ponavljanje že znanih stvari. Rada bi odkrila nove stvari in ne bila kot nepopisan list, ki le beleži stvari. Iz tega lista bi zmečkal letalce, ki bi poleteli videt svet z druge, bolj čustvene strani.

Eno od bistvenih spoznanj v življenju moderne človeka je, da je sam veliko odgovoren za uspeh svojega življenja. S svojim znanjem bom torej skušal pridobiti izobrazbo, ki mi bo omogočala življenje, rad bi ga daroval še komu drugemu in ugodel očem, ki še vedno hrepenijo po naravnosti, spontanosti in popolni nepopolnosti. Živeti moram za trenutke in te trenutke deliti z drugimi okrog sebe. Smisel življenja namreč ni v tem, da je tvoje ime napisano z velikimi črkami na marmorno črnino, pripeto na neko stavbo, ampak v tem, da ostaneš zapisan v srcu vsaj enega človeka. Napis ni več in ne naredi ničesar, zapis v spominu enega samega srca pa je več in živi tudi, ko ga s časom preraste mah pozabe. ■

Vir: Delo, 4. 11. 2002

REFERAT

To je **strokovno besedilo**, ki ga zapišemo in ustno predstavimo občinstvu. Sporočevalec v njem opisuje pojave, razlaga njihovo povezanost, ugotovljeno s pomočjo lastnega razmišljanja oz. uporabljene strokovne literature, svoje ugotovitve pa utemeljuje z navajanjem zgledov.

Zgradba:

- **uvod** – napovemo temo in notranjo členitev besedila;
- **jedro** – povzamemo ugotovitve že opravljenih raziskav in predstavimo svoja spoznanja;
- **zaključek** – povzamemo ugotovitve in navedemo podatke o uporabljeni strokovni literaturi;
- predstavitvi navadno sledi **razprava (diskusija)**.

Referat je **objektivno besedilo**. Sporočevalec se v referatu ne razodeva, med govorno predstavitvijo pa si pomaga z različnimi pomagali (izročki, plakati, prosojnicami, grafikoni, knjigami, revijami, časopisi).

Algoritem **priprave** in **izvedbe**:

1. Iznajdba:

- odločitev, o čem boš sporočal/-a (navadno se v šoli referati navezujejo na učno snov – teme lahko predlaga učitelj ali učenci);
- zbiranje in pregled gradiva (strokovne literature, razprav, revij, časopisov ...) ter odločitev za literaturo, ki bo uporabljena v referatu;
- študij literature;
- oblikovanje osnutka oz. miselnega vzorca o izbranih dognanjih z dodatki lastnih ugotovitev.
- presoja zbranih dognanj;
- ponovno prebiranje strokovne literature in izpis bistvenih podatkov;
- dopolnjevanje miselnega vzorca.

2. Urejanje:

- razvrstitev podatkov – glede na bolj oz. manj pomembne, tiste, ki jih predstavimo v prvem delu referata oz. v nadaljnjih delih;
- oblikovanje uvoda in zaključka.

3. Ubesediljenje:

- zapis referata (z obveznim upoštevanjem načel uspešnega sporočanja);
- navedba uporabljene strokovne literature;
- kritično prebiranje, dopolnjevanje, preverjanje logičnih povezav, popravek jezikovnih napak;
- priprava na govorno predstavitve referata (priprava izročka).

Primer referata

Referat je besedilna vrsta, ki jo v svojem srednješolskem šolanju poznaš pri večini predmetov. Torej si z njim dobro seznanjen/-a, zato pripravi referat z naslovom:

Brez muje se še čevelj ne obuje – raba stalnih besednih zvez v slengu.

Navodila:

Sleng je kot neknjižna socialna zvrst obarvan z neknjižnim in s slogovno zaznamovanim besediščem.

Pogosta je tudi raba stalnih besednih zvez.

V referatu predstavi, kako je z uporabo stalnih besednih zvez med tvojimi vrstniki. Preuči, kaj o stalnih besednih zvezah, neknižnih socialnih zvrsteh, slengu, slogovno zaznamovanem besedišču piše v literaturi; raziskuj (poslušaj, opazuj, beri, anketiraj), koliko in v katerih okoliščinah tvoji sošolci v pogovor vključujejo stalne besedne zveze; razmišljaj, ali so te stalne besedne zveze slogovno zaznamovane.

Obvezno opravi fazi iznajdbe in urejanja, preden se lotiš končnega ubesediljenja. Na koncu pripiši podatke o uporabljeni strokovni literaturi.

Referat lahko predstaviš svojim sošolcem. Pričakuj, da bo predstavitvi sledila razprava.

ZAPISNIK

To je **prikazovalno** in **pripovedovalno** besedilo o enkratnem dogodku v preteklosti.

Zapisnik je sestavljen iz treh delov:

- **Glava** – navedene so okoliščine sestanka, npr.:
 - uradni naziv organa/skupine;
 - čas;
 - kraj;
 - prisotni in odsotni člani (ob številčni udeležbi se zapiše samo število prisotnih in odsotnih članov).
- **Jedrni del** – vsebuje dnevni red sestanka:
 - teme in njihovo zapovrstje;
 - poročanje o obravnavi vsake točke/teme dnevnega reda, tj. predstavljanje pomembnejših govornih prispevkov udeležencev in sklepov (zapisnik sklepov je zapisnik, v katerem se poroča le o sklepih sestanka).
- **Sklepni del** – navedeni so naslednji podatki:
 - čas zaključka sestanka;
 - kraj in čas nastanka zapisnika;
 - avtor zapisnika;
 - vodja sestanka;
 - oseba, ki potrjuje resničnost zapisanega;
 - odtisnjen žig;
 - (neobvezno) priloženo gradivo na koncu zapisnika – naslovi vseh prilog.

Sporočevalec v zapisniku (objektivno) poroča o govornem dogodku (o vnaprej dogovorjenem uradnem sestanku skupine ljudi), ki poteka po določenem dnevnem redu in načinu obravnave točk dnevnega reda.

Namen tega sestanka skupine ljudi je sprejem obvezujočih sklepov.

Za zapisnik so značilne naslednje lastnosti:

- glagoli rekanja v pretekliku,
- vsebinsko obnavljanje govornih prispevkov udeležencev (odvisni govor),
- povzemanje govornih prispevkov udeležencev.

Ker je zapisnik uradna listina, ga potem, ko je potrjen, ne smemo spreminjati, dopolnjevati ali celo popravljati (vse navedeno je kaznivo dejanje).

PRIMER BESEDILA

GIMNAZIJA
LEDINA

Resljeva 12,
Ljubljana
tel.: 320-975
fax.: 314-360

ZAPISNIK SVETA ŠOLE dne 19. 04. 1999

PRISOTNI: Ana Bogataj, Luka Kovač, Manca Horvat

DNEVNI RED:

1. Sprejem zapisnika prejšnje seje in dnevnega reda.
2. Sprejem finančnega poročila.
3. Obravnavanje predloga pravilnika o Kulturnem ambasadorju Gimnazije Ledina.
4. Obravnavanje Pravilnika o disciplinskem postopku.
5. Potrditev članov za Sklad šole.
6. Informacija ravnatelja o sklenitvi pogodbe s podjetjem Tomos.
7. Informacija ravnatelja o rezultatih ankete glede začetka pouka.
8. Razno.

AD 1

Člani so sprejeli zapisnik prejšnje seje in potrdili dnevni red.

AD 2

Ana Bogataj je poročala o porabi finančnih sredstev v šolskem letu 1998/2000 (finančno poročilo, ki so ga člani dobili kot prilogo vabilu).

Svet šole je finančno poročilo sprejel soglasno.

AD 3

Svet šole je sprejel Pravilnik kulturnega ambasadorja Gimnazije Ledina, ki ga je članom na seji predstavil predsednik Sveta.

AD 4

Na povabilo Sveta šole se je seje udeležil tudi gospod Bogataj iz odvetniške pisarne Taljat, ki je pripravila predlog Pravilnika o disciplinskem postopku. Bogataj je članom predstavil predlog Pravilnika, ki temelji na Kolektivni pogodbi in pojasnil posamezne člene Pravilnika.

Svet šole je sprejel Pravilnik o disciplinskem postopku.

Prav tako je Svet naložil vodstvu šole in predsedniku Sveta, da do 19. 5. 1999 izvedeta volitve članov in namestnikov disciplinske komisije.

Svet je sklenil, da bo izvoljene člane in namestnike disciplinske komisije potrdil na korenspondenčni seji.

AD 5

Svet šole je potrdil člane, imenovane v Sklad šole izmed zaposlenih na šoli, in sicer: Aleša Benka, Eriko Gruden in Marušo Perko.

Vasja Čepič, predstavnik dijakov v Svetu šole, se je obvezal, da bo skupnost dijakov v doglednem času pripravila predlog njihovega kandidata za Šolski sklad.

AD 6

Ravnatelj je poročal Svetu šole o sklenitvi pogodbe o najemu prostora šolske kuhinje in organizirane prehrane na šoli s podjetjem Tomoz. Pogodba je bila sklenjena skladno s sklepi prejšnje seje Sveta, in sicer 500 DEM mesečne najemnine, v pogodbi pa je posebej določen delež skupnih stroškov, ki ga je podjetje Tomoz vložilo v adaptacijo kuhinje (voda, elektrika itd.).

AD 7

Ravnatelj je poročal o rezultatih ankete, ki se je izvedla med dijaki glede začetka pouka. Večina dijakov se zavzema za začetek pouka ob 7.30, zato bomo na šoli ohranili obstoječi urnik.

AD 8

Ravnatelj je Svet informiral o predvideni prenovi v času poletnih počitnic.

Svet je v okviru te točke soglasno sprejel sklep o omejitvi vpisa v I. letnik za šolsko leto 1999/2000 na 8 oddelkov.

Manca Horvat je podala informacijo o poteku in prijavi na spomladanski rok mature 1999. Na maturo se je prijavilo 264 dijakov.

Predsednik Sveta šole
Roman Vogrinc

ZAKON IN STATUT

Zakon je strokovno besedilo, in sicer splošni pravni akt z najvišjo veljavo, ki je podrejen le ustavi, nadrejen pa vsem drugim pravnim aktom. Sprejme ga zakonodajalec (pri nas Državni zbor RS), razglasi pa ga predsednik republike. Razglas z zakonom se objavi v Uradnem listu RS (zakon podpiše predsednik državnega zbora).

Statut je splošni pravni akt, ki določa osnovno ureditev in namen organizacije (zavoda, društva ...). Sprejme ga ustrezen organ organizacije (svet, skupščina ...).

Zgradba zakona in statuta je tridelna:

- **uvod:** vsebuje splošne določbe, ki okvirno določajo vsebino in cilje pravnega akta;
- **jedrni del:** vsebina in cilji so v njem nadrobneje predstavljeni;
- **končni del:** vsebuje prehodne in končne določbe; prehodne določbe se nanašajo na vmesno obdobje (čas, ko preneha veljati stari zakon/statut, novi pa še ni v veljavi), končne določbe pa določajo, kdaj začne veljati novi zakon/statut.

Obe besedilni vrsti vsebujeta **pravne strokovne izraze** ali **terminološke besedne zveze**. Pogosto se uporabljajo trpni stavki.

Značilna je tudi členjenost na:

- poglavja,
- (oštevilčene) člene,
- odstavke.

PRIMER BESEDILA

DRŽAVNI ZBOR

3227. Zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravniški službi (ZZdrS-A)

Na podlagi druge alineje prvega odstavka 107. člena in prvega odstavka 91. člena ustave Republike Slovenije izdajam

U K A Z o razglasitvi zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravniški službi (ZZdrS-A)

Razglasjam zakon o spremembah in dopolnitvah zakona o zdravniški službi (ZZdrS-A), ki ga je sprejel Državni zbor Republike Slovenije na seji 10. julija 2002.

Št. 001-22-89/02
Ljubljana, dne 18. julija 2002.

Predsednik
Republike Slovenije
Milan Kučan, l. r.

Z A K O N O SPREMEMBAH IN DOPOLNITVAH ZAKONA O ZDRAVNIŠKI SLUŽBI (ZZdrS-A)

1. člen

V zakonu o zdravniški službi (Uradni list RS, št. 98/99) se v 8. členu beseda "zdravstvo" nadomesti z besedo "zdravje".

2. člen

Drugi odstavek 25. člena se spremeni tako, da se glasi:

"Sredstva za specializacije zdravnikov za mrežo javne zdravstvene službe se zagotavljajo iz sredstev obveznega zdravstvenega zavarovanja. Višino sredstev za plače in nadomestila specializantov in druge stroške v zvezi s programom specializacij se opredeli z letnim načrtom na podlagi dogovora med ministrstvom, pristojnim za zdravje (v nadaljnjem besedilu: ministrstvo), zbornico in Zavodom za zdravstveno zavarovanje Slovenije (v nadaljnjem besedilu: zavod)."

Za drugim odstavkom se dodata nova tretji in četrti odstavek, ki se glasita:

"Specializanti so zaposleni pri pooblaščenih zdravstvenih zavodih in zasebnih ordinacijah na specializantskih delovnih mestih, ki jih za vsako leto določi zbornica v soglasju z ministrom. Zbornica pripravi za vsakega posameznega specializanta potek specializacije in opredeli specializantska delovna mesta, na katerih specializanti izvajajo posamezne dele specializacije.

Sredstva za plače specializantov in druge dogovorjene stroške v zvezi s specializacijo zagotovi pooblaščenim zdravstvenim zavodom oziroma zasebnim ordinacijam zavod na podlagi obdobjnih poročil o izvajanju specializacij. Tako opredeljena sredstva se izplačujejo na podlagi pogodbe med pooblaščenimi zdravstvenimi zavodi oziroma zasebnimi ordinacijami in zavodom."

13. člen

Ta zakon začne veljati petnajsti dan po objavi v Uradnem listu Republike Slovenije.

Št. 501-01/96-3/11
Ljubljana, dne 10. julija 2002.

Predsednik
Državnega zbora
Republike Slovenije
Borut Pahor, l. r.

Vir: Uradni list, 26. 7. 2002

UPRAVNA ODLOČBA

Prejemniku jo pošlje upravni organ, javni zavod, delovna organizacija, ustanova ..., kot je določeno z zakonodajo RS (Zakon o splošnem upravnem postopku RS).

Gre za **uradno besedilo**, ki je hkrati **zasebno** (namenjeno je določeni osebi). Upravna odločba je vročena osebno ali poslana po pošti, objavljena pa je lahko tudi v Uradnem listu RS.

To je **izvršilno** besedilo (z njim so povzročene spremembe v prejemnikovi ali širši družbeni stvarnosti).

Sestava besedilne vrste:

- **glava**: podatki o sporočevalcu, prejemniku, kraju in času nastanka odločbe;
- **uvodni del**: zakonodajni in upravni akti, na katere se sklicuje izdajatelj;
- **jedrni del**: odločitev, njena utemeljitev (navedba dejstev odločbe) in pravni pouk (možnost in način pritožbe na odločbo);
- **sklepni del**: podpis odgovorne osebe (na desnem spodnjem robu je podpisana oseba, ki je izdala odločbo, na levem pa oseba, ki je vodila ali pripravila osnutek zanjo) in podatek, komu vse je bila odločba poslana.

Načina razvijanja teme: **obveščanje** in **utemeljevanje**.

Značilni so trpni stavki, slovnično zapletene povedi (nastale z združevanjem ali strnjevanjem povedi), veliko je uradovanih izrazov.

REPUBLIKA SLOVENIJA
UPRAVNA ENOTA LJUBLJANA
IZPOSTAVA BEŽIGRAD
LINHARTOVA 13, LJUBLJANA

Številka: 351-2-206/2002-34203

Datum: 6. 06. 2002

Republika Slovenija, Upravna enota Ljubljana, Izpostava Bežigrad, izdaja na zahtevo investitorjev Novak Marka in Novak Lapajne Nataše, Tugomerjeva ulica 49, Ljubljana, v zadevi prigrasitev del na podlagi 2. odstavka 62. člena Zakona o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (Uradni list SRS, št. 18/84, 43/89; Uradni list RS, št. 26/90, 18/93, 47/93, 71/93 in 44/97) v povezavi z 2. členom in VI/1. točko 3. člena Zakona o prevzemu državnih funkcij, ki so jih do 31. 12. 1994 opravljali organi občin (Uradni list RS, št. 29/95), po pooblastilu načelnice Upravne enote Ljubljana, št. sl-6/95 z dne 3/01-1995, naslednjo

ODLOČBO **o dovolitvi priglašениh del**

1. Investitorjema Novak Marku in Novak Lapajne Nataši, Tugomerjeva ulica 49, Ljubljana, se dovolijo naslednja vzdrževalna dela v stanovanju št. 30, ki se nahaja v petem nadstropju stanovanjskega bloka v Ljubljani, Tugomerjeva ulica 49, na zemlj. s parc. št. 1294/30, 1292/3 in 1293/8, k. o. Bežigrad:
 - zamenjava stenske in talne keramike
 - brušenje parketov
 - zamenjava vrat
 - zamenjava mešalnih baterij
 - zamenjava radiatorjev
 - zamenjava sanitarne keramike
 - delna prestavitev stikalnih vtičnic
 - zamenjava navadnih varovalk z avtomatskimi
2. Investitor je dolžan zagotoviti varno in strokovno izvedbo del.
3. Ta odločba preneha veljati, če investitor ne prične s priglašениmi deli v **enem letu** po prejemu pravnomočne odločbe.
4. Stroškov postopka ni.

OBRAZLOŽITEV

Investitorja Novak Marko in Novak Lapajne Nataša, Tugomerjeva ulica 49, Ljubljana, sta dne 21. 05. 2002 priglasila v izreku navedena dela v stanovanju št. 30, ki se nahaja v petem nadstropju stanovanjskega bloka, in k vlogi priložila:

- opis nameravanih del in zemljišča
- dokazilo o lastništvu
- kopijo katastrskega načrta
- izjavo o starosti objekta

Po 51. in 62. členu Zakona o urejanju naselij in drugih posegov v prostor (Uradni list SRS, št. 18/84, 37/85, 29/86, 26/90; Uradni list RS, št. 18/93, 47/93, 71/93, 44/97) zadostuje priglasitev del za vzdrževalna in adaptacijska dela na obstoječem objektu, s katerimi se bistveno ne spremeni zunanost, zmogljivost, velikost ali namen obstoječih objektov.

Glede na to, da za v izreku navedena dela zadostuje priglasitev del ter da priglašena dela na parc. št. 1294/30, 1292/3 in 1293/8 k.o. Bežigrad, ki se v skladu z Dolgoročnim planom občine in mesta Ljubljane za obdobje 1986-2000 za območje Mestne občine Ljubljana (Uradni list SRS št. 11/86 in Uradni list RS, št. 23/91, 71/93, 62/94, 33/97, 72/98, 13/99, 26/99, 28/99, 41/99, 79/99, 98/99) nahaja na območju urejanja BS 3/2, niso v nasprotju z Zazidalnim načrtom za del ureditvenega območja BS 3/2-Rapova jama (Ur.l. SRS, št. 32/83, 25/86, 29/89), je upravni organ odločil, kot je razvidno iz dispozitiva.

Upravna taksa po tarifni številki 1. in 36. člena Zakona o upravnih taksah (Uradni list 8/2000, 44/2000, 81/2000) je bila v znesku 2.400,00 SIT plačana in predpisano uničena na vlogi.

POUK O PRAVNEM SREDSTVU: Zoper to odločbo je v 15 dneh po vročitvi dovoljena pritožba na Ministrstvo za okolje in prostor v Ljubljani. Morebitno pritožbo, kolkovano z 3.200,00 SIT upravne takse, je treba vložiti, poslati po pošti ali dati na zapisnik pri tukajšnjem upravnem organu.

Postopek vodila:
Roze Ristevska, univ. dipl. prav.

Vodja izpostave:

Zlatko STRELE univ. dipl. prav

Vročiti:

1. ✓ Novak Marko, Tugomerjeva 49, Ljubljana
2. Novak Lapajne Nataša, Tugomerjeva 49, Ljubljana
3. MOP, Inšpektorat RS za okolje in prostor, Vilharjeva 33, Ljubljana
4. MOL, Oddelek za urbanizem, Poljanska 28, Ljubljana
5. Arhiv
6. Gradbena evidenca

POGAJALNI POGOVOR

Sogovornicu ob pogovoru sporočimo svoje mnenje o čem in mu ga utemeljimo oz. pojasnimo. Kadar imata sogovornica različno mnenje, se morata, če želita še naprej sodelovati, pogajati.

Usklajevanje mnenj dveh sogovornic imenujemo pogajalni pogovor. Rezultat pogajalnega pogovora je **sklenjeni dogovor** oz. **sporazum**, oblikovan kot **skupno mnenje**, v katerem so upoštevani interesi obeh sogovornic.

Okoliščine pogajanja:

- zasebne (pogovor s starši, prijatelji ...);
- uradne (sklepanje kupoprodajne pogodbe, političnega dogovora ...).

Pogajanje navadno traja dalj časa, po uspešnem zaključku pa se pogajalca podpišeta ob zapis sprejetega dogovora.

Načela pogajalnega pogovora:

- dobra priprava – določitev cilja, ki ga želi pogajalec doseči, premislek o utemeljitvah, poučitev o mnenjih, interesih in ciljih sogovornice;
- vztrajnost med pogajanjem;
- spoštljivost do sogovornice – ne posmehujemo se mu, mu ne grozimo in ne segamo v besedo ...

Pogajanje je uspešno, če pride do dogovora oz. sporazuma, v nasprotnem primeru pa je neuspešno.

Primer pogajalnega pogovora – zapis

Naveden je zapis pogajalnega pogovora med mamo in hčerko. Hči se želi s prijateljico udeležiti razstave fotografij Party v Kopru.

Hči: *Mama, smem na razstavo fotografij? Jutri je, ob osmih zvečer.*

Mama: *Kaj pa bo tako zanimivega? Bi mene tudi lahko zanimalo?*

Hči: *Fotografije mladih so, iz Evrope. Razstava je dobila nagrado, ampak tebi verjetno ne bi bila všeč. Sicer pa ne bi šla sama, šli bi še Maruša in Vanja.*

Mama: *In zakaj me ne bi zanimalo? Veš, lahko se vam pridružim.*

Hči: *Razstavljene so slike z zabav, Party je naslov. In šle bi same. A grem lahko?*

Mama: *Počakaj malo. Fotografije z zabav, na katerih otroci umirajo?! Kdo zdaj propagira mamila in zavaja mladino?! Ti novi umetniki so neverjetni! Ne boš šla, preberi si raje v časopisu, kako nevarne so te zabave!*

Hči: *Ampak, mama. Gledat bi šle fotografije, ne pa se drogirat. To je umetnost, ne pa zavajanje mladine. Razumeš – razstava.*

Mama: *Ne vem. Ne zdi se mi v redu. Si prepričana, da je to razstava?*

Hči: *Poglej, tu je članek. Preberi si. Prosim, res bi rada šla.*

- Mama: *Pa je res zanimivo. To bi pa res lahko videla, ampak ... Čakaj, to je v Kopru!! In kako si ti predstavljaš iti v Koper v petek zvečer?!*
- Hči: *Hotele smo z avtobusom, potem pa se je ponudil prijatelj Marušinega fanta, ki ima izpit in bi mu starši posodili avto ...*
- Mama: *Se ti je zmešalo?! Nikamor te ne pustim, saj še Maruše ne poznam dobro. Pa še mlad voznik ponoči na tako dolgi poti. Nikakor!*
- Hči: *Saj bi šle lahko pa z avtobusom.*
- Mama: *In kako in kdaj mislite priti nazaj? Tako pozno noben avtobus ne vozi. Razstava vam bo vzela več kot dve uri, da pridete nazaj na postajo. Sploh me ne skušaj prepričevati ...*
- Hči: *Mama, res bi rada šla. Prosim, prosim!*
- Mama: *No, ampak pod enim pogojem. Z očkom vas peljeva v Koper in pripeljeva nazaj.*
- Hči: *Ja, v redu ... Ampak, me bi šle same na razstavo ...*
- Mama: *No, prav. Tako ali tako me ne zanima tako zelo. Z očetom bova šla na večerjo, ve pa na razstavo, potem pa še na sadno kupo, prav?! Potem pa gremo skupaj domov.*
- Hči: *Ja, super! Oh, komaj čakam! Zlata si! Takoj ju grem poklicat!*

PREPRIČEVALNI POGOVOR

Eden od sogovorcev poskuša drugega s pozivom pripraviti do kakega dejanja.

Če drugi sogovorec prvemu nasprotuje, mu ta navaja (preverljiva) dejstva, s katerimi poskuša objektivno podkrepiti svoj poziv – torej ga prepričuje.

Poziv je lahko izrečen:

- neposredno (npr. z velelnikom ali naklonskim glagolom prisile/nujnosti);
- posredno.

Prepričevalni pogovor je pogost v zasebnih in javnih ter uradnih in neuradnih okoliščinah.

Če se nanj sogovorca pripravita že vnaprej, je tak prepričevalni pogovor **debata**. V njej se sogovornici sklicujejo na:

- znanstvena spoznanja,
- statistične ugotovitve,
- splošno znana dejstva ali veljavne norme,
- nazore in dejanja znanih ljudi.

Žaljenje, smešenje ali ironiziranje nasprotnikovih stališč v debati je neustrezno.

INTERVJU

Namen pogovora je kaj izvedeti, koga o čem prepričati, se z njim pogajati. Pogovor je lahko **raziskovalni**, ker sestoji iz vprašanj in odgovorov. Če so ti posredovani v množičnih občilih, je to intervju.

Zgradba:

- predstavitveni del (neobvezen);
- vprašanja in odgovori (10 % : 90 %);
- zaključka ni (ali pa je to zahvala, voščilo itd.).

Načela

- priprava vpraševalca na intervju mora biti skrbna;
- pripravljenih vprašanj se ni treba togo držati: vpraševalec naj se prilagaja intervjuvancu z dodatnimi vprašanji;
- vpraševalec se ne sme spuščati v komentiranje odgovorov ali v polemiziranje z vprašanim.

Besedilne podvrste:

- po vsebini: **osebnostni, tematski**;
- glede na objavo: **časopisni, revijalni, radijski, televizijski**;
- **izjava** (odgovor na eno vprašanje);
- **okrogla miza** (večstranski intervju, ki ga vodi moderator).

PRIMER BESEDILA

Miha Šalehar

Foto: Jože Suhadolnik

ALLEN STERŽA

CINIČNI VODITELJ VIDEOSOPOTNIC O MEJI MED KRITIKO IN ŽALITVIJO; O GROŽNJAH, ROKENROLLU IN LASTNIH NAPAKAH. – BLUES NAMESTO PRVEGA VALČKA ZA MLADOPOROČENCA ...

Z enkratnim drezanjem v cinizma vredne predele slovenskega popa in rocka, ob katere si je na tej zamerljivi in dobrikavi sceni doslej upal obregniti le malokdo, je postal institucija. Dovolj močna, da si je prislužil nominacijo za najbolj obetavno medijsko osebnost na letošnjih viktorjih. Nekdanji kitarist razpite rockovske zasedbe Babewatch (najbolj znane po uspešnici Ladjice) je zanimiv, nenavaden človek, vsaj toliko, kot so njegovi gostje, ki jih 'obdeluje' v nedeljskih oddajah.

"Če takšnemu izvajalcu postavljaš klasična vprašanja - kdaj se je začel ukvarjati z glasbo, kdaj je posnel prvo ploščo - ti postreže s standardnimi promocijskimi obrazci ('V tretjem razredu me je opazila tovarišica za angleščino, ker sem tako lepo pel ...'). Mene pa bolj zanima, na primer, Aleš Rod kot osebnost - kakšen pogled na svet ima, kaj misli o ženskah - ker se mi zdi res nenavaden človek. In prav to se je v intervjuju tudi izkazalo. Morda je bil prav zaradi mojega pristopa precej bolj iskren."

- Si viktorja pričakoval ali ne? Slišal sem, da si že vnaprej vedel, da ga ne boš dobil ...
- Ah ne, samo ugibal sem ... (Nasmešek.)
- Si ga torej pričakoval?
- Ne. Bi bilo to sploh smiselno?
- Kaj ti je po tvojem prineslo nominacijo?
- Težko vprašanje. Ne vem. Ker sta bila druga dva nominiranca iz 'poročil', so morda potrebovali še nekoga, ki ni ... (Smeh.)
- Se ti zdi ocenjevalec ali celo kritik slovenske glasbene scene primeren izraz za to, kar si postal?
- Ne vem, ali sem ravno ocenjevalec ... Gre bolj za parodijo na slovensko glasbeno kritiko, kakršna je ali kakršne smo bili vajeni ...
- Ali sploh obstajajo objektivna merila ocenjevanja glasbe? Nekoč sem urednike oddaj o videospotih spraševal, po čem je neka glasba objektivno kakovostna, pa mi nihče ni znal odgovoriti; vsak je nazadnje

kje Mileša Davisa ... Zlatko Dobrič je najbrž čisto 'kul' v svojem zamru, v svojem okolju, na veselica. Teci, teci, Runo te lovi je tam najbrž popoln 'špas'. Najbrž bi se tam tudi jaz zabaval ob kakšnem litru vina.

- Nekateri ti zaradi značilnega kontraverznega načina predstavljanja slovenske glasbe očitajo, da žalisi. Kje je po tvojem meja med kritiko in žalitvijo?
- V glavi tistega, ki ga 'obdelujem'.
- Povsem od tebe je odvisno, ali boš to, kar ti povem v obraz, vzel kot žalitev ali ne.
- Si zdel imel s kom, ki si ga 'obdelal', osebne težave?
- Celó grozilo so mi, a ne želim povedati, kdo. Me je pa vse to zelo

razložil, da je poslovnež, da je treba pač glasbene izdelke prodajati in da cilj opravičuje sredstva ...

- Zanimivo je, da se v paradijah skoraj nikoli ne lotiš narodnozabavnih ansamblov. Se tudi tebi zdi, da so v svojem početju precej bolj iskreni od mnogih 'vmesnih' pop izvajalcev?
- Prav to se mi zdi. Zapojejo 'Jo mahnil bom gor, pro!' Golici, kjer zlahke narcise cveto ...' in v nedeljo to res naredijo, z litrom 'šnopca' v nahrbtniku. Tako se mi zdi. In tudi tehnično je narodnozabavna glasba precej bolj zahtevna, kot se zdi na prvi pogled ...
- Uveljavil si se kot (recimo temu) oster kritik. Si tudi samokritičen?

"CELO GROZILO SO MI, KAR ME JE ZELO ZABAVALO, KER JE ŠLO ZA OSEBO, KI SE MEDIJSKO PREDSTAVLJA KOT ZELO INTELEKTUALNA, MILA, SAMOSVOJA, NEODVISNA OD TUJE KRITIKE."

pristal pri merilih osebnega okusa, za katerega je prepričan, da so prava.

- Mislim, da objektivna merila obstajajo. Vsak glasbenik se mora zavedati predvsem tega, da je glasbenik in da je glasba umetnost. Živimo pa v času, ko moraš svoje izdelke tržiti, če hočeš od njih živeti. In prav zaradi tržne komponente je postalo vse drugo pomembnejše kot muziciranje. Ljudem ne bi smeli prodajati 'pola'.
- Toda kako je mogoče konkretno pri nekem izvajalcu ugotoviti, ali gre za 'poff'? Je to objektivna ocena ali stvar osebnega okusa posameznega urednika, kritika?
- Zdi se mi, da so slovenski kritiki zelo omejeni na svoj priljubljeni žanr. Nesmisel. Sem roker po duši, pa lahko rečem, da so v narodnozabavni glasbi aranžmaji Vilka Avenika velika mojstrovina! To je kakovost!
- Si lahko še bolj konkretno: v čem je na primer razlika med Siddharto in Foxy Teens?
- Pri Siddharti lahko še vedno govorimo o glasbeni vsebini, pri Foxy Teens pa žal ne. Iggy Pop lahko glasovno zgreši za četrto tono, pa bo poslušalec še vedno prepričan - ker je to del njegove interpretacije. To je stvar kemije! Če pa na primer triglasno poješ za četrto tono narobe, me ne bo nihče pretental, da je to del interpretacije; še posebej če poješ 'poslji mi poljub'.
- Toda kako je potemtakem mogoče, da njihovo ploščo ali na primer ploščo Zlatka Dobriča kupi na tosoče oboževalcev, ki ob tej glasbi uživajo in ji pravijo 'kakovostna'?
- Vsako kulturno okolje ima svoj spekter izvajalcev: nekje Siddharto, drugje Zlatka Dobriča, ne-

čelo že preveč vplivati na glasbo. Takoj ko pričakovanja niso izpolnjena, začneš iskati krivca. Z bratom sva takrat živela izključno od glasbe, in to je bila velika napaka: ne greš več sproščen na koncerte, Stejš, koliko vstopnic je prodanih, in preračunavaš, ali boš imel jutri dovolj za plačilo računa za elektriko ali ne.

- Videti je bilo, kot da si se iz nado-budnega kitarista pri dokaj razpiti rockovski skupini nenadoma prelevil v voditelja na nacionalni televiziji. Si 'seks, droge in rokenrol' zamenjal za govorniš-tvo pred kamerom?
- Sploh ne. 'Seks, droge in rokenrol' ostajajo, le da zdaj, ko imam nove življenjske obveznosti, najbrž v manjši meri; za nekakere to le ni 'poza', kot se včasih zdi ... V rokenrolu mi je bila vseč nepredvidljivost, sproščenost, iskrenost - dokler tega ni zamenjalo pehanje za denarjem in čim večjo prodajo.
- Ali ni tvoja poroka odraz zrelosti, resnosti?
- Sploh ne. Vsekakor je to pomemben korak v slovenski, katoliški kulturi. Toda sam je ne jemljem tako. Gre pač le za odločitev, da boš živel z osebo, ki ti je všeč; moja žena je prav tako glasbenica, čelista, trenutno uči na glasbeni šoli.
- Glede na to, koga vse 'obdeluješ' v Videospotih, predvidevam, da ti na poroki ni igral zabavljaski ansambel s harmoniko ...
- Res ne. Igrali so moji prijatelji, odlična bluesovska zasedba Mojo Hand ...
- Torej ni bilo plesa z metlo ...
- (Smeh.) Nikakor ne!
- Kaj so zaigrali namesto prvega valčka za mladoporočenca?
- Mislim, da Mustang Sally. (Smeh.)
- Kako potekajo priprave na naraščaj?
- Ah ... Ne vem, zakaj naj bi to sploh komentiral ...
- Se boš vrnil v glasbene vode kot kitarist v kakšni skupini?
- Igram še vedno veliko in pišem 'komade'. Na oder pa se bom vrnil, a šele takrat, ko ne bom več delal na televiziji. Popolnoma nesmiselno bi se mi zdelo podati se v konkurenčni boj z drugimi estradniki, dokler bi imel vsako nedeljo brezplačno reklamo. Tega ne bi hotel izkoriščati.
- Malokdo ve, da si soavtor uspešnic In šta šla in Slepá sreča Tinkare Kovač. Je ustvarjati glasbo za druge izvajalce lažje kot zase?
- Lažje, ker pesem nekemu 'daš' in se ti potem ni treba več obremenjevati s tem, kaj bo iz nje nastalo in kako se bo obnesla. ■

Vir: Stop, 9. 5. 2002

OKROGLA MIZA

V njej več ljudi vódeno razpravlja o temi, ki je zanimiva večini ljudi.

Vodi jo voditelj/moderator, ki določi temo in izbere goste. Med potekom usmerja pogovor: voditelj odgovarjajo na njegova vprašanja.

Razpravljanje poteka pred javnostjo: lahko je posneto in predvajano, lahko pa zapisano in objavljeno v časopisu.

Na okrogli mizi se uporablja knjižni (pogovorni) jezik.

PREDAVANJE

To je **govorjeno strokovno besedilo**, namenjeno strokovnjakom ali širši javnosti. Predstavi pojave in zakonitosti iz politike, kulture, gospodarstva ...

Predavatelj se nanj dobro pripravi (zapiše si dispozicijske točke ali celo besedilo, ponazoritve in razmisli o tem, kako bo govorno nastopil).

Sestava:

- **uvod:** pozdrav, predstavitev predavatelja, napoved teme in njena razčlenitev;
- **jedro:** predstavitev in ponazoritev teme;
- **zaključek:** povzetek ugotovitev, omemba odprtih vprašanj, napoved novih raziskav in zahvala za pozorno spremljanje.

Gre za **prikazovalno besedilo**, ki je večinoma **opisovalno, razlagalno** in **utemeljevalno**.

Pomemben je stik med predavateljem in poslušalci (nagovor, spodbujanje k sodelovanju, ponavljanje in povzetki bistvenega, ponazoritve s prosojnicami, videoposnetki, fotografijami ...).

NASTANEK SLOVENSKEGA JEZIKA

mini anketamini anketa

20. mednarodnega slovenističnega simpozija Obdobja (ta je bil od 5. do 7. decembra v Ljubljani, pripravili so ga v počastitev 450-letnice izida prve slovenske knjige, imel pa je naslov Slovenski knjižni jezik – aktualna vprašanja in zgodovinske izkušnje) so se udeležili tudi tuji jezikoslovci. Tri od njih smo vprašali, kakšen vpliv ima na male jezike globalizacija oziroma kaj je za male jezike pri povezovanju evropskega prostora pomembno, da obstanejo.

Dr. František Čermák, redni profesor,
Inštitut za češke študije na Filozofski fakulteti Univerze Karlovy Praga, Češka

Tisti, ki govorimo jezik malega naroda, moramo najprej pregnati strah, da bi ta jezik izgubili. Pri razvijanju jezika se moramo najprej osredotočiti na potrebe komuniciranja, funkcionalne pismenosti, šele potem na potrebe literature in knjižnega jezika. Jasno je tudi treba opredeliti področje, do kam seže naš, domač jezik, in kje se začne tuji jezik. Pri tem ne smemo ostro začrtati meje, temveč spodbujati sodelovanje. Različne znanosti se hitro razvijajo; z njimi tudi terminologija. Menim, da določenih izrazov (terminov), ni treba prevajati, saj za novosti, denimo s področja biomedicine, nimajo izrazov ne slovenščina, ne češčina, ne številni drugi jeziki. Zakaj bi vztrajali pri prevajanju in "izumljanju" novih besed, ko pa se tudi strokovnjaki na mednarodni ravni lažje sporazumejo, če vsi poznajo skupna poimenovanja.

Mag. Natalja Šulgina,
asistentka na oddelku za slavistiko, Center za komparativistiko na Državni univerzi za humanistične vede Moskva, Rusija

Slovenščina je zelo zanimiva. Bolj kot jeziki velikih narodov. Zdi se mi nekako arhaična in za jezikoslovca je tak jezik velik izziv. Predvsem so zanimiva številna narečja (v ruskem jeziku jih skorajda nimamo). V raziskovalni nalogi sem med drugim ugotavljala, kakšen vpliv ima na vaš jezik globalizacija (gre za zunanje, sociolingvistične vplive), in sicer na mlajše ter starejše ljudi. Obe skupini pri sporazumevanju vpletata besede iz tujih jezikov, predvsem angleščine, le da mlajši bolj kot starejši.

Dr. Ljudmil Spasov, redni profesor,
Filološka fakulteta Blaže Koneski Skopje, Makedonija

Mali jeziki morajo imeti svoje mesto v Evropi ne le kot regionalni jeziki, temveč kot knjižni jeziki novega večkulturnega in večjezikovnega prostora. Seveda je to težko udejanjiti v praksi. Predvsem je pomembno, da mali narodi tako na ravni posameznika kot na državni ravni pokažejo svojo držo. To ne pomeni, da morajo na piedestal postaviti le svoj jezik; seveda je treba govoriti tuje jezike, vendar je treba zarisati mejo in ne dovoliti, da bi prihajalo do interferenc.

Večina evropskih jezikov izvira iz **praindoevropščine**. Ta **prajezik** se je razvijal v dve smeri. Današnje indoevropske jezike najdemo v **satemski** in **kentumski skupini**.

V **satemski skupini** so: indijski jeziki (hindujski, urdujski, bengalski in maratski jezik), armenski jezik, albanski jezik, iranski jeziki (perzijski, kurdski in afganistanski jezik), baltiski jeziki (litovski in letonski jezik) in **slovanski jeziki** (vzhodni: ruski, beloruski in ukrajinski jezik); zahodni: poljski, češki, slovaški in lužiškosrbski jezik; južni: slovenski, hrvaški, srbski, makedonski in bolgarski jezik).

V **kentumski skupini** so: germanski jeziki (nemški, angleški, nizozemski, flamski, danski, norveški in švedski jezik), romanski jeziki (italijanski, furlanski, retoromanski, provansalski, francoski, španski, katalonski, portugalski in romunski jezik), keltski jeziki (irski, bretonski, velški in škotski jezik) ter grški jezik.

V priloženi anketi so anketirani trije različni strokovnjaki, in sicer **češki, ruski** in **makedonski**.

Vsi trije so predstavniki slovanske jezikovne družine, a vsak svoje. Češčina namreč spada v **zahodnoslovansko**, ruščina v **vzhodnoslovansko**, makedonščina pa v **južnoslovansko** družino. Vsi trije jeziki in tudi slovenščina imajo skupnega prednika – to je **praslovanščina**. Nekaj njenih značilnosti je še ohranjenih v posameznih slovanskih jezikih (npr. ruščina ima mehčane soglasnike, poljščina, češčina in ruščina ohranjajo dva *i*-ja).

Če želimo ugotoviti izvor določene besede in jo primerjati z ustrezno besedo v drugih jezikih, pogledamo v **etimološki slovar**.

Prvi anketiranec, dr. František Čermák, meni, da določenih terminov ni potrebno prevajati ali »izumljati«
novih, saj imamo (npr. na področju biomedicine) lahko skupna poimenovanja. Misli na **latinščino**, sicer mrtev jezik, a za lažje sporazumevanje zelo uporaben, saj omogoča razumevanje širokemu krogu strokovnjakov.

Mag. Natalja Šulgina omenja **angleške interference** v slovenščini. Izrazi iz angleščine, ki sodi v **germansko** jezikovno skupino, so namreč najpogosteje vpleteni med slovensko besedišče predvsem mladih ljudi.

Dr. Ljudmil Spasov trdi, da je treba zarisati mejo, da ne bi prihajalo do interferenc.

Mag. Natalji Šulgini se zdijo zanimiva predvsem številna **narečja**, saj jih ruščina skoraj nima.

Narečja je slovenščina razvila šele v 14. in 15. stoletju. To lahko dokažemo s prvimi ohranjenimi zapisi v slovenskem jeziku, tj. z **Brižinskimi spomeniki**, ki so nastali okrog leta 1000 in so še brez narečnih značilnosti. Celovski, Stiški in Starogorski rokopisi, ki so mlajši, pa te značilnosti že imajo.

Članek govori o simpoziju v počastitev 450-letnice izida prve slovenske knjige, Trubarjevega *Katekizma* iz leta 1550, ki predstavlja **začetek slovenskega knjižnega jezika**. Ob tem se spomnimo, da je prvi slovanski knjižni jezik **stara cerkvena slovanščina**.

JEZIK V REPUBLIKI SLOVENIJI

JEZIK V REPUBLIKI SLOVENIJI

Za večino državljanov Republike Slovenije je slovenščina **materni jezik**, tj. prvi jezik, ki smo se ga naučili. Za Neslovence, ki živijo v Republiki Sloveniji, pa je slovenščina **drugi jezik** oz. jezik okolja, njihov materni jezik pa je npr. italijanščina ali madžarščina.

V priloženem besedilu beremo o Slovencih, ki živijo zunaj meja Republike Slovenije, tj. v Čedadu, Beneški Sloveniji in Kanalski dolini. Če je njihov materni jezik slovenščina, je drugi jezik ali jezik okolja italijanščina, če ta v okolju prevladuje.

Slovenščina je **tuji jezik** za tujce, ki se jezika učijo na nekaterih univerzah v drugih državah.

V besedilu je omenjeno mesto Čedad. Državni jezik je tam italijanščina, kot je **državni jezik** Republike Slovenije slovenščina. To je jezik vseh državnih organov. Slovenščina pa je v Republiki Sloveniji tudi **uradni jezik**, ki ga uporabljamo za uradovanje na vseh področjih javnega življenja.

Uradni jezik na področjih, poseljenih z italijansko in madžarsko manjšino pri nas, je poleg slovenščine tudi italijanščina oz. madžarščina. Enako velja za slovensko manjšino zunaj meja Republike Slovenije v Avstriji, na Madžarskem in v Italiji, da je njen uradni jezik tudi slovenščina.

V članku je omenjen obred slovenskega metropolita v Čedadu. Njegov javni nastop je bil na dvojezičnem območju, zato sta bila nagovor v italijanščini in pozdrav v slovenščini ustrezna.

Na dvojezičnih področjih mora biti raba obeh uradnih jezikov v javnosti enakopravna.

Nadškof maševal v Ogleju

Čedad – Ljubljanski nadškof in slovenski metropolit Franc Rode je danes v baziliki v Čedadu daroval slovesno mašo v čast Pavlina Oglejskega. Letos namreč mineva 12 stoletij, odkar je sveti Pavlin iz Ogleja postal patriarh v Čedadu. Rode, ki je prisotne nagovoril v italijanskem jeziku in pozdravil v slovenščini slovenske vernike, živeče v Čedadu, Beneški Sloveniji ter Kanalski dolini, je za STA dejal: »Pavlin Oglejski, on in njegovi misijonarji, predvsem pa Oglej in oglejska Cerkev, so bili veliki kristjani, ki so poskrbeli, da smo Slovenci dobili evangelij, s tem pa tudi del klasične evropske dediščine. Pavlin je evangelij oznanjal s spoštovanjem človekove svobode, človekovega dostojanstva, spoštoval pa je tudi slovensko kulturo. Oglej nas ni nikdar uničeval, to, kar je dejansko pokrival Oglej, je vse do danes ostalo slovensko. In vse to bi marsikomu moralo danes dati misliti, kajti Pavlin Oglejski je resnično spoštoval slovensko kulturo.« **STA**

Vir: Delo, 14. 1. 2002

JEZIKOVNA POLITIKA IN KULTURA V REPUBLIKI SLOVENIJI

Slovenist
Marc
L. Greenberg

Ameriški poklon Slovincem

Bernard Rajh

” Pred dnevi je bila v Ljubljani in Mariboru predstavljena knjiga Zgodovinsko glasoslovje slovenskega jezika, prevod dela ameriškega slovenista, ki je leta 2000 kot angleški izvirnik (A Historical Phonology of the Slovene Language) izšlo pri heidelberski založbi Universitätsverlag C. Winter.

Za slovensko izdajo – prvi odzivi kažejo na njen naduse prijazen sprejem – se je potrudila mariborska zasebna založba Aristej.

S Slovenijo imate redne osebnostne stike, tako tudi s stroko v matični deželi. Zanimiva bi bila vaša ocena stanja in jezikoslovnih domov osrednje slovenistike. Res sem v Sloveniji kar pogosto, saj je to pomembno tudi za mojo jezikovno kondicijo. Tudi s slovenskimi slovenisti imam relativno tesne stike, pa čeprav sem bil ob pripravljanju svoje najnovejše slovenistične publikacije prisiljen nekoliko več ostajati doma. Vsaj sodelovanje z Markom Snojem poteka nemoteno, saj sva še vedno v delovni navezi. Matično slovenistiko spremljam z veliko naklonjenostjo in veliko njenih predstavnikov tudi visoko cenim, npr. profesorja Jožeta Toporišiča ali dialektologa Tineta Logarja in Zinko Zorko. Prof. Toporišič je bil v svoji

reviji morda nekoliko večji poudarek. Zagotovo revija s svojimi tremi številkami preživlja šele prvo fazo svojega obstajanja, vendar vedno bolj dobivam občutek, da so odzivi nanjo kar dobri, sicer je jezikoslovci ne bi tako pogosto citirali. Priložnost za ta pogovor se je ponudila ob predstavitvi slovenskega prevoda vaše knjige o zgodovinskem slovenskem glasovanju, ki je prva in, po prvem listanju sodeč, tudi odlična strnitev dosedanjega vedenja o tej slovenistični temi. Kateri so vaši inovativni poudarki v njej?

Tako je. Knjiga o glasoslovnem razvoju slovenskega jezika je predvsem strnitev številnih raziskav s tega slavističnega znanstvenega področja, o čemer pričajo tudi dodani bibliografski podatki. Predvsem temelji na dognanjih dveh največjih slovenistov oz. dialektologov – Frana Ramovša in Jakoba Riglerja, s svojo primerjalno metodo pa je vpeta v moderno strukturalno fonološko teorijo, kar je ob nekaterih dodatkih lastnih raziskovalnih ugotovitev moj avtorski prispevek vanjo. Čeprav sem moral upoštevati založniški koncept zbirke Zgodovinsko glasoslovje slovenskih jezikov, sem skušal izdelati praktični priručnik za temeljni študij slovenistike, predvsem pa nagovoriti mednarodno publiko ter jo navdušiti za poznavanje (in morda učenje) slovensčine, nečesa zelo pristnega v tem zldolgočasnem globalnem svetu, kot mi govori moja kalifornijska izkušnja.

Slovenske jezikoslovce, pa tudi širšo javnost, v zadnjem času ostro razdvajajo dileme o umestnosti posebnega zakona o rabi slovenskega (knjižnega) jezika oz. utemeljenosti obstoja državnega urada za jezik. Ali poznate ta dogajanja in kako bi jih komentirali?

Podrobnosti mi, žal, niso znane. Angleščina (npr. v ZDA) pravnega urejanja o svoji rabi nima in ga najbrž tudi ne potrebuje, slovensčina pa se zagotovo pojavlja v povsem drugačnih družbenih in političnih okoliščinah, čeprav se je njen status s samostojno slovensko državo bistveno spremenil. Temeljna naloga vseh zakonov je, da preprečujeta nastanek in uveljavitev nekih nepravilnosti v družbenem sistemu. In če je del vaše jezikoslovne stroke in celo javnosti zaznal potrebo po pravni ureditvi rabe slovensčine, je to že zanimiv signal za to, da družbeni položaj slovenskega jezika ni tako nesporno dober, kot bi se morda nekako samoumevno zdelo. Tak zakon bo dober in za jezik stimulativen, če se bo oplajal pri pozitivni jezikovni zavesti slovenskega govornca, in sicer taki, ki bo prej ali slej odpravila potrebo po sankcioniranju jezikovnega obnašanja posameznikov ali javnosti v celoti. Seveda pa boste Slovenci morali vztrajati na brezkompromisni enakopravnosti svojega jezika tudi v skupnem evropskem domu. Hvala za pogovor!

Ob tej priložnosti smo se med njegovim obiskom v Sloveniji pogovarjali z avtorjem knjige Marcom L. Greenbergom (1961), ki vsaj v slovenski strokovni javnosti ni docela neznano ime.

Gospod profesor Greenberg, marsikoga v Sloveniji bo zagotovo zanimalo, od kod vaše zanimanje za slovenistiko, ali če smo natančnejši, za preučevanje slovenskih narečij?

Moje ukvarjanje s slovensčino oz. slovenskimi narečji je posledica številnih življenjskih naključij, pa tudi rezultat mojega prirojenega zanimanja za tuje jezike. Takoj, ko se mi je v srednji šoli ponudila priložnost, sem se učil nemščine in francoščine; ker pa je eden mojih jezikovnih učiteljev obvladal tudi ruščino, sem se ves navdušen lotil še tega slovanskega jezika. Preko ruščine se mi je začel odpirati do takrat povsem neznan in nadse zanimiv svet, ki me je zvilbil tudi na dodiplomski študij ruskega jezika in književnosti v Los Angelesu. Na Kalifornijski univerzi (UCLA) sem nato vpisal tudi podiplomski študij splošne slavistike oz. slovanskega primerjalnega jezikoslovja in se tam neposredno srečal z znanimi slavističnimi imeni, kot so letos umrli Henrik Birnbaum, Jakobsonova učenca Alan Timberlake in Dean Worth, predstojnik tamkajšnjega oddelka za slovanske jezike Michael Heim ali takratni gostujoči profesor Pavle Ivić iz Beograda, ki ima največ zaslug za moje ukvarjanje s slovenskimi narečji oz. za to, da sem doktoriral iz prekmurščine. Ob rednem študiju sem spoznaval posamezne slovanske jezike tudi v njihovih domovinah in na nekem tečaju češčine spoznal Marto Pirnat iz Ljubljane, ki je nato postala moja žena. Tako sem se zelo intimno srečal s slovensčino že pred poletnim seminarjem slovenskega jezika v Ljubljani ... Ste predstojnik slavistike na univerzi v Kansasu. Nam lahko na kratko predstavite položaj slavistike oz. slovenistike na univerzah v ZDA? Slavistika se je v ZDA uveljavila na dveh desetnih letih. Predvsem gre za rusistiko, kar močna je polonistika. Samostojne slovenistike ne premore nobena univerza, sicer pa sem po upokojitvi profesorja Rada Lenčka tako rekoč edini predstavnik slovenistike na ameriških univerzah, ki pa imam vsaj obetavnega učenca – kolega Lundberga, ki se intenzivno ukvarja s haloškim narečjem. Čeprav predavam predvsem predmete splošne slavistike (uvod v slovansko filologijo, staro cerkveno slovansko, zgodovino ruskega jezika, o jeziku in identiteti v Vzhodni Evropi), lahko v tem splošnem okviru ob slovenskem jezikovnem gradivu študente seznanjam tudi s slovensčino in jih navdušujem zanj. Slovensčina je tako bolj vezana na lektorate in tečaje.

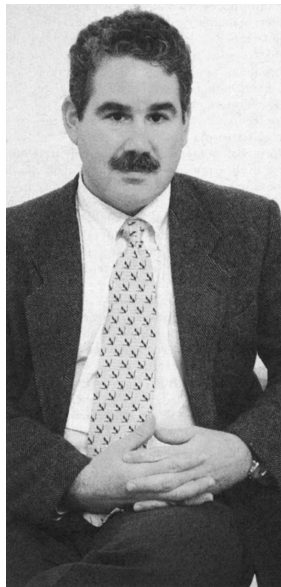

Foto: Ingomar Wolcott/NIK

generaciji s širokim jezikoslovnim znanjem neverjetno sodoben. Položaj slovenske dialektologije pa je že v osnovi zelo težak, saj bi morala peščica specializiranih jezikoslovcev obvladovati neverjetno bogato členjenost slovenskih narečij. Koliko laže to počnejo številni ruski narečjeslovci, ki imajo opravka le s tremi ruskimi narečji! Tako sem nekako ponosen na to, da sem Slovincem lahko na pomoč priskočil še sam. Zavedam se namreč, da je temelj vsake dialektologije natančna inventarizacija posameznega narečja oz. govora, ki ji šele nato lahko sledijo sintetične in primerjalne študije. Temeljiti narečni atlas pa bi Slovenija že zdavnaj potrebovala.

S slovenskim jezikoslovcem Markom Snojem sta souredniško zasnovala mednarodno revijo Slovenski jezik – Slovene Language Studies. Kako bi jo na kratko predstavili?

Revija Slovenski jezik je pravzaprav edina periodična publikacija, ki se v celoti posveča le slovenskemu jezikoslovju. Namenjena je mednarodnemu bralstvu in naj bi omogočala strokovni dialog menarodnega kroga jezikoslovcev slovenistov. Ker se oba urednika ukvarjava z zgodovino jezika, imajo te teme v

intervju

Marc L.Greenberg v članku trdi, da se je status slovenščine s samostojno slovensko državo bistveno spremenil. O utemeljenosti obstoja državnega urada za jezik ni prepričan, meni pa, da bomo morali Slovenci vztrajati na brezkompromisni enakopravnosti slovenščine v Evropi. Izpostavi potrebo po pozitivni jezikovni zavesti slovenskega govorca, da bi odpadla potreba po sankcioniranju jezikovnega obnašanja. V Republiki Sloveniji ureja rabo jezikov Ustava RS (11. člen), Zakon o gospodarskih družbah (12. in 20. člen) in Zakon o varstvu potrošnikov (33. člen).

PRAVNI AKTI, KI UREJAJO RABO JEZIKOV V RS
USTAVA RS (11. člen)
Pomembno za jezik: <ul style="list-style-type: none"> • uradni jezik v Republiki Sloveniji je slovenščina, • na območjih z italijansko in madžarsko manjšino sta uradna jezika tudi italijanščina in madžarščina.
ZAKON O GOSPODARSKIH DRUŽBAH (12., 20. člen)
Pomembno za jezik: <ul style="list-style-type: none"> • ime, s katerim posluje družba, mora biti v slovenskem jeziku.
ZAKON O VARSTVU POTROŠNIKOV (33. člen)
Pomembno za jezik: <ul style="list-style-type: none"> • če blago potrebuje navodilo za uporabo, mora to biti v slovenščini in lahko razumljivo.

Ustanove, ki v Republiki Sloveniji skrbijo za slovenski jezik:

- urad za slovenski jezik,
- SAZU,
- slovenistika na ljubljanski in mariborski univerzi.

Vprašanje slovenskega jezika je eno osrednjih v razvoju naše suverenosti.

Slovenski jezik v Evropski uniji mora biti po statusu enakopraven z državnimi jeziki drugih držav članic.

Viri:

- Južnič, S. 1983: *Lingvistična antropologija*. Ljubljana: Univerzum.
- Snoj, M. 2003: *Slovenski etimološki slovar*. Ljubljana: Modrijan.
- Toporišič, J. 1982: *Nova slovenska skladnja*. Ljubljana: DZS.
- Toporišič, J. 2000: *Slovenska slovnica*. Maribor: Založba Obzorja.
- *Enciklopedija Slovenije*, 1987. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- *Nemško-slovenski slikovni slovar*, 1987. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- *Slovar slovenskega knjižnega jezika*, 2002. Ljubljana: DZS.
- *Slovenski pravopis*, 2003. Znanstvenoraziskovalni center SAZU. Založba ZRC: Delo.
- *Slovensko-angleški slovar*, 2000. Ljubljana: DZS.
- *Veliki slovar tujk*, 2002. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Umek, E. 1992: *Slovar radovednega tačka*. Ljubljana: Marketing 013, ZTP.
- Žagar, F. 1998: *Slovenski jezik, jezikovna vadnica za sedmi razred osnovne šole*. Ljubljana: Založba Mladinska knjiga.
- Članki iz časopisov in revij časopisne hiše *Delo* (*Delo, Nedelo, Ona, Delo&Dom, Vikend magazin Stop, Jana, Naša žena*).
- Revija *Monitor*.
- *Šolski razgledi*.

A series of horizontal dotted lines for writing, consisting of 25 lines spaced evenly down the page.

A series of 30 horizontal dotted lines for writing.

A series of 25 horizontal dotted lines spanning the width of the page, intended for writing or drawing.

A series of 30 horizontal dotted lines for writing.

A series of 25 horizontal dotted lines spanning the width of the page, intended for writing or drawing.